

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
3912 07 25 07 024 8

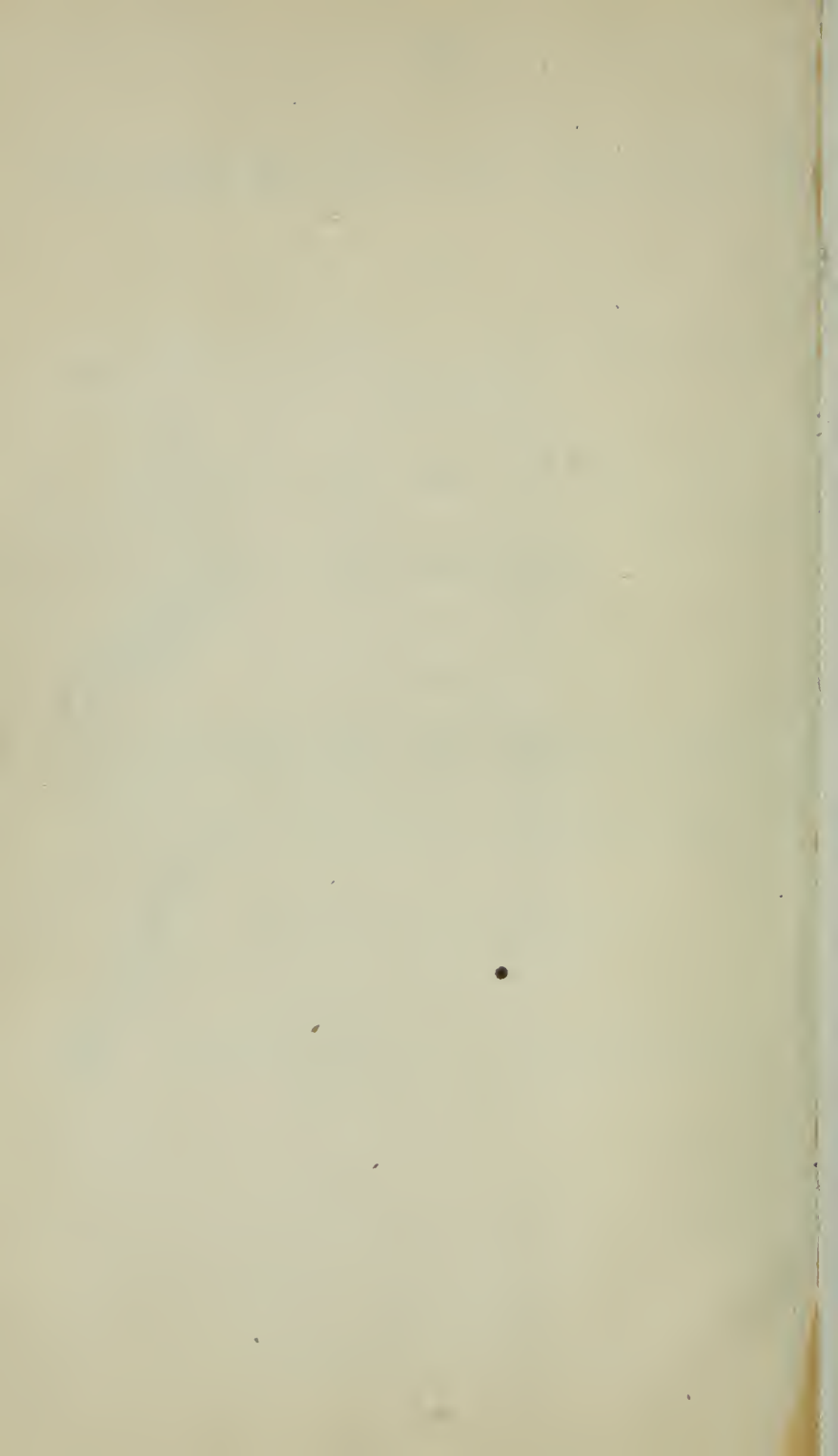
BM
705
J3

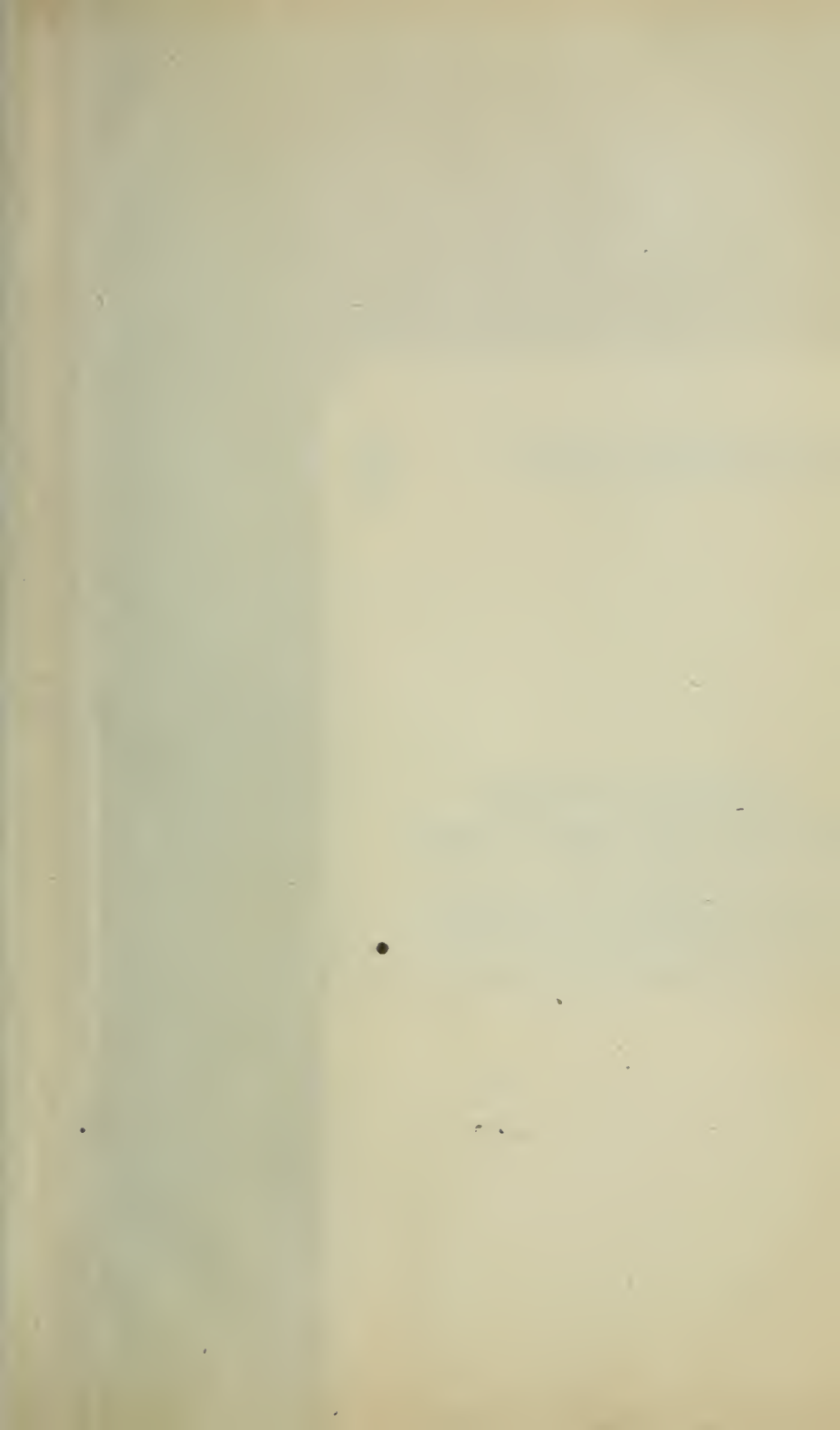
Jacob ben Gershom, ha-Goze
Zikhron berit la-rishon

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

6

זכרון ברית לראשונים

המכיל

כתבי יד עתיקי ימים אשר היו נגזזים בבית עקד ספרים שונים, ואשר לא עלו על מכש
הדפוס מעולם

מאת רבנו יעקב הגוזר ובנו רבנו גרשם הגוזר

וכמה ענינים המובאים שם מספר שכל טוב על התורה. וכמה פסקי הלכות ודרשות
מכמה גאונים שבימיו וקודם לו

עם

באר יעקב

והוא מראה מקומות מתנ"ך, ש"ס בבלי וירושלמי, מדרש רבה ותנהומא וילקוטים, מדרש
שוחר טוב, מדרש חזית, פסיקתא רבתי ווותרתא, מכילתא, ספרא, ספרי, זוהר גדול
וזוהר חדש, ופסקי הלכות מכל ראשונים והאחרונים. ובאו בו דברים רבים מכמה ספרי
חכמה, וכמה מאות שו"ת, והרבה ענינים מכתבי עת שונים.

לקטתי ואספתי אותם דבר דבור על אפניו

אנכי

יעקב בן לאא"מ מוהר"ר מרדכי סג"ל גלאסבערג
שו"ב דק"ק ברלין ומוהל מומחה.

ברלין, תרנ"ב.

בדפוס צבי הירש בר' יצחק איטצקאווסקי.

נוסף בן אהרן
דיך האזולאוריפיץ
נגזז יוסף בירשעלם

Hel. 6135. 4+5

HARVARD COLLEGE LIBRARY
GIFT OF
LUCIUS N. BITTAUER
1930

BM
705
J3
V1+2

זאת לדעת, אשר בכל מקום שנמצא בספרי מלת נוי, עכו"ם, נכרי וכיוצא כוננתנו על האומות
הקדמונים שהיו עובדי אלילים ואהבת אדם רחקה מהם כמ"ש באר הגולה על
ש"ע חו"מ סימן תכ"ה סעיף ה' אות ש' ורמ"א א"ח סימן קנ"ו בהגה ור"ע ותו"י"ט על משנה
ב' פ"א דע"ז. לא כאלה חלק הגוים אשר אנחנו מתגוררים ביניהם אשר זיק אהבת אדם
נוססה בקרב לבכם ויראת ה' בקרבם, עלינו המצוה לאהבם ולרחמם ולקרבתם ולהתפלל
בשלומם כמו על א' מאחינו עם ישראל וע"י מעשי ה' על סדר הגדה בפסוק שפוך
חמתך על הגוים אשר לא ידעוך וכו' וע"י בקורת כללית בסדור הגיון לב ענין זה באריכות.

Sichron B'rith Larischonim.

Die rituelle Circumcision.

Band I.

Die Vorschriften und religiösen Gebräuche der Beschneidung

nach talmudischen und späteren rabbinischen Quellen bearbeitet,
in vier Abtheilungen:

I.

Ein unedirtes Werk über die Beschneidung von R. Jacob Hagoser (XII. Jahrhundert) nach der einzigen Handschrift aus der Hamburger Stadtbibliothek.

II.

Ein ähnliches Werk von R. Gerson Hagoser (Sohn des Vorigen) nach der einzigen Handschrift aus der Privat-Bibliothek des Herrn J. S. Halberstam in Bielitz (Oesterreich).

III.

Supplement in 17 Capiteln, enthaltend verschiedene, die Beschneidung betreffende Gegenstände, vom Herausgeber.

IV.

Auszug aus einem grösseren unedirten Werke über Jore Dea, gen. Chamude Daniel enthaltend scharfsinnige Erläuterungen über einzelne die Beschneidung betreffende Vorschriften. Edirt und mit Anmerkungen versehen von R. Z. Beirak in Wilna.

Nebst

Quellenangabe, erläuternden und den Inhalt der Texte mit Benutzung des gesammten rabbinischen Schriftthums vielfach erweiternden Anmerkungen (zu I u. II) unter dem Titel **Beer Jacob**.

Von

A. J. Glassberg,

Schächter bei der jüdischen Gemeinde zu Berlin und praktischem Mohel.

BERLIN 1892.

Druck von H. Itzkowski, Gr. Hamburgerstr. 18-19.

אקריב שי למורה!

Sr. Ehrwürden

Herrn Dr. Ungerleider

Rabbiner der jüdischen Gemeinde zu Berlin

zu seinem 59. Geburtstage
am 21. Elul 5652.

Gewidmet in Verehrung und Ergebenheit

vom Verfasser.

בלתי מלומדים למען לא יבולע להם, לכן ננשתי אל המלאכה הזאת, ושמתי לילות כימים, ולא נתתי מרגוע לנפשי ומנוח לרוחי עד אשר כליתי מלאכתי מלאכת הקודש. אמנם ידעתי כי יש גדולים וטובים ממני אשר קטנם עבה ממתני ואשר להם נאווה מלאכת הקודש הנזכרת, אך בראותי כי אין איש שם לזה את לבו אמרתי „במקום שאין אנשים השתדל להיות איש“.

נא אל תדמה בנפשך קורא נעים, כי דבר נקל הוא לערוך ספר כזה, הנה סהרי במרומים כי כמה שנים ינעתי ועמלתי רק לחפש אחרי מטמונים בשו"ת ובשאר ספרים וכתבי יד שונים ובספרי חכמי אומות העולם, ועל כמה אלפים ספרים שמתי עין עליהם לחפש ולמצוא איזה דבר השייך לענין מילה, וגם לא חסתי על הוני ואוני לחקור ולדרוש אחרי כ"י מבתי עקד הספרים הגדולים המדברים בענין מילה.

ולטוב יזכרו שמות החכמים אשר תמכו בידי למען אוכל להוציא את הדבר הזה לפעולות ידים והם:

הרב החכם השלם והמפורסם אביר הסופרים ד"ר משה שטיינשניידער נ"י.

הרב החכם השלם המפורסם ד"ר יואל מיללער כ"ץ מורה בכית מדרש הגבוה לחכמת ישראל אשר פה.

הרב החכם השלם המופרסם ד"ר אברהם בערלינער נ"י מורה בכית מדרש הרבנים אשר פה והבר נכבד לחברת מקיצי נרדמים.

הרב החכם המפורסם ורופא מובהק ד"ר מיכאל בן דוב ראויצקי נ"י.

הרב החכם השלם הג' המפורסם מוה' רפאל נתן נטע ראבינאוויטץ דק"ק מינכען ז"ל.

עתה קורא נכבד! אנהגך אביאך אל פנים המחברת ותראה את פעולתי, באיזה אופן עלתה בידי להוציא ספר ענק כזה.

את ספרי חלקתי לשני חלקים עברי וחלק אשכנזי והוא חלק המרעי.

חלק העברי מכיל בקרבו:

(1) כ"י יקר ערך מאת ר' יעקב הגוור כולל כל ענייני מילה מפי עצמו ומפי הנאונים, אשר חי בשנת תתקע"ה הנמצא בעקד הספרים לעיר המבורג וזה רשימתו: Cod. Ms. hebr. No. 148 (224).

(2) כ"י יקר מאד מאת רבינו גרשם ב"ר יעקב הגוור העתקתי מתוך כ"י אסופות מבית עקד הספרים להרב החכם השלם ומפורסם מוה"ר שלמה חיים האלבערשטאם בעיר ביליץ במדינת אוסטריה, כולל ענייני מילה ע"פ ש"ס ומדרשים וחדושי דינים שונים ורפואות למילה ולדברים אחרים.

(3) באר יעקב הוא נוסף משלי תוספות מרובה על העיקר. מראה מקומות מש"ס בבלי וירושלמי ומדרשים, ילקוטים ופוסקים ראשונים ואחרונים ספרא ספרי מכילתא תוספתא וזהר שאילתות וכמה מאות שו"ת, וכתבי עת שונים, כולל כל מוצא הדינים השייכים לענייני המילה ולהנהגת המוהל ודברים רבים בפלפול וסברא נכונה דברים קרובים למרכז האמת.

(4) כ"י ספר ברית קודש או קיצור מנחת חנוך מהנאון בעהמ"ח חנוך בית יהודה שו"ת וספר ראשית ככורים דרוש וספר הן וכבוד רפואות. העתקתי ממנו כמה חדושים

ורינים רבים להלכה ולמעשה. נכתב זה מאה ושבעים שנה וכתב שם שחבר ספר א' גדול על ענייני מילה הנקרא שושן עדות או מנחת חנוך ולרוב השיבותו רבים נגבו ושמו איש איש כספרו מבלי הזכיר שם המחבר, ולכן עשה את הקיצור הזה. ע"כ נתתי אל לבי לדרוש ולחקור אחרי כ"י הזה ועתה השנתי אותו בעמל רב ובכסף מלא ושמחתי בראותי כי מסייעין אותי מן השמים בוכות המצוה הגדולה ובוכות מחברו הגאון ז"ל.

5) כ"י שושן עדות או מנחת חנוך הנ"ל העתקתי ממנו חרושים רבים למילה ורפואות שונות ואם ירחיב ה' את גבולי כאשר עם לבבי אוציא את כולו לאורה זו תורה, כי ספר יקר הוא אשר לא היה עד כה בעולם הספרות.

6) חלק המלואים הוא ההשלמה משני חלקים הראשונים אשר מצאתי לנכון להביא הערות גדולות ומאמרים ארוכים בחלק מיוחד על כמה עניינים ודברים שונים הכוללים שבעה עשר סימנים.

7) כ"י מנן אברהם מן החכם הקדמון אברהם פריצול חזן וסופר דק"ק פירארא בעהמ"ח ספר אגרות ארחות עולם העתקתי ממנו ויכוח נפלא בענין כסא אליהו מעקד ספרי המלוכה דפה וזה רשימתו: Ms. hebr. Or. qu. No. 65.

8) משמרת הבן והוא למודים לליל שלפני המילה מתנ"ך משנה ונמרא וזהו.
9) כ"י סדור תפלה מנהגי יהודי תימן חובר בלשון ערבי מאוצר הספרים הנ"ל ורשימתו: Ms. hebr. Or. qu. No. 556. העתקתי ממנו הלכות מילה ופדה"ב.

10) מנהגי ישראל שנשתלשלה להם מדור דור בכל ארצות פוזוריהם וחלופי מנהגיהם.
11) כ"י מן הפוסק המפורסם חמודי דניאל העתקתי ממנו חרושים רבים בפלפול וסברה לכמה ענייני מילה.

ובזה נשלם החלק הראשון.

12) שמות אנשים כנוייהם מקורם ופירוניהם כהשתוותם לשמות העמים ע"פ סדר א"ב.

13) כ"י סליחות ופיוטים ומוזורים יפים מאת הפייטן הקדמון יהודה בן מהללאל ונקרא ג"כ כורסיא דאליהו.

14) כ"י סליחות למילה מאוצר ספרי המלוכה הנ"ל וזה רשימתו: Ms. heb. Or. No. 15, שם בדף 226--228.

15) כ"י פזמונים יפים למילה מאת הפייטן הקדמון וטר"י ובשיר א' חתום וזכריה.

16) פזמונים רבים למילה מתוך מחזור רומניא הנמצא תחת יד הרב הג' החכם ד"ר אברהם בערלינער נ"י.

17) פזמונים וכל סדר המילה מנהגי שינגילי נדפס אמשטרדם תקכ"ט יקר מאד במציאות נמצא תחת יד החכם הנ"ל.

18) פזמונים רבים מאת עראקי נדפס בעיר כלכותה במדינת אינדיען יקר מאד במציאות נמצא ביד הרב החכם הנ"ל.

19) פזמונים ופיוטים מתוך קונטרס הפיוטים נדפס באוינגון בלשון צרפתית פראוונציאליש ומתורגם צרפתית צחה.

20) רפואות וסגולות למילה ולדברים שונים מתוך כ"י ר' גרשם הגורן, ומתוך כ"י קיצור מנחת חנוך, ומתוך כ"י שושן עדות, ומתוך ספר שבילי אמונה, ומתוך ספר

דרך החיים, ומן ספר מגדול עז למהר"י עמדין, ומתוך ספר אמתחת בנימין, ומתוך ספר זכירה ומתוך ספר עובר אורח ועוד.

(21) כ"י שושן הרפואה העתקתי ממנו כמה רפואות נחוצות ומועילות מעקד ספרי המלוכה דפה נכתב ד"א או תחלת ה"א וזה רשימתו: Ms. Or. qu. No. 544.

(22) רפואות רבות מתוך ספר אבן סיני ומתוך ספר אפוריסמי די אפוקראטו ורשימתו: Ms. Or. qu. No. 545.

(23) רפואות רבות מספר אוצר החיים מהגאון האמתי והרופא המפורסם מוה' יעקב צהלון ז"ל אשר חי בשנת ש"ץ ומספר בית דור על רפואות, ומספר רפואות מרופא מובהק אשר היה בכ"י בעקד הספרים נדפס קאלאמאי תרמ"ב.

(24) כ"י רפואות וסגולות רבים העתקתי מתוך כ"י הגדול אשר הוא ביד הרה"ח ד"ר בערלינער נ"י ומכמה ספרי הצמחים (באָטאַניק) וכמה רפואות בדוקות ומנוסות אשר קבלתי מאנשי אמת וכמה מהם אשר בדקתי ונסיתי אותם ומצאתי פעולה נפלאה בהם והבאתי ביאורם בלשון רומי ואשכנזי למען ירוץ כל קורא בהם וידע את שמות האמתית של הסמים והצמחים תכונתם והרכבתם, סגולתם ומקום גדולם ולא ישעה בכנייתם בדרשם אחריהם בבתי הרקח.

(25) קונטרס הערב שמש מכל השנה לכל ארץ אשכנז ורנע הוצאת נ' כוכבים בינונים למען לידע אם נולד בין השמשות לאיזה יום יחשב למען לעשות המילה ליום המיועד בתורתינו הקדושה.

(26) קונטרס הזכרונות לה' קורות האדם יום הולדתו. בר מצוה. התונה. ומיתת בני משפחתו ורשימת הנמולים שמשם, מקומם וזמנם.

(27) דרושים רבים (טאַאַסטע) על כמה שמות אנשים לכבוד אבי הבן, והקראים ועל כמה פרשיות ומועדי השנה בלשון אשכנז.

חלק האשכנזי והוא חלק המדעי מכיל בקרבו:

(1) מעשה המילה ע"פ חכמת הניתוח וחכמת הרפואה ומעלתה, על כל פרט ופרט כתבו שלשה רופאים מפורסמים דפה עיר ברלין.

(2) ההיסטוריא והבקורת אשר חוברו ע"י חכמי ישראל וע"י חכמי אומות העולם, וכל אשר דברו אודות הענין הזה, ואשר יצא לאור עד היום כמעט כולם היו לנגד עיני מלבר איזה ספרים אשר כבר ספו תמו ואינם ולא יכולתי להשיגם. מהם בררתי הסלת והתוך והבאתי דבריהם בלשונם. וכמה ספרים מהם אשר העתקתי לא בנקל ויכל כל איש להשיג אותם כי יקרי המציאות הם. ואני השגתי כל זאת בעמל נפש למען לרוות נפש הקורא ויברכני.

(3) כל מאמרי ואגדת הש"ס בכלי ומדרשים ופסיקתא הבאתי בלשונם, ונס העתקתי ללשון אשכנז למען יבינם הקורא בהם גם איש אשר לא מבני ישראל הוא.

(4) מילת המושלמנים בפרט, מקורה ומנהיגיהם בכלל. וגם שאר העמים אשר מצוה המילה אחת מראשי דתם כתב הרב החכם המפורסם מוה"ר ד"ר שטיינשניידער נ"י. את כל אלה אספתי בעמל נפש ובתשוקה רבה ועצומה, כדי להוציא את הספרים האלו ערוך בכל למען אשר כל איש יוכל למצוא מבוקשו בהם בקטן, כגדול, כמ"ץ, כש"ץ,

כמוהו, כאיש המוני, לכלם יהיה לעינים למצוא רב הפצם. ואם אך ישניהו כם בעין ברורה ולא בעין קנאה, אז כלם יודו כי מלאכה גדולה עשיתי אשר לא היתה עד כה לעולמים והיתה נפשי בגללם והיה זה שכרי.

אליכם קוראים נבונים אקרא, ואליכם אטיף מלתי! אנא שימו נא עיניכם על הספר ועל הסופר, על הספר מצד הבקורת, אם תביאורו בכור הבחינה אנא זכרו נא כי מבין תמותה קצר השכל וחסר התבונה הוא נוצר. וכמו שא"א לבר בלי תבן ומוץ, כך א"א לספר בלי שגיאות ושיבושים. וכמו שאמר המשורר האלהי שגיאות מי יבין וגו'. ובפרט את העמל והתלאה אשר ימצא את המעתיק כ"י עתיקים אשר שן העת אכלה בהם, עד כי לא ניכר תמונת האותיות, כי הריו אפס מראהו ויחורו פניו. ובכמה מקומות גם הלשון אינו מובן, ותקנתי רק את השגיאות היותר בולטות וסגרתי אותן בשני חצאי לבנה כזה () או הכאתי ביאורם בבאר יעקב, והשאר הנחתי כמו שהם. ואם שנית באיזה ענין יסלחו לי הקוראים הנכבדים ואם ירצו לתקן כפי רוחב בינתם הרשות בידם ובקשתי כי יודיעו אותי, ואתקן כהוצאה השנייה א"ה.

ועל הסופר, כאשר ידוע ומובן לכל משכיל ומבין דבר לאשורו, רבת העבודה אשר יעבוד מלקט ומחבר בצאתו אל שדה הספרות הרחבה מני ים ללקט אבני חן אשר יהיו לחן ולכבוד לקהל הקוראים, וגם תפארת לו מן האדם.

נוסף על כל אלה יזכור נא הקורא המבין רוב ההוצאות הדרושות לענין זה. לבן תקותי תאמצני, כי המבינים ומוקירים ערך עבודתי ימהרו לאסוף אל ביתם את הספרים האלו במחיר אשר הושג עליהם כיד ה' הטובה עליהם.

וזכות המצוה הגדולה הזאת תעמוד לי שתמצא פעולתי חן בעיני כל הקוראים, ושאוכה להוציא לאור עוד חבורים כאלה וכאלה להגדיל תורה ולהאדירה.

כאות נפש המתאבק בעפר רגלי החכמים

הצעיר יעקב בן לא"מ מוהר"ר מרדכי סג"ל גלאסבערג,

שו"ב דק"ק בערלין ומוהל מומחה.

מכתב הרב המפיץ תורה בישראל, דורש התלמוד והפוסקים לפני
התלמידים בבית הגדול בית מדרש חכמת ישראל בברלין

הר"ר יואל הבהן מיללער הי"ו.

כי נפקוד על תעלומות חיי עם ולאום בימים אשר עברו נביט אל ראשי ההרים
הם החכמים הגדולים אשר חסנם כאלון ואשר שמו להם יד, שם ושארית כספריהם אשר
כתבו, אכן גם אל שדה חמד נלכה אשר שם המון העם כעשב השדה יציצו מעיר, שם
נטה אוון אל מחשבות צאן אדם אשר התהלכו בעמק, נקשיבה אל דבריהם ואמריהם,
מעשיהם ופועל כפם נחזה, באיזה ארח הלכו לרגלי החכמים העומדים לנס, איזה הדרך
אשר בחרו בתעלוליהם ובמעשי ידם, כשמחתם אשר גילו בה כיום מועד וחרוה נתערב,
אל מנהגיהם בבית ובמקדש מעט, בית הכנסת, נתבונן, נשמעה קול הדורשים בראש
שמהותיהם דברי אנדה ויראת ה', קול צעירי העם אשר יעשו מטעמים ויעסקו במצות
יצלל באזנינו, אם נרפה דעת דרכי הגדולים וגם הקטנים, כי נדרוש חפץ נשיאי ישראל
ופקודיהם למשפחותם, או תעבור רוח על פנינו מקרב העדה בישראל אשר התעודרה
בימים עתיקים בתוך קהל אבותינו אשר זכרם לא ימוש, או יאיר לנו אור לנתיבות עולם.

אלה הדברים עלו על לבי כאשר קראתי את העתקת שני כתבי היד אשר שם לפני השו"ב
ומוהל מומחה בעיר ברלין הר"ר יעקב גלאסברג הי"ו המוציא לאור את המכתבים האלה
בענין מצות מילה, הן לא יכולתי לשום עין על הביאור אשר כתב המו"ל, אכן נשקפתי
על השורות האלה קרמוניות אשר יצאו מידי אנשים ישרים אשר רוממות אל בגרונם
בדרשה ובסידור דיני מצות מילה וחרב פיפיות בידם להביא את נערי בני ישראל אל
הכרית אשר כרת ה' עם אברהם בחירו, בשומי עין אל הילקוטים אשר רשמו אלה
המוהלים בישראל בערי ריגוס זה שבע מאות שנה אמרתי: כן העם הזה, כלם נהרו
לשמוע לקח, כולם קסת הסופר כמתניהם, הגדולים לחקוק אמרים כפנינים ממצולי ים
ההגיון הועלו בתוספותיהם, והעוסקים כמצוה דרשו איש בגבורתו וישאבו לקח ומעט מים
מכאר התורה, שם הגבירים היושבים על מדין לבאר רזים ולפענח נעלמים, ועל ידם
תלמידים וראשי בית האבות לדרוש מדרשות ולחקור אחר חק ומנהג, ותפארת אחת לכלן,
אהבת התורה ואור היראה על פניהם, וזה דבר אלה הכתבי יד:

א) שני הגזורים המומחין ר' יעקב ובנו ר' גרשם נזכרים כספר האסופות כאשר
הודיע הר"ר שר"ל וכ"א באגרת שר"ל כ"י להר"ר י"ט ליפמן צונץ מיום ז' שבט תר"ו:
ר' גרשם בר' יעקב הגזור סדר סדר המילה ומל את בנו בשנת תתקע"ה (אסופות והוא

בכ"י השני הנדפס לפנינו) וגם אביו ר' יעקב היה מוהל מופלג. והנה המוהל השלישי אשר אסף את כללי המילה אשר לפנינו במחברת כ"י הראשון אשר נמצא בבית עקד הספרים בעיר האמבורג (צד א' עד צד ק"ו) לא נודע לנו שמו, אך נראה כי שמע לקח מפי ר' יעקב הגוזר וכה אמר "וכן צונו מר יעקב הגוזר" גם הביא הלכות הראשונים כאשר שמעם "מפי ר' יעקב הגוזר" (צד ל"א), גם את ר' גרשם הגוזר התארה והביא בשמו סדרים בענין מלאכת המילה וגם פירושים וגם מנהגים (צד מ"ח, נ"ט, ע', פ"ה, צ"ג), ונראה שהמאסף הזה העתיק כמה הלכות כאשר כתבן ר' יעקב הגוזר כמו ה' מילה (צד ט"ז) כי בכ"י השני (צד קט"ו) הועתקו בשם ר' יעקב, הכי קרא את שם הספר (בכ"י השני נקרא ספר הלכות מילה צד קט"ו) ע"ש ר' יעקב, והנה ר' אפרים בן יעקב מבונא היה דוד הכותב הזה (צד ס"א) גם ידע והכיר את ר' אליעזר בן יואל הלוי אף שלא הביא עוד ספרו (צד מ"ד). לפי זה נוכל לשער שחי המאסף הזה קרוב לשנת דתתק"ץ. כאשר התעלם המאסף הזה את שמו בן לא נדע בבירור מקום מושבו ואולי הוא, גרמייזא מפני שהרבה להביא מנהג עיר ההיא (צד ס"ט, ע"ה, צ"ו ועוד) אף שגם מנהג מנצא נקוב בשם (צד ע'). והנה זה המוהל לקח בחפניו והביא לנו את כל אשר ידע והכיר מעניני המילה, דרשות (צד ג') אשר הנהיגו אז לדרוש, חכמת המילה וענינים הנוהגים למלאכה זו ותיקון הענין (צד ט"ו והלאה) ובתוכם הזכיר גם כמה הלכות מילה, גם העמיק הרחיב לבאר הלכות מילה בשבת ורחיצת מילה ביום הקדוש (צד כ"ב ול"ב) והוסיף דיני מילה שלא בזמנה, ספק אין מהללין עליו את השבת, נולד מהול, ערלה כבושה, ספק נולד לשמנה הרשים ווראי נולד לח' ירחים, נולד לז' חרשים, נולד ע"ש בין השמשות בדבר מי שמעה במילת שני ילדים בשבת (צד ל"ג, ל"ד, ל"ה, ל"ז, ל"ט, מ', מ"ב, מ"ד). שוב פנה אל דין קטן החולה, ציצין המעכבין את המילה וקטן בעל בשר (צד מ"ה, מ"ו, מ"ט), וידבר על המילה שהיא ביום (צד ג') ויזכור את הפסולין למול (צד נ"ב) מי שמתו אחיו מחמת מילה, האידן יעשה במקום שאין מוהל (צד נ"ד). וזה דרכו כאשר מן קדמוניי בכל לכתוב בסוף ענין "וכן הלכה". אחרי אלה סר מן מסילת הסיודר הנכון ובאר מדרש "שמלין במקום זכרות" (צד נ"ה) שהיה לו להקדים; וישב אל הרינים: ההולך בדרך אם ימול, נולד אדום וירוק (צד נ"ו), ויפנה אל המנהג שמלין בבוקר, שמרליקין נרות, שמומנין עשרה ושמהדרין את המצוה שעושין משתה כליל לפני המילה, מצוה לאבי הבן ושמתו ביום המילה (צד נ"ז, נ"ט, ס"א, ס"ב, ס"ד, ס"ה, ס"ו) מצא מקום להעתיק כאן טעם המצוה למוהל (צד ס"ח) וישב אל מנהגי התפלה ביום המילה (צד ס"ט). אחרי כן דבר על הטעימה מכוס ביום התענית, מילה ורחיצתה ביום הנפורים, בט"ב (צד ע"ב, ע"ג, ע"ד, ע"ה) אף שכבר הזכיר כמה מדינים אלו בדברו ממנהגי התפלה ביום המילה והשלים אמריו בדין מוהל שחל עליו אבלות (צד ע"ז) אחרי אלה כתב "סליק מנהגי מילה בעזרת שוכן מעלה" (צד ע"ח). ויגף שנית ידו ללקוט: דיני וטעמי ברכות מילה ופירושיה, ברכת אבי הבן, אם אבי הבן הוא המוהל, במקום שאין אב, ברכה אחר המילה, פירוש ברכת המילה בפרט (צד ע"ח, פ', פ"ד, פ"ה, פ"ו, פ"ח) הותכין ערלת נפלים (צד צ"ב) וסוף כל דבריו "שקורין שם לנער" ובענין זה חזר ונטה ידו אל דרשות ואגדות וסיים במה שהתחיל (צד צ"ד—ק"ו).

ב) דרך הגדולים תופשי התורה היה בימים ההם לאסוף בחפניהם משפטי ה' בכל גבוליהם ולחקוק על לוח שרשי וענפי הדת בכל סעיפיה ותולדותיה, כן רשמו בעלי התוספות הגיון לבם בכל דבר הקשה במסכתות בכל סררי התלמוד וכן שמו להם שם

ושארית בכל ההלכות אשר על פיהן יחיה האדם וממקורן ישאב המורה מים חיים לדעת לעות את יעף דבר ומתן יצא דבר המשפט בין איש לרעהו לכל ריב ולכל נגע, כמעשה הזה נראה כס' הפרס אשר נכתב בזמן בעלי התוס' ומקור לו דברי רש"י, בן תבנית ס' הישר לר"ת, מעשה ידי ר' אליעזר בעל הרוקה, כהויון הזה נכתב ספר ר' אליעזר בן נתן וספר אבי העזרי של ר' אליעזר בן יואל הלוי, ואולי הלכו בזה בדרך בעל ההלכות הגדולות, תחת אשר הגאונים האחרונים אשר בבבל העמיקו פליליה לסלול דרך אמונה באיזה ענין פרטי ולבנות בו עליות מרווחות בסדר הגיוני, בן השאיר לנו ר' סעדיה את ס' העריות וס' הירושה, וכן כתב ר' האי ס' מקח וממכר וס' משפטי השבועות. גם הראשון והשר בין חכמי צרפת ולותיה, ר' גרשם מה"ג, כתב הלכות ע"ד זה כמו הלכות טריפות, אבן מרוב בעלי התו' לא נשארו לנו לוחות כתובות באצבע על דרך זה, אבל דברי הגור המאסף ראינו שהוא פנה לו דרך לחפוש ולחקור אחר כל הנמצא בענין מילה להביא כל הפסקאות וההלכות למען תהיינה משולבות אשה אל אחותה על בן נחויק טובה לזה האיש אף כי בין הגדולים לא ימנה כי עינו לא ראתה את כל הדברים והספרים אשר הביא רק אונו שמעה ותקח שמין מהם. בן הביא רק קיצור תשובת ר' האי (צד ל"ו) ולא שמע רק קצת ממנה, ואחרי התשו' אמר מטעם עצמו "ובכ"מ שצריך להטיף דם ברית מצריך נמי וכו'". וזה מתנגד לסיום תשו' ר' האי. בתשו' שערי צדק ג' ה' י"ג שאין לברך על הטפת דם מילה. ההעתקה מן השאלות (צד מ"ג) וכן שאר ההעתיקות אינן ממש כלשון הספר שמביא. אולם על זה יש לומר שבן דרך הראשונים שלא לבוין ממש התיבות כהביאם לשון מחבר קדמון. אכן ראה שזה המחבר הביא לנו לשון הבה"ג (צד מ"ו) היכי דנפל עליה דינוקא חולי אישת' הוא אש של עצמות וכו' ומחליש מעכבין ליה עד דאתפח פי' לבתר דשבקא ליה החולי אישת' והויע ונתרפא ממתנין ליה ו' ימים אחרי כן, וכאן בלבל פי' הרברים שבכה"ג לפנינו כתוב "היכא דמטי זימניה דינוקא ואיחלש (היינו שנחלה) ואחותיה אישת' (שהויע) מעכבין ליה עד דמתפח שפיר ועיין ברש"י שבת קל"ו. ובענין מילה בתענית כתב (צד ע"ה) אבל שאר תעניות החמורים כגון ג' בתשרי, י' בטבת, י"ז בתמוז, ת"ב, תענית אסתר שהם המורים מדאורייתא נותנים לינוקא לטעום". בכל זאת לא נגרע דבר ממחשבת המאסף הזה אשר לפי ידיעתנו הוא הראשון אשר קבין כעמיר גורנה את דיני המילה למען יהיו ביד כל הבא לכרות ערלת בשר בישראל ואחריו הלך בעל המקבץ בכ"י השני והיו הראשונים בין סופרים בתוך להקת המוהלים וכמעשיהם עשה בימים אחרונים הרב ר' דוד די לירא אשר הושיט למוהלים את "שרביט הזהב" אשר לו וסוד ה' הודיעם.

ג) אלה המחברים והספרים אשר הביא המאסף בספרו. ר' אליעזר הקליר (צד צ"ו) מדבריו בפיוטו מביא ראיה לפי מלת מתבוססת "שנתערב". — ר' אליעזר בן ר' יואל הלוי. המאסף מביא דבר ששמע משמו והזכיר המאסף אך הענין ולא ידע קבע המעשה והפסק אשר נגזר בנידון קטן שגולד בע"ש אחר שהתפללו ערבית במנגצא ועדיין זרחה השמש (צד מ"ד). — ר' אפרים בן יעקב מבונא הוא דוד הכותב (צד ס"א) בשמו הביא פי' אשר קדש ידיד מבטן "זה אברהם" ופי' זה הובא כאבודרהם בשם ר"ת. גם במקום אחר (צד צ"ו) הביא מתבוססת כמו בוססו מקדשך, יבוס צרינו וכו' וחי אפרים מבונא פי' מתבוססת לשון עירוב שנתערב הדם והמילה בעפר. — בעל הלכות גדולות. ממנו הביא הדין במילה בצרעת והודה ששמע אלו דברי הבה"ג מפי ר' יעקב הגור (צד ל"א) בדון איתיליד ביה"ש הביא האיבעי' דשאלות היכא דאישתמע קול צוציתא רילד

ביה"ש, והת"ש מפ' הערל והוסף, תי' (תירין, כלומר פשט האיבעי) בהיג כהיג וגם (צ"ל איתא) כפ' הערל. פי' דין ציצין המעכבין (צד מ"ז) וכבר זכרנו מה שכתב בשם בהיג בענין החולה שנתרפא ואחותו אישתא (צד מ"ז) גם מצאנו לשון הבהיג דהיכא דליכא גברא דידע למימהל ואיכא איתתא מהלה איתתא (צד נ"ג). — ס' הישר לר"ת — גם את הס' הזה לא ראה המאסף כי אמר שר' גרשום מצא בס' הישר שכרכת ציצית וכו' מעומד, והנה אולי היה לפני המוהל ר' גרשום ס' הישר גדול ומרווח, שלפנינו לא נמצאו הדברים האלו בס' הישר אולם ראינום בסמ"ק וכאבודרהם. — גם אמר (צד פ"ג) שר"ת פי' בס' הישר המל אומר על המילה ואחר שמל צריך אבי הבן לברך להנניסו; בפירוש ברכת (צד פ"ח) הביא בשם ס' הישר, יריד מבטן זה יצחק, אכן כאבודרהם הביא זה בשם ר"ת בענין אחר, יריד זה א"א חוק בשארו שם זה יצחק וזה הפי' הביא המאסף עצמו (צד צ') ג"כ בשם ר"ת, שוב הוסיף שם להביא באותו ענין עצמו באות, ברית קודש שנתתם בו קודש זה יצחק בשם רש"י ור"ת, וזה לא הובא בשמם כאבודרהם גם אינו כן ברש"י שבת קל"ז: ואולי כוונת המאסף לפי' רש"י ור"ת בעיקר פי' הברית יש לפתור אלו התיבות, באות ברית קודש על דרך זה. — ר' האי ואביו ר' שרירא כבר הערונו שאולי על פי שמע אוזן רשם תשוי' ר' האי בענין נולד מהול (צד ל"ז), גם בס' הערוך ראה תשובת ר"ש ור"ה בענין ציצין (צד מ"ט) כפי' ברכת יריד מבטן הביא דברי ר' האי ור' שרירא (צד פ"ט) ואולי לקחם גם הם מס' הערוך כי נמצאו שם בתיבת יריד, גם ברכה בכרית המילה על היין תיקן ר' שרירא (צד פ"ה). ושם הוזכר גם ר' יהודאי מזה נראה שלא היה המאסף בקי בתולדות ימי הגאונים שהוזכר אחד מן הראשונים וא' מן האחרונים מנאוני כבל בלשון, כיום המילה והלא לא הוזכר יין בתלמוד אלא נאונים ר' יהודאי ור' שרירא ושאר גאונים תקנה. ר' יוסף קארא פי' מתבוססת בדמיך כמו מתגוללת בדמיך (צד צ"ז). ר' יעקב הלוי בגרמייזא כטי"ב שנדחה נמול בנו וצוה להתפלל מנחה אחר ו' שעות ולא השלים התענית (צד ע"א). המעשה הובאה בשם ר' יעקב בן יצחק סגן לוי בגרמייזא בתשב"ץ ובטור או"ח ס' תקנ"ט ואולי הוא בן ר' יצחק הלוי רבו של רש"י. מספרים קדמונים הובאו מעשה הגאונים (צד י"ח) הוזכרו מנהג הקדמונים לזרוק הערלה בכלי שיש בו מים ובשמים ועי' צד פ"ה בענין שתיית כוס של ברכה, מדרש גאונים בו כתוב אז בגי' ח' ימי המילה ישיר לעתיד לבא מכאן שבזכות המילה עתיד הגואל לבוא לישראל במדרש גאונים מצאתי (צד ק"א) מדרש פסוקות רמזים בנימי שמברכין, על המילה (צד פ') ועיין באגדת שמואל. מנחם בן מכיר בומן ר' יצחק הלוי רבו של רש"י והנה שאלו לפני ר' יצחק כמה שאלות הכתובות בשבה"ל הוצאת ר"ש בובער ה' מילה ס' ד' וס' ה', וכאן הובאה ממנו רק שאלה אחת ולהלן צד ע"ב שאלה אחרת ומאסיפתו למדנו שהשואל היה ר' מנחם בן מכיר, וממנו גם שאלות לר' יצחק הלוי בפרדס. מנחם בן יעקב בוורמייזא הוא מן החכמים המריצים אגרות עם הראבי"ה (בס' אבי העזרי) והוא מאנשי דור של ר' יואל הלוי והיה דוד ר' גרשם הגורר, בענין כמה ברכות מברך האב המל את בנו כתב, וכן הורה רבינו מנחם ז"ל אחרי כן הורה רבינו אבי העזרי"י (צד פ"ד) טעם מדוע אומרים נוסחת, על המילה בברכה כתב מפי דודו ר' מנחם ז"ל שאמר לו בעל חלום (צד פ') פעם אחת מל ר' גרשום המוהל ביוה"כ והורה לו דודו ר' מנחם ז"ל לעשות ושהה הכוס של ברכה עד הלילה (צד ע"ד) אבל ילך לביה"כ וימול וכן הורה ר' מנחם ז"ל (צד ע"ז) גם בדרשות הופיע ר' מנחם (צד ס"ב).

ספר גאונים בו מצא שחולקין הפסוק המברך אומר הודו לה' כי טוב והקהל אומרים כליח (צד ק"ד) ואולי זה הוא מדרש גאונים הנזכר למעלה. וכבר אמרנו שהביא המאסף תשוי' ופירושי הגאונים מס' הערוך לר"ג רומי. ר' עמרם גאון הובא בענין שצריך שישתה מכוס של ברכה בלשון קרוב ללשונו בענין זה בסידורו (צד ע"ב) ר' צדוק גאון, ממנו הובא במעשה הגאונים שהמברך ברכת אירוסין או ברכת המילה שותה מלא לוגמיו מן הכוס או שנותן מן הכוס לידו ושותה ואח"כ נותן הכוס לשתות לחתן וכלה ובמילה משגרו לאם הילד (צד פ"ח). ר' צמח גאון ממנו הובאה תשוי' היכא דליכא עשרה ורק אומנא דמהיל וגברא דתפיס לינוקא לא לירחי זמן מילה (צד ס"ב) והתשוי' איתא בבהע"ט הרברות סוף שער המילה ושם איתא „איתתא דמהילה" וכן איתא בטור יו"ד רס"ה ועיין ברי"ף סוף פ' ר' אליעזר. ר' שר שלום ממנו הובאה התשובה שהיא בשערי צדק שער ג' חלק ה' ס"י ד'. (צד פ"ב) שאלתות רר' אחא משבחה הובאו וכבר כתבנו שהמאסף שמע מפי רבותיו מה שהובא שם (צד מ"ג ונ"ד). — והנה הבבלי והירושלמי והמדרשים הובאו בדברי המאסף למרבה ונראה שקרא לתוספתא על דרך הראשונים תוספות (צד פ"ו).

ד) חלק מספר הזה מכיל דרשות ואגדות והמאסף שוקד על אלה הדברים וחוזר עליהם בכל ענין וענין (ע' צד צ"א וצ"ב). והנה הדרשות האלה מפיצות אור על האופן והדרך שהיו דורשים בימים ההם באשכנו לפני העם, הן הלכו בזה ממש בדרך האגדות הקבוצות בספרי המדרשים. זה דרכם מאז להעמיד אגדה מול האגדה ולצבור דרש כחמר בלשון „דבר אחר" אשר אמרו המליצים והמושלי משלים. וזה הענין נתן ה' בלבם לערוך כל הדרשות כמערכה, (עיין צד א' עד צד י"ד, צד ס"ב, ק"ג) ועיין בענין זה בס' מהר"ל צונץ על הדרשות ועוד זאת היו להם מאחרית ימי הגאונים לחשוב מחשבות במספר האותיות כמו „ברית בני תרי"ב" מי שזוכה למילה זוכה לכל התורה (צד י') „רמו י"ב בריתות ל"ב שעות של יום שמלין בהן" (צד נ"ח), „פריעה במנין שס"ה" (צד ס"ח); ובמה שנוגע לענין הראשון להכביר דרשות על דרשות שינו או קצת להזכיר המקור שממנו שאבו, תחת שבזמן המדרשים אספו ג"כ מן הפסיקתא וממכילתא ומאגדות שונות ובצברם דרשות לא זכרו שם המעיין אשר ממנו שאבו. ור"ש בעל הילקוט נהג עצמו בדרך הזמן האחרון. — גם זאת עשו להוסיף איזה אומר קצר בין עמרי האגדות מה שדברו על לב העם כמו „לפיכך כל העם העוסקים במצות מילה והעם הנאספים שמה זוכים לקיים כל התורה כלה" (צד י') ועל כן נהגו העם לעשות שמחה ומשתה ויו"ט ומחבבין את המילה יותר מכל המצות וכו' (צד י"א) אשריהם בני אברהם וכו' שבכל יום ויום הם מקיימין מצות מילה וכו' (צד י"ד) הצבור נותנים שבח והודיה להקב"ה שזכו להיות מן המנויין לקיים מצות מילה (צד ק"ג) והנה זה הדרך קרוב לדרשות ס' תנא דבי אליהו, ואם נביט על אלה הדברים בעין חודרת ונשימם על לב נבין בהשתנות והשתלשלות הדרשות. ועוד זאת נדע שלא לבד בימי מועד ובשבתות השנה דרשו האגדות אשר אספו ממדרשים וממס' שונות בבבלי ובירושלמי והעירו גם במקום שחולקת דרשה על דרשה (צד ה' ברייתא דר"א חולקת על התנחומא) אך גם בימים טובים למשפחה ומשפחה דרשו בפני העם הנאספים, כן דרש בחור אחד על שני האומים שנולדו לאביו ביום שנעשו תמימים (צד ו') או שדרש אחד מן החבורה (צד ס"ח) או המוהל (ר"ג דרש צד ק"א) או הגדול שבהם כמו הדרשה ששמעה הגזור

(ר' גרשם) מפי דודו הר"ר מנחם ז"ל והעתיקה וכתבו להם את אלה הררשות כמו שכתבו את דברי ההלכה והפירושים (צד ס"ב).

(ה) מדרכי העם וממנהגם נדע מאסיפה זאת כי כל מנהג בישראל עתיק יומין הוא והמנהגים שהביאו בשם המהרי"ל בקבוצת מנהגיו הלא ארך ימים להם ומאות שנה לפניו נתיסרו. כן נשמע שהראשונים נהגו להתפלל ביום השמיני בהשכמה (צד נ"ז) שעשו תקון שהקתדראות מונחות ועומדות ערוכות בביה"כ כל שלשת הימים (צד ס') שפורסין מפה על פתח ביהכ"ג (צד ס"א) שצריך לזמן עשרה (שם) שמדליקין לפני המילה (צד ס"ב) מהררין לפני המילה ברחיצה ובמלבושים נאים (צד ס"ג) ובפרט המוהל והבעל ברית; ובגדי הרך הנימול נקובים בשם כתונת בר וסרכל של מעיל ומצנפת של מעיל ואשת בעל ברית נושאת את הילד בחרר לביהכ"ג (צד ס"ד) אור לשמיני בעל ברית עושה משתה ושמתה (צד ס"ה) מרבית העם באים למילה ומנהג בשאר מלכויות לבוא גם ממקום אחר לעיר שיש בה מילה (צד ס"ה) ביום המילה אבי הבן מרבה שמחה ויו"ט ומשלות מנות איש לרעהו ואוכלים לחמניות וביצים (צד ס"ז) ומזמרים ומירות (צד ס"ח) ונראה שאלו היו ראשית הזמירות של מילה ואולי אחרי כן כתבו ויסדו פיוטים גם לשבת שהיתה בו מילה כמו שיסד הראב"ה פזמונים לשבת זה ויש לנו עוד ממנו פזמונים למילה במחזור כ"י. — בגרמיוזא לא היו נופלים ע"פ ביום מילה ובכל בתי כנסיות שבעיר אין אומרים תחנון (צד ס"ט ועי') מטפספין יין כפי הילד ומנהג אבות תורה היא (צד צ"ח) אכן אם גם רוב המנהגים אשר זכר המאסף בימי קדם נוסדו, גם חרשות הניד לנו איך הכו המנהגים שרש בקרב העדה ובפרט בעניני מילה, אם עשה איש אחד הטוב והמועיל או נהרו אחריו אנשי עדתו וגם קהלות אחרות אם מצא הענין חן בעיניהם גם הם עשו כמעשהו. כן ספר לנו כי הוא הגזור הנהיג לרחוץ הקטן ביום ג' למילה שחל בשבת באותן חמין שהוחסו מע"ש רחוק (כוונתו אחרי אשר עברו הרבה שעות בלילה) ומעכבין ליה לקטן בלא רחיצה כל השבת עד מ"ש. (צד ל"ג) אע"פ שאמרו שמצוה למול בהשכמה וכו' אומר אני דוקא בימי הקיץ שאור היום מרובה. אבל בימות הגשמים צריך להסתין מעט ביום וצריך להאריך מעט במזמורים ובתפלה (צד נ"ט) פעם א' קיים ר' גרשם וצ"ל המוהל מצות מילה ביו"ט של ר"ה וחון שהתפלל אותו היום אומר חרוו אחד קודם שנמר הברכה של זכרונות גם (צ"ל כלומר) כשאמר להיות לכם לאלהים אני ה' התחיל ואמר זכור ברית חרוו א' אחרי כן נמר הברכה. ושכחוהו כל הקהל כי היה טעמו כצפיתית בדבש (צד ע"ג) ואני קצרתי הברכות מפני סכנת הקטן (צד צ"ח).

(ו) הכ"י השני הנעתק מס' אסופות הוא קיבוץ כל דיני מילה אשר צבר מוהל מאוחר בזמן מן הראשון אשר כתב את כללי המילה. והנה נראה שחי בשלשים שנה אחרי המאסף הראשון. כי הוא לא ידע את ר' יעקב הגזור אך מפי בנו ר' גרשם שמע לקח. המעתיק הזה היה תלמיד הראב"ה וראה ספרו (צד ק"ה) והנה נראה שהמחבר הזה כתב ספרו ללמד בני יהודה הרוצים להיות מוהלים הלכותיה של מילה (צד קל"ז) וזה דרך המקבץ הזה. לדיני המילה שם פניו ולא שת לבו לדרשות ואגרות. ראשית דברו מה' מילה בשבת ויכלול שם את אשר מצא בס' שכל טוב ובספר הראב"ה מדרך המילה וברכתה כי ר' אליעזר בן ר' יואל הלוי היה גיב מוהל (צד ק"ט עד קי"א) ושם הזכיר המנהג בלומברדיא והוסיף דיני מילת גרים. אחרי כן שוב העתיק ממקום אחר (צד קי"א) קצת דיני מילה בשבת וכל מנהגי מילה בביהכ"ג והידורה (צד קי"א עד קי"ד). מר' גרשם הגזור הביא

סידור המילה כאשר ערכו המוהל המובהק הזה לפי סברתו (צד קי"ז) אכן רוב הרברים האלה לקוחים מספר הלכות מילה כפי אשר סדרם אביו ר' יעקב, ואלה השרשים והענפים (צד קט"ו ולהלן) מתאימים עם אמרי הכ"י הראשון וכבר אמרנו שמה שנאמר שם (צד י"ט) "ראיתי מוהל שעשה פריעה בענין אחר דהיינו שהיה מהפך העור בלי קריעה וכו'" לא היה ישר בעיניו, הובא בכ"י שני (צד קט"ז) ולא ישר בעיני אבא מרי. אחרי כן הוסיף הכותב הזה להעתיק דברים ממה שכתב המאסף הראשון, וכה נאמר ומפי ר' יעקב הגזר כתב (צד קי"ז) ובכ"י הראשון נאמר "ומפי ר' יעקב הגזר כתבתיו" (צד ל"א) והביא כמה דברים מר' גרשם. והזכיר שר' גרשם "מל את בנו בשנת תתקע"ה, ועוד זכר אמרים ודעות בשם ר' גרשם. אחרי כן רשם רינים מאלו שאין מלין בשבת (צד קי"ט) לידע מתי הוא לילה, מי שיכול למול ושאר מנהגי המילה וביהכ"נ שמלין בו (עד צד קנ"ג) דין אונן בעל ברית, מוהל שהל עליו אבלות (עד צד קכ"ה) צבר ליקוטים בדין מילה ביוה"כ (שם) ומוה שאסף בכפו גם תשו' ישנה מספר של רשב"ט בדין קטן שמת אם מוהלין (צד קכ"ז) לטעום את התבשיל ביום התענית (שם צ"ל "שב"ט" במקום "שש"ט") והביא לנו מה שמצא בספר הגאונים מדין המברך צריך לטעום ומילה ביוה"כ ושאר תעניות וענין נוסח הברכה (צד קכ"ח) והנה כאשר לקט המקבץ ממגילות וספרים שונים אין לתמוה על ההפץ שהכפיל דברים וענינים ודינים. אחרי כן כתב ה' גרים (צד קל"ב) ונשים המתגיירות (צד קל"ו) ואחרי שכתב עוד דין מסי שכל טוב בענין זקן המרתת בידיו שלא ימול חזר על אומנות "גורת הערלה" והעתיק דברי ר' גרשם (שם) ומה שיש עוד להודיע למוהלים מזהירות ומחכמת המוהלים. והנה המקבץ הזה אשר גם שמו פלאי קרא את שם ספרו "כללי המילה לר' גרשם" בעבור שהרבה מן הדברים הנאמרים מר' גרשם הם כאשר סדרם המוהל הזה ואולי שגם המאסף השני הזה חי בוורמיווא.

ז) ואלה שמות הספרים והרבנים המוכאים בכ"י השני הזה מלכד תלמוד בבלי וירושלמי ודברי המוהלים ר' יעקב ור' גרשם והבה"ג ור' צמח והערוך. ר' אליעזר בן נתן (צד קכ"ה) אם שראה המקבץ את ספר הראב"ן או שמצא בלי ראבי"ה מה שהביא בשם הראב"ן והסכים לדבריו. ר' אליעזר בן יואל הלוי כבר אמרנו שהמקבץ היה היה תלמידו וראה ספרו ונראה שהוא ס' אבי העזרי שבאו בו תוספות למס' שבת ואולי שם כתובים אלה הרינים שהביא והנה הגיר לנו הראבי"ה שברך שהחיינו כשמל את בנו והיה דן בענין הברכות לפני אביו ר' יואל ולפני כל הישיבה. (צד קי"א). תשובת שלמה היצחקי מן מר נתן ומר דניאל ומר אברהם בנו ומרנא ר' יחיאל מרומי כל השמות (צד קכ"ז) צריכות תיקון ע"פ האור זרוע ה' מילה ס' ק"ד ששם שמות השואלים כתיקונן ואולי גם ר' יצחק אור זרוע ראה התשו' בס' שב"ט ויעתיקה כדרכו. ר' יעקב בר שמשון ור' יעקב ב"ר מאיר (ר"ת) הדברים הנאמרים בשם (צד קכ"ז) נמצאים במרדכי סוף מס' יומא. ר' יעקב לוי (צד ק"ל), המעשה הובא גם בכ"י א'. ר' יהודה חסיד הובא בדברי הראבי"ה (צד קכ"ב) ר' יצחק ב"ר יהודה תשובתו בענין טעימה ביוה"כ כתובה בכ"י א' דף ס"ט (צד קכ"ה) ר' מנחם הוא מנחם בר יעקב המוכא בכ"י הראשון (צד קכ"ד) וכן הובאו מעשי הגאונים הנזכרים שם. ספר הלכות מילה כבר אמר שלפי דעתנו והו' ספר כללי המילה כ"י הראשון אשר לפנינו. והמקבץ הזה ראה האסיפה הראשונה ויקח ממנה מלא חפניו (צד קט"ו, קכ"ה) ספר אבי"ה כבר אמרנו שלפי דעתנו הוא ס' אבי העזרי (צד קי"א, קי"ב). ס' שמואל בן נטרואי (שב"ט צד קכ"ז, קכ"ח) נראה שגם החכם הזה אשר הריץ ספרים

עם ר' יואל ועם הראב"ה כתב ס' תוספות על מסכתות ושם אולי ה' כתובים הדברים האלה. שכל טוב לפי דעתנו הוא הפי' על התורה שכתב ר' מנחם בר שלמה ואולי נמצאו שם במשך הדברים דינים אלו. תרגום נביאים (צד צ"ט).

ח) מלבד אלה הלכות מילה ומנהגיה הכתובות לפנינו יש ללמוד כמה דברים מן הקיבוצים. מעניני רפואה רואות עינינו הרפואות שעשו הקדמונים לחבורת המילה. ומה ששינו בה בזמנם של מחברי אלה הליקוטים או מעט לפניהם (צד כ"א וצד ל"ג) ובאמת אותה הרפואה והתיקון שעשו או נשאר עד זמן לא כביר זה כארבעים שנה בתוך קהלות ישראל עד שנתחדשו כמה דברים בחכמת הרפואה ומהם להשקיט ויבת דם החבורה ע"י מים לבד. — עוד ראינו שבכל צדקת וישרות לבס וכו' נאמנה רוחם את ה' ואת עדת ישראל, בכל דבר שאינו מתנגד לאמונה עשו כמעשה העם אשר שכנו בקרבו כן קראו שם הנער כשנולד והוא שם קרייז שרברו בו כבר חכמי ומננו, ובשעת המילה שינו את שם זה לשם קודש (צד צ"ד). גם מדברותיהם היו בלשון אשכנז הצחה כלשון העם ורק בדבר הקשה כמו שם עשב העתיקו גם לשון צרפת בלע"ז.

כן מציינו בקיבוצים אלו תיבות אפיי Apium אשפייניר והוא חולי מעט, לפי דעתנו מלשון המורגלות באשכנז בזמן הבינים spanan, spanja וענינו reizen כלומר חולי קטנה בגרון. — בלוט אולי מלשון bluet הוראתו blumig כלומר בגדים אשר עליהם ארוגים שושנים וורדים, — ברצדיל, נקרא גם או bretzel. — הרץ Harz; וונריך הוא עשב ידוע Wegrich ובלע"ז נקרא פלנטיין והוא בל"ד Plantago. — מלווי, לפי דעתנו יש לפרשו כן, Mal הוא בלשון אשכנז בזמן הבינים רושם חולי Wundmal, אולם Wéwe הוא שם לרגשות החולי Schmerz. ולכן השם הוא החלי והאש של עצמות הנעשה ע"י חום פנימי במקום אחר. — פלסטיר הוא מה שנקרא Pflaster.

את הדברים האלה כתבתי פה קאלבערג על חוף הים המזרחי ט"ו מנחם אב תרנ"ב לפ"ק.

יואל הכהן מיללער.

זכרון ברית לראשונים

חלק ראשון

כולל

דיני מילה ופריעה מאת רבינו יעקב הגוזר ז"ל

ע"פ מקורי הש"ס ומדרשים וספרי הגאונים ומנהגים שונים

יצא לאור בפעם הראשונה

מתוך כ"י הגנוז בבית עקד הספרים בעיר האמבורג

מאת

יעקב ב"ר מרדכי גלאסבערג שו"ב ומוהל דק"ק ברלין.

קראקא

ברפוסו של יוסף פישער. (גראדנאססע נ"ו. 62).

לפ"ק.

תרנ"ב

שנת

KRAKAU, 1892.

Druck von Josef Fischer. — Selbstverlag des Verfassers.

כללי המילה לר' יעקב הגוזר

¹ ויהי אברם בן תשעים ותשע שנים וירא ה' אל אברם ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים. ואתנה בריתי ביני וביניך וארבה אותך במאד מאד. ויפל אברם על פניו וידבר אתו ה' לאמר. אני הנה בריתי אתך והייתי לאב המון גוים. ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך. והפרתי אותך במאד מאד ונתתיך לגוים ומלכים כמך יצאו. והקמותי את בריתי ביני וביניך ובין זרעך אחריך. ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריק את כל ארץ כנען לאחות עולם והייתי להם לאלהים. ויאמר ה' אל אברהם ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך אחריך לדרתם. זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך המול לכם כל זכר. ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם. ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדרתיכם. יליד בית ומקנת כסף מכל בן נכר אשר לא מזרעך הוא. המול ימול יליד ביתך ומקנת כסף והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם. וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה את בריתי הפך. ² ויקח אברהם את ישמעאל בנו וגוי. וכתוב בעצם היום הזה נמול אברהם וגוי. אמר רבי אחא ³ בא וראה שנתן הקב"ה כה באברהם. שביום שמל את עצמו מל את ישמעאל בנו ואת כל אנשי ביתו ⁴. והיה הדם מנטף, עד שהעמיד מן הערלות גבעה ⁵ ונהר של דם יוצא מביתו. וא"ל למלאכי השרת בואו ונבקר את החולה. א"ל רביש"ע מה אדם ותדעהו בן אנוש ותחשבהו ⁶; אתה הולך למקום הטנופת ומקום של דם ושל שקץ וסריות. (כאן מהחיל הכ"י) אמר להם כך אמרתם חייכם ערב עלי ריחו של אותו הדם יותר ממור

באר יעקב

¹ בראשית ט"ז א'.

² שם י"ז כ"ג. ספר החנוך מנזר ב'.

³ הנחומא פ' וירא.

⁴ כן מופיע השלם להשלים הזולת.

⁵ ב"ר פ' לך לך. א"ר אייבו בשעה שמל א"א אוחן ילידי ביתו העמיד מן הערלות גבעה וזכחה עליהם חמה והחליעו ועלה ריחן לפני הקב"ה כקטורה סמיס, וכעולה שהיא כליל לאשים וכו' עיי"ש. שיר רבה פ"ד ע"פ עד שיפוח היום וגוי. ילקוט שמעוני שם רמז פ"ב. אנדח בראשית פי י"ט.

⁶ מהליל קמ"ד.

כללי המילה לר' יעקב הגורר

ולבונה ¹). ואם אין אתם הולכים הרי אני הולך. וכן אמר שלמה עד שיפוח היום ²) זה אברהם. שנא' והוא יושב פתח האהל כחום היום ³). מלמד שהרתיח הקב"ה אותו היום. כחום היום מיכן שהחמין יפה למילה ⁴). ונסו הצללים שלא יצטער אברהם מן המילה. לפי שהיה אברהם משמש לאורחים. אלך לי אל הר המור. אמר הקב"ה נלך אצל אברהם שנקרא מור שנא' מור ואהלות קציעות כל בגדותיך. אל גבעת הערלות זה אברהם. מלמד שנטל אברהם את הערלות ועשאן גבעת ערלות. לפי שנגלה אליו הקב"ה שנא' וירא אליו ה'. ובין שראו המלאכים כך. הלכו גם הם עם הקב"ה ⁵) ובקר את אברהם אבינו. שנא' וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו. אמר הקב"ה בשעה שיבאו בניו של זה ⁶) בצרות אני אובור

באר יעקב

(1) ב"ר פ' מ"ז. וע"ז נהו בק"ה מקומות להביא מחסה של אש (אפי' צימות החמה) ובשמים למילה כמ"ס צדק הציה ה"ו מילה ס"י שכ"ט, בשם ח"ח. בית יהודה ח"ה ס"י כ"ו. ואפשר לומר שלזה יש סמך במציאין הצמאים לצרות מילה לגבעת הערלות שטלה רוחן לפני הקב"ה כקטרתה. לכן גם אנו מרחיין בשעת מ"ה שיהי' הקרבן שלנו מקריבין במ"ה זו ליה ניחוח לפני הקב"ה. ע"י סדור המנהגים מ"ה הגאון חייזק טירנו, אבל ב"ח ח"ן מציאין בצמאים למילה כדעת הכרמי יוסף כי אסור להריח בהי"ב. לאפוקי מדעת הגאון דמייזקן א"ח במקום כח" ע"י ש"ט חו"ח ס"י הק"פ ס"ט"ז.

(2) ב"ר הרי"ט ב' י"ז.

(3) ב"ר ח"ה א'.

(4) שבת קל"ד, ב"ר פ' מ"ה, ילקוט בש רמז פ"ב.

(5) ב"ר דף פ"ו ע"ב י"ב ג' למילה ב"ה הקב"ה לשאלו בשלום אברהם, פירקו ח"א פ"י כ"ט, רש"י ר"ט פ' וירא. אשכול ה"ו מילה.

אשכול הסופר פ"ב:

זקן היה אברהם צעת בואו לכרות ערלתו: והיו ידיו נרעדים מרוב חלישותו: ולא היה יכול לכרות ערלתו: כדאמרו הקב"ה רחם עליו ויחד משמים: והפס ידו והחזיקו יבדחו כוונתם ערלת ברייתו: בנא' וכרות עמו הכרות: עמו נאמר ונא' וכרות לו מלמד שברחו ביהם ערלת מילתו: וביום הג' למילתו בקרו האלהים בצקור חוליק: ובשעה שהבז הקב"ה לבא לבקרו: ב"ה מלאכי השרה לפניו: אמרו לו ח"ן אנו מניחין לך לרדה ולהגאל צמעי ידך בדם טופיו: אמר להם לא: הם זה השוב לפני קרבן עילויך: דבר השוב לא אנו בעממי אבך חונה שלו היום: וירד ובקרו בנא' וירא אליו ה' ב"מ והוא יושב פתח האהל כ"ה: בש פ"ג ז"ה עוד נאמו בעברם ישראל אח הים ציבבה בצו המים וכסו את ערותם: ונבלעו צמים ויעקרו ונחמו: הצט לבניה כי מלאו מחשבי ארץ נאות המם ולא יטלוו מסאון ימך: בש ק"ה ק"ט צמלות שונות. גם בצותו, אז מילתו, לאברהם אהבו עבדך: ב"ה בצרותו, לברות ערלתו, וידיו נרעדים לפניך: אז בראותו הם על זקתו, ב"ה ידו, וכרת עמך: אף כך צדדו, לבקר ראותו, ביום ג' בו במילתך: ב"ה לפניו: כל מלאכיו: ומו ח"ן לנו לעבדך: גם בניחולים ובגיטולים: להגאל בדם אנוש כבודך: דבר השוב, לא אנוש, אנו בעממי אבך חוליק:

(6) ב"ר פ' מ"ז. זהר פ' ויקרא דף י"ד ע"ב. אמר רש"י ה"ו דאליד ב"ה אבך

לדם אותו ריה ומתמלא עליהם במדת הרחמים. מכאן למדנו שדבר גדול הוא בקור חולים⁽¹⁾. שהקב"ה בעצמו ובכבודו הלך לבקר את א"א לאחר שנימול. לפיכך כל אדם יהיה זריו לבקר חולים. ברייתא דר"א תולק על התנהומא. ר"ג אומר שלה אברהם וקרא לשם בן נה⁽²⁾. ומל את בשר ערלתו של א"א ואת בשר ערלתו של ישמעאל בנו. שנא' בעצם היום הזה נימול אברהם וישמעאל בנו. מהו בעצם היום בגבורת השמש ובהצי היום. ולא עוד אלא בעשור להדש ביום הכפורים⁽³⁾. להלן בר"ה כתיב כל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה. וכאן הוא אומר בעצם היום הזה נימול א' מה להלן בעצם היום הזה יום הכפורים אף כאן עצם היום הזה יום הכפורים. בעצומו של יום. מכאן למילה ביה"כ שמלין בהצי היום בין תפלת יוצר לתפלת מוסף אחר קרה"ת. וכל שנה ושנה הקב"ה רואה דם מילתו של א"א⁽⁴⁾ ומכפר על עונותיהם של ישראל ביה"כ. שנא' כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם⁽⁵⁾. וכן כשעושיין ישראל מצות המילה בכל יום. אותו דם מילה מכפר על עונותיהם. בא וראה כמה היא חביבה מצות המילה לפני הקב"ה שכל א' וא' מישראל המקריב בנו לימול בשחר מעלה עליו כאילו מקריב אותו היום קרבן תמיד של שחר. ונראה לפניו דם מילה כזבחי שני כבשים תמידין הקריבין ע"ג המזבה⁽⁶⁾. א' לבוקר וא' לערב ונעשה בנו תמים ככבש בן שנתו תמים.

באר יעקב

בשכינתא דהיא פתחא לכל פתחין עלאין דאחשקר בשמא קדישא. וההוא דמא דנפיק מההוא רביא נפיר קמיה קודשא ב"ה ובשעתא דדיינין מחערין צעלמא. אשגח קודשא ב"ה צההוא דמא ושזיב עלמא.

- (1) ידריס מו. שאלחות פ' אחרי מוה. מדרש הגדול כ"ו. ילקוט בראשית רמז פ"ב. ובשנה פ' מפני. גדול הכנסת אורחים מהשכמות ציה המדרש. ובת' החג"ש צבכור שור בצרכות סס. אפי' ללמד לאחרים מנהג הכנסת אורחים גדולה.
- (2) פרכי ר"א פ' כ"ב. ילקוט בראשית רמז פ"ב.
- (3) זבחי ר"ה דף י"א ד"ה אלא כו. ופרכי ר"א סס. אשכול הל' מילה. ילקוט סס. ש"ס להגאון מהר"י אשד צהשזבה ליו"ד ס"ו ר"ב.

(4) פרכי ר"א סס. זכר פ' פקודי דף ר"ה ע"א. צהיכלא חגיגא חיה מלאבין די ממין על ההוא דמא דברית כד אהגזר ההוא ולדא להמניא יומין ואלין נעלי ההוא דמא ומנהג ליה קמיה ח"י היכלא וכד רוגזא אהער צעלמא אשגח קב"ה על ההוא דמא ולא אחיזיב לההוא סערא אחרא רבו לאעלא חמן. ה"ח צומנא דאהגזר צר נב להמניא יומין ובראח עליה שבת מלכות קדישא הוה ערלה דגזרין ובדאן ליה לצד כדון קיימא הוה סערא אחרא וחמא דהאי ח"הו חולקיה מקרבנא דא כדון אהבר ונא יכל לשלפא ולקטנא עליו וסליק ואחצידי סניגורא על ישראל קמיה קב"ה. וצהחומא פ' וירא ח"כ יחק נחמר צמילה עמידה ונחמר צקרבונה עבודה. והעבודה האמורה צקרבונה דמיס אף עבודה האמורה צמילה דמיס. וכיון אשדס מטיף טיפה ח' כל דא היא חביבה לפני הקב"ה צקרבונה.

(5) ויקרא י"ו ל'.
(6) פרכי ר"א סס. זכר פ' בלא דף כ"ה ע"א. ע"פ מוצח אדמה טעשה לי וכ"ו.

כללי המילה לר' יעקב הגוזר

שנא' בו זכר תמים יקריבנו ⁽¹⁾. ועתה ע"י זכרותו נעשה זה תמים שנא' התהלך לפני והיה תמים ⁽²⁾. לפיכך מצות מילה הביבה. ואת הדרשה דרש בתור א' על שני תאומים שנולדו לאביו ביום שנעשו תמימים. ברייתא דר"א: ר"ג בנו של רבי יהודא הנשיא אומר כשנימול א"א ביום השלישי היה כואב לו הרבה. מה עשה הקב"ה נקב חור מתוך הגיהנם והרתיה היום כיומם של רשעים ⁽³⁾. יצא אברהם וישב לו בפתח שנא' והוא יושב פתח האהל כחום היום ⁽⁴⁾. א"ר חמא בר' הנינא ⁽⁵⁾ אותו היום היום של שלישי של מילה היה כשבא הקב"ה לשאול באברהם... ב"ר ⁽⁶⁾ אמר הקב"ה למלאכי השרת בואו וראו כמה של מילה שעד שלא מל אברהם היה ⁽⁷⁾ נופל על פניו ואח"כ הייתי מדבר עמו. שנא' ויפול אברהם על פניו וידבר אתו ה'. עתה שנימול הוא וישב ואני עומד שנא' וירא אליו ה' באלוני ממצא והוא יושב וגו' וכתוב והנה שלשה אנשים

באר יעקב

וברמי פ' הזריע דף מ"ד ע"א. ובהקדמת ההיקוים דף י"א ע"א. זהר חדש דף ל"ח ע"ב. ד"ה האי דמא דבריה אהחשיב ליה כדמא דקרננא וכו'.

⁽¹⁾ ויקרא ח' ג'.

⁽²⁾ בראשית י"ז ב'.

⁽³⁾ פסוקי ר"ח סס. ילקוט סס.

⁽⁴⁾ בראשית י"ז ב'.

⁽⁵⁾ סוטה י"א ח'. ב"מ פ"ו ב'. רש"י סס.

⁽⁶⁾ פ' וירא. פסוקי ר"ח סס. ילקוט סס.

⁽⁷⁾ בראשית י"ז ג'. שו"ה להרצ המופלא והמוצק מאיר צברק המקובל הלאקי כמוהריד אליהו הלוי ז"ל אשר חור חורחו זכחה בק"ק חליס:נדריא (כ"י) וז"ל אמרינן בגמרא ב"ה אפרוח עד שלא נפקרו עיניו חסור ואינו חשוב בריה. וכמו קן האדם אינו בריה אלא כשנפקח עיניו ועיניו אינם נפקחים אלא במילה, ומביא ראיה מן הפסוק מנחה ה' צרה מאירת עינים, שזה קאי רק על מנחה מיוחדת דהיינו המילה שהיא מאירת עינים. ובכ"ז יד הוא באריכות. פסוקי ר"ח פ' כ"ט, מדרש רבה נשא פ' י"ב ע"פ וזה הדבר אשר נזה ה' העשו וכו'. מדרש לקח טוב ע"פ וירא כל העם ויכרתו וכו'. בנות זיון המצויינים לו במילה שאלו לא היו מהולים לא היו יכולים להביט בשכינה אלא נופלים היו כשם שכל אברהם. ילקוט צפורה רמז אלף פ"ח ע"פ ומלכת שבה שמעה חם שמע שלמה וגו', הביאה לפניו מהולים וערלים. ח"ל הפרש לי מהולים מן הערלים. מיד רמז לכ"ג ופסח חם ארון הצרות מהולין שבהם כרעו בחצי קומתן ולא עוד אלא שזמלח פניהם מזיו השכינה, וערלים שבהם נפלו ע"פ ח"ל חלה מהולים ואלה ערלים ע"כ. זהר פ' לך לך דף פ"ט א'. הי"ח בקדמיה ח' יהב קב"ה חכמה לאברהם למנדע חכמה לאחזקא ביה וידע רזא דמהימנותא, אבל למלא עמיה לא הוה חלה האי דגא התאה בלחודו, כיון דהאגוד בלחון דכ"ג עלאין הוה בראין על האי דגא חזקה, כגון למלא עמיה וכו'. הי"ח עד דלא חזגור ב"י לא החאחיד בשמא דקב"ה, כיון דהאגוד ע"ל בשמיה ואחאחיד ביה. וחי הימא אברהם דאחאחיד ביה עד דלא חזגור הכי הוה דאחאחיד ביה ולא כדקא יאות, דעד דלא חזגור עלוי לא הוה עמיה אלא במחזו וכו'. סס דף ל"ו ב'. אמר רבי שמעון

נצבים עליו. ויפול אברהם על פניו: א"ר פנחס משום ר' לוי (1) שני פעמים נפל אברהם על פניו כנגדן ניטלה מילה מבניו ב"פ. א' במצרים והזר משה ומלן. וא' במדבר והזר יהושע ומלן.

(מדעס הנחומה) (2) כיון שנגלה הקב"ה לאברהם אבינו היה יושב שנא' והוא יושב פתח האוהל כהום היום. בא לעמוד מפני השכינה אמר הקב"ה שב לך ואל תצטער שנא' (3) נאום ה' לאדוני שב לימיני. א"ל אברהם וכי כך הוא הדרך ארץ שאני יושב ואתה עומד? א"ל הקב"ה אתה זקן בן ק' שנה. שוב א"ל הקב"ה בשביל שאני עומד ואתה יושב חייך שעתידין בניך לג' שנים ולארבע להיות יושבים בבתי כנסיות ובתי מדרשות ואני עומד ביניהם, (4) שנא' אלהים נצב בעדת אל (5). מס' נדרים (6) רבי אומר גדולה מצות מילה שכל מצוה שעשה א"א לא נקרא שלם עד שמל עצמו שנא' התהלך לפני והיה תמים. ותניא ר' מאיר אומר גדולה מילה לפני המקום שאין לך צדיק גמור כאברהם אבינו בעולם ולא נקרא תמים אלא ע"ש המילה שנא' התהלך לפני והיה תמים. ברייתא דר"א פרק ט"ל בא וראה גדולת המילה. בשעת אסיפתו של יעקב קרא לבנו ליוסף וא"ל בני תשבע לי שאתה מעלה אותי לקבורת אבותי למערת המכפלה בארץ בנען. והיו הראשונים שהיו נשבעים (7) בברית מילה עד שלא נתנה התורה למשה רבנו.

באר יעקב

מאי דכתיב ויפול אברהם ע"פ וידבר אזו ה' מנעם דעד דלא חגזר ה' נפול על אנפוי ומליל עמיה, בתר דחגזר קאים בקומיה ולא דחיל... זכר פ' שלה דף קס"ו ח'. נח גזיר הוה ותמיס פריעה לא הוה ציה ובגין דלא הוה ציה פריעה מה כתיב את האלהים ולא את האלהים לקמח לא הוה בגין דהוה גזיר לאחורא לא הוה בגין דלא חפרע חין הוה את האלהים סמוך ליה ולא יכול לאחורא ציה דלא כשר כ"כ (ופלוג על הש"ס ע"ז דף ו' דס"ל שנת לא נולד מהול).

(1) ביר פ' מ"ז. ילקוט בראשית רמז פ"א.

(2) הנחומה פ' לך דף ילקוט בראשית רמז פ"א.

(3) ההלים ק"י ח'.

(4) הגדה בראשית דף כ"ט א"ל הקב"ה לא"ה עכסיו אתה זקן בן מאה שנים ואת תמה שאת עומד ואתה יושב, עתידין בניך בני ג' שנים בני ד' שנים יושבין ציות הכנסת ואני עומד.

(5) ההלים פ"ב ח'.

(6) נדרים ל"ב ח' ע"י ספר חזות קשה להכחש ר' יצחק ערמאה ז"ל וז"ל שם דף ג' ע"ב. ודע כי כשתחתה אברהם אבינו בצרית המילה החמילה זו האמונה, כ"ל משלמות היראה.

(7) שר"א פ' כ"ט. ילקוט בראשית רמז ק"ו ע"פ ש"ס נח ידך תחת ירכי לפי שהמילה נהנה להם בצער לסיכך חין נצבעין אלא בה. עוד י"ל מאחר כי המילה שקולה כנגד כל הצורה חין לך חפץ גדול חשוב ממנה ובחזקוני פ' חיי שרה כתב ע"ז הפסוק לפי הפשט אינו נראה על המילה דא"כ הי"ל ליבצע על מצוה המילה, והרי ה"ו נשבע בה' כדכתיב ואשבעך בה', אלא כך היה המשפט באתן הימים שכל מי שהוא כפוף לאדם אחר נותן ידו תחת ירכי לאות שהוא אדוני כל'ו הרי ידי תחת כשותך לעשות לזנך ומשפט זה עודנו היום בארץ אודו.

כללי המילה לר' יעקב הגוזר

שנא' ויאמר אברהם אל עברו זקן ביתו וגו' יכתוב ⁽¹⁾ ואשביעך בה' אלהי השמים וגו' ונשבע לו אליעזר עבדו ⁽²⁾ ושמר ועשה. וכן עשה יעקב ויוסף שנא' השבע לי וישבע לו ויוסף שמר ועשה. ברייתא דרבי אליעזר בא וראה כמה חביבה המילה בעיני המקום. שמי שהיה מחוסר מעט מן האיברים היה נקרא בעל מום. וכאן א"ל הקב"ה לא"א עד עכשיו לא היית תמים אלא מל את בשר ערלתך מעליך והיה תמים. מלמד שהערלה מום לו לאדם יותר מכר המומין עד שיעבירנה באיזבל. וכן ⁽³⁾ בב"ר אמר ר' יונה כתאנה זו שאין לה פסולת שכל האוכלים שאדם אוכל מהם הוא משליך מהם. אבל התאנה אין אדם משליך ממנה כלום אלא עוקצה בלבד העבר אותה ובטל המום. כך אמר הקב"ה לא"א אין כך דבר פסולת אלא הערלה העבר ⁽⁴⁾ אותה מעליך ובטל המום שנא' התהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי ביני וביניך.

ד"א א"ר לוי משל למטרונה ⁽⁵⁾ שאמר לה המלך עברו עברה לפניו ונתכרכמו פניה אמרה שמא מצא בי מום. א"ל המלך אין כך מום ודבר פסולת אלא צפורן אצבע קטנה היא גדולה קימעה העבירו אותה ובטל המום. כך אמר הקב"ה לאברהם אין כך פסולת אלא הערלה העבר אותה מעליך ובטל המום. הה"ד התהלך לפני והיה תמים וגו'. ואתנה וגו'. והערלה היא חרפה ⁽⁶⁾ לישראל שנא' ויאמרו עליהם לא נוכל לעשות הדבר הזה לתת את אחותינו לאיש אשר לו ירלה כי חרפה היא לנו. והערלה היא טמאה עד כל הטומאות שנא' כי לא יוסיף לבא עוד כך ערל וטמא ⁽⁷⁾. והפורש מן הערלה כפורש מן הקבר ⁽⁸⁾. לפיכך כל ערל לא יבא ולא יאכל ולא יגע בקדש שנא' ⁽⁹⁾ כל ערל לא יאכל קדש. וכן מצינו בכנוה שהיה מזהיר לשמשון בנו שלא ישא אשה מבנות הערלים שנא' ⁽¹⁰⁾ אל תקח לך אשה מבנות הערלים וגו'. מסכת נדרים ⁽¹¹⁾ ראב"ע אומר מאוסה היא הערלה

באר יעקב

(1) בראשית כ"ד ב'.

(2) פ"ח פ' ל"ט. ילקוט בראשית רמז פ'.

(3) פ' מ' ו"ב ח"תא ר' יודן ילקוט בראשית רמז פ"א.

(4) הדר"ק פ"ו כל דבר היתר והכבד שראוי להסליכו ולהסיכו מקרי ערלה.

(5) ב"ר לך לך פמ"ו.

(6) ב"ר פ' וישלה חזקוני שם כי חרפה היא לנו אם לא הכיו נמולים כמונו היום למחר תקדחו אותנו בעלי מומין על שאנו מהולים. ילקוט שמוה רמז ב"ב ע"פ היום גלותי את חרפת מלכים וכו' עקדה בער י"ה דף קנ"ד ע"ט.

(7) ישעיה כ"ב ח'.

(8) פסחים ג"ה משנה ח'.

(9) ויקרא כ"ב י'.

(10) שופטים י"ד ג'.

(11) נדרים ל"א ב'.

כללי המילה לר' יעקב הגוור

שנתגנו בה רשעים שנא' (1) כי כל הגוים ערלים וגו'. תניא (2) רבי יהושע אומר גדולה מילה לפני המקום שכל הזכות שעשה משה רבנו לא עמדה לו בשעה שנתרשל מן המילה אלא כך אמר משה אמול ואצא לדרך סכנה היא בדכתיב ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים מלמד שכל ג' הנער בחזקת סכנה (3). אמר משה אמול ואשהה ג' הקב"ה אמר לי לך שוב (מצריכה) [מצרים] והוצא את בני ישראל ממצרים. אלא מ"מ נענש אלא שנתעסק במלון תחלה. שנא' (4) ויהי בדרך במלון וגו'. רבי ישמעאל

באר יעקב

(1) ירמיה ע' כ"ה.

(2) נדרים ל"א.

(3) בחיי פ' וישלח הנה ידוע כי מדקדק חכמת העצב בכל שלישי חלוש בכל הנכבדים מלבד בן שהוא יוס ג' לידה בן שהוא יוס ג' לימות עולם, שהרי יוס ג' כובד מאדים ומפני זה יגדל הכאב בכל מכה ביום ג'. ויהיה הטולד ביום הג' לידה יותר חלוב. לכן אמרו חז"ל שמוחר לעשות ביום הג' לידתו שחל להיות בשבת כל מה שצריך כמו בחול ממש לפי שהוא מסוכן ביום ג' יותר מאשר הימים, וחכמי התוספתא אמרו כי יוס ג' מולד עקרב, ומלאכו סמאל, ומסרתו מאדים.

(4) שמו"ד כ"ד. רוקח אורח ק"ה. נדרים ל"ב א'. יבמות ע"א. רש"י ובר"ן שם שאם הוא קרוב לעיר באורחא פותחא ליכא סכנתא. ע"י אור חדש מאה יוסף כ"ך נד ל"ג. כי ביום אשר בא אליו דבר ה' ילדה נפורה ולא הי' יודע איזה מזנה יעשה ראשונה כיון שאמר לו ה' לך טוב מזונה! ראה כי פדיון גבוים מזה דבר היא שדחה מזנה מילה בזמנה ולכן ויקח משה את אשתו וזה בניו וגו'. ולכן כל ימי מסעו היה עוסק במזנה ויהי פטור מן המזנה ולכן לא קרהו רע. אבל צ"ח שאל להנפש ולהתעסק במלון שבה חובת מזנה מילה לחול עליו ולכן ויפגשוהו ה'. ע"י עקיפת יחוק שם חז"ל לדעתו זה היה עון אשר העל עליו נאמר ויפגשוהו ה' ויבקש המיטה. כי באמת היה לו למול את בנו בזמנו ולהניח אשתו ובניו חלל חורטנו. כי מה חפצו צביוו אחריו וצחצח אשתו עמו. הנה נראה שהיה הציבה עליו בראשיתו יותר מבאחריתו ואחשבו שזה מי שאמר על שנתעסק במלון תחלה, שהלכו זה כינוי לעסק אהבת הבית הכולל הכרת האשה והגבוה. כי לפי שהיה העסק ההוא בעצם וראשונה במחשבתו נשתתפה ממנו הלוקה חלוטיו כי הוא אמר אם אמול ואשא הרי סכנה לילד אם אמול ואחזק עד שיכריח הרי עכוב בשליחות והנה היותר נאה הי' נסתר מעיניו, והוא למולו ולהניחו שם עם אמו. ואם היה השוב והישר אח"כ להתורה שם כדבר אהרן כ"ג שהיה לו להניח מתחלה. והוא מה שנרמז באומרו: ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיטה בלא היה הפגע רק למה שהיה בדרך במלון המזנה, אשר הי' לו להניחו במדקדק ולא לעכב המזנה, ע"י אכן עורא שם ויפגשוהו ה' פ"י שאל חולי על משה מהשם בלא עלה על לבו וזהו ויבקש המיטה אם לא ימול בנו ובעבור אהבתו רעדה לא היה יכול למול בעצמו ומלה אורו נפורה כי הוא גילה לה זה הסוד.

משה בן זמור בפירושו על התורה פ' שמו"ד. Sacr. Simon de Muis var. חזק הענין הוא שהנפוחה היחה יורדה אל משה המיד והיה לר"ך לעמוד המיד בהתבודדותו ומחשבתו בשליחותו ולכן כשאל במלון ונתעסק בעסקי ליה כל אורו הלילה ולא התנדוד בעיניו שליוורו ונביתו תחלה. הנה כשאל עליו שמה הפגע נאלו בלתי מוכן לנפוחה וז"ל ויפגשוהו ה' ר"ל

כללי המילה לר' יעקב הגוזר

אומר (1) גדולה מילה ש"ג בריתות (2) נכרתו עליה הכתובים בפרשת מילה מן ויהי אברהם בן צ' שנה עד סוף כל הפרשה, ואיתא (3) י"ג בריתות נכרתו כנגד י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, לפי ששקולה המילה כנגד כל התורה כולה. ד"א גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצות שבתורה, שנא' (4) הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם. ד"א גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצות (5) שנא' (6) כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל. וברית בגימטרי' תר"ב יראת ה' בגימטרי' תר"ג (7). לפיכך כל העם העוסקים במצות מילה, והעם הנאספין שמה זוכים לקיים כל התורה (8) כולה תר"ג (9) כמנין ברית, חד דחסר זו מילה עצמה הרי תר"ג, מפני שהיא הביבה. שכל כך הכל ששים בה, וכשהאדם ערום חסר הוא מכל המצות הו"ן מן המילה. וע"כ היה דוד משבח ואמר שירה על המילה. נדרש בשו"ט ובמ"ס מנהות (10), בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו ערום, אמר אוי לי שאני ערום מכל

באר יעקב

שנאה הנפואה עליו ולבו ומחשבתו היו טרודים בעסקי לוחו ואשדו וצטו, ומפני שנאלץ בלתי מוכן לקבל השפע הדין, והפעם רוחו, וכתיב ויעקב המיתו לא סהיה דולא הש"י להמיתו כי חפץ הסד הוא. אלא שגם לוחו השפע העליון צדוהו בלתי מוכן נסחבן והגיע לשערי מות וחו מ"ס ר' יוסי על שנהעסק במלון חתלה ר"ל סהיה לו להצדוד דאשונה בניפואה.

(1) נדרים ל"א ב'.

(2) י"ג בריתות בגימטרי' מילה במ"ק. טעם צ' כנגד י"ג שולדו מהוליס.

(3) סדור המנהגים. ע"י המילה זכינו לברית שנכרתו עליה י"ג בריתות. והוא' דנדרים פ"ג כתבו ד"יג בריתות משוויים נגד י"ג מדות של דתמים. והשל"ה כהז' סהס משוויים נגד י"ג עקרים.

(4) שמוה כ"ד א'.

(5) חתן דמים פ' וידא. כל מי שנימול כאלו מקיים כל ה' תומצו חזרה. שה' תומצו חזרה מסיימי סגך לחשוב י' של סני וכמל"מ האי לא דק תמו"ל ל' מילה, "במזרים", "במטעיהם". "סיני", "יריחו", "ישראל".

(6) שמוה ל"ד כ"ז.

(7) מכה כ"ג ע"ב דרש רבי שמלאי תר"ג מ"ה נאמרו לו למשה שלם מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה, ומאזים וארבעים ושמונה עשה כנגד איצטרו של אדם, אמר רב המנונא מאי קרא חוכה נוח לנו משה מורשה תורה בגימטרי' תר"א הוא אצטו ולא יהיה לך. מפי הגבורה שמת. ואפשר שלוח כיון מ"ס ירחי ה' עש צ' הדברות אצטו' ולא יהיה לך הם תר"א. ועוד אולי עש צ' יודיין במלת ה' הם תר"ג.

(8) זיהר פ' מקן דף קצ"ז. יוסף דנער ליה לברית זכה למלכותא דלעולא ולמלכותא דלחחא. ועל דא מאן דנער ברית קדישא כאלו קיים אורייתא כולה, דהא ברית שקיל ככל אורייתא.

(9) מהר"ל ה"י מילה. ועי' צ"ר ברית הרי תר"ב והמנוה ע"מה הרי תר"ג.

(10) מנחה מ"ג. ידובלמי ברכות פ"ב. קבלת רבה ע"ש קן חלק לז' וכו'. הרי"ף ה"י ל"יה דף פ"ט ע"ב.

כללי המילה לר' יעקב הגוור

המצות והיה עצב. כיון שנסתכל במילה נתיישרה דעתו עליו, ושמה שמהה גדולה, לאחר שיצא פתח ואמר שירה וזה שאמר דוד למנצח על השמינית⁽¹⁾ על המילה שנתנה בשמינית. ועל כן העם נהגו לעשות שמה ומשתה⁽²⁾ ויו"ט ומחבבין את המילה יותר מכל המצות. לפי שהמילה תדירה על האדם, משא"כ בשאר מצות, מפני שחשובה היא ושקולה כנגד כל המצות שבתורה⁽³⁾.

מדרש מכותין⁽⁴⁾. ר"י הגלילי אומר גדולה מילה שרוחה את השבת שהיא המורה שהיובין עליה כרת. ואעפ"י ששבת שקולה כנגד כל המצות נדחת השבת לפני המילה משום הביבותא דמילה.

באר יעקב

(¹) ה'הליכ י"ב ה'.

(²) ע"י מלואים ה'.

(³) הו"ת בשמים ראש סי' קנ"ח. קהל נהנו חרס שלא לבטל המנוח, ואם יהי' ה' מהם נרוד ולא ירשנו העת לבא לבית הכנסת להפלה. אזי הוא מוכרח להעמיד אחר תחתיו שימלא את מקומו. ואיכע ברית מילה לא' מהם, ואין מוהל צעיר, ואזי הבן נכח ביום הז' ללידה ההיטוק אשר עלה יום המחרת נגדלו להחליף את יומו באות אחר בזיקון כל בני העיר, ובלילה נזכר כי הוא צריך ליתן למקום אחר להביא מוהל משם, וא"א לו לבוא עד חצי היום באופן שהבטל תפלה שחרית בצבור ה' אף שוכל לומר שלא לעבור על החרב, ולבטל תפלה בצבור, דזה עשה דרביס והוא דבר גדול להכניס הדושים תחת כנפי היראה והאזהרה לצוראם והשיתוף מהחברה, מ"מ גדולה מילה לבטל את כל זה פ"א דמ"י אמר אדעתא דהכי לא שעבדנא נפשי וכו'.

(⁴) מילהא נדרים ל"ב.

גדולה מילה ש"ג צריחה נכרתו עליה, נדרים ל"א ב', מילהא פי יתרו.

גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא הקב"ה את עולמו נדרים שס.

גדולה מילה בכל זכיה טעסה א"א מ"מ לא נקרא שלם אלא עד שכל א"ע שס.

גדולה מילה שלא נתלה למשה הנדיק עליה אפי' מלא טעם ואפי' שהיה צדק מזה נדרים ל"ב.

גדולה מילה שהיא שקולה כנגד כל המצות שנא' הנה דם הצרות אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה נדרים ל"ב א'.

גדולה מילה שהיא שקולה כנגד כל החורה כולה, יעבדן בצרכות שמים, ובמגדל עז.

גדולה מילה שהיא דוחה את הבצת דחמורה נדרים ל"ב.

גדולה מילה שאין היטוק נכנס למנוח הדורות אלא במילה שנא' זרע יעבדנו יוספר לה' לדור תחומא פי וירא.

גדולה מילה שבצות שמל א"א א"ע ביום הכפורים נחן הקב"ה לבניו יום זה בכל שנה לכפרה פדקי ר"א פי כ"ט. אשכול הלי מילה.

גדולה מילה שמנעת עד כסא הכבוד שנא' מי יעלה לנו השמימה ר"ת מילה. ספר הכסוי.

גדולה מילה שמחה חזום בצער ישראל שס של שדי, נתיחיים דמות ש"ן, בצורע דמות

דל"ה, ובמילה דמות יו"ד מנורת המאור נר ה' פ"ב כלל ה' ח"א.

מסכת פסחים ⁽¹⁾ לגבי הפסה נמי המילה חמורה. רבי יונתן אומר היו לפניו שתי מצות פסה ומילה יקדים במצות מילה ואח"כ יעסוק בפסה שנא' ⁽²⁾ ומלתה אותו אז יאכל בו, וכתוב ⁽³⁾ וכל ערל לא יאכל בו, וגר נמי הייב בפסה שנא' ⁽⁴⁾ תורה אחת יהיו לכם לאזרה ולגר הגר בתוכם ואם היו לפניו שתי מצות הללו ביום א' מילה ומ"מ ⁽⁵⁾ מקדמיני במצות מילה. ואח"כ

באר יעקב

גדולה מילה בה' מעיד עליה שנא' והיה לאות ברית וגו' חזן דמיס פ' לך לך. גדולה מילה כל שנימול אינו יורד לניהוס שנא' כי ערוך מאחזמול הפסה שם פ' הולדות. גדולה מילה שבצבחה הקב"ה שומע הפלתן של ישראל שנא' כי אזה שומע הפלת כל פה, פ"ה בנימטרוח מילה, ר"ל שומע הפלה כל מהול, פקדו דלא פ' כ"ע הנמולס הפלתן נכנסת לפני הקב"ה עוללות אפרים, מנורה המאור נר ל"ג.

גדולה מילה שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאליהו בא וכוזא ומעיד עליה. שם. גדולה מילה שבצבחה ישראל מקבלין אלהותו ית' יעב"ד, זכור המור פ' לך לך. גדולה מילה שבצבחה נבקע הים שנא' לגוזר ים סוף לגזרים אל האמר לגזרים אלא לגזרים יעב"ד.

גדולה מילה שבצבחה ישראל ירשו את הארץ ובצבחהו גלו משה משה ח"ו פ"ב. גדולה מילה שעל ידה הוצתו שאין כלן בגלות שנא' לדורותם לעולם עירובין י"ט משה משה ח"ו פ"ב.

גדולה מילה שהיא רוחה את הנעים ממנה ח' פ"ז דגעים. גדולה מילה מבאר מ"ע שיש בה כרת אס לא יקיים אזהה כר"ף ור"ן פ"ז דכרכבה, י"ד ס' רס"ה.

⁽¹⁾ פסחים מ"ע א'. שאילוחה פ' ויחי. ירושלמי שם פ"ג ה"ז מכלתא פ' בא. ש"ע א"ה ס' המ"ד.

⁽²⁾ שמות י"ב מ"ד.

⁽³⁾ שם י"ב מ"ח.

⁽⁴⁾ שם י"ב מ"ט.

⁽⁵⁾ שאילוחה פ' ויחי ברס צריך אילו מאן דקא חזיל לממהל ית ברית ואזי לא חזיל מיבגרא מלהא דליבא אינא אחרניא דמהיל ליה ואיבא מה מורה לאיעסוקי ביה דאי לא מיעסק ביה איבוי ליבא אינא אחרניא דמיעסק ביה ומיבזה, להידא מיבזעי ליה לאיעסוקי ביה ברית? מי אחרנין מילה עדיפא שכן דוחה את השבת ואלו קבורה מ"מ לא דחיא את השבת ולא ח"י עשה דקבורה ודחי עשה דמילה. או דלמא קבורה מ"מ עדיפא דקא דחיא עשה ול"ה דטומאה דכ"ג ונייר. ואזי מבזב דקא אמרה מילה דוחה את השבת ואין קבורה מ"מ דוחה את השבת דכתיב קבור הקברנו ביום ההוא ביום שאתה רוצהו אהה קיבדו ביום שאין אזה רוצהו אין אזה קיבדו, אמרה לא ילשינן דהא רציחה דוחה את העבודה דכתיב מעט מזבחי הקחנו למות ועבודה דוחה את השבת ואלו רציחה אינא דוחה את השבת, דאמר מר (יבמיה ג') נאמר בלן מוצבה ונא' להלן מוצבות דכתיב והיו א"ה לכס לחקה משפט לדורותיכם בכל מוצבותיכם (סנהדרין ל"ה) ונא' בשבת לא העברו אש בכל מוצבותיכם או דילמא אדרבה מוצבות לא ילשינן שכן לאו ועשה שאין בוה בכל היא. ח"ש דהניח (בכרות י"ט מגילה ג') ולאחריו הכהלה

עוסקין בהוצאת המת¹). מדרש תנחומא פ' בראשית בזכות אברהם אבינו² שקיים מצות מילה תהלה נברא העולם שנא' אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ואמר ר' הלפתא באברהם הן הם אותיות בהבראם. א"ל הקב"ה בזכותו של אברהם בראתי את עולמי שנא' ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. מסכת נדרים, וברייתא דרבי אליעזר. רבי אליעזר אומר גדולה מילה לפני המקום³ שבזכות המילה העולם עומד שאלמלא כן שצפה הקב"ה בזרעו של א"א הואך נותני נפשם על המילה ומקיימין אותה בכל יום תמיד לא ברא את עולמי שנא'⁴) בה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה הוקות

באר יעקב

מ"ת ולאחריו הכי כתי' הולך לשהות את עשרו ולמול את בנו וא"ל מה לו מה יכול יעמא הא חמדת לא יעמא דלא חזי עשה דמומחה ודחי עשה דמילה ואע"ג דלא יעמא חובה יכול כסס בחן מעמא לחזרוו כך חזי מעמא למ"מ ה"ל ולאחריו, לחזרוו הוא דחזי מעמא אבל מעמא הוא למ"מ חלמא עשה דמה מורה עדיף מעשה דמילה וכן הלכתא.

¹) ע"י מהרב"ל כ"י ע"י בית הלל על ש"ע י"ד ס"י רס"ו שו"ה בני יהודה ח"א ס"י ה' וח"ב ס"י ע' ב"ה עשה משה אהרן ס"י י"ט. משאח צימין ס"י ע"ג. נודע ביהודה ס"י כ"ז. כרבי יוסף ס"י ב"ה.

²) בראשית רבה פ' י"ד ס"י ו' ופ' מ"ח ס"י ה'. ילקוט שמעוני בראשית רמז ב'. מדרש לקח טוב בראשית ס"י ד'. מדרש אהרן טוב מזמור ק"ה.

³) נדרים ל"ב א'.

⁴) זהו בראשית דף ל"ב א'. ר"ש אומר על ברית מילה אהבתי והאקיים עלמא דכתי' אס לא בריתי וגו' פ' נה ק" ס"ו ב'. והקיוותי את בריתי אהך ח' ר"א מהכא קיומא דברית לעילא כקיומא דברית ליהא ממע דכתיב אהך וכי' ה"ח כל זמנא דישראל גערי קיומא קדישא כדן עבדי קיומא לעילא ויהא. וכד בעקי להתיא ברית לא אשחכא קיום לעילא ויהא וכי'. קיומא מנחה הנוך כ"י מביא ע"פ אס לא בריתי יומם ולילה וגו' כתב בדברי שמואל חיאל בפליאה הקב"ה וזה המילה כדי ביחיה הדל בין יבראל לעבדים אבל אס הי' הסינוי בצורה עמא ולא במילה אז היו נראה ככתי' רבויות ח"ו. ע"כ וזה ע"י המילה להבדיל וזה שפ' אס לא בריתי יומם ולילה ר"ל לא בצורה על הברית מילה לעשות הדל אלא עשה סינוי בצורה עמא אז חקת שמים וארץ לא שמי' דלא אלא נראה ח"ו מי בברא שמים לא ברא ארץ וק"ל. ונ"ל המחבר הנוך דזה כוונת המדרש ובמרא' הן חלק לז' אלו ז' ימי בראשית לשבט להס"י שברא לבדו כל מה שנברא בז"י בראשית. אפי' בברית נוצא מנוחה בל ב"ה בל מנוחה רק שלא האמר ח"ו ב' רבויות דלא ברא הש"י הכל כמ"ש המינים, ע"כ אמר גם לשמונה אלו שמונה ימי מילה דאן מוכח דברא ח' ברא הכל ואל אחד בראנו, דל"כ למה נצטוונו על המילה דה"ל לשנוה בצורה עמא אלא להוכיח דלא ב' רבויות אלא הכל ברא אל אחד וק"ל. או י"ל הן חלק לז' אלו ז' ימי נדה וגם לה' ימי מילה. דידוע מ"ש בנמצא מי יתן טהור מעמא לא אחד הוא ק"ל דמן דס נדה חלב ובשגמולו עשה מחלב דס א"כ מוכח מזה דלא ב' רבויות ע"כ כפי' קאמר הן חלק לז' ימי נדה ר"ל לשבט להקב"ה שנתן מטהור עינא רק שלא האמר בתי רבויות ח' ברא טהור וא' טמא ע"כ סיים גם לשמונה אלו ימי מילה למה וזה על המילה ולא ברא סינוי בצורה אלא להוכיח דלא ב' רבויות. הנוך: ועפ"ז מבואר המדרש כבדאו

שמים וארץ לא שמתי, ואין ברית ⁽¹⁾ האמור כאן אלא מילה שכל ישראל עוסקין בה ואיזה היא ברית שניתן בו באדם בין ביום ובלילה וכל ישראל עוסקין בה הו' אומר זה מילה שנא' והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם מה הן חוקות שמים וארץ, בא דוד ופרשה הללויה הללו את ה' מן השמים הללוהו במרומים וכו' שמונה הלולים כנגד מי אמרן דוד לא אמרן אלא כנגד שמונת ימי בילה הללו את שם ה' לא קא השיב לפי שהוא כולל את האחרונים. ובתיב ויעמידם לעד לעולם הק נתן ולא יעבור, ואין הק האמור כאן אלא מילה שנא' ⁽²⁾ ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם. מכאן שאפילו שמים וארץ אין מתקיימים אלא בזכות ישראל שמקיימים ברית בבשרם ⁽³⁾. אשריהם בני אברהם יצחק ויעקב שבכל יום ויום הם מקיימים מצות מילה שבזכותה העולם עומד ובמצוה זאת זוכים בני ישראל ויש להם חלק לעולם הבא ⁽⁴⁾.

באר יעקב

אבותיו של משה שהולדו כמלאך ה' לפיכך מלו אורו לח'. וזה שאמרו צוה הקב"ה על המילה לעשות היכר והבדל בין ישראל לעמים דק"ל אס יס לנו בלאו הכי היכר ובינוי ה"ה למילה רק הארו פירש"י קלסחר שנים אצל לא ה' שינוי צנורה ובגוף וז"ש ככדארו אבותיו של משה שהולדו כמלאך והוא המינה א"ה למילה דהא חיבה שינוי והחל"ל ביימי מלין אורו אפי' איננה מן הדין דק"ל ביון במילה ה' נשבת ואין מילה שלב"ז דוחה נשבת וזה היה כמילה בלא צמנה רק כיון שרק הולדו ה' כמלאך ר"ל קלסחר פניו. אצל מימי נכדא צנורה שאר אדם יאין זה שינוי ע"כ מלו אורו לח' הניק.

⁽¹⁾ מפילחא ש' בשלח מדרש הגדול כ"ו גדולה מילה שהוא חתה מג' צריחות בנתן הקב"ה בינו ובין צריחותיו וחלו הן הקשה, והמילה, והשבת.

⁽²⁾ דהיי א' ע"ז. סנהדרין ק"א. משה משה ח"ז פ"ה.

⁽³⁾ ירובלמי צרכות קליה. אלמלא דס צריה לא נתקיימו עמים וארץ.

⁽⁴⁾ זהר ש' לך לך. ספר בא גז פ"ב ויניחיה בניו: וז"ל שס דע כי דבר א' יוכר

מעלתו לח' מד' סיבות ומכ"כ אס ימלאו כולם יחד צו. הראשון הוא שדבר א' נכר מעלתו שאנו מכירין אורו מנד העונש שהוא יוחר גדול ועוד מיד לאלתר מכאן יס ראייה שאותו דבר הוא חביב ויחר שהרי מנינו שלא המתין הקב"ה למשה רבינו ע"ה אפי' שעה א' אשפ"י שהי' אדון כל הבריאים. הני מנד העונש שניתן למי שלא קיים אורו דבר, אלא אפי' מנד העונש שניתן למי ששלה ידו באורו החיים שקיים אורו דבר שראינו שהוא עונש גדול לא ממון ולא מלקות אלא מיתה ומיד לאלתר, מכאן יס מופה איך אורו דבר חביב ויחר. שהרי מנינו שפרעה ביטל משבת לוי צריה מילה כמ"ס ומאז בארזי אל פרעה וגו' הרע לעס הזה שהס י"א שבשים והאל לא הלל את עמך שהס שבט לוי. וכתוב בלא ידיו בשלומי שהס שבטו של לוי הלל צריחו שביטל מהס מצות מילה. ומה כתוב אחריו לכן אמור לבני ישראל אני ה' וגו' שהענין אס פרעה צמדה הדין על ששלה ידו שבט לוי שהי' להס אות צריה קודש. הני הוא מנד השכר שניתן לחיים המתקיים את המצוה הזאת אס נופני או רוחני אס שנייה כאחד עובדי. הדע כי מ"ס רז"ל כ"י יס להס חלק לעולם הבא שנא' ועמך כולם נדיקים לעולם ירכו ארץ ואיך יעלה על הדעה שכל הקהל יהיו נדיקים ואמר ההכס ראינו את בני עליה והכס מעשים.

אלו הן הלכות מילה.

מוהלין, ופורעין¹, ומוצצין, ונותנין עליה אספלטות וכמון: מוהלין היכי דמי פוי הותכין הערלה באיזמל, כיצד ביום ה' כשמביאין הנער למול אותו, קודם שיתחיל המוהל למול צריך בעל הברית שיחזיק שוקיו סמוכים ביחד כדי שלא ישמוט הנער בין ירכיו ויבא לידי סכנה. וצריך כמו כן שיחזיק שני שוקיו בשתי ידיו שלא יבעט הילד ברגליו ותתקלקל המילה, ויסכן ע"י בנפש הילד, ועוד צריך שיגביה ידו הימנית וישפיל ידו השמאלית כדי שיהא האבר בולט למעלה כנגד המוהל וכנגד האורה כי טוב לו האורה, והמוהל צריך לנגב האבר תהלה קודם שיתחיל למול מאחר כי רוחין מקודם, ושמא מהמת להלוחית המים יתפס העור יתר מהצורך והוא סכנה. וכן אם הטיל מים מקודם, צריך לקנה האבר, ואח"כ ממשמש באבר כדי שיתקשה קצת, ויצא הגיד מן הבשר והעור. ואח"כ יקה הערלה בידו אחת בין ג' אצבעותיו וימלול אותה בראשי האצבעות ויבחין מיד איזהו העור ואיזהו הבשר. וצריך שיחזיק הערלה יפה וכן צונו מר יעקב הגוזר והזהירנו כמה פעמים בעבור שלא ישמוט הערלה מידו קודם שיגמור לכרות, כי כך עניינו מיד כשירגיש בו הקטן בושך האבר א"ע הרבה, לפיכך יהא האומן נזהר מאד שלא תשמוט הערלה מידו קודם שיגמור לכרות ולא יבא לידי סכנה. ואח"כ יקה האומן את האיזמל בידו השנית ויכרות הערלה בב"א סמוך לצפורן בלי פחד בעזרת מלכנו ובזכות שלושת אבות. וכשיבא למול יתחך מן הצד כדי שלא יפגע לא בכיס ולא בגיד שלמטה שהמים והזרע עוברים בתוכו²). ואם ימול מלמעלה למטה היא סכנה שלא יעשנו כרות שפכה מפני שהעור מושך בידו של מוהל בסוף בריתתו. וכן אתה מוצא בכל דבר רך ועגול כשמתחילין

באר יעקב

ו"ל כמו שפי' התרגום ירושלמי על ועמך כולם נדיקים, ועמך כולם גזורים ר"ל מהולים. וא"ת מה הועלה הגיע לנו שיאמר הגביר ועמך כולם נדיקים ויקרה לנו שהוא נאנף, והתחננס שפי' נדיקים הם מהולים והיול ועמך כולם גזורים לעולם ירכו ארץ. חנל התשובה שכל ללמד לנו בכל ישראל שיש לו מנזת מילה נקרא נדיק לפי שהישראלים שיש לו מ"מ יש לו הכנה לקבל כל מה שיצוה לו הקב"ה ענין תראה המיד בדברי רז"ל כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תהלה ואח"כ יקבל עליו עול מנזת ועול מלכות שמים הוא מי שיש לו ברית המלך עליו שהיא המילה. וע"כ הקביה מעלה עליו כחילו קיים כל המנזת כלס. ולפי' אמר ועמך כולם נדיקים הרי מבוחר שכל מי שיש לו מנזת מילה הוא עבד ה' ויש לו חלק לע"ב: והד' מלך הנער שיש בזה שהוא גדול ומשם יש לנו רחיה שהיא דבר גדול הערך. אמר ההגה הוי מהשב הפסד מנזת כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסידה. ר"ל אם רציה לידע השכר של מנזת שאתה עושה כמה יהיה הוי מהשב הפסד מנזת אם הוא ממון או אם בנפשו, ומכ"כ מנזת מילה שהיא בנפשו, ועוד המשהה שאלס עושה לכבוד זלזת המנזת, וא"כ הרי מנזת מילה גדולה מלך חלו הארבעה סיבות.

¹ שבה ק"ג א"י.

² בכורות דף מ"ד ע"ב. ב' נקבים באלס א' מוטיא סדן, וא' שכנת זרע, ואין בין זה לזה חלל כקליפת השום.

בו להתוך מצד א' מושך השאר שבידו יותר מדאי לפיכך ימול בן הצד קצת ובבת אחת ויהזיק בחווק שלא ישמוט הערלה מידו כמו שאמרנו. ואם נשמוט הערלה מידו קודם שגמר לכרות יתפוס בו פעם שנית וימול סמוך לצפורן ואל ירך לבבו בזה ויהיה המקום בעורו: פריעה ה"ד פורעין ר"ל קורעין עור שני המכסה ראש הגיד תחת העור. כיצד יעשה אחר שחתך הערלה ימהר ויזרוק הערלה והסבין אל תוך הכלי של חול ועפר (1) ואעפ"י שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנא' ושמתו את זרעך כחול הים (2) ויקח בזריות האבר בידו אחת קודם שיכסה הדם את הנקב. ויתפוס אותו עד שיתן הצפורן (3) המתוקן לכך בתוך הנקב, ויהזור ויתפוס גם בידו השנית כ"כ באותו הנקב וימשוך אותו העור אליו מעט ויקרענו הנה ותנה לכל צדי הגיד בלי המלה. והיכן מצינו שנתנה מצות פריעה ליהושע (4) ברייתא דרבי אליעזר. כשיצא ישראל ממצרים מלו כל העם (5) למגדול ועד קטן שנא' כי

באר יעקב

(1) כתב האבודרהם משם חזן ירחמי. והגו בצרעה להצוא סבל מלא חול ועפר ומומין סס חס חקך הערלה. ויש סמך לזה בצר"ה וכו'. ומאוצה שעה וליך היו נוהגין את הערלה בעפר. ויש סמך לחול ושמתו את זרעך כחול הים. ולעפר ובמתו את זרעך בעפר האבק. וכן כתב הטור י"ד והמטרה המאור, והיווני, והמהר"ל, וההג"ה, ודוקא. כולם לא זנו מביט זה, אבל הזכור המור כתב הטעם מה שבימים הערלה בעפר הוא מחמה בלא יקטרג עלינו הנחש הקדמוני, ע"י משה מה ה' מילה. וע"י: הוקימו חוקין ל"ז דף ע"ה ע"ה. ה"ה יומא חדא שאלנא לאלהו ערלה אחתי איוקן בעפרא? ח"ל שמענא במתיבחה דערלה איהו נחש. וכיון דעברין ליה מאחריה צריך למיטב לה מזוניה הה"ד ונחש עפר לחמו וכו'. ע"י לבוש ה' מילה: כתב מהר"ל שנהגין לשפוק כוס יין המזוניה תחת חרון הקודש, ובקצת מקומות והגו שיש להם היצה אחת קטנה מלאה עפר, והשמש מביא אורה בכל מילה ומילה, וזרין היצה תחת החקך ונפול הערלה והדס לחובה, ובשנתמלאה מערלות קוברין אורה צבית הקצרות: ש"ע י"ד סי' רס"ה סעי' ט'. מהר"ל ה' מילה.

(2) בראשית ל"ב.

(3) ע"י ספר היצוה נזרים בהמור שם לעשות הסריעה באומל קטן בל"ה (לאנטי).
 (4) ע"י השב"ש בחושיו ליבמות מ"ה. וע"י שירוש המבניות להרמב"ם הלכות דף ק' ט"ב ד"ה נוהג בצטורה וכו'. וז"ל: דע בכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום אין לנו עיבוד ח"ל במצוה הקב"ה ע"י מ"ר ע"ה לא שהקב"ה אמר דבר זה לנציחים שלפני משה כגון זה שאין לנו חולין אבר מן החי אינו מפני שהקב"ה אסרו לנו, ח"ל לפי שמהם אסר עלינו אמ"ה כמה שזה בסיני שהקיים חיבור אמ"ה, ובמו בן אין לנו מלין מפני בח"ה מל ע"ה וחשבי ביהו, ח"ל מפני שהקב"ה צוה אותנו ע"י משה רבינו ע"ה שנוול כמו בח"ה ע"כ.
 (5) פרקי ר"א פ' כ"ט וכל העם הילודים במדבר צדק צאהם ממזרים לא מלו. ח"ה שמעון ובי ערלים שמעו קולו של הקב"ה בחר סיני ח"ל וימולו היו בלא בחוקין והיו מוחזקין הערלה ולא היו פורעין ולכך אמר הכהן לא מלו, וכשח"ו לחזן צוה ליהושע עשה לך חרובה נזרים וכן עשה וקצן כל הערלות ועשה מהן גבעה לכך נאמר חל גבעת הערלות, וה"י ישראל מכסין הדם והערלה בעפר המדבר, וכשח"ב בלעם וראה המדבר מלאה ערלות של ישראל אמר

מולים היו כל העם היוצאים ממצרים ומטורה הדרך ⁽¹⁾ לא מלו ישראל, כדכתיב וכל העם הילודים במדבר בדרך לא מלו, רבי ישמעאל אומר וכו' ערלים שמעו קולו של הקב"ה בהר סיני? אומר אני ח"ו נימולים היו אלא שלא נימולו בתקנתך, היו כורתים את הערלה ולא היו פורעין ⁽²⁾ את המילה ואית' במתנית' מל ולא פרע ⁽³⁾ באלו לא מל, לפיכך אמר קרא לא מלו, וכשבאו לארץ אמר הקב"ה אין אתה יודע שאין ישראל נימולים כתקנתך וכדרכך חזר ומל אותם פעם שנית שנא' ויאמר ה' אל יהושע עשה לך הרבות צורים ושוב מול את בני ישראל שנית. מאי שנית ⁽⁴⁾ זה פריעת מילה, ויעש לו יהושע הרבות צורים ⁽⁵⁾ והולך כל הערלות אל מקום אחד עד שעשה אותם כגבעה, שנאמר ⁽⁶⁾ וימל את בני ישראל אל

באר יעקב

מי וכל לעמוד בזכות דם המילה המכוסה בעפר הארץ שנא' מי מנה עפר יעקב, מיכן החקינו שיהיו מוכסין הדם עם הערלה בעפר הארץ שנמשלו ישראל כעפר, שנא' והיה זרעך כעפר הארץ. ⁽¹⁾ שם פ' ט"ז. ג' עניוין הן: האוס. בית האסורין, ועניוין הדכך. האוס תהלים ל"ה עניוין בלום נפשו. בית האסורין שם ק"ה ענו בכבל רגלו. עניו הדכך מנין שנא' שם ק"ב ענה בדכך כחי.

⁽²⁾ ילקוט יהושע רמז ש"ו ס"ה ה'.

⁽³⁾ שבת פ"ט ע"ב משנה ו' ועי' מילואים סימן ב'.

⁽⁴⁾ שו"ת לנראה דאברהם סי' מ"א ע"מ במדרש הן חלק לו' זה משה שכל לו' וגם לחי' זה יהושע שכל לחי' וזיכר כיון שלא היו יכולין לעשות הפסח עד שכלו זה בניהם, איכ' אורח גימט בגולדו בלילה יום ז' בניסן, וקודם מ"ח הלילה הולך אחר היום שעבר וכבר היה שחיטה הפסח יום ה' אלול, ובאמת לאחר מ"ח ה' יום שביעי, ועוד פירשו ברחוקו ז"ל שנית פעם שנית והיא שב לבלות העם, כי כבר נימולו בנאחם ממצרים להכלית שיחלו אז את הארץ וכאשר הגו עונותם וגזר עליהם המות, ואיחור עד ארבעים שנה מיחוסת הארץ הוצרכו עתה להמול שנית. והנה היו ערלים כל העם הילודים במדבר לפי שלא היו יודעים העת אשר יצרכו באו לנסוע כי על פי ה' חנו ועל פי ה' נסעו, ואם יצרכו לנסע ביום השלישי למילה ויהיה סכנה לילד. ומהר"ל כתב בנית בנימין פריעה ז"ל פריעת בתיו והגמטרי' נכונה ע"ש. ועי' רבינו בחיי פ"י שמות' בכיין דעתו גם על הפריעה ז"ל שם: ע"פ ויפק ממנו וקבה הו"ל וילך מנחה אלה רמז רמז לה המלאך שעדיין לא נשלמה המנוחה. ונויד הבינה לפורה זה והבלימה המנוחה ועשתה לו פריעה, ומזה אמרה חתן דמים למולות כלומר חתן מ"ב מילואים מילה ופריעה, ומזה שהזכיר חתן דמים ב"פ להורות כי נתייב מיתה על המילה ונתייב מיתה על הפריעה כי נתייב מעבדות וכן דעה רבינו אלשיך:

⁽⁵⁾ אבן עזרא פ"י זור דבר חד כמו הרבות צורים כהם חדים וכמוהו אף השוב זור הרב. והוא הן סלע חותך שמדמן לידה מפני שלא הי' לה מאכלה ולא הער השכירה. וכבר אנרכנאל זור סביב חדים מאד. והרב כלי יקר פ"י זור זה אבן חד. והפעם שלקח האבן ע"ש משם רועה אבן ישראל או לרמוז על הפסוק הביעו אל זור הוצאתם וגו' הביעו אל אברהם אביכם שג"כ הוא נימול זקן ובא בימים כמו שאחם נימולו בני מ' שנה.

⁽⁶⁾ יהושע ה' ג'.

כללי המילה לר' יעקב הגוזר

גבעת הערלות. והיו ישראל לוקהין את הערלה והדם וטכסים אותם בעפר המדבר. וכשבא בלעם הרשע וראה כל המדבר מלאה מערלותיהם של ישראל⁽¹⁾ אמר מי יוכל לעמוד כנגד זכות דם מילה הזאת שהוא מבוסה בעפר שנא'⁽²⁾ מי מנה עפר יעקב. מכאן התקינו חכמים לבסות הערלה והדם שנא' מי מנה עפר יעקב. ד"א לפי שנמשלו ישראל לעפר שנא' והיה זרעך כעפר הארץ. לפיכך נותנין הערלה והדם בעפר או בהול⁽³⁾. במעשי הגאונים מצאתי הקדמונים היו זורקין הערלה והדם בכלי שיש בו מים ובשמים⁽⁴⁾, והציבור שהיו יוצאין מבית הכנסת היו נוטלין יריהם ופניהם

באר יעקב

(1) מלא ערלות וכו' לפי דעה קשה הכתיב בספר יהושע כל העם הולדים צמדבר לא מלו ומסיק ה' ברו הערלות? וא"ל דקאי על בני לוי שהיו נימולין כדאיתא בזילקוט פ' וזאת הצרכה ע"פ וללוי אמר וכו' כי שמרו אמרתך וצריקה יצורו ע"י זית רענן פ' לך לך. זה חינו כי משפט א' לא יהיה המדבר מלאה ערלות. אלא מזה נראה שכל ישראל היו נימולים אלא שלא כדון רק מילה בלא שריצה ולכן אמר הכתוב לא מלו כמאמר המשנה מל ולא פרע כאלו לא מל. (2) צמדבר כ"ג, י'.

(3) ב"ה הגאונים מעשרי לזק ס"י י"א לרב כהן לזק מהו למול ע"ג החולי ועל גבי המים, הרי"ך ח"ן בצק כלוב, ואין איסור שיטעו כך או כך שגזרו להם לבנות מנהגים. אבל חנו רגילין צמים שלוקים ובהם הדם ובצמים צריחן מודק, והנעדים רוחצין את ידיהם צלוהן המים וע"י פרסם הגדול ס"י רס"ב וע"י אכילת ה' מילה וע"י ב"ה הגאונים ס"י י"ב לרב יהודאי מהו למול ע"ג עפר וזריקן שפיר דמי ובלבד בלא יעשה כן בצפת גזירה שמה יביא עפר מצחון וכן הוא בצעל השיעור, וע"י ש"ע י"ד ס"י רס"ה. וע"י סדור רב עמרה גאון ח"א ה' מילה.

(4) שו"ת רב האי גאון ובטור רב שהן לזק. כהז הלבוש הטעם מציאותם בצמים הוא רק משום עילוף החינוך אם יעקב לכן מחמת הכאב. וכן לשאר אנשים העומדים שם כשיחלפו כשרואים הדם. ע"י כצלי הלקט ה' מילה ס"י ד'. ומה שנהגו לברך על הבצמים לא ידעתי טעם צדבר. אלא לפי שמהנה להוליד הדם בכל צרי כנסיה להודיע לעם כי יש גם מילה למול והואיל ויש להם הדם מומן מצרכין עליו ע"י מדיח פ' מ"ה א"ר חייבו בצעפה שמל אצרהס את כל ילדי ביתו וכו' ועלה ריחן לפני הקב"ה כקטורה הסמים וכו' וכהז ר' צימין אחי ז"ל נראה שע"כ נהגו לברך על הבצמים צברית מילה. עוד נראה צעני ע"א דאמרינן בצמחהרין קול ריחיה צברוני צבוע הבן צבוע הבן פ"י בצעפה השמד היו עושין סימן לזה להודיע שם שם צריה מילה והיא סימן לשחיקת סממנין לכן היו מולדיכין הדם שהיא ע"י בצמים ומצרכין עליו: וע"י צנאה דשא פ"ד: אם צמעה שם צמקוס א' צריה מילה לא חנוס לביהק עד שצמעה צברת המילה. ועוד יש לך הנאה גדולה שיחוסף כך הארה מאורו של מקוס צ"ה לפי בחז"ל אמרו שאליהו ז"ל נכרה לו צריה שיהיה מצוי בכל מילה ומילה, ואינו צא לשם עד שיצק מהקב"ה שימחול עונות אצו הבן, והסנדק, והמוהל, ואני אמרתי למה חנו מציחין הבצמים במילה? חז"ל והפוסקים אמרו כדי שלא יתעלף הסנדק או המוהל. אבל הענין כך הוא: לפי שצעפה שכנס אליהו נכנס עמו הארה גדולה מאיר השכינה. וצעפה צרואים צמחה ישראל הארה של השכינה, חוסף ומיד רוצים לנאה ולהצדק עמה לכן חנו מציחין הבצמים. ומזה הענין ממש מצרכין על הבצמים צמולאי צבת.

כדי לחבב המצוה. ראיתי מוהל שעשה פריעה בע"א דהיינו שהי' מהפך העור בלא קריעה¹. וכאשר ראיתי המעשה הזאת לא היה ישר בעיני פריעה זאת, מאחר שיכול לבוא לידי קלקול שיעשנו כרות שפכה בגרירת הצפורן, לפי שאין העור נפרד ממקום חבורו אלא בקושי גדול, וגורם שיצא ים הרבה בפשיעתו. ורוב פעמים שאינו יכול להפוך העור עד העטרה לכן אין נראה זאת הפריעה יפה מכמה טעמים. אבל פריעתנו היא כשרה והגונה. לפי שאין לשון פריעה אלא לשון גלוי כעין קריעה כמו גדל פרע, ופרע את ראש האשה, ופרע לא ישלחו, וראשו יהיה פרוע. ובכל מקום דומה פריעה לקריעה כמו אוון מכאן ומכאן, וכן ג"כ גבי שחיטה מפוערת פי' מגוללה. הי' בעינן קריעה עד שיהיה נתגלה העטרה. ומסקנא דמלתא דבעינן קריעה ממש מדקתני מתני' אלו הן ציצין המעכבין את המילה ע"ש שהעור נקרע לכאן ולכאן. ודומה לו בפי' המצניע ציצין שפרש לו מן היד, פי' עור היוצא סמוך לצפורן נקרא ציץ, ולגבי ציצית נמי אמרינן אין ציצית אלא ענף, וכן הוא אומר ויקחני בציצית ראשי, פי' בקווצות תלתלי. ומכאן אנו לומדין לפריעה שהיא קריעה ממש. וכל העושה פריעה בלא קריעה אינו אלא טועה לפי שלא עשה ליקוטו² בשר למילה הנקראין ציצין ולא עשה פריעה כהלכת': ויש אומנים כשעושים פריעה קורעין העור על בשר האצבע ולא בין הצפרניים, לפי שאין יכולין לכונן תכיפות העור בין הצפרניים. אבל אני קבלתי לעשות הפריעה בין הצפרניים, וכן צריך לאצבע שלישי שיסייע עם השנים להחזיק עמם כדי שלא ישמוט העור מידו קודם שיקרענו, כי עור התחתון קשה הוא מאד לתפוס בו מפני שהוא דבוק לבשר, וראש הגיד הוא שיע וחלק. והמל בשבת יותר שלא ליגע בעור העליון הנשאר מן הערלה, כאשר ראיתי מעשה פי'א טעה המוהל מחמת בהילותו וקרע עור העליון הנשאר מן הערלה ובעור התחתון לא נגע כלל. ולא הרגישו בדבר עד שהביאו הילד לבית והיה הדם שותת ויורד מאד וכאשר ראו הקלקול, וכי

באר יעקב

¹ חמודי דניאל כ"י ה"י מילה אחת ב"ש"ע י"ד סי' רס"ד ס"ב. כיצד מוהלין? חותכין כל הערלה כל העור החופה בו. וכ"ה ברמב"ם וצטור. משמע מדכריהם שצריך לחתוך כל העור ויש מוהלים שאינן חותכין רק מעט מעור הערלה ומתקנים זה ע"י פריעה וז"ע מנין להם זה וכבר בא דפוס אודות זה, ובכ"י נמצא בארכיכות. וז"ל ורחיה מנ"ש שבת דלא מהי דחיתא שם דף קל"ג כ"ז שעוסק במילה חוזר בין על זיץ הנועכבין כו' פירוש אינו חוזר אלא על מעכבין ואם הי' די בדחיקת העור ל"ל לחלל שבת לחזור על זיץ המעכבין ידחוק אותם למטה. ומישב שם הקושיא וגם ב"ז ושיך סי' ס"ו מ' דצריך לחתוך דוקא, והא דגבי פריעה מי' דא"ש ליעול אלא די כשמחזירו לכאן ולכאן כמ"ש בסיג משום דפריעה היא לשון גילוי אבל ימול הוא לשון חתיכה, דהתורה הקפידה שחטל הערלה מהגיד. ועוד ראוי' דא"ש די בדחיקת העור וק"ה מוהלים אמרו דזיצי מילה ששתיירו א"א לקרעם כי העור הערלה עב וחזק ולא כעור הפריעה שהוא דק. ש"ע י"ד סי' רס"ד סע"י ה'.

² שבת קל"ג ב'. ש"ע י"ד סי' רס"ד.

כלרי המילה לר' יעקב הגורר

לא נעשתה הפריעה בהלכתה, וקראו לאומן אחר ועשה פריעה כדון, ואח"כ העמידו הדם, ולא לבשו הנקובים למילה עד למחרתו ולא הזיק לנער כלום ויחי.

מציצה : מוצצין היכי דמי? פוי המוהל חייב לעשות מציצה, כיצד אחר הפריעה מיד מכנים האבר לתוך פוי ומוצצין את הדם בכל כחו, משום שהדם נקרב בפי האמה וסכנה הוא אם אינו מוצצין כדאמרין בפ' ר"א אמר רב פפא (א) אומנא דלא מייזן מעבירין ליה משום דדם נקרב בין האמה והוא סכנה לפיכך אפ"י בשבת נמי שרי ואע"פ שעושה חבורה בשבת שאין הדם יוצא ממקום חבורו אלא ע"י מציצה אפילו הכי פשיטא מדקתני מחללין עליה את השבת מהו דתימא דדם מפקד פקיד וכתתון בכלי דמי, ובמציצה זו אין עושה חבורה ואין כאן איסור תורה ומשום הכי שרי ולא משום סכנתא, דק"ל דם המילה חבורי מיחבר ובהדם שיוצא ע"י מציצה נעשה חבורה ואפילו הכי אפ"י בשבת נמי שרי משום סכנתא. ודומיא דאספלאנית ובמוק, ורחיצה דכי לא עביד הוי סכנתא הי"נ כי לא מייזן הוי סכנתא, הילכך

באר יעקב

(א) שבת קל"ג ב' מוהל שאינו מוזג לה הדם כדי שילא הדם ממקומות החתוקים סכנה היא ומעבירין אותו כדי שלא יבא הנער לידי סכנה. פירש"י יונק הדם מהחבורה אף שע"ז יתיק הדם ממקומו ונעשה חבורה, עכ"פ כאלא ימזוג אפטר בישתקן שע"י החבורה הדם שבצד הנגיד מתחמם ונקפה, ואפטר שיצא הנגיד ע"ז. ע"י הפלגה יבדל שבת שע"ש משנה ג' וז"ל ולפי מ"ש הרופאים עכשיו, אדרבה ע"י המליצה אפטר בישתקן, שע"י המליצה יתפרצו נקבי (הפטרען) וישטעו דם אחר המילה כמוזג וין שבחציה ע"י (העבר) דאחר שאלף הכוח שבמניקה (העבר) מיד היין ממילא פורץ ועולה אף אחר שפסק למזוג (בהעבר); ואין לתווה ע"ז שהוא נגד הסיים דכמה דברים נשתנה הטבע (במני"א קע"ג א' וקע"ט ה' וב"י"ד ע"ז ג' ובח"ע"י ק"ו) ולכאור' היה נראה לטעום בקולס בכל כחה דהכי אפ"י בכריתות ומהוה ב'ה, אומען לרופאין (כשבת קכ"ט א', ויומא פ"ג א', ונדה כ"ב ב') ואפילו להקלו מב"ש שכתב רק מבוט סכנה. והם בקיאים בחשפה סכנה יותר ממנו, ונקל גם בחלול שבת למזוג ואע"פ ג"ל לבלי לזוז מדברי רז"ל דלא דמי לרחיצה התעוק ביום הג' שחין מחללין הסתא משנתנה הטבע, דהחם באני דע"י שנתנה הטבע אין בו נזק כלל השתא, אבל הכא מי לא מודו הרופאים דע"י המליצה ניצל התעוק מנביית הנגיד, אלא בבחירות השפויים אינו מסוכן כ"כ לביית הנגיד כבחירות בכל החמים, ואע"פ"כ אפטר בישתקן ע"י המליצה ע"י ביניהו עליו כל האי שעה מליצה שגברה במי (עקסטרואקטוס) או במים קרים ע"פ"ש כיון דהם לפי דבריהם גם מליצה מהני, אין לנו אלא דברי רז"ל. דהכי אפילו בדברי חכמינו נפקא מינה שיעשה כן או קו, היו הראשונים מקפידין לעשות בדברי דבוחיהם, כדבא דהוה מהדר אסלקא ואדוחא הוהיל ונסיק מפומיה דרב הונא (פסחים קי"ד ב'). ואע"פ"כ ג"ל שלא ימזוג כ"כ בחזק מאד כשבת דכ"ש"ם לא קאמר רק האי אומנא דלא מייזן ממע דלא מייזן כלל (שבת קל"ג ב'); גם יזה בפיו אחר המליצה על החבורה מהחומץ שלוקח בפיו, כדי לקמע וללמס נקבי הפטרען שפחה במליצה, וע"י כחוצה דף ה' ע"ב ברו' ד"ה דם וכו'.

אומנא בחול מעברין ליה וכן הלכה: אחר המציצה גומע גמועא מן היין¹ עם הדם שבפיו ומטהר וזורק מפיו שניהם היין והדם על המילה כי היכי שמטהר הרפואה. ויש אומנים שמוצצים ב"פ והטעם כמו שביארנו.

ונותנין אספלינות² וכמון. פי' אספלינות תחבושת בלשון אשכנז פלאסט"ר. הראשונים היו עושין ד' חלקים הלב או שומן תרנגולין שאינו מליח, וחלק א' שעוה או זפת³ שקורין הרין היוצא מן העין מעורב ביחד וממרחין אותו על מטלית של בגד ונותנו על המילה, ואף בשבת שרי. וכמון היה שוחקו דק דק ומפור כעפר על המילה והוא טוב להעמיד הדם ואינו כואב ואינו מנפה בשביל הכמון. ואם לא שחק מע"ש לועם בשינוי ונותן עליו, כל האפשר לשנויי משנינו. ובי"ט שוחק כדרכו ונותנן עליו ואם לא טרף יין ושמן נותן זה לעצמו וזה לעצמו. וכך היתה רפואתן של קדמונים: מתחלה היו נותנין על המילה כמון להעמיד הדם. ואחרי כן היו מערבין יין ושמן בכלי וטורפין יחד כמו בצים והיו נותני' על המילה, כך

באר יעקב

¹ מהרי"ל. וכך מנהגנו לרפואת הימול ועוד ע"א כי יין צימטריא שצעים וארז"ל צב"ר פמ"ט סוד הי' ליראוי וצריהו להודיעה סוד הי' זו מלה שלא גילה אותה מאדב ועד עשרים דור עד שעמד אצרהס וצתנה לו. ח"ל הקצ"ה חס המול המול סוד הי' מה סוד הי': סמ"ך שים וי"ו ששה די ארבעה הרי ע' שצעים חני מעמיד ממך בזכות המילה שח"ל בשצעים נפש ידו וגו' ובצעים זקנים שח"ל אספה לי שצעים חיס וגו'. ומעמיד חני מהן משה שהח' הונה בצורה צע' לבון שח"ל הואיל משה באר חס התורה וגו' בזכות מי בזכות המילה שח"ל סוד הי' ליראוי ולפי"ז נופלין היין: ע"א שח"ל לבדק על היין המשמח אלהים וחגשים וסימן לדבר המשמח ר"ח ר"ח ה'בדלה. מיעד, ש'בה, מ'ילה, ח'הונה. לפיכך פסקו צי"ד ס"י רס"ה דאבי הבן חו המוהל או ח' מהעומדים שם מצדק על הכוס, והמנהג שהמוהל מצדק על היין כמו שמצדק האר הצרכוה ע"י סוד הי' וברביע' הזהב דף יו"ד.

ש"ה מהר"ס ש"י"ק חלק י"ד סי' רמ"ד. חס המציצה היא חיוב? ומיכון דבר זה מפורש בש"ס ופוסקים שחייב למזון ואיש חשם סכנה חס לא מוצק והמתחדשים נהנו אמון לדברי הרופאים שח"ל שח"ן סכנה בלא מציצה. ח"א זה חלא על הרוב ואין קי"ל ח"ן הולכין בש"ל אחר הרוב יחז"ל חששו ח"ך למיעוט שיכול להזדמן שיבא הינוק ח' לחשם סכנה, ולכן מותר לחלל שבה עבדו ולמזון וחי בהם כחיוב. ע"י ש"ית מהר"ס יפה סי' י"ח שכה' דאיו חלא חשם מיעוט בלבד, כי על הרוב ח"ן זו סכנה ואס"ה מוציין דהא צע"י למיחש על לא חעמוד על דם רעך. ע"י שומר יו"ן הגאמן מכהה הי' בנה הרע"ז. וע"י אריענט שנה 246, 42, 43, 44, 49. נו'.

² שם קל"ג ח"ל. ח"ן היחוי דף ל"ט. החבושה לילד היולד: נהגו בספרד ופרובנצ"א לקחה חלבון ביצה ומעורב בשמן זית היטב, ולוקחין חריכות כנד מנוקבות להחם צמילה ולהכניס העצרה בהם שלא יחזור העור למקומו, ויש מקומוה במערבין חלבון הביצה בכמון כהוש הדק היטב: ובצפתה נהגו לכחוש הכרפס היטב ולערב זו שמן זית או שומן תרנגולה וחלמוני ביצים הללויה בח"ל ואין החבושה טוב ממנו.

³ שם ע"ב אמר אביי אמרה לי חס אספלינות' דכולהון כיבא שב מינא הרצח וחדא קירא, רבא אמר קירא וקלבא רישינא.

כללי המילה לר' יעקב הגוזר

היו עושין ביום הראשון. שוב היו נותנין עליו אספלנית בכל יום ויום עד שנתרפא. אבל אנו אין עושין כן ורפואתינו עתה בע"א ויותר קל. כיצד אחר הפריעה זורק המוהל יין מפיו על המילה במקום כמון ולא יותר, ואין טורפין עוד יין ושמן, אלא נותנין בכל יום רק שמן בלבד על המילה, ואין עושין אספלנית אחרת ולובשין סמרטוטי נקובות באמצע עשוין מבלאי בגדים עגולים וקטנים כעלה זית והנקב שעושה בו צריך שיהי צר רק כפי מה שיוכל להכנס בו ראש האמה עד שיראה נור העטרה ומפני שלובשים למילה אותן סמרטוטי כעין הלוק¹) קורין אותן הלוקים; וכך סדר לבישתן מתחלה לוקה שנים נקובים וטובל אותן בשמן זית ולובש את המילה עד העטרה, ונותן על אותן עוד א' רך ועגול שאינו נקוב וטובל בשמן זית ג"כ ואותו מגין על הבשר היוצא בעד הנקובים שלא ישרוט מן הבגדים ומוסיפין עוד על אלו התיכות בגד קטן כפיסת יד ואותו הוא שמירה לנקובים שלא יצאו, וגם שמירה למלבושים שלא יתקלקלו מן השמן ומן הדם, ואחר שגמר המוהל מלאכתו צריך בעל ברית להחוק את ירכי הנער ביחד כדי שלא יבעט הילד ברגליו ויצאו הנקובים מן המילה והוא סכנה. ושוהין שעה קטנה אחר יציאת מבית הכנסת כדי שיעמוד הדם ואז מרחיצין את הקטן²).

ואילו הלכות לגבי מילה בשבת, ומשנה היא בפ' ר"א דמילה. מילה בשבת אין עושין לה הלוק לכתחלה הא דיעבד שפיר דמי. פי' אם שכה ולא עשה נקבים ושפה לסמרטוטי מע"ש אין עושין בשבת דילמא אדביק גרידא מינייהו ואתא לירי כרות שפכה. פי' גרידא שמא יצא החוט ויחתוך בבשר וינקוב הגיד מלמטה סמוך לעטרה ומשוי ליה כרות שפכה. אבל כורך עליה סמרטוטי פי' יקה סמרטוטי ויכרוך סביב לעטרה כעין הלוק שלא ישוב העור ויכסה העטרה, מאחר שלא הזמין לה שפה לחלוק מע"ש. ואם יש שם סמרטוטי שנקבו מע"ש אבל הנקב שבהן צר כ"כ שלא יכול ראש הגיד ליכנס בתוכו עד העטרה כהלכתו מותר להרחיבו ע"י שינוי באצבעו ואפי' לכתחלה בידי דהוה אשאר מכשירים דבתר מילה שמתרין לכתחלה. אמיה דאבוי כשעשתה הלוק למילה היתה תופרת מתוכו כפי הלוק כעין שפה. ואם לא התקין מע"ש כורך על ידו או על אצבעו דרך מלבוש ומבוא שמה אפי' מחצר אחרת דמה דאפשר לשנויי מדרך הוצאת חול משנין³). עושין כל צרכי מילה בשבת, פי' כל צרכי המילה בין דברים שלפני המילה, בין דברים של אחר המילה. כשם שמצות מילה גופא דוחה שבת כך מבשיריה

באר יעקב

¹) שם קל"ד א'.

²) טור ח"ח סי' של"א.

³) אשכול ה' מילה מוהל שכה את האוזנל מע"ש ז"ל עומדין בשכה בשורה מן ציהו לבית אבי הדיוקן ומושיטין מזה לזה, וכן עושין בשפתה של בית הכנסת ולסיה וכן כסיד שזריטין לו בשכה.

נמי דוחים שבת. ר"א אומר אם לא הביא כלי מע"ש מביאו בשבת מגולה (1) לפני כל בגלוי משום שהיבת המצוה מצוה היא שמיחל עליה שבת. ובסכנה מכסהו ע"פ עדים. פ"י אם גזרו (2) שלא ימולו בניהם צריך לכסותו על פי עדים שייעידו בו שאיזמל של מצוה הוא מביא שלא יחשדוהו על שאר הפציו שהיב אדם להרחיק עצמו מן החשד. ועוד אומר ר"א כורתים עצים לעשות פחמים ולעשות ברזל פ' לעשות איזמל חדש ולמול בו בשבת. וה"ה אי פגים האיזמל מותר לתקנו לכתהלת. מכשירין שאין דוחין את השבת (3). ורבי עקיבא נותן חילוק בדבר דתנן כלל גדול אמר ר"ע כל מלאכה שאפשר לעשותה מע"ש אינה דוחה את השבת. פ"י לכרות עצים לעשות פחמים ולתקן ברזל (4) חדש, אי איפגים האיזמל מע"ש אסור לתקנו בשבת, הואיל ואפשר לתקנו מע"ש. אבל מלאכה שא"א לעשותה מע"ש דוחה אה השבת. כגון מילה גופה, פריעתה, וכציצתה, ואיספלותה, ורחיצתה, וכל מכשירין שלפני המילה נמי דוחין את השבת. כגון אם נקיב או איפגים האיזמל בשבת מקמי דלמהיל לפי שזה לא היה פשיעתו לפיכך דוחה את השבת (5), אבל

באר יעקב

(1) שבת דף ק"ל במשנה סכ. סנהדרין ל"ב ז' בפירוש"י סכ. ר"א אומר אם לא הביא כלי מע"ש מביאו בשבת מגולה (פ"י רבינו חננאל שלא יחשדוהו שהוליא חפציו עמוס) פ"י בידו ואינו משנה להביאו במגעלו ובפונדהו, ואע"ג דפ"י אמרין היכא דאפשר לשנויי משניק, שאני פ"י דלא הותרה שבת לדחות אלו היכא דאפשר בלא חילול והלכך לא מחללין אצל גבי מילה דהנהיגה שבת לדחות אלה אפי' אפשר בלא חילול ולא מהדרין במילה לעשותה במשאלה, או לבנות בה משום דלא חשיבין מילה דחיי' לשבת. ה"ה מכשירי מילה לר"א דלדידיה מכשירי מילה כמילה הם. וכללא דמלחא לר"א שבת לעיני מילה ומכשירין כחול גמור הוא ולא נשנין כלל.

(2) ע"י מלואים ס"ו ג'.

(3) שבת קל"ד א'. ת"ר דברים שאין עושין למילה בשבת עושין ב"ש.

(4) ש"ך פ' שמונה דף ע"ב ע"פ ותקח נפורה זור וגו' למה זור ולא סכין כי מי שלוקח אשמו ובינו במלון אין ספק כי לוקחים כל חשמישי הביה, אלא לפי שהברזל לא הי"ל חלק בקדושה שא"ל לא הניף עליהם ברזל, לזה לא זכר סכין בחזרה שאף בעקידה גאי ויקח אה המאכלה דבר שחוקך ואוכל. וכן ביהושע נאמר עשה לך חרבות זורים, ופ"י בילקוט גלצין דעניי אכל כשבא דוד להרוג אה גליה בה' חלקי אבנים ונעשו אבן אחת, והיה כובע נחושה על ראשו. א"ל לברזל הנקב עצמן כדי שחכום כך האבן ואעשה לך מלך בקדושה, דהיינו שיעשו מנך איזמל של מילה וסכין של שחיטה וזה א' מן הדברים שהשליע הך בקשה. ע"י זכר דוד מ"א דף קנ"ו. וע"י דמשק אליעזר דף קכ"ו שביא בשם המדרש הי"ל בל"א שהכובע של גליה לא רצה לקבל האבן שזרק דוד עד שבא המלאך הממונה על הברזל וא"ל שיקבל ומזה הטעם מלין בסכין של ברזל.

(5) הרמב"ן והר"מ"ה פ"גו בזה. הרמב"ן מזהיר למול משום דקודם המילה לא עבד איסורא ואחר המילה פ"י היא ודוחה שבה. ולהר"מ"ה אסור, וכן דעת הרשב"א, ה"ו והב"ח, וע"י פסחים דף ס"ו.

כללי המילה לר' יעקב הגורר

שבה ולא הביא אוזמל¹) מע"ש ודאי זו היא פשיעתו ולישראל הוא דאכור
 אבל ע"י גוי²) שרי. וכן אם נשפכו החמין או דאתבדרו הסמנים מקמי
 דמהיל³) מותרין למעבד אחרינא ע"י ארמאי כמו נשפכו שלא מדעתו, וראה
 מה"ג דשרי למימר לגוי למיעבד הדתא או לאתויי אוזמל אחרינא, או אם
 נשפכו החמין או דאתבדרו הסמנים מקמי דלמהיל⁴) שרי למימר לגוי
 למעבד אחרינא. ועוד ראה בפ' הדר ההיא ינוקא דאשתפיך חמימיה אמר
 להו רבא ליתוי מגו ביתא א"ל אבוי והא לא ערבינן⁵) א"ל לסמוך מר
 אשיתוף ידי ולא שיתפו א"ל זיל אומר לגוי וליתיה מגו ביתיה⁶) נמצא
 שהחמין הללו לפני המילה היו דאי לאהר המילה היינו מחממין אפילו
 לכתחלה. מכאן ראה כמו כן לרחיצת הקטן לפני המילה לרכך הערלה

באר יעקב

¹) יבואמי פ"ח המילה. ר"ש צר אדדימא הוה ליה למיזר לרז ששעה צריה חנפין
 מיימי אוזמל. ש"ל לרזי מנא ח"ל ידחה למחר. ש"ל לר' יחזק בן אלעזר אמר לון מישחיק
 קודיטון לא חנפיה ומיימי אוזמל חנפיה ידחה למחר ע"י ש"ע י"ד סי' רס"ו סעי' ה'.

²) שבת ק"ל כללו ס"ד כל דבר בעשייתו בשבת חסורה עליו משום שבות מותר לנו
 לומר לעכו"ם לעשותו בשבת כדי לעשות מזה בזמנה. ודבר שעשייתו בשבת חסורה עליו משום
 מלאכה חסור לנו לומר לעכו"ם לעשותו בשבת.

³) עירובין כ"ז ב' ובי"ח המילה חפ"י קודם המילה מותר וכו' וע' עור י"ד סי' רס"ו
 סעי' ד'.

⁴) שאלהות פ' וירא ופ' שנות. דאמרין דחה מילה למחר דלא חיבא סכנהא אבל
 היבא דאשתפיך חמימיה ואכדור סמניה בחר דאמהיל משום סכנהא מחללין עליה שבתא. וע"י
 השכל ה' מילה ש"י חי ידענא למשרע דחסרו מילא דבעין לאחר המילה וזכרין לאחר המילה
 להלל שבתא לא מהלין ולא כהרמב"ן. וע"י שכלי הלקע ה' מילה סי' ב' היבא דאשתפיך חמימיה
 וכו' בחר דאמהיל עבדין ליה בשבתא משום סכנה וי"ח היבא דאיכדור סמניה ח"י לא שחק
 לכו מחתמול עבד להו ע"י סיני ש"ע י"ד סי' רס"ו סעי' ד'.

⁵) מנחה ישכר ח"ב סי' חי' אוח כ"ה. נוסגין בקלח מקומה להושיב החינוק בחיקו
 של הסנדקות ולשאת אוחס לבהכ"י בשבת. ע"י ישראל ודאי חסור אף בכדמליה דק"ל החי
 נושא ח"ע ואין החינוק עפל לסנדקות, וחייב עליו תעבת צ"ה. ולמיד דר"ה שלנו דין כדמלית
 לה מותר ע"י אינו ישראל. יחזק יבן דף ס"ה ע"ג. שאלה חס נשרף הפה של עירובי חרות
 קודם הפסח ושכחו לערב ובאותו שבת חל צרית מילה באותו חזר. ופסק הרב מ"ן הראש"ע
 ז"ל להביא החינוק במקום שהכינו למול ע"י"ג. תשובת המחבר. מותר להביא חפ"י ע"י ישראל משום
 שהוא דבר מזה. ע"י עיקרי הד"ט ח"ה סי' ע"ו.

⁶) כהן רמ"א שאמר לעכו"ם להביא מים שהוחמו בשביל גוי ולא להסח בשבילו. ע"י
 גופי הלכות אוח ס"ב. שאני שבות דלית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה, חס אמר לגוי
 ההס לי חמין הוי מלאכה או אמרין חמירה לגוי שבות. אבל חס אמר לגוי אייתי לי טוב
 מילתא מגו ביתאי שאינו מלאכה חלא עלעול בעלמא לא הוי שבות. וכת' הרמב"ם כ"ד שהוא
 מלאכה ואין חסור לעשותו בשבת חלא משום שבות מותר לומר לגוי לעשותו בשבת, והוא שיהיה
 שם מקצת חולי או דבר מזה ע"י י"ד סי' רס"ה סעי' ה'.

שדוחה שבת הייך בין להביא סכין, בין להחם חמין, בין להכין סממנים לפני המילה הכי מותר ע"י ארמאי דא' עולא בפ' מפנין¹) כל צרכי הולה שאין בו סכנה עושין ע"י ארמאי בשבת, ובשביל חביבות המילה כ"ש שמותר לעשות ע"י ארמאי בשבת ואעפ"י שאין בו סכנה לפני המילה.

הרי אמרנו מכשירין שלפני המילה אינן דוחין את השבת וע"י ארמאי מותרין. אבל מכשירין דלאחר מילה הואיל והמילה צריכה להן דוחין את השבת לכתחלה אף ע"י ישראל והוריו הרי זה משובת. כגון שנשפכו החמין או שנתפזרו הסממנים לאהר המילה שרי לישראל למיעבד אחרינא איהו בעצמו לכתחלה בשבת, מפני שהוא הולה שיש בו סכנה. ואתמר בפ' מפנין²) אמר שמואל הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה בשבת ואפי' בתקופת תמוז כדי לחמם הגוף, וכ"ש למילה שמותר לכל בר ישראל לעשות מדורה כדי לחמם חמין לצורך המילה בשבת והוריו הרי זה משובת. מפני שהחמין רפואה למילה כי נצטנן הגוף מן הדם שיצא במילה. ועוד ראינו בפ' אלו דברים במסכת פסחים³) אמר רבה לדברי רבי אליעזר מהמין חמין להולה ולהיה ולקטן בריא, בין להשקותו, בין להברותו, א"ל רבה אי בריא הוא חמין למה ליה אלא אמר רבה הכל אצל מילה חולין הן, ול"ש קטן בריא ול"ש קטן הולה מחמין לו חמין בשבת להברותו. ואין אומרים נמתין עד מוצאי שבת אלא עושין לו מיד ואפילו⁴) בגדולי ישראל ויראו אחרים ויקבעו הלכה לדורות ויאמרו ראינו גדולי הדור שהללו שבת לגבי מילה. ורבא בחמין דלאחר המילה קא מיירי, והלכתא כר' עקיבא דאמר ר' יודא אמר רב הלכה כר' עקיבא הכא לגבי מילה בשבת. הלא דר"א שמותי הוא, ועוד יחיד ורבים הלכה כרבים ואין מניחין דברי רבים ועושין כיהיד. ואם שבה להזמין המכשירין שאפשר לעשותן מע"ש דוחין המילה עד אחר השבת ומלין בתשיעי כדברי רבי עקיבא וכן הלכה.

מילה בזמנה דוחה שבת.

מילה בזמנה היא גופא ומכשיריה דוחין השבת⁵) אליבא דר"א מנ"ל

באר יעקב

¹) שבת קכ"ט א'. ע"י חוס' גיטין ח' ב'. דאפי' איסור דאורייתא שרי ע"י נכרי לצורך מילה.

²) שס.

³) פסחים ס"ט א'.

⁴) ירושלמי סדק ר"א דמילה. יומא פ"ד ב' ואין עושין דברים הללו לא ע"י נכרים ולא ע"י כותים אלא ע"י גדולי ישראל וכו'. וכת' ההוס' סס ואפי' היכא דאפשר בנכרי מנזה בישראל שגא יתעגל הנכרי ולא יעשה, ויבא לידי סכנה. וע"י רוקח ה"י מילה ס"י ק"ט. שיע א"ח ס"י כ"ח סע"י י"ב.

⁵) כהז' הר"ן הביאו סב"י כה"ח ס"י תקפ"ח וז"ל וא"ת מ"ש לולב וסופר דגזרין ומ"ש מילה בשבת דשריא ולא גזרין שגא יעבור ההיטוק או האזמל ד"א בריה? י"ל דהני שאני לפי שהכל ערודים בהם ולא מדכר חד את חכמים משא"כ במילה.

לר' דהא דקאמר קרא וביום השמיני ימול ביום ואפי' בשבת. ועולא אמר
 בילה גופה הלכה וכן אמר רב אסי הלכה וכן אמר רב יצחק הלכה פי'
 הלכה למשה מסיני. ומאחר שמילה גופא הלכה אייתר ליה מכשירין שלאחר
 המילה הצריכי' למילה. ר' אליעזר אומר אתיא אות מושבת⁽¹⁾, כתיב הכא
 והיתה לאות ברית וכתיב התם ביני ובין בני' אות היא לעולם⁽²⁾, מה להלן

באר יעקב

(1) שבת קליג א'.

(2) איהו הוה לעולם. מגיד שאין השנה בעלה מישראל. וכן אהה מולא שבכל דבר שנתנו
 ישראל נפש עליה כגון שבת, מילה, והלמוד הורה הרי אלו נתקיימו בידם ואין בעלון. עיי'
 מילה פ' ויקהל. וראה עיי' מזינו שאפילו הדומם שונה ג"כ ביום השבת, כמו נהר שמבטיון
 עיי' סנהדרין ס"ה ב'. ביר פ' י"ח ס"ו ו' הרגום יונתן בן עוזיאל עיי' נגד כל ערך אעשה
 נפלאות. הנחומא סס. ר' סימון אומר עשרה השבטים גלו לפניו מן נהר שמבטיון. מדרש סיר
 הסירוב עיי' אף ערשנו רעננה. ילקוט ישעיה עיי' לאמור לאסורים אלו. במדבר רבה פ' ט"ז.
 ירושלמי סנהדרין סס. אמר דוד ערך שמבטיון. מקוה ישראל מלך התבט משה בן ישראל.
 יוסיפון לרומיים פ' כ"ד. וגם פליגוס הקופר כתב בדי' שלו בספר ל"ח נומעשים המעשים
 פיי' שהנהר ההוא נמלא. וגם רש"י בסנהדרין סס כת' שהנהר ההוא בכל ימות החול הוא זורק
 חול ואבנים כלפי מעלה וביום השבת הוא נח. וכן כת' הישיב' בב"ר סס. וגם מחזק את דבריו
 שראה אדם א' שהיה לו כלי זכוכית מלא מהחול שנהר שמבטיון ובכל שנה ימי המעשה היה
 החול ההוא סוער והולך בזכוכית ובשבת היה נח. ובתב הרב זכר דוד מאמר ג' פיי' וז"ל:
 ואני כמו כן מעיד עיי' כפי השמועה ששמעתי מאבי ז"ל וספר כמה פעמים בעיר ליסבונא
 בארץ פורטוגאל היה כושי א' שהיה לו כלי זכוכית מלא מהחול הג"ל. והלך בכל ע"ש לבית
 הכנסה לרחוב הנקרא רוו"ח נאו"ח ר"ל רחוב החדש. כי שם היו דרים יהודים שהיו אנוסים.
 והכושי ההוא היה מראה להם את הזכוכית שבידו ואמר שגרו החיות כי בא העת לקבל השבת.
 וגם שמעתי מזה הדבר מאיש נאמן שהם מאיר' רופא ראה הכושי עם כלי הזכוכית הג"ל לפני
 בית הפלה של הישמעאלים בעיר חלעפ"א, והנה השופע עבר ושאל על הדבר ההוא, ויקח ממנו
 את הכלי הזה וירב עם הכושי וא"ל עשית מלא כהוגן כי זהו חוק ליום השבת של היהודים
 כו'. גם מהוס' ימים יומא פיי' שמיא' בשם הפסיקתא: ר' יוחנן א"ר ברתורא שהיה לו פרה
 חורשה כל ימי השבוע, וביום השבת היה נוחה, ומטה ידו ומכרה לגוי א'. כיון שלקחה הו"א
 בשדה והי' חורש בה כל שנה ימי השבוע, ובשבת הו"א להרוב בשדה וקשר העול על זאורה
 ורכבה החתים, והיה הגוי מכה אותה כדי בהעמוד וחרומו ולא היה זה ממקומה, כיון שראה
 הגוי זה הלך אלל ישראל שמכרה לו וא"ל בא עול פרקך שמא יש לה כאב שאינה יכולה
 לעמוד ולחרומו שהרי כמה פעמים הכיחי אותה והיא א"ל היא א"ל זה ממקומה. מיד הבין שבשבל
 השבת שהיה למודה לנוח לא זה ממקומה, א"ל בא עמי ואני מעמידה לך. הלך עמו ודבר
 באזני הפרה: את יודעת כי בשעה שהיית בראויה היית נחה בשבת ועתה גרמו עונותי
 ומבדתיך לגוי שבקשה ממך קומי ורחובי מיד עמדה והחליטה לחרוב. א"ל הגוי איני רואה אותה
 כי איני יכול לבקש אותך בכל שנה ושבת שהעמוד פרה. או אמור לי מה שדברה באזניה. וא"ל.
 מיד נהט ונבהל ואמר ומה הפרה הזאת שאין בה לא שיהיה ולא דעה היא מכרה את קונה
 וא"ל זוויו, אני שבראתי היית ונתן לי דעת ובעת איני מביט את קוני, מיד הלך ונתגייר וזכה

אות היא בשבת, אף כאן אות דמילה אות בשבת. אי הכי תפילין נמי דכתיב בהו אות שנא' והיו לאות על ידכה, לידחי נמי שבת. אלא אתיא ברית ברית משבת בשבת כתיב לדורותי ברית עולם ובמילה כתיב והיה לאות ברית ביני וביניכם, מה להלן (צריך) שבת אף כאן ברית מילה דוחה שבת. אי הכי מילה גדול בן י"ג שנה דכתיב ביה ברית שנא' וערל זכר אשר לא יכול וגו' את בריתי הפר לידחי שבת ולק"מ א"נ מילה שלא בזמנה אינה דוחה לא את השבת ולא את יו"ט והאי קרא בגדול קמיירי מדהייב ליה כרת שאם לא מלו אותו לה"י, חייב איהו למול א"ע, אלא אתיא דורות דורות משבת, בשבת כתיב לדורותם ברית עולם, ובמילה כתיב כל זכר לדורותיכם, מה להלן דורות בשבת אף כאן נמי דורות דמילה דוחה שבת¹. אי הכי ציצית דכתיב נמי ביה דורות שנא' על כנפי בגדיהם לדורותם עשייתו תרהה שבת. אלא אמר רב נחמן בר יצחק דנין אות ברית ודורות מאות ברית ודורות. בשבת כתיב לעשות את השבת לדורותם ברית עולם. ובמילה כתיב

באר יעקב

להורה וה"י שמו ר' יוחנן איש ברתחא. וגם מצינו בנר"ק פ' בראשית צ' פסוק ג'. כי יש דג ח' זכר שאינו טוהה בצצה והוא נח כל היום סמוך ליצנה או לסלע עיי"ש. ח"כ חזינן שגם חי שבת ציוס השבת ומזה ראייה כי הוא ית' שם בצריאותיו אות ליום השבת כדי שידעו בו חדוש העולם. ולכן כל הזמיר שבה קדה מחללו בכרו הרבה מאל. כ"ש הרב טוה חיים פ' חזיע וז"ל מעשה בחסיד ח' שהי' הלך במדבר עם שיירא, כיון שהגיע ע"ש בין השמשות לא ראה לילך הלאה, ובקש מראש השיירא שימזין עליו עד מוצאי שבת וישלם להם כל ההפסד ולא ראה ונשאר במדבר שם יחידי. וקדש עליו השבת ובעת שהי' מקדש צא ארי ועמד לפניו ולא נכנס חוץ החומה, ונשאר שם עד מוצאי שבת. ואחר שהבדיל נכנס חוץ החומה, ואז הכיר החסיד שנעשה לו נס. והארי החזר ראשו בין רגליו ומיד ידע והבין כי ירכב עליו, אז רכב על הארי ותיקף ומיד הגיע לשיירא. וכשבאו לישוב שמו את שמו אכן שבת הלוי. ועד היום יש ממשפחה זו עיי"ש. ומעשה זה החסיד יסד הפזמון אדיר איש וגורא של מוצאי שבת בעת רכבו על הארי בלי הזכיר את שמו: ועי' שבת קמ"ט צ'. הי' מעשה בחסיד ח' שנפלה לו פרך בחוץ שדהו ונמלך עליה לגודרה, וזכר שבת הוא וזמנע אותה חסיד ולא גדרה, ועשה לו נס ועלמה זו ללף וממנה היה פרכסהו כל ימיו.

¹ עי' ביה הלמוד שנה ג' ד' 15 שמצא שם העתקה מכ"י המחבר יוסף ברי' נתן היוני ונקרא יוסף המקנא הנמלא צבתי עקד הספרים החמורג ופאריו, Nr. 222. וז"ל ע"ד מעשה מזדווג הי"ר נתן עם האפיפיור גרינוכרל להרוכה על המילה. (ויבוח בענין המילה הי' ג"כ להר"י: עם האבל (Mönch) מקלוגי עיי"ש סי' כ"ה ששאל אחיו למה אהם מוהלים בצצה. והשיבו דכתיב וציוס השמיני ימול, חזר ושאל הכורא למה שלא לעבות מלאכה בצצה, ומשה שהוא משכחו אמר וציוס הח' ימול? השיבו ראה מה כתיב ויאמר ה' אל משה וגו' צעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם, ואפילו הוא עוקר דבר ח' מה"ה הי' לנו לשמוע לדבריו. ובאמת כבר נחשורר עיי' ראש כהני הנוצרים יוחנן שהי' דמבטק במאה הי' והי' למספרם צפפרו סזיבת האמונה (VI. 23). והוא הרבה להקשות שמהם החשנה כמה שבתות כשהי' מ' יום צהר, וכן אליהו הגביל, והוסיף עוד עשייה בלמרו שהיו צוים את המצבן בצצה עיי"ש.

כללי המילה לר' יעקב הגור

ובן ש"י ימול לכם כ"ז לדורותיכם. מה להלן בשבת אף כאן נמי מילה דוחה שבת. לאפוקי הני תלת מילת גדול, ותפילין¹, ועשיית ציצית. ואע"ג דכתיב בהו חד מנייהו לא דחי שבת. ר' יוחנן אמר מילה גופא דוחה שבת מהכא ביום השמיני ימול, ביום ואפילו בשבת, ואף מכשירין שהן לצורך מילה נמי דוחין השבת. רב ורב אחאי בר יעקב אמר מהכא ביום השמיני ימול שמיני ואפילו בשבת². א"ל האי שמיני למעוטי שבועי, מבן שמונת ימים ימול לכם כ"ז נפקא ליה. האי מיבעי ליה למעוטי תשועי, דאי אהר הוא אמרוי שבועי הוא דלא, דאכתי לא מטי זמניה, אבל משמיני ואילך זמניה הוא ת"ל ובן שמונת ימים ימול. תניא כוותיה דר' יוחנן ודלא כוותיה דר' אחא בר יעקב, שמיני ימול ואפילו בשבת. ומה אני מקיים מחלליה מות יומת בשאר מלאכות הוין ממילה שהיא דוחה את השבת, או אינו אלא אפילו מילה נמי בכלל מחלליה מות יומת. ומה אני מקיים שמיני ימול הוין משבת ת"ל וביום אפילו בשבת. הלכתא כר' יוחנן דיליף מן וביום דמילה גופא דוחה שבת, ובמכשירין הלכתא כרבי עקיבא כדאמרינן לעיל ולא מיבעי מילה דדחי שבת כדאשכתן קרא, אלא אפילו פריעת מילה דוחה שבת לפי שהפריעה חובה כמילה, דתנן מל ולא פרע כל"מ. גרסינן בירושלמי תניא וענוש כרת ואע"ג שלא נתנה פריעה לאברהם אבינו ואפילו הכי דחיא שבת כדאמרוי בפ' הערל אמר רב נחמן בר יצחק אמר רב³ לא נתנה פריעת מילה לא"א עד שבא יהושע וקיים מצות פריעה שנאמר בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות צורים, ומתרגמינן איזמלין חריפין, ושוב מול את בניו שנית, ודלמא הנך דלא מהילו לגמרי? א"כ מאי שנית?⁴ זו פריעת

באר יעקב

¹ כ"ז הש"ך כס"י רס"ה והגו ט"ה להגון תפילין עד אחר המילה, משום שהתפילין הם אות המילה ג"כ אות. לכן ראוי בכל הקהל והמנהל והסנדק יהיו מעוטרים בתפילין, ודלא כמ"ס יד נאמן דף ל"ד שהמנהל מולול במילה אם ימול בתפילין. אבל הרב חיד"ש ז"ל כס"י מראות העין כו"ת בליקוטיו סו"י ב' העלה דמנהג ותיקון הוא למול ולהיות סנדק בתפילין. ועי' שו"ה באר חיים סו"י י"ח כ"ס הנדולה כ"ז דמנהג להתעטף בטלית בשעה שמלין, ועי' פסקים וכתבים לה"ה סו"י ק"ח, לפי ע"ס הסמ"ג שכי' ש"ך כל איש מישראל שיהיו עמו חמיד ב' עדים תפילין ומילה, או מילה ושבת, ולפי' אם מהו אחיו מ"מ שאינו נריך לימול, אם יוח תפילין בשבת שיהיו לו ג"כ ב' עדים, וחיך דאין לחק כלל בשביל ע"ס זה דמפרש סמ"ג רק דרך ד"ס בעלמא.

² שבת קל"ב ח"י, ירושלמי דברים, ומהר"ל הל' מילה, ביום החי ימול בשר עלתחו, וביום אפי' בשבת. משל לבי מערומות שפגעו אהדדי, ואי אהי יודע איזה גדולה מחבירתה, זו שהיא יודעת מפני חבירתה אזה יודע שחבירתה גדולה ממנה. כך שבת נידחת מפני המילה.
³ יבמות ע"א.

⁴ רי"ז פ"ב דכחוצות. מנות מילה ב' דברים מילה ופריעה, וזהו סוב מול את בניו שנית, הראב"ן הוא המילה שנית הוא הפריעה, ומהר"ל כהב שניה בנימטריי פריעה. אבן יצחק דף ל"ט מה שביטו בשבקי ר"ח המל ולא פרע באלו לא מל פרכו כל חכמי ישראל ולא

מילה ומקיש סוף מילה לתחלת מילה, מה תחלת מילה לברות הערלה דוהה שבת אף סוף פריעת מילה דוהה שבת. וכה"ג מצאתי שנתנה מצות פריעה למשה במצרים, א"ל הקב"ה ליהושע תני למה לינהו כי היכי דמהלו במצרים משום דלא נתנה פריעה לא"א אלא למשה נתנה, ראי ס"ד פריעת מילה נתנה ליהושע א"כ לכתוב רחמנא שוב מול את בניי ולשתוק משנית? אלא מאי שנית כלומר שנית דמצרים וכן הוא ודאי. ודאמר מצות פריעה לא נתנה לא"א עד שבא משה וקיים מצות פריעה במצרים לפי שהי' לו לקבל את התורה בהר סיני ולתת אותה לעמו ולא היה נאה לישראל לקבל את התורה אם לא ימולו כתקנתן. וכשיצאו ישראל ממצרים עד אחר מ"ה לא מלו לגמרי מפני טורח הדרך, עד שבא יהושע אחריו וקיים שנית מצות מילה ופריעה כמו רבו. וכן מצאתי בב"ר (1) ר' יודן אומר חמש אם מקבלים בנך אלהותי אני אהי' להם לאלוה ואם לאו וכו', אם מקיימים בנך את המילה הן נכנסין (2) לארץ ואם לאו אין נכנסין לארץ, הלך יהושע וקיים

באר יעקב

פרע ולא קרע שחרי שמל אותו קודם ציפני דיו בנדול ואצבע את העורות העליונים כ"ל (התחתונים) במשך כל העשרה שהתגלה כולה שאלמלא יגלה אותה בעלמא כמו ופרע את ראש האבא כאשר שמעתי מפי הדיוט אחד שהיה מוהל ולא פורע ומיץ והיה מהעלל הילד כשחלסה והבאתי לו ראיה מדאמר ציבמוח פ' החולץ לא נתנה פריעה מילה לא"א שנא' ומול אביו שנית ופריעה מילה למדנו שהפריעה קורא מילה לשון ימל קיירו חקך ובעל כרחי מדאמר' ומול אביו שנית ר"ל ששעלה משה למזרים עשה להם מילה ופריעה ואל"ה הקב"ה ליהושע מהלינהו שנית כי היכי דמהילו במצרים דא' ר' ליהושע נתנה ולא למשה לימא ליה שוב מול או ומול את בניי ונאי שנית שנית למזרים ופירוש הפסוק כי מולים היו כל העם היוצאים היו פרועים וכל העם הילודים וכו' ולא מלו לא פרועו אלא מילה לבדה עשו וזהו דא' בפ' ר"א שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא היו פורעין ונשם עימיו הדרך וכן כתב הר"י שמעון קיירא ואני העבד העבדתי את המוהל ההוא במדינת צידגוס ונתיי אחרי' החתיי ואשר למדתיים זכרה לי אלהי לעובה אבן.

(1) צ"ר פ' מ"ו, ילקוט בראשית רמז פ"ב.

(2) צ"ר פ' מ"ו, ולכן כתיב ציוס ההוא ככה ה' את אנרס ברית לאמר לזרעך אתן את הארץ, וכתיב והקיימתי את בריתי אהך, ונתיי לך ולזרעך אחרך את ארץ מנוריד וכו', ואמרנו שם על המדרש הג"ל את מקיימין בנך את המילה הם נכנסין לארץ וכו' ופי' המזה"ק דהעם הוא כי עומאת הערלה הדבוקה בהם לא יעיים ליכנס לארץ הקדושה, ואף את יהיו בצופה לא יתדבקו בקדושה. עוד שם את מקבלין בנך את המילה וכו' ר' ברכיה ור' הלבי בשם ר' אבין צ"ר יוסי כתיב יהושע וזה הדבר אשר מל יהושע, דבר אמר לן ומלן. א"ל מה אתה סבורין שאתה נכנסין לארץ ערלים, כך אמר הקב"ה לא"א ונתיי לך ולזרעך אחרך וגוי, ע"מ ואתה את בריתי השמור ע"י פסיקהא זוערתא שם, וכתיב צ"י בשם שבלי הלקט כשימול אברהם ככה לו הקב"ה ברית לתת לו את הארץ והורה דכתיב ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חקיו והורוהו, וע"י ילקוט מלכים ב' ס"י ט"ו, שאלו האומות שהביאם מלך אביר לא"י שלא נתייירו ולא נימולו ולא יכלו לעמוד בה עד שבאו עליהם אריות, ושלחו ואמרו: אדוננו

כרלי המילה לר' יעקב הגור

בישראל מצות מילה ופריעה שנא' ויעש לו יהושע חרבות צורים וימל את בנו ישראל אל גבעת הערלות. ורמז לפריעה מן התורה מנין? בירושלמי אמר ר' זירא בר פוי¹ או אמרה התן דמים למולות, מכאן לשני מילות, א' המילה, וא' לפריעה, המול ימול א' למילה וא' לציצין,² מילה דוחה שבת כדאמר' השתא. וילפינן פיקוה נפש ממילה³ שפ"נ דוחה שבת. מדרש תנחומא פ' אלה מסעי. מנין שפיקוה נפש דוחה שבת שנא' ושמרתם את חקותי זאת משפטי אשר יעשה אותם האדם והי בהם ולא שימות בהם, ובמילה כתיב וכיום החי ימול בשר ערלתו, ביום: ואפילו בשבת והלא דברים ק"ו ומה מילה שהוא א' מאיבריו של אדם דוחה את השבת ומצלת כל הגוף מחיוב ברת ע"י תקון אותו אבר שמקיימין בו מצות מילה בזמנה, כל גופו של אדם על אחת כמה וכמה שמחללין עליו⁴ השבת אחת כדי שיקיים שבתות הרבה. מילה דוחה את הצרעת במס' נדרים⁵ רבי נחמיה אומר גדולה מילה שדוחה את הנגעים, ותיר בפ' מילה מילה דוחה הצרעת⁶ בין בזמנה בין שלא בזמנה⁷, פ"י בין קטן בין גדול מנה"מ דתיר ימול בשר ערלתו אע"פ שיש שם בהרת ימול, ומה אני מקיים השמר בנגע צרעת שלא תקוץ הבהרת בשאר מקומות חוץ מן המילה דחיא צרעת, או אינו אלא נגע המילה נמי בכלל דהשמר ואינו דוחה את הצרעת, ומה אני מקיים ימול בשר ערלתו בזמן שאין שם בהרת ת"ל בשר אעפ"י שיש שם בהרת יקוץ

באר יעקב

המלך הארץ חמד אהנו עליה חנה מקבלה אהנו, והנה נבארכו מעט מהרבה, בלה המלך וקרא לזקני ישראל והל' כל השנים הללו שהייתם צארכם לא כלם אהבם היה הרבה ועבדו חנה מקבלה עבדי? הנו לי ענה חולי יוכלו לחזור לארצם, אמרו אדונינו המלך הארץ חנה מקבלה אומות העולם בלא ימולו ותורה כי זרה להם. ח"ל תנו לי נשים מכם וילכו וימולו אותם ויממדו אותם חורה וכן עשו. חל לא שמרו את חורם כי והלכו אחרי אליהם שנא' את אליהי הם עיבדו, וגם צעלו עבודת ציה המקדש חמש נשים, ובקשו להרגו את נחמיה במלמה. ועזרה, יזכובל, ויהובע פן יהודק צאו אל היכל ה' וגדו את הכותים צנ' מאות כהנים, וי' מאות העוקות, וי' מאות ספרי תורה (וגם המלך כורש נתן להם חרס שנא' ואלהא דשכין שמיא המן וכו') ובצדק הנכח על הלוחות ובחרס צ"ד העליון, ובחרס צ"ד התחתון וכו'.

¹ ירושלמי פ"ח דמילה הלכה ד'. ירושלמי יצמות פ"ח.

² שבת קל"ג ב'. צ"ר פמ"ו.

³ שבת קל"ג א'. יומא פ"ה, הוספה שבת פ' ע"ז. מילהא פ' כי תשא.

⁴ מילהא פ' ויקהל ק"ד א'.

⁵ נדרים ל"א. משנה ח' פ"ז דנגעים. ב"ה צעי חיי ס"י ס"ו מילה דוחה נרעה, ואם

הוא שבת מילה דוחה שהיית יחד.

⁶ שבת קל"ג ב'.

⁷ חבבול ה' מילה בנחל אשכול מה. ובתיה אברהם ה' מילה דף 91. שבת ו"ט

חנה דוחה חלל בזמנה לבד דחי חלקע דחתי בזמנה נמי דחי פ' שבת ו"ט יחדי, דא"כ לא חוין טובא, או נרעה ושבת יחדי.

וימול הבהרת¹) בין בזמנה בין שלא בזמנה, ואפילו בשבת, הואיל ושבת זמניה הוא. מנין שהמילה דוחה את הצרעת דכתיב השמר²) בנגע הצרעת לשמור ולעשות, ואתי עשה דביום השמיני ימול ודוחה³) את ל"ת ועשה דצרעת השמר ל"ת היא, ולעשות ככל אשר יורו אתכם היינו עשה, וא"ר אבין א"ר אילעא כ"כ שנאמר השמר פן ואל אינו אלא ל"ת. רבא אמר מילה בזמנה דרחי צרעת ל"צ קרא דאתיא לי מק"ו ומה שבת שהיא חמורה שיש בה עונשין⁴) ואזהרות הרבה נדהים מפני המילה צרעת לכ"ש, והבינוני מנ"ל דימול הבהרת, בבינוני כגון שעברו עליו ח"י ולא נימול מפני חולי או שהיה בה שום ספק שלא נימול בזמנו מאי. אבין אמר אתיא לה מבינוני, הגדול שהוא ענוש כרת⁵) וקטן שאינו ענוש כרת, ורבא אמר הואיל ול"צ קרא אלא מק"ו בין קטן בין גדול בין בינוני מילתו דוחה הצרעת בין בזמנה בין שלא בזמנה. ובעל הלכות גדולות נותן חילוק מתי צריך להפסיק הנגע מן המילה. ההיא ינוקא⁶) דאיתליד ליה ניגעא בערלתיה מקמיה דמהיל מהלינן ליה ויפסיק נגעו כדאמרינן, ואי לבתר דמהיל הדר עטיף ניגעא בבשרא דעילוי מהילותא בעור שני ומיהוי כמאן דלא מהול ומעכב הפריעה צריך למימחליה זמנא אחריתי ויפסיק הנגע מעור הפריעה כמו בעור הערלה דכולא הדא מילתא היא, אבל איתליד ליה ניגעא בבשרא דמהילות' ועטיף על בשרא תחת עור הפריעה לא לפסק הנגע משום שזה אינו מעכב המילה ולא ליתעקר איסור דאורייתא לאו דהשמר בנגע הצרעת וכן הלכת. ומפי ר' יעקב הגוזר⁷) כתבתיו. פ"א בא לידו ואיתליד ליה ניגעא בבשרא דמהילות' תחת הערלה בעור הפריעה והיה על פי האמה עוה כשלג קטן כעדשה, אבל הוא לא הרגיש בו ולא ראה עד שגמר לכרות הערלה ולא היה יכול לקיים מצות פריעה מפני הנגע, עד שחזר ולקח האיזמל וחתך הנגע שנית

באר יעקב

¹) הורה כהניס פי תרע"ט פ"א.

²) דברים כ"ד.

³) עירובין י"ג. ע"י הנהות הש"ס מסכת נזיר דף כ"ג להגאון ר' יוסף מייזלש ז"ל.

⁴) שבת קל"ב א"י. לצוש ה"י מילה.

⁵) ורבינו הנגאל פי' קטן צן ח'י. גדול שהוא צר עונשין. בינוני שאינו לא גדול צן עונשין ולא קטן צן שמונה ימים אלא בינוני מצן שמונה ימים ולמעלה הן חסר וכן יתר עד שיגע להחייב צעונשין.

⁶) אשכול ה"י מילה דף 128.

⁷) שבת קל"ב ז'. אמר רב אובשיא שאילית את ר' יהודה הגוזר וכו'. ופירש"י שם הגוזר המל את התנוקות. והיה בזמן רבינו הקדוש. ושם קליש צ"י ח"ר כהנא אומן וכו' האי אומנא דלא מיץ וכו'; ושם קליה ואהדריה אהליתר מהולאי. וסנהדרין י"ז ז'. כל עיר שאין בה עשרה דברים אין הי"ח ראשי לדור בתוכה וכו' רופא, ופירש"י למול תינוקות. וע"ז כ"ז ז' כל עיר שאין בה רופא ישראל ופירש"י שידוע למול, מוכח מכל זה שבזמניהם היו הרופאים מליס ולא הניחו שום אדם שפוע למול. וע"י סמ"ג עשין א"ז.

כלרי המילה לר' יעקב הגוזר

ואח"כ גמר הפריעה כהלכת'. וגם אני ראיתי על המילה בגוף הכשר תחת עור הפריעה כמה פעמים הנגע עזה כש'לג ולא היה מעכב המילה, והיה עובר מעצמו אותה המראה.

רחיצה למילה בשבת.

מרחיצין ⁽¹⁾ את הקטן לפני המילה, ומולפין עליו ביד אבל לא בכלי, פי' כהול מרחיצין כדרכו ובשבת מולפין ביד ולא בכלי ומתנית' אתא לאשמעינן, יום ראשון שחל בשבת אין מרחיצין כדרכו אלא ע"י שינוי, רבי אלעזר בן עזריה אומר מנין שמרחיצין את הקטן ביום הג' שחל להיות בשבת שנא' ⁽²⁾ ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים רבא אומר מרחיצין את הקטן בין לפני מילה ⁽³⁾ בין לאחר מילה ביום ראשון ⁽⁴⁾ של מילה כדרכו וביום השלישי שחל להיות בשבת מולפין עליו ביד אבל לא בכלי, כי אתא רבין ⁽⁵⁾ א"ר אבהו אמר ר' יוחנן הלכה כר' אלעזר בן עזריה שאמר מרחיצין את הקטן ביום שלישי שחל להיות בשבת בין בחמין שהוחמו בשבת בין בחמין שהוחמו בע"ש, בין הרחצת כל גופו בין רק המילה לבדה מפני שסבכה ⁽⁶⁾ הוא לו ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר דכתיב ויהי ביום

באר יעקב

⁽¹⁾ עור א"ח סי' של"ח שבה קליד צ"ו וע"י שצלו הלקט הלי מילה סי' צ"ו. כחצו רבנו יבטיה ז"ל הכי משמע כל סוגיא דשמעתא בלא התיור' אלא לרחצו בשבת, ואפי' בחמין שהוחמו ע"י ארמאי בשבת או ששבת חמין ע"י כירה. מפני שהתעוק הוא מסוכן אצל החמיה וצריך הוא לה, ודוקא החמיה התיור' לו משא"כ בגדול, אבל להלל עליו את השבת נחמס חמין בשבת לא התיור' לו, באין זו סכנה נפש. דמכת המילה אינה מכת של חלל ולא דחיא בשבת, וכדענו מנחאל כחצו בין דסכנה היא לו מחממין לו חמין לפתולה אפי' ע"י ושראל ציוס הג' וכ"ש ציוס חי לאחר מילה אבל לפני מילה לא מתללין עליה שבתא אלא ע"י נכדו, אבל ציוס צ"י לאחר המילה חסור כדע"ה התיור'. וכדענו יתק פאסיי ז"ל כחצו שחלבה כר"ח צ"ש ציוס הג' וכ"ש ציוס חי שמרחיצין אורו כדרכו בין לפני ובין לאחר המילה, בין בחמין שהוחמו בשבת, בין בחמין שהוחמו מע"ש. וע"י פירוש המכניות להרמב"ם פ"ט דשבת, ושם צ"י י"ט משמע דוקא א"י וג' מוהר. ובתשובות הרמב"ם סי' ל"ג. והה"ש פ"ט דשבת התיור' דעת הרב סם. וכ"ש א"י וכ"י עיי"ש. וע"י צ"י חמין דע"ס סי' ע"ה. ופסקים וכתבים לתרומת הדשן סי' נ"ו. וע"י א"י ה"ח סי' רס"ו ס"ק ע"י.

⁽²⁾ בראשית ל"ד.

⁽³⁾ שבת ל"ד צ"ו.

⁽⁴⁾ שם קכ"ט א"י. וכן ציוס חי ללידתו מותר להרחצו כדרכו.

⁽⁵⁾ שם קל"ד.

⁽⁶⁾ ירושלמי שבה שריא דמילה, כל שקועין דהתון עבדין בחולא עבדין בשבתא ציוס הג' שחל להיות בשבת. וע"י שחילוקה פ' וירא, ופ' שמוה: ברכ' צריך יוס' ג' למילה שחל להיות בשבת מהו? הלכה כרבי אלעזר צ"ע דאמר סכנה היא ומחממין לו בשבת, או דלמא הלכה כרבנן דאמרי' לאו סכנה הוא ואין מחממין לו חמין בשבת, אם ה"ל הלכה כראב"ע דא"י מחממין

השלישי בהיותם כואבים עדיין. וכן אמר ר' חנינא בן דוסא כל הנימולים כואב להם המילה ביום השלישי יותר מיום ראשון¹, לפיכך התיירו רבותינו לעשות מדורה לחמם המין ולעשות כל צרכי מילה בשבת שחל להיות תוך ג'י הראשונים כדרך שעושים בחול היכא דלא איברי, לפי שאין בו כח הלכך מותר וכן הלכה. ואני הצעיר הגזור הנהגתי לרהוץ הקטן ביום השלישי כשחל להיות בשבת באותן המין שהוחמו מע"ש רחוק בלילה ומעכבין ליה לקטן כל השבת בלא רהיצה עד מוצאי שבת, ואפילו אם הטמינו החמין מע"ש אינו ירא שמא יוסיפו להבה בשבת וזאת החומרא אינו מחמיר אלא שאני יודע בבירור שאין סכנה כגון שנעשה פריעה כל הצורך, ואין צריך עוד ללבישת הנקובים וכגון שלא יצא דם הרבה מן המילה אז גופו חם ואינו צריך לחמין כ"כ, אבל קטן שיש בו סכנה² מחממין לו חמין ביום השלישי כשחל בשבת³ והוריו הרי זה משובח, ונותנין על המילה שומן של תרנגולים או מן החלב הדק המכסה הקרב בכל שבת ואפ"י לאחר ג'י הראשונים ואף עפ"י שאין בו סכנה מעתה כדי שלא ישרטו הבגדים את המילה. מהא דת"ר מעלה מוך יבש⁴ וספוג יבש ע"ג מכה בשבת דלא לרפואה היא אלא שלא ישרטו הבגדים הקשים מכתו, כ"ש לגבי מילה שהוא מותר, אבל לחמם חמין בשבת לאחר שלשה ימים אסור.

מילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת.

מילה בזמנה דוחה את השבת, דוחה ואל"כ דר' יוחנן דאיתרבי מן וביום כדאמרינן לעיל, ואפ"י בשבת, אבל מילה שלא בזמנה אינה דוחה לא את השבת ולא את ה"ט⁵). שבת אינה דוחה משום דלא זמניה י"ט נמי

באר יעקב

לו חמין בשבת להכחזת כל גופו או דלמא להכחזת מילה בלבד? ח"ש דכי אחי רבין אמר רב חסי אמר רבשיע ואמרי לה אמר ר' יוחנן הלכה כרבשיע בין הכחזת מילה בין הכחזת כל גופו בין חמין שהוחמו בשבת בין חמין שלא הוחמו בשבת.

¹ ע"י מלוואים ס"י ד'.

² שבת קל"ג ג'. אבל בפרט היותו שחינו בשבת לא החירו חלל לרצונו, ע"י לעיל 32 הערה 1 והיכא דאשחפך חמיימים ואבדור סוממיה בהר דאיהיהל עבדין ליה בשבתא מאס סכנה, וי"א עבדין ליה ע"י סיני.

³ מחממין חמין לחולה כו' והרזו הכי זה מאכחז. וי"א המזגו לו שמא יהיה, ובידו שלמי כהז ח"א יעשו דברים הללו בקטנים ובהים חלל בגדולי ישראל, הנשאל הכי זה מגונה, השאל הכי זה ספק דמיס. ע"י רוקח ס"י ק"ט.

⁴ שבת קל"ד ג'.

⁵ ש"ע י"ד ס"י רס"ו סע"י ח'. שאילתה פ' לך לך. אפי' ספק מילה בזמנה אינו נמול ב"ע שהוא ג"כ ספק ולא כמדע ביהודה, וכתב סס בשאלתה ד' מילה שלא בזמנה נימול ב"ע ב' ש"ג וכדעת הרמב"ם וסמ"ג ובה"ג ולא כהר"ש ושל"ט. ע"י שו"ת דבר יוסף ס"י ק' שכתב אין לעכב מילה שלא בזמנה מפני כבוד קרובים וכיוצא.

באר יעקב.

כלרי המילה לר' יעקב הגוזר

אינה דוחה דאמרי בפ' מילה אמר ריש לקיש כל מקום שאתה מוצא עשה ולית אם אתה יכול לקיים דברי שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה את לית. אמר רב אשי כתיב גבי י"ט שבתון ושבתון עשה הוא וה"ל י"ט עשה ולית לא תעשה כל מלאכה, ואין עשה דמילה שלא בזמנה דוחה את לית ועשה, ואיתמר נמי¹) הוא לבדו יעשה לכם ולא מילה הבאה שלא בזמנה, כי הייתי סבור לומר שיהא מותר מק"ו ומה אם עשיית²) אוכל נפש שהיא רשות, כגון שחיטה, ובישול, ואפייה, פטריה רחמנא בי"ט מילה שלא בזמנה לא כ"ש לפיכך הוצרך לומר הוא לבדו יעשה אוכל נפש מותר לעשות בי"ט ולא מילה³) שלא בזמנה, ולולי מיעוט זה היה עולה על דעתי שמילה שלא בזמנה דוחה י"ט מק"ו, אבל בהולו של מועד יכול למול אף מילה שלביז לפי שהרבה מלאכות מותרין בהולו של מועד.

דין נולד בספק.

הנולד בספק⁴) אינו דוחה את השבת דתנן ספק ואנדרוגינוס⁵) אין מחללין עליה את השבת רבי יהודה מתיר⁶) באנדרוגינוס, אר"י באנדרוגינוס מחללין עליו את השבת והייבין עליו כרת, ות"ר ביום השמיני ימול ב"ע ל"צ קרא לכתוב ערלתו מאחר שכתב ימול ערלתו, משמע מיעוט ערלתו של זה דוחה את השבת ולא של אחר, אלא למעוטי ספק אתיא. ערלתו ודאי דוחה את השבת ולא ספק ואנדרוגינוס מפני הנקבות שבו, ודר' כל זכורך פרט לאנדרוגינוס שאין כולו זכר, ר"י מתיר באנדרוגינוס מפני זכרות שבו דכתיב המול לכם כל זכר מרבה זכר כל שהוא והלכתא כרבנן דאין דוחה שבת, אנדרוגינוס בנימטרוי זכר ונקבה, ובל"א תאמר שתי תיבות אנדרו גינוס אחד זכר כלומר הבר יש לזה זכר ונקבה.

באר יעקב

¹) שנה כ"ד ז'. תורה כהניס פי תזריע פ"א.

²) צ"ה לוי במשנה שם.

³) שנה כ"ד ז'.

⁴) שנה קל"ה א', חוקי דעה אות מ' סי' ר"ח. מ"ש ספק צ"ח בצצה אין מלין וכו'.

אבל דוחה י"ט ז' ס"ג ס"ך. וה"ה שאל דברים שאינם דוחין השבת דוחין י"ט שני של גלויה.

⁵) ע"י מלאוים סי' ה'.

⁶) שו"ת הגאונים ליה הלכתא כר"י ואסור להלל שבת למול אנדרוגינוס. וע"י ר"ף שנה

פ"ט משום דהתורה אמרה וילדה זכר וכו' וזיוס הח' ינוול זכר ולא אנדרוגינוס. וכחז עוד

שם איכא מ"ד מדקא מפרש רב חסדא לטעמיה דר"י ש"מ דהלכתא כוותיה. וגאון קאמר דאין

הלכתא כוותיה. ע"י שכלי הלקט ה"י מילה סי' ד'. וע"י שנה קל"ד ז'. קל"ו ז'. ערלתו של

זה ולא של אחר. וע"י תורה כהניס פ' תזריע. וע"י אות בתי ה"י מילה סי' רס"ב ע"י ג'.

שו"ת מודע ביהודה תני' סי' קס"ד. עמטוס בקרע וגמלא זכר מלין אותו ואינו דוחה את שבת.

וע"י שו"ת מהר"ש סי' ק"ד סי' רמ"ג קטן שנשנה צנורתו וצמרואתו והרופאים אומרים שאינו

בן קיימא חס מלין אותו הי"ך אין סומכין על הרופאים. וע"י ש"ס שב יעקב סי' מ"א ומ"ב

לענין סמיכה הרופאים.

דין נולד מהול. ¹

ת"ר ביום השמיני ימוז בשר ערלתו, ערלתו ודאי דוחה שבת ולא הנולד מהול דוחה שבת ², ערלתו ודאי דוחה שבת ולא הנולד ספק לחי חדשים, מכשירין דוחין שבת, ערלתו ודאי דוחה שבת ולא נולד בין השמשות בע"ש דוחה שבת, אמר מר ערלתו ודאי ³ דוחה שבת ולא הנולד מהול

באר יעקב

¹ בבה קליה ב'. ירושלמי יצמות ריש פ' הערל הב'. ז"ר סוף פ' מיו. חלבין פ' לך לך כהב האדם הקדמוני נכרא בגוף זך ונקי ולזה נכרא מהול, רק הוא בהטעא נמשך ערלתו והקלוקל דבוק עהה ביוצאי חליו, כשאר חלאים הנאים ביבוסה וצמאפחה. ואחיה צריף כשנכרא אדם הראשון לא היה בו הערלה כי נכרא מהול, וערלה לא נמשכה אלא בזומת הנחש שהטיל בחוה, גם באבילה עץ הדעת עוז ורע נמשך הרע ונדבק בערלה וכו'. עי' ילקוט ראובני פ' וילא דף ל"ג ע"ד. ועי' חסד לאברהם על התורה. ומזה תבין כי האהיבס מוסדי ארץ, הנכחריס לקיים צריה ה' היו נולדים מהולים, וע"ז אמרו והרא אותו כי עוז הוא נולד כשהוא מהול (סוטה י"ח) ונאמר באברהם בהמולו את בשר ערלתו כי אף שמאל עמנו מהול, מ"מ הטיף דם הצריה. כי הדם הוא האוה, והוא הכניסו בצריה. וכמו שספר ע"איעוס מקדם בארץ ארס אס כרהו בני מלכיס צריה, אז הדסיקו יחד אצבעויהס והטיפו מהס דם צריה ולקחו אותו בפיסה. בוי"ה הגאונים שיערי נדק סו' י"ג נולד מהול א"ס להטיף ממנו ד"ב ואס מצרכין עליו חורן כללו ש"ד רבנן קמאי צמתיבתא הכי הסכימו שצריך להטיף ממנו דם צריה ואין מצרכין עליו. ועי' בוי"ה משכנות יעקב סו' ס"א. ועי' בוי"ה השב"ץ ח"ג סו' קפ"ג. ועי' בוי"ה המצ"ף. בוי"ה עמודי אור סו' ס"ה אס נמשך ערלתו נולד מהול אס חייבין למולו מדאורייתא או מדרבנן חורן חייבין למולו מדאורייתא כיון דלא נעשה בו שום מעשה להכניסו בצריה אס נמשך אה"כ. ועי' בוי"ה פרי יצחק סו' כ"ז. ועי' בוי"ה שאגת אריה סו' כ"ה. בוי"ה המצ"ף ח"ב סו' קל"ח נולד מהול אס לצרך עליו צעה העפה דם צריה חורן נולד מהול הוא בן צריה ואין בו ספק ערלה כבוסה ועל ספק אין מצרכין. אבל אס נמול ולא נעשה הפריעה כדון וצריך לחזור ולפרוע ש"ב פלוגתא היא לכ"ז ור"ה. ועי' בוי"ה השב"ץ ח"ג סו' מ"ב. ועי' באולמות פ' וירא שפסק צריך לצרך. בוי"ה בית חדש סו' ק"ב הניוק שולד מהול אלא שהעור העליונה היה חופה את העטרה, והמולה הטיף ממנו ד"ב בלבד ועתה הניוק בן ח' שנים וגרסה ערל אס צריבין לתקנו חורן צריבין לחזור ולמולו מפני שערלה כבוסה היתה ולא נימול מתחלה כהלכתו.

² בבה קליה א'. ילקוט פ' לך לך רמז פ"ב. אשכול ה' מילה.

³ ש"ע י"ד סו' רס"ו סעי' י'. בבלי הלקט ה' מילה סו' ד'. ערלתו ודאי ד"ש ולא נולד כשהוא מהול דוחה את השבת. ר"י אוי' אנדרוניוס דוחה את השבת ועגוש כרה אס לא מל. ונולד מהול שסק ר"ה דא"ס להטיף דקו"ל כח"ק דא"ס העפה ד"ב. אבל הגאונים שסקו דאין מחללין עליו את השבת, אבל בחול לריך ודאי להטיף ממנו ד"ב. וכן הסיב צרינו האי גאון ז"ל: כש"ד רבנן קמאי הכין הסכימו שצריך להטיף ממנו ד"ב בחול אבל לא בשבת, אבל מיהו בנחת דצריכה מילתא למיבדקיה יפה יפה צידים וצמ"ע ולא כפרזלא דלא לעייק ליה, ואין מצרכין אה"כ נראית לו ערלה כבוסה ורואין ונורין האין מלין אותו אס נראית לו ערלה וממתינין לו הרבה, ואין חוששין לשמייני שלא יבא לידי סכנה: שס סו' ד'. שאל הר"ר אליעזר מטיל מהרב אס מחללין שבה על הניוק עריפה למולו, והסיב לו דמחללין דהא אמרינן בפי צחרא דיומא לא נכרה אלא להוי שעה והסה ילפינן פ"ג ממילה.

כללי המילה רר' יעקב הגוור

דוחה שבת, זו מחלוקת ב"ה וב"ש שב"ש אומרים נולד מהול צריך להטיף ממנו ד"ב וטעמא משום שערלה כבושה⁽¹⁾ הוא לכן מילתו דוחה שבת, וב"ה אומרים א"צ להטיף ממנו ד"ב לגמרי, ושבת לא ניתן לדהות אצל זה מפני שהוא ספק, ואמר ר' שמעון בן אלעזר⁽²⁾ לא נחלקו ב"ש וב"ה על נולד כשהוא מהול שצריך להטיף ממנו ד"ב ומחללין עליו את השבת אע"פ שהוא ספק ערלה כבושה, ועל מה נחלקו על גר שנתגייר כשהוא מהול כגון⁽³⁾ ערבי מהול וגבעוני מהול דליכא שום ספק שב"ש אומרי' צריך להטיף ממנו ד"ב וטעמא דאית ליה עדיין עור הפריעה, וב"ה אומרי' א"צ להטיף ממנו ד"ב לגמרי ומחלוקתן רק בחול, לפי שמילת גדול אפי' בישראל אינו דוחה שבת לר"ה וב"ש גר. אתמר אמר רב הלכה כת"ק אליבי' דב"ה דאמרי' על נולד מהול שא"צ להטיף ממנו דם ברית בחול, וב"ש שאין מחללין עליו את השבת, ושמואל אמר הלכה כר"ש בן אלעזר דאמר ששניהם שווים שצריך להטיף מהם ד"ב בחול וק"ל רב ושמואל הלכה כרב באיסורי דאין מטיפין ממנו ד"ב ולנולד מהול אפי' בחול וב"ש שאין מחללין עליו את השבת, ומחלוקת ב"ש וב"ה בנוולד מהול וכמעשה דרב אדא בר אהבה⁽⁴⁾. רב אדא בר אהבה איתיליד ליה ההוא ינוקא בשבתא כשהוא מהול אתדריה רב אדא לינוקא אתליסר מהולאי דנהדרעי שיטיפו ממנו ד"ב ולא רצו להלל עליו את השבת משום ספק דקאמרי הלכה כוותיה דרב ואליבא דב"ה ואתא איהו בעצמו

באר יעקב

(¹) שאלחות פ' וירא נולד מהול לא חייבין לערלה כבושה כדעת רבנן ח"ל: והכיחא נולד כשהוא מהול לאכופי מנייה ד"ב דתנינא ערלתו ודחי ד"ש ולא הולד מהול ד"ש שב"ש ח"י נדך להטיף ממנו ד"ב מפני שהיא ערלה כבושה. וב"ה ח"י ח"י רבנן אמר לא נחלקו ב"ש וב"ה על נולד כשהוא מהול שצריך להטעם ד"ב דאתמר רב אמר הלכה כד"ק ושמואל ח"י הלכה כר"ש בן אלעזר וק"ל הלכה כרב באיסורי.

(²) תוס' שבת דף קל"ה ח"י דיה ל"י וכו'. שכלי הלכתי ה"י מילה ס"י ד'. גר אע"ג דאומהיל בארמיליהו נדך להטיף ממנו דם בריתו ועד דמיתפח לא משבלין ליה קך פסק רבנו יצחק פאסי, ובתב עלה רבנו יצחק ז"ל אינו י"ל דאפי' לר"ש בן אלעזר דח"י לא נחלקו על הולד כשהוא מהול שצריך להטיף ממנו ד"ב, ושי"מ נחלקו על גר שנתגייר כשהוא מהול שב"ש ח"י נדך להטיף וב"ה ח"י ח"י והלכה כב"ה, וב"ש במקום ב"ה אינו מבינה, הלכך ח"י ח"י ח"י טפילה ח"י בלבד. ורבנו הנגאל כתב שאין לו חקקה, אבל בניו הם נימולים ונמשין בקבל דהא חגיגה בעצילה ופגרי הו"א חבוב להכשיר זרעו אבל הו"א עצמו לא. ובעל הדפדפון כתב דגר שנתגייר כשהוא מהול דידעין ביה במל בניותו כגון ערבי מהול וגבעוני מהול וחא"י נתגייר נדך להטיף ממנו ד"ב כיון שמתחלה לא על לשם מצוה אבל גר שנתגייר כשהוא מהול, ונדע שנולד כשהוא מהול, כיון גדול הו"א ליכא ערלה כבושה וח"י להטיף ממנו ד"ב ובעצילה לחודא סגי' והרי הו"א כאשה וסריס. ב"ה הנאונים ס"י י"ב לרב יסודאי גאון גר סריס במה נתגייר כיון כגם תחה כנפי השכינה בעצילה כחכה.

(³) דליכא ספק ערלה.

(⁴) שבת קל"ה ח"י. שמוח רבה פ' לך. ילקוט סס. שאלחות פ' שמוח. אשכול ה"י מילה.

ומל את בנו ⁽¹⁾ וחתך העור עם הבשר וניקב הגיד מלמטה ממקום שהמים והזרע יוצאים להוץ ועשאו כרות שפכה לפי שלא היה לו הבנה בדבר לראות אם הערלה היא כבושה, ולא היה בקי ג"כ להפריד דביקות העור מן הבשר בלא איזמל כמו שפי' רש"י ערלה כבושה צריכה בדיקה ולשפיעו ביד ולא באיזמל שלא יעשנו כרות שפכה, אמר רב אדא תיתי לי דעברי אדרב, כלומר העון גרם לי שעברתי על דברי רב דאמר הלכה כת"ק דא' אליבא דב"ה שא"צ להטיף ד"ב לגמרי, ואני שעברתי על דברי רב והללתי את השבת, ברוך שעשיתי אותו כרות שפכה. א"ל רב נחמן ועל דשמואל לא עבר כלום אימר דאמר שמואל הלכה כרשב"א ששניה' שווין ב"ש וב"ה לנולד מהול שצריך להטיף ממנו ד"ב בחול, ומשום שמא ערלה כבושה היא אבל בשבת מי אמר שמואל להלל עליו את השבת על ספק, והוא רב אדא טעה ברוב יוסף וסבר ודאי ערלה כבושה היא, ורב יוסף אמר ודאי ערלה כבושה היא, ואמר רב יוסף מנא אמינא לה דתניא ⁽²⁾ ר' אלעזר הקפר אומר לא נחלקו ב"ש וב"ה על נולד מהול בין קטן בין גדול שצריך להטיף ממנו ד"ב בחול, וע"ז נחלקו על נולד מהול וחל שמיני שלו בשבת שב"ש אומרי' מטיפין ומחללין וב"ה אומרים אין מחללין ואין מטיפין, מכלל דת"ק נ"ל אליבא דרב יוסף סבר ודאי ערלה כבושה הוא ודברי הכל מחללין ולית הלכתא כוותיה דרב יוסף מהדפליגי רבה ורב יוסף בהא משום דקי"ל כל היכא דפליגי רבה ורב יוסף הלכה כרבה בר משדה, ענין, ומחצה ⁽³⁾, ועוד אמר רב יוסף בר נחמני משום רב אושעיא הלכה כדברי התלמוד לפי רב אדא דעבד כרב יוסף טעה ועשה בנו כרות שפכה: ירושלמי ⁽⁴⁾ רבנן דקיסרי אמר' רב אדא התענה על בנו ומת: שאלה זו שאלו לרב האי גאון על נולד מהול בחול א"צ להטיף ממנו ד"ב אם לאו, ואת"ל צריך להטיף ד"ב מברכין עליו ברכת המילה אם לאו, והשיב כללו של דבר רבנן קמאי במתיבתא אסכימו הכי שצריך להטיף ממנו ד"ב אלא שצריך לבדוק דביקות העור לבשר ⁽⁵⁾ במראית העין ויפרידנו ביד ולא באיזמל שלא יעשנו כרות שפכה ובכ"מ שצריך להטיף

באר יעקב

⁽¹⁾ אדם שלא מל מעולם לא ימול צנצנת שמא ילקח וגמא מחלל טהה. אבל אם כבר מל פ"ה מותר ופ"ה הוא צנו. ולא חייבין מהניך טהא כהול על בנו יוצר שמא ילקח בין שכבר מל פ"ה יש לכל אדם לבחון ולא חייבין לקלוקל ולעילוף. ולדעת הב"ה אין מותר למול צנצנת אם לא מל ב"ש דקי"ל טהא כרבי דבתי זמני הוי חזקה. כחכ העור דאבי הבן אין ראוי למול אם צנו צנצנת דהוי פסיק ריביה דטחא ליה טהא חכלה מבא"כ לגבי טהא, ע"י מהרי"ל ה"ל מילה.

⁽²⁾ תלמיד רשב"א.

⁽³⁾ ב"ב קמ"ג. וע"י אבן הירמי דף 98.

⁽⁴⁾ טהה פ"ט.

⁽⁵⁾ טהא יש בו ערלה ביכול לחזוק.

ממנו ד"ב צריך נמי לברוכי ברכת המילה ⁽¹⁾ לפי שע"י שהוא מל והותך הבשר יצא דם לשם מצוה לפיכך צריך לברך ברכת המילה. ובנולד מהול שחל שמיני שלו בשבת אין מטיפין ממנו דם ברית בשבת משום שהוא ספק שמא ערלה כבושה הוא ועל ספק לא ניתן שבת לדחות, ולא יעשה חבורה מספיקא, והחבורה בשבת אסורה דתולדה דשחיטה היא ואותה מילה ודאי צריך לדחות עד אחר השבת, ולאחר השבת מטיפין ממנו ד"ב ומקיימין מצות מילה. והטפת דם ברית כמו כן מצוה היא כדכתיב וגם את בדם בריתך שלחתי אסריך וגו', וכן הלכה. וי"ט נמי אין דוחה נולד מהול אבל תולו של מועד דוחה, ולפי שאין נולד מהול מצוי, והמוהלים שוגים כשבא נולד מהול בשבת ומטיפין ד"ב ממנו שלא כדת, כי אינם משימין על לב שהטפת דם חבורה הוא ואין מחללין עליה השבת ⁽²⁾ כאשר אמרנו.

דין ערלה כבושה.

פירוש לערלה כבושה ⁽³⁾ לפי הענין, מלמעלה נראית קצת מן העטרה מגולה ומלמטה לגיד במקום החריץ דבוק העור לבשר ומכסה העטרה למטה ולפי שאינו מגולה כולו נחלקו עליו ב"ש וב"ה כאשר אמרנו למעלה אליב' דב"ש צריך להטיף ממנו וכו' מאחר שאין כל העטרה מגולה, ואליב' דב"ה א"צ וכו' מאחר שנראית העטרה מגולה מלמעלה כ"ש בסוף המסקנא שצריך להטיף וכו', ודוקא בחול אבל לא בשבת, והאומן צריך לבדוק יפה ביד ולא באיזמל שלא יעשנו כרות שפכה בגיד מלמטה, כבושה פי' עטרה היא טמונה בעור, והעור דבוק בבשר ונראה מהול לעינים ואינו מהול. ודמיונו, יכבוש עונותינו, וסמך לזה בב"ר ר' יודא אומר המשוך לא ימול מפני שהוא ערלה כבושה א"ל הרי הרבה ⁽⁴⁾ בימי כוויבא היו ולכולן היו בניס וחזרו ומלו הה"ד ימול ימול אפי' ד' וה' פעמים. את בריתי הפר זה המשוך ⁽⁵⁾ לא ימול מפני

באר יעקב

⁽¹⁾ אבודקהס. וכתבסה כהז ואין מצרכין. וע"י מהר"י סג"ל שכתב שרבו מהר"ש שאל ממהר"ס ז"ל על בנו שנולד מהול א"י לברך בשעת הטפת ד"ב, והשיב שא"י צרכה. שכלי הלקט סי' ד'. קטן שנולד כשהוא מהול אמרי רבנושא ללא מצרכין על המילה א"י נראית לו ערלה כבושה דשמה לאו ערלה כבושה היא ואין מצרכין מספק אלא להכניסו ואשר קידש, ובעל הדברות כהז דודאי ערלה כבושה היא ומצרכין על המילה, ואפי' לסברא דרבנושא כיון דק"ל צריך להטיף ממנו דם ברית ליצריך על המילה או להטיף. ע"י שבה ק"ל"ה א'. רח"ש פי"ע דשבת סי' ה'. כו"ה תשביץ ח"ג סי' קפ"ג. והרב יעב"ץ במגדול ע"ז כהז א"ה ותעבלה העטרה והערלה קיימה ימול בצרכה.

⁽²⁾ ע"י רבי"ה בשם ר"ה דנולד מהול אי' אחי אומן דגמיר עפי מלן בשבת ואי' לאו חוססין וע"י רי"ף שבת פי"ב.

⁽³⁾ שבת ק"ל"ה, פי' העור דבוק בחזק על הגיד וצריך לזה אומנות יחידה להכירו.

⁽⁴⁾ יבמות ע"ב א'.

⁽⁵⁾ זה המשוך פי' שמתול כזר והוא הפר הבכית ע"י זכר פ' מ"ז.

שהיא ערלה כבושה, מפני כשהוא מושך ערלתו טומן המילה בעור ולכך קורא אותה ערלה כבושה.

דין ספק ח' בשבת.

אמר מר¹) ערלתו ודאי דוחה שבת ולא נולד ספק לח' חדשים, מכשירין דוחין את השבת, לאתוי מאי הא דת"ר בן ז' חדשים מחללין עליו בן ח' חדשים אין מחללין עליו את השבת, ואמאי נימא ליה ממ"נ אם חי הוא שפיר מהיל ואם לאו מהתך בבשר הוא דקא עביר. ואמר מר ברביה דרבינא אנא ורב נחמן בר זכריה תרגמינא להאי שמעתא, ולא נצרכה האי דקתני על נולד ספק שמיני דאין דוחין עליו את השבת אלא לגבי מכשירין ואליבא דר' אליעזר דא' כורתים עצים לעשות פחמים ולעשות ברזל לצורך איזמל חדש, אבל מילה עצמה מימהל מהליה בשבת ואע"ג דנולד בספק דא' רב אדא בר אהבה מלין אותו ממ"נ אם חי הוא שפיר קמהיל, ואם לאו מהתך בבשר הוא דקא עביר, ולענין חלול שבת מספיקא כמכשירין דבתר מילה מחללין ליה לד"ה משום ספק נפשות להקל וכן הלכה.

דין נולד בשבת.

אם נולד ודאי לשמונה²) וחל שמיני שלו בשבת אין מלין אותו שאין מחללין עליו את השבת שהרי נפל גמור הוא ונפל הרי הוא כמת לכל דבר ולא הזי למול, ואין מילתו מצוה כי אין לו חיות כל עיקר, לפיכך אין מילתו דוחה שבת, משום שעושה חבורה בשבת,³) והז"ל אמרו העושה חבורה בשבת שלא לשם מצוה חייב, וצריך לדרות אותה מילה עד לאחר השבת ומלין בתשיעי כדאמרינן בפרק מילה, בן שמונה הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו בשבת⁴) עד שיכלו לו חדשיו כל שמונה⁵), אבל אמו שוחה עליו ומניקתו מפני הסכנה⁶) מן החלב הרב ברדיה שמביאה לידי חולי בכך. וכן

באר יעקב

¹) שנה קל"ה א'. ירושלמי סס. הורה כהנים פ' תזריע. ט"ע י"ד ס"י ל"ו. בית יהודה במנהגים דף ע' ע"ג.

²) ט"ע י"ד ס"י רס"ו קע"ו י"א. שבת קל"ו א'. צ"ר פ' י"ד ס"י ב' וכו' ס"י ו' במדבר דבש פ"ד תחומתא סס פ' י"ה תוספתא שבת פ' ט"ז ילקוט פ' בראשית אשכול הל' מילה וע"י שו"ת בנימין זאב ס"י מ"ח.

³) שבת קל"ו א' בפי"ס דאין צו משום חבורה רק מחתך בבשר שמונה הוא וגם אסור משום טלטול; ושגגה י"א מלפני דביו יעקב הנזכר ז"ל.

⁴) שבת קל"ה א' בהוס' סס נ"ר לר"י דעכ"ז מיהר למלט כל חינוקות דאין אנו בקיין ואפי' צ"ח ודחי ב"כ מוהר.

⁵) שבת קל"ו א'. יבמות דף פ"ו.

⁶) שבלי הלקט הל' מילה ס"י ד' חינוק ב"ח חדשים אסור לעלעלו בשבת ללא חי והכי הוא כאבן, אבל אמו שוחה עליו ומניקתו מפני הסכנה, פ"י סכנת אמו שלא יהקשה החלב

נקבה שנולדה לח' ודאי אסורה לטלטלה בשבתות עד שיכלו לה כל ח' חדשים, אבל האם שוהה עליה ומניקתה מפני הסכנה, וכיצד יודעים בבירור כגון כלה אלמנה ששמשה ונתעברה בשבוע ראשונה והלך בעלה למדינת הים וילדה לח'. וכן אשה שלא שמשה בזמן מרובה⁽¹⁾, וכששמשה עיברה מיד, והלך בעלה למרהוק ושוב לא שמשה עד שילדה לח'. וכה"ג משכחת לה בבתולה דאיתנסבא ומית בעלה בההיא שבוע או בההיא ירחא כל אלו נולדים לח' ואינם נימולים בשבת, ושבת לא ניתן לדחות עליהן⁽²⁾.

דין נולד לז' חדשים.

הנולד לז' חדשים⁽³⁾ בבירור והל יום שמיני בשבת מלין אותו ומחללין עליו את השבת, משום דבן ז' חי⁽⁴⁾ ואינו חשוב נפל, למאי נ"מ שאם מת

באר יעקב

בדדיס. וביצמות פירש"י מפני סכנת שניהם הבן והאם. ומותרת לחלוב החלב לחון אם אין לה יונק הע"פ דמלאכה הוא ודוקא ביד אצל לא בשה. ועי' כחוצות דף פ"א. ובחוס' שבה קליה חי בסופו ד"ה ב"ה.

⁽¹⁾ הוס' שבת קל"ה א'. כגון שבה על אשה פ"א ופירש וילדה לח'.

⁽²⁾ שבלי הלקט. וכתב בעל הדברות ז"ל שאם הגיע זמנו למול בשבת דדחוק ליה עד למחר ומחלין ליה בלא ברכה.

⁽³⁾ ב"ר פי י"ד סי' ב'. ופי' כ' סי' ו'. במדבר רבה פ"ד. הוספתא שבה פי' פ"ז.

הנחומא ט"ז פי' י"ח. ילקוט פי' בראשית. פי' י"ד סי' רכ"ו ב"ז"ז שם.

⁽⁴⁾ שם מנין לנולד בן ז' שהיא חי. בעון קומי דר' אבהו מנין שהגוזר לז' חי א"ל מדיכון אלא ממני לכון. ז"ט"א חפ"ט"א איב"א חוב"א ופירכוו בלשון יון ב"ז חי בן ח' מה עי' יפ"ה ט"ז. ועי' ספר טער השמים תלמר ח' להרב המחבר הקדמון רנב"ש הקאטלוגי אבי החכם הגדול רלבי"ג וז"ל שם העובר הנולד בחדש השביעי ובהשעי יחיה. אך הנולד בחדש השמיני לא יחיה. והסנה לזה חומרים ק"ה מהחכמים כי הוא מפני חולשת העובר שהחיל להתנועע בראש החדש השביעי ובהמשך הוא מראשו ועד סופו הוא מהנועע המיד. וכשמגיע לחדש השמיני הוא עיף ויגע מפני ההנועה ההיא ואם ילא יחלש וימות ועי' לריך לנוח ט"ז. וק"ה אמרו כי הסנה הוא מפני שבעה הכבדים המשרתים הנקראים שבעה כוכבי לכת. כי בחדש השמיני יהיה מאדים שהוא כוכב רע מושל על העבור. וק"ה אמרו כי במין האדם יש לו שני עתים מוגבלים לזיאת העובר והם החדש השביעי והחשעי ואם יולד קודם החדש השביעי הרי הוא מחוסר זמן משני הזמנים. ואם ילא בחדש השביעי יחיה שהרי הגיע זמנו, וידוע כי הוא מזמן הקודם. ואם ילא בהשעי הנה הוא מזמן המאוחר, אך אם ילא בשמיני אחר שבער החדש השביעי אינו מן הזמן הקודם, והנה הוא זמנו מחדש החשעי. ואם ילא בשמיני הרי הוא מחוסר זמן ולא יוכל לחיות, אך אם נשאל שבערו ובשרנו יוכל לחיות כי בידוע הוא זמנו הוא מחדש השביעי, ונחאחר ללא מפני הסנה. כי לפעמים יחאחרו הולדים ללאה עד החדש העשירי. וכתב הפילוסוף בספר בעלי חיים אשר יולדו בביעי יולדו בתחלת החדש והם חלושים, ולזה יכרכו אותם בצינור לחמם ולפעמים דרך חדוש יחיו. הנולדים בחדש השמיני בחלק חי מארץ מזרים אשר הנשים ט"ז חיות וחכמות ובקיות גדול הולדות והוא ע"ד הפלא. ופעמים רבות חומרות הנשים כאשר

בתוך ל"י שמתאבל עליו, ופוטרו מן היבום, קטן הנולד לח' וכן ספק ¹ ז' ספק ח' אם מת בתוך ל"י הרי היא כנפל למנ"מ שאין מתאבל עליו ², ופוטרו את אמו מן היבום, דתניא בפר' הערל רשב"ג אומר כל ששה' ל"י באדם אינו נפל שנאמר ופרויו מבן חדש תפדה, ותניא איזהו בן ח' כל שלא כלו לו חדשיו.

ר' אומר ³ סימני' מוכיחין עליו, שערו וצפרניו מוכיחין עליו, ואע"פ שטעו בחשבון ולא ידעו לחשוב מומן עיבורו. טעמא דלא גמרו, הא גמרו אמרינן האי בר ז' הוא ואישתהי היא, וטעמא דרשב"ג דאמר כל ששה' וכו' למנ"מ לפטור את אמו מן היבום, ולגבי דאינו מתאבל עליו אם מת קודם ל' יום. הא לא ששהא ל"י ספיקא, הלא מימהל היכי מהלינן שום קטן ביום שמיני בשבת דלמא נפל הוא, ואינו ראוי לחלל עליו את השבת שלא לשם מצוה, אלא ודאי מהלינן ממ"נ דקאמר אם חי הוא שפיר קא מהיל, כלומר אם כלו לו חדשיו שפיר קא מהיל, ואם לא מחתך בבשר הוא, ואינו עושה

באר יעקב

ימותו הולדות בני השעה החדש ברוב ההנהגה חמין או מפני מנפת העערים בשני האור או בסנה אחרת מזגיה, ואומרו עליהם כי הם בני ע' חדשים. ורוב הנשים כואבות בחדש השמיני וזה ראיה לדעת האומר כי בחדש הכולל יהיו הולדות חלופים מפני שהם יגיעים ועסיס מפני התנועה שיתנועעו בחדש השביעי, ולזה הן כואבות מפני כובד העובר שאינו מתנועע, ועי' במדבר דבה פ"ד צי"ח ס"ה. מנין לנולד בז' שהוא חי. שמעתי מקתה חכמים שסברו מוח הילד בא, ככ"ח מז' כוכבי לכת ט"ס הנכ"ל שולט על חודש מהעבור. שבתאי בראשון, דק בשני כו' עד ז' חדשים ואח"כ חודשים חלילה. ולכן בח' שהיא נמשלה שבתאי מה שהוראתה רעה, אבל כזכורם לפי שולט עליי דק שהוא טוב ויחיה, וכן כשילד בז' יחיה שמו"ל לבנה. ועי' ספר אשכול הכפר דבור לא התמוד וז"ל ס"ה. פלא היתה, הנולד בחדש השביעי הנוף חמים וחי, ואם יא' בשמיני לא יהיה הנוף חמים כ"א נכרע וחסר ולא יהיה חי, בחכמה הדעה של אדם לא יכול להבין הדבר הזה, הלא אם בשביעי הנוף חמים מנו"ל חי ראוי היה להיות בשמיני יותר חזק ומחוס גוף וחי עוד יותר, ואם שניהם לא יהיו חיים של ז' ושל ח' היה ראוי להיות על שמיני שיהיה חי מכל שביעי, בזה לא מלאנו עד היום הזה אי שולט בשמיני שיהיה חי ובז' ובפ' יא' רבים וחיים ומה נשתנה שמיני מעי' ושביעי לולי ליווי ה' יח"ש ומאמרו הנגיד ולהודיע חכמת גדול נפלאותיו לבני אדם לדעת כי הוא המוליד והמעציר ממים ומחיה וכו' עיי"ה. ועי' אבן סיני ספר ג' אופן כ"ח מאמר ב' פ"א. החדש השביעי הוא החדש הראשון אשר יולד בו העובר החזק היצירה והמזגים היותר מהיר ביצירתו ויותר מהיר תנועתו ויותר מהיר לבקש היצירה ועל הרוב הזמן שימות בו הולד זולת הזמן הזה מחמת שיכול תנועה חזקה בחלשת מן היצירה. אך כי הילוד בשמיני היא רוב הילדים למות, וימעט שיחיה. ואם יחיה ח' מהילודים ששמונה חדשים הנה זה הוא שא"ל בפלא. ואמנם הילד בשביעי הנה כבר נשלמה יצירתו.

¹ בוי"ח הרדב"ז ח"ה סי' ל"ב וח"א סי' מ"ג. וס"ח הריטב"ן סי' י"ח ספק ב"ז וספק ב"ח מוהלין ומעלפלין אהו בשבחה אע"פ שלא גמרו שערו וצפרניו.

² שבת קל"ז א'. יבמות פ"א.

³ יבמות דף פ' ע"ב

כללי המילה לר' יעקב הגורר

חבורה, וע"ז העולם סומכין ומלין הנערים בשבת. כשהן ספק שמיני כספק שביעי, ואני ראיתי החכמים שבדקו לתינוק בצפורן ובשערו, אם הוא ראוי למול ביום השמיני, ואם אין ראיה מן זה, הכלל מסורה בידינו והלכה למשה מסיני יום א' בשנה חשוב כשנה⁽¹⁾, ויום א' בחדש חשוב החדש⁽²⁾ לענין אם נולד לו' או לח', ואם נכנס יום א' בחדש התשיעי יצא מכלל שמונה.

דין נולד בין השמשות של ערב שבת.

נולד בין השמשות של ע"ש⁽³⁾. אמר מר הנולד בספק ביה"ש בע"ש וי"ט

באר יעקב

(1) ר"ה ב' ב'.

(2) הוי"ט על מנהג ה' דר"ה.

(3) ש"ע י"ד ס"י רס"ו סע"י ח. משנה שבה קל"ז ח'. בה"ג הלי מילה. וע"ז ב"י בשם ההוספתא שכת' ואפי' לא הו"מ אלא ראבו בין השמשות אע"פ שי"א כולו בשבת אינו נימול בשבת. נולד בין השמשות מוכין לו מהלילה, דספק מילה מאחרין ולה מקדימין לפי שכתוב ה' אינו מזה ולאחר ח' מזה, וכ' הלבוש אם כבר התפללו הקהל הפלה ערבית מצטדד יום ונולד ח"כ ההפלה אינו מעלה ולא מוריד, וע"ז ע"ז פ"ב, וע"ז ש"ע י"ד ס"י רס"ב סע"י ז'. מכשירי מילה פי י"ב סע"י מ"ג. וע"ז יעב"ץ שכי שיעור בין השמשות הוא קרוי ליי"ב מינוט. וי"א י"ג וח"י קודם זה"כ. וכנולד בע"ש קודם שיעור זה נימול בע"ש. כהן הזמן נימול ביום ח'. אחר הזמן נימול בשבת. וכנולד בשבת לפני שיעור זה נימול בשבת. חוץ לו אחר הזמן נימול ביום ח'. וע"ז קונטרס מלחמה מזה בסוף ספר דרכי נועם ענין זה באריכות.

וע"ז שבלי הלקע הלי מילה ס"י ד'. וז"ל ירושלמי ר"ה פי' אם אינן מכירין, אמר עד ח' נולד אדם פלוני בשבת מלין אורו על פיו, חשיכה מוגחי שבת מטלמלין על פיו, ר' אחי מטלטל על פומא דמלויהה, ר' מתיה מטלטל על אברייהו דזהרה. ר' אחי מל ע"פ גביה דאמון שממא הוה על סוסיה. ה"ל עדלאו ודאי דוחה את השבת ולא ספק דוחה את השבת. פי' כגון ספק ב"ז ספק ב"ה. ומילה גופה דדוחה שבת ליקף לה מקרא, ח"כ יוחנן וביום הח' נימול חפ"י בשבת, וכ"כ דדחוי"ט. ובטעמיה דר"ר שמהה מאושפיה ז"ל מלאהי מילה בנימטריא פ"ה ואמרינן בפ"י כל כתבי ספר הורה שיש בה ללקע פ"ה אחרות ונזילין אחרת מפני הדליקה בשבת, מכאן שניתנה שבת לדחות אל מילה וע"ש ס"י ח'.

הבובה רבינו יצחק בר שאל ז"ל על בן הנולד סמוך לחשיכה אך היה נראה יום, אבל היו נראין כוכבים קטנים מאד. ג"ל שיש לסמוך על הכוכבים לספק לכל הפחות ולמול למחרת, כיון שלא יהיה יום המחרת לא שבת ולא י"ט, ואע"פ שהיה הרקיע מזהיר כעין אור היום, פעמים שאין המחול להחשיך מהר כ"כ אע"פ שהוא כבר לילה, אפי' כשאין אור הלבנה כלל בחילת הלילה, כ"כ כביש אור הלבנה, ואע"פ שפעמים משהיין סדרי בראשית כדאי"ה צמועד קטן כי נה נעשה דר' יעקב איתחזיא כוכבי ציממא. זהו שעדיין היה ידוע וברור שעדיין הוא יום גדול, אבל סמוך לחשיכה אין לתלות אלא בחמה. ואפי' למחרת שבת, הדעה נועם ומכרעה לסמוך על הכוכבים שכתבה שהיו נראין קטנים מאד. אע"פ ש"ל שאם היה לילה היו נראין גדולים ביותר, כי מהך ההלכה משמע שמשעה ראייקן יסמכו עליהן לענין איסור מלאכה שבת אפי' אם אין נראים כקטנים מאד לחשוב לילה עליהן בפחות מג', לכל הפחות נחשוב אותן

אחריו דוחין את המילה עד לאחר י"ט ומלין ב"א. מנליה דתנן קטן נמול (1) לח', לט', ל"א, ל"ב, לא פחות ולא יותר. כיצד נולד כדרכו נימול לח'; נולד בין השמשות בחול נימול לט', בין השמשות של ע"ש נימול ל"א, י"ט אחר השבת נימול ל"א, ב' י"ט של ר"ה נימול ל"ב. אמר מר הנולד ספק בין השמשות בע"ש אינו דוחה את השבת, ומלין בעשירי, פ"ה הא בשאילתות דרב אחאי: (2) היכא דאשתמע קול הנער בע"ש בין השמשות ולא אתייליד עד שהחשיך מהו לממהליה בשבתא, בתר לידתו אזלינן והאי נולד בשבת הוא, או דלמא בתר קלא אזלינן דאישתמע בין השמשות ת"י בה"ג בה"ג. וגם בפר' הערל (3). ת"ש דהאי דאתא לקמיה דרבא ואמר שמעתיה דצוויין בין השמשות ולא אתייליד עד דהחשיך מהו לממהליה בשבת, א"ל רבא ברי ל"א (4) שהוציא ראשו חוץ לפרוזדור דאי לאו הכי שהוציא ראשו לא הוה צוויין דכמה דאית' במעי אמו פיו סתום וטיבורו פתוח, ותניא בפ' הערל כיון שיצא לאויר העולם נפתח הסתום ונסתם הפתוח, שאלמלא כן לא היה יכול לחיות אפילו שעה אחת וזה דצוויין טיבורו סתום ופיו פתוח והמעוי במעי אמו אחי

באר יעקב

כצוננים ובג' מהם לילה. וא"ל דכוכבים קפנים דקאמ"ד לסמוך עליהן לענין מלאכה בין לקולא בין לקומרא היינו כוכבים יסודיים שכסיהם לילה יהיו גדולים. ודוקא לבקו"ס בשמות הכוכבים הקפנים ויודעים מקום קביעתן מהני אבל לשחינן מכירין לא. ועוד שכגדולים שהיו נראין גדולים בשעת לידת הנולד מוביחין על הקפנים הנראים קפנים מאד שאין מן הקפנים הנראים צום, ויום סמוך לאלה, ואם להוציא ראש הנולד חוץ לפרוזדור ראו הכוכבים ג"ל כיון נראו לחלל עליו אם השנה. כ"ג כהן שאין כהן חילול שבת, אבל אם לאחר הוצאת הראש נשתהא שיעור מרובה ערכ ראוח הכוכבים אז אין לסמוך על הכוכבים, ואם לפי שיעור המשערין נדמה להם כצירור שהיה יום בהוצאת הראש אין להם אלא מה שעיניהם רואות ויהיה נמול לח' אש"י אירע בשנה. אש"י החזיר ראשו ונשתהא לחזור ולהוציאו עד הלילה. ואם יש כוכב ספק יהא נמול לט' ואש"י יהא בחול ע"כ תשובתו: ש"ע י"ד ס"י רס"ו סע"י ט'.

(1) שבת קל"ז במשנה שם.

(2) גדה מ"ב. שאילהות פ' לך לך. ופי' שמוח. ברכ' זריך חילו היכא דאישתמע קול צו"הא דילד ביה"ש ולא אתייליד עד שחשכה מהו לממהליה בשבתא, בהר לידתו אזלינן דבשבת אתייליד או דילמא כי דאישתמע קול צו"הא ביה"ש הוציא ראשו חוץ לפרוזדור היה והאדריה. וכיון דהוציא ראשו הכי היא כילוד, ה"ש דהכוח דהאח לקמיה דרבא אמר מהו לממהל בשבתא? א"ל ספיר דמי בהר דנפק אמר מי לא ידע ההוא גברא דשכי למימהל בשבתא אהדריה א"ל אימא לי גופא דעובדא היכי הוה, א"ל שמעתי דצוויין ביה"ש ולא אתייליד עד דחשיך א"ל ההוא הוציא ראשו חוץ לפרוזדור היה, דאלו לא הוציא ראשו לא הוה מציין, דכמה דאיהיא במעי אמיה פיו סתום וטיבורו פתוח (גדה ל"י) והוה ליה גולד ב"ה והוה מילה שלב"ז ומילה שלא בזמנה לא מהלין לא בשבת ולא ב"ש וע"י רוקח ה"י מילה. (ומן לפרוזדור משמע שהוא לאויר העולם ממא).

(3) יבמות ע"א ב"י. גדה מ"ב.

(4) שם ס"ה פנים מאירות ה"ב ס"י ז'.

חיי וה"ל נולד בין השמשות, ותנן נולד בין השמשות ע"ש נימול ל"י ואפילו אם הוא ספק בין השמשות נימול ל"י מכאן אנו למדין אנו שמוסיפין מחול על הקודש¹) ומקבלין שבת מבעוד יום במצות חכמים, קטן הנולד ע"ש אחר שהתפללו בבהכ"נ קודם בין השמשות אותה מילה אינה דוחה שבת ושבת לאו זמנה היא, ואע"ג שכבר קיבלו הציבור עליהם את השבת, ומכאן נמי ראייה לאדם הבא מן הדרך בע"ש אע"פ שכבר התפללו הציבור בבהכ"נ וכבר קיבלו עליהם את השבת מבעוד יום מותר לו ליכנס בתוך התחום, מאחר שלא הגיע עדיין בין השמשות וכן הלכה. מאבי"ה במגינצה שנולד קטן בע"ש לאחר שהתפללו ועדיין זרחה השמש והיתה מהלוקת בין הרבנים מתי למטהליה ולא נתפרש לי מה עשו.

דין טעה בין ב' תינוקות למול בשבת.

א' שהי' לו שתי תינוקות²) למול א' בשבת וא' בע"ש ושכח ומל של ע"ש בשבת ר' אליעזר חייב הטאת ור' יהושע פוטר, ר"א מחייב משום דמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת ואע"ג דטעה בדבר מצוה³) ועשה מצוה שהיה טרוד באותו של שבת ומתוך כך טעה בזה, אף בזה עשה מצוה והרי ראוי הוא למול אלא שאינו דוחה שבת. וס"ל לר' אליעזר טעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור, ואם הי'ל למול ב' תינוקות א' של שבת וא' של אחר השבת, וטעה ומל את של אחר השבת בשבת ר"א מחייב הטאת ור"י פוטר, ר"א מחייב אע"ג דטרוד במצוה וטעה בה כיון דלאו מצוה הוא דעדיין לא הגיע זמנו למול חייב, ור"י פוטר מפני שטרוד להתעסק במצוה גמורה, שהרי א' מהם זמנו היום הוא ולבו טרוד למהר לעשותה ומתוך טרודו טעה ומל את שאינו זמנו היום ולא עשה מצוה כלל א"ה פטור. ואם הקדים ומל את של אחר השבת בשבת חייב לדבריו הכל לפי שלא הגיע זמנו למול ולא ניתן שבת לדחות אצל זה לפיכך חייב. ומי שהיו לו ב' תינוקות למול א' חול וא' שבת וטעה ביניהם שלא ידע איזה מהן נולד חול שניהם ידחו, והטעם לפי שאין ברחייה זו שום היובא אלא שאין מקיימין המצוה בזמנה, ומוטב ששניהם ידחו ולא יבא לידי היובא לכתהלה הא דיעבד ש"ד, אם נולדו ב' נערים בשבת וטעה ביניהם ולא ידע איזה מהם נולד ראשונה, ימול איזה שירצה⁴) ואין בכך כלום לפי ששניהם מצותן היום.

באר יעקב

¹) יונת פ"א ע"ב. ר"ה ט' א"ל. מ"ק ג' ב'. מטה מטה אוח ח"ו סי' כ"ג.

²) סנה קל"ז ב'. הוספה סנה פ"ז.

³) טעה בדבר מצוה וטעה מזה סטור מקרבן מנסה ה' פ"ו דפסחים ר"ע תו"ט ס"ג. רמב"ם פ"ז מהי אסורי ביאה. טעה בדבר מצוה שאינה דוחה סנה פטור. המל בל ע"ג בסנה פטור מנסה ד' פ"ט דשבת ר"ע ס"ג. רמב"ם פ"ב מהי בננות. טעה בדבר א"ס פטור יצמות ל"ד.

⁴) שו"ה בית שמואל אחרון סק"ג ב"ס בעל הפרישה דאין לצדק על שתי מילות ברכה א' ולמול כל' מזה עין הרע. אבל עכשו לא חייבין בזה דהעוסקים במ"ס אין עין הרע

דין קטן החולה.

קטן החולה אין מלין אותו עד שיבריא ⁽¹⁾ פי' בה"ג היבא הנפל עליה

באר יעקב

שולח בהם משום דשומר מצוה לא ידע דבר רע. מניח ס' קמ"ז. להנמיס מותר להביא ב' היוקות למולם זה אחר זה, אבל למולם ב' מוהלים בבי"א אסור. ולהוס' בסוטה אסור להביאם בב"א, אבל למוהלם ב' מוהלים בב"א כרי. ועי' ב"ה"ג יד אליהו ס' מ"א מ"ב. ב' היוקות א' בזמנו והב' בלא בזמנו יקדימו מי זמנו קבוע, ועי' שו"ת מכתב לדוד ס' מ"ד מ"ה מ"ו. שו"ת בריה אברהם א"ח ס' י"ד. ב' מילוח ביום א' וא' בל"ז אינה מקדימין תיכף אפי' ב' מילוח בזמנם מקדימין לזה כנגד מקודם, כו"ת מכתב לדוד ס' מ"ד מ"ו. תינוק יבדל בלא נימול בזמנו, וגר שרונה להנמיך, ועבד יליד בית שבלו שלשה ביום א' למול, ואין בלן אלא מוהל א' מי קודם הויך מילת ישאל קודם, ואחריו יליד בית, ואחריו הגר, אבל כל הקודם זכה דאין מעבדין על המוהל: ומי שיש לו ב' היוקות למול לדעת בעל העיטור יבדק על כאו"א, ולדעת הרא"ש ברכה א' לשיטה. ולדעת מהרש"ל ב' כסוי הדם ס"ט, שנמנעים ב' היוקות שאינם כל אחד א', לפוטרום בברכה א' כי כמה פעמים יבואו לידי היסח הדעת, וכחך העור י"ד וז"ל כחך אדוני אבי הרא"ש בחסובה מי שיש לו ב' היוקות למול יבדק ברכה א' לשיטה ואפי' אם ב' מלין יבדק הא' והב' יבדק אפי' וכן כחך הריב"ש בחסובה והמרדכי בס"פ כסוי הדם והאגודה ועי' מטה משה הל' מילה: ועי' שבלי הלקצ' הל' מילה ס' ד' והיבא דא"ת ליה כרי ינוקי למימול בחדא ב' כשהא' כיון דליא לממליניהו כחדא גופין מחולקין נינהו ונריבה ברכה אבל חדא וחדא ולי"ד לשחיפה שמבדק חדא ברכה על כמה בהמות, דהתם אפשר למישחף הרווייהו כחדא כדתקן השוחט והחיו שני ראשין כא' שחיפתו כשירה אבל הכא לא אפשר, כן כחך בעל הדברות וסבדא הוא שהרי כל א' וא' מצוה בפ"ע זה מצותו על אביו וזה מצותו על אביו, איך תרמי מצוה נינהו ואין עושין מצוה חבילות חבילות וכן דעת התניא כ"ל: במילת האומים דעת מהר"י סג"ל לעשות לכ"א כדונו, - אם ב' מוהלין יבואו הילדים בפ"א לבהכ"נ והמוהל הא' יבדק על המילה, והמוהל הב' יענה אמן וימול על סמך ברכה זו. והמוהל הב' יבדק על תינוק הב' אפי' וכו' והא' יכוין להוציא וישמר הכל בלשון רבים קיים אם הילדים וכו' והאב יבדק להנמיס וכו' וכן הוא באגודה אפי' דליכא תינוק הב' בבהכ"נ בשעת מילת הראשון ועי' מהרי"ל, ועי' באגודה שכי מוהל שיש לו למול ב' או ג' היוקות ביחד א"ש לבדק על כאו"א, כי כמו שעשרה שעושין מצוה א' א' מבדק, לכולם, כך א' שעשה מצוה א' כמה פעמים אינו מבדק אלא פ"א, שאין שם היסח הדעת שבחלתה היה בדעתו לעשותה ב' או ג"ס, ואינו קבוי הפסק והיסח ברכה אקיימם שמבדק אחר כל מילה, שהרי ביקה"ז אינו הפסק בין בורא פרי הגפן לבין הבטייה אבל אם לא היה בדעתו מחלה למול היוקת אחר, אלא שהביאו לו אחר כבידק על המילה הראשונה, חוזר ומבדק על השניה, אע"פ שבחלתה היה בדעתו למול שניה, ואם סח בדבר הנריך למילה לא הוי הפסק ואינו חוזר ומבדק, וכן כחך רבנו משולם. ואם ב' בנים מאדם א' אבי הבנים מבדק ברכה א' להכניס בני וכו' ואם ב' מוהלים כ"ל. ועי' נוהג בל"ח יוסף אה"מ הל' מילה. במילת האומים עי' שו"ת פרח מטה אהרן הי"ב ס' ל"ב שחולק על הדרכי נועם ס' כ"ז שנידק לבדק ב"פ.

(1) שיע' י"ד ס' רס"ב סעי' ב'. יעצ"ן במגדל ע"ז. וכפס' שהולין לו בחליהו כך מלין

לו בחולי אמו אם היה יונק ממנה או נריך לאמו.

דינוקא חולי אישתה הוא אש של עצמות בלע"ז מלוי ומחלש מעכבי ליה עד דאתפח פי' לבתר דשבקא ליה החולי אשתה והויע ונתרפא ממתנין לי' ז' ימים אחרי כן ומלין אותו, דאמר שמואל חלצתו חמה נותנין לו ז' ליהברותו פי' חלצתו חמה נשלף החולי ממנו ויצא מגופו בעי' בפ' מילה איבעי ¹) אי בעי' מעת לעת או לא. תיש דתני לודא (שם חכם) יום הבראותו כו' דאלו יום הולדו מלין בבוקר ומקצת היום ככולו ולא בעינה מעל"ע, ואלו יום הבראותו בעי' מעל"ע ואם הויע בחצי היום מלין אותו לסוף הצי היום, ואם הויע לערב מלין לסוף ז' לערב והא קמ"ל לודא דעדיף יום הבראותו מיום הולדו וכן הלכה והואיל ועבר מצות יום החי' שלו אינו דוחה לא שבת ולא יו"ט, ובירושלמי אמר שמואל אחזתו לו חמה ממתני' לו לי' יום ואסור להאכילו חלב תרומה ולסוכו שמן תרומה ²), אבל ז' הימים מאכילו חלב תרומה וסכין אותו שמן תרומה.

ציצין המעכבין את המילה ³.

אלו הן ציצין המעכבין את המילה החופה את העטרה, אינו אוכל בתרומה. פי' אם כהן הוא אינו אוכל בתרומה. א"ר אבינה א"ר ירמיה בר אבא אמר רב בשר החופה רוב גובהה של עטרה, ואיזהו גובהה העטרה שורה המקיף ראש הגיד כמין נזר זהו העטרה ומשם הראש משפע ויורד למטה עד פי האמה. ולא תימא האי עד ראש גובהה של עטרה דקתני במתני' זהו רוב הקיפה, אלא ברוב גובהה במקום אחר ממקום הנזר עד פי האמה באורך האבר. הילכך אם עשה פריעה וראש הגיד מגולה ברובו מילתו כשירה מפני שעתידי להגלות כולו לאחר זמן לכשיגדל כך קבלתי, וכן נ"ל. אבל צריך לתקנו תמיד עד שיגדל הנער כמו לקטן המסורבל ⁴) בבשר שא"ר שצריך לתקנו. ת"ר מהלקטין את המילה ⁵). פי' ציצין המעכבין את המילה מלקטין ומלין אותן פעם שנית שנא' המול ימול א' למילה וא

באר יעקב

¹) שבת קל"ז א"י. ט"ח כ"ב הא"י גאון, וכן בכל מוחוס אפי' שאינו בכל הגוף. רש"י ורי"ף השמיטו דין זה אפשר שהי' פשוט צעירוס. ועי' אשכול ה"י מילה בתל אשכול שס. ועי' שאלהות פ' אחרי ד"ה ממתנין לו ז' יום: שו"ת הנאוים שערי דק ס"י ג' להב הילחי כל הינוק שהו' מנענע בין מחמת חולי, בין מחמת ד"ה אין מוהלין אוהו עד שיצריא: שו"ת מהרי"ק אורח קמ"ו הינוק שחלה חולי שיש בו סכנה ונתרפא, ואח"כ חזר לחולי שאין בו סכנה מונין לו ג' ימים מרפוי השניה: שו"ת צשמים ראש ס"י ל"י. הינוק שחלה כל גופו ולא נימול צמנו והוסר ממנו הכחש ההו' רק שנשאר לו מעט כחש עינים נוהגין לו ז' ימים מיום שנתרפא לגמרי דכורייקי דעינא בליבא ה"י.

²) יבמות ע"א יליף מקרא. שבת קל"ז ב'.

³) שבת קל"ז א"י. יבמות מ"ז ב' ירושלמי שס.

⁴) שבת קל"ז א"י. שאלהות פ' אחרי מוח מלין אוהו מפני מ"ע.

⁵) שבת קל"ג ב'.

לציצין, ואם לא הלקיט ענוש כרת. אמר רב פפא בגדול בן י"ג שנה קמייירו דכתיב וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרת. מתקיף ליה רב אשי גדול בהדיא כתיב וערל זכר אשר לא ימול ונכרת. אלא אמר רב אשי אומן המלו ענוש כרת משום דלא גמר מלאכתו כמשפט א).

(2) תיר המל בשבת כ"ז שהוא עסוק במילה ולא סילק ידיו ורגליו ועדיין עסוק בה וראה שנשתיירו בו ציצין חוזר עליהן בין על ציצין המעכבין בין על ציצין שאין מעכבין. חוזר עליהן פיר' צריך להתכם פעם שנית בין ציצין המעכבין שהן רוב ובין שאינם מעכבין דכולא הדא מילתא היא ושבת ניתן לדהות לגבי מילה. פירוש מן המילה כגון שסילק ידיו ורגליו, על ציצין המעכבין חוזר עליהן כמילה עצמה. ובה"ג מפרש דאי לא שקיל לה האי כמאן דעבד חבורה בשבת ובר מלקות הוא לפי שלא גמר המילה בהוייתה. ועל ציצין שאינם מעכבין אינו חוזר ונוטל דהויא לה כהחלת מלאכה בפני עצמה, וע"ז לא ניתן שבת לדהות. והיינו דקתני מתניתין עושין כל צרכי מילה בשבת כל לאתווי מאי לאתווי אפי' ציצין שאינם מעכבין שהחזר עוההן כ"ז שלא סילק ידיו ורגליו כן הלכה. פי' של ציצין מפורש בערוך הן שיור הערלה הנה והנה וחופה העטרה. ועוד פי' בערוך בתשובת רב' האוי גאון ורב שרירא אביו כמין זירי' ועודף על שאר הבשר בראש הגיד וחופה העטרה בשר החופה כאמירתו אמאי נפקי בלשון ציצין כך הוא כל בשר היוצא וחופה העטרה אינו נקרא ציצין אא"כ ניטל מקצתו, וכשנשתייר מקצתו הנה מעט והנה מעט, אותן ליקוטין (3) הן נקראין ציצין דמיונו כמין ענף של

באר יעקב

(1) וכגון דאתא ציה"ש דצנה וא"ל לא מספקא ואמר חיונו מספיקא ועבד ולא חיסתקא ואישהכח דחבורה הוא דעבד וענוש כרת. ומיהו מיהא ליכא דלא חיסתי ציה למיהא ולא קיבל עליו ההכאה חזל כרת ליכא דמעיקרא לא צרסות התחיל דלא ניהא שבת לדחות חזלו צעה זו וע"י שבלי הלקט הלי מילה סי' ג'.

(2) שבת ק"ג ב'.

(3) שו"ת הגאונים סי' פ"ח זינן נקראין הילקוטין ונעילתן מקרי הילקוט, ואינו נקרא זינן חלל אש כעל מקצתן ושייר מקצתן.

שו"ת שאגת אריה סי' ק' וסי' רמ"א על זינן המעכבין חוזר, ואינו חוזר על שאינם מעכבין בשבת, חזל בחול חוזר על הכל: שו"ת תרומת הדשן סי' רס"ד קטן שנימול וכנס מילתו החת העור שעל הגוייה וכשאינו מתקפה אינו נראה מהול אש זריכין לחזור ולמולו הידן אש צעה שנתקפה נראה העטרה מגולה כשר ואינו צריך לתקנו: שו"ת מהר"ם ש"ק י"ד סי' רמ"ו אש חתך מעט ותיקנו צפריעה ואח"כ חזרה וכסתה אש קצת העטרה אש לתקנו הידן אש הזינן הס מעור הערלה צריך לתחך, חזל מעור הפריעה א"י. וע"י שו"ת מהר"ם יפה סי' י"ב. ושו"ת מ"ס רבים סי' ק"י: שו"ת זרע אמת סי' קי"ד מי שלא חתך רק קצה מהערלה וגם עור הפריעה לא קרעה כולה, ולא נראה מהול רק כשמוציאין הגיד חוזה מה דינו הידן זריכין לתקנו עד שהתגלה כל העטרה: שו"ת שמש דדקה סי' י"ג נער בן ב' שנים והגיד שלו דהקיפו מוכסה והגובה כמעט מגולה הידן אש המוהלים שהיו שם צעה המילה ראו שנימול כהלכתו א"י לתקנו: שו"ת

ציצית כמו ותקחני בציצית ראשי, ואותן ציצין באים בפשיעתו של המוחל לפי שאינו מדקדק להתוך הערלה בשוה ומשייר ליקוטי הערלה. והגוזר ר' גרשום מפרש פי' אחר על ציצין ונראה עיקר וז"ל: ונ"ל שהציצין באין בעור הפריעה ע"ש שנקרא עור הפריעה אזנים מכאן ומכאן לכל צידי הגיד, אותן ליקוטי הן נקראין ציצין ואותן ציצין כשבאין לידי עיכוב באין בפשיעת האומנים שאינם בקיאים במעשה המילה ובלבישת הנקובים, וזוה הטעם רוב פעמים כשאין העור נקרע כולו ואינו נפרד ממקום חבורו בפריעתו ומשייר ליקוטי דבוקים לבשר והופין העטרה ומחמת מהירות המוחל שאינו הושש על אותן שיורים באין לידי עכוב ציצין ואינו מדקדק עליהם לטפעים ולהעבירם בלבישת הנקובים ולכן באים לידי עיכוב המילה, וכמה נעשו ערלים בפשיעת האומנים לפי שלא דקדקו בלבישת הנקובים על אותן ציצין משום שהלכה יש בהחילוק לגבי שבת. דת"ר (1) המל בשבת כ"ז שהוא עסוק במילה, פי' כל זמן שהוא טרוד בלבישת המילה ולא סילק ידיו ורגליו וראה שנשתיירו בו ציצין דביקין לבשר והופין העטרה הוזר עליהן בעוד שהוא טרוד בדבר ויקרענו שנית בשבת בין ציצין המעכבין שהן רוב ובין ציצין שאינן מעכבין שהן מיעוט דכולא הדא מילתא היא ושבת ניתן לדחות לגבי מילה. פירוש מן המילה בין שסילק ידיו ורגליו והלך לה, על ציצין המעכבין כגון שראה רובו שאינו פרוע הוזר עליהן שנית וקורע כל היום כמילה עצמה, לפי שהפריעה הובה כמילה כדתנן טל ולא פרע כאלו לא מל, ועל ציצין שאינן מעכבין שהן מיעוטא אינו הוזר וקורע לפי שהמיעוט אינו מעכב והויה לה כתחלת קריעה בשבת והעושה חבורה בשבת הייב, ובמוצאי שבת יהזור ויקרענו יותר אם ירצה. אם יודע האומן להעביר אותן שיוריו מיעוטי ע"י לבישת הנקובים כל היו דברים הכל מותר. ואע"פ שסילק ידיו ורגליו ופירש כבר וסברא הוא שהציצין באין מעור הפריעה. לפי שכל אדם כשהוא מל הותך הערלה בשוה ואינו עושה ציצין, וע"י סמך לדברי דהא דא' בפי' הערל (2) כתי' מול את בני ישראל שנית, מאי שנית אלא לאקושי סוף מילה לתחלת מילה, מה תחלת מילה חתיכת הערלה מעכבת המילה, אבל אם לא טל כל הצורך בסוף מילה נמי מעכבת המילה, ואיזהו סוף המילה זו פריעה, אם לא פרע כל הצורך מעכבת ומביא ראיה מן המשנה (3) דתנן אלו הן ציצין המעכבין את המילה החופה את העטרה אינו

באר יעקב

הבדול הפסקה סי' ט"ו. אם נזעמלה העטרה ונשחרה הערלה אם הייצין למוהלו תיקן מאחר שחלוסה היא הערלה וחז"ל קראוה עוקן וטווח וכל אופן שחוסה מנוה עמיד: שאלת יעב"ץ הי"ח סי' דע"א. תנוק שהי' הגיד שלו סובע להרכו וכו' ע"ש. וע"י עיקרי הד"ע י"ד סי' כ"ה: ב"ה הגאונים מעטרי דק"ס סי' ו' לרצונו הא"י דני ככל יב' להס' חוק מנטיס רצוה שטובין סחוק ופריעה שפ"א וכו' ע"ש:

(1) שבת קל"ג ב'.

(2) יבמות ע"א ב'.

(3) מבנה ה' פרק ר"א דמילה.

אוכל בתרומה. מכאן שהציצין באין בסוף המילה בפריעת הערלה ואלו הן ציצין פירש"י צריך לשפעם בידו ולא באיזמל כמו שאנו עושין עם הנקובין אם כפי פ"י ראשון שהציצין הם מעור העליון ולזה אין תקנה עד שיחתוך העור באיזמל, ועוד מלשון התלמוד שאינו אומר בפירוש המל בשבת וראה שנשתיירו בו ציצין חוזר עליהם שנית וימול אותם, אלא ודאי הכי משמע שהציצין הם באין מעור הפריעה ואין צריך לחותכם אלא חוזר עליהם בע"א. והואיל דנקט ציצין בשבת בין נשתייר רוב החופה העטרה במקום אחד בין שנשתיירו ליקוסין הנה והנה בין בעור העליון ובין בעור התחתון צריך לתקנו בלבישת הנקובים שלא יבא לידי עיכוב המילה.

דין קטן בעל בשר.

אם הוא בעל בשר מתקנו מפני מראית העין ⁽¹⁾. פ"י בעל בשר העור חופה את העטרה סחמת שהוא בעל בשר ונראה כמי שאינו מהול לגמרי, מתקנו מפני מ"ע כדי שלא יהא נראה כערל. אמר שמואל ⁽²⁾ קטן המסורבל בבשר רואין אותו ובודקין אותו יפה כ"ז שמתקשה הגיד ונראה מהול א"צ למולו שנית, ואם לאו צריך למולו שנית. כמתנית' תנא רשב"ג אומר רואין ובודקין אותו כ"ז שמתקשה הגיד ואינו נראה מהול צריך למולו שנית ואם לאו א"צ למולו שנית, מאי בינייהו נראה ואינו נראה איכא בינייהו. פסק הלכה בה"ג כרשב"ג בין אליבא דשמואל, בין אליבא דרשב"ג, אם נראה מהול ע"י קשוי או ע"י הדחק שנראית רוב העטרה ע"י דוחק זו הוא מילה טובה וכשירה וא"צ למולו שנית לדברי הכל, לפי שעתיד להגלות מאליו לאחר זמן כשיגדל הנער, להכי נקט המשנה בזה הלשון אם היה בעל בשר מתקנו מפני מ"ע, כלומר צריך תיקון בדבר אחר ולא באיזמל לפי שהדבר תלוי במראית העין, בודקין אותו אם סחמת שהוא בעל בשר העור חופה את העטרה, וע"י הדחק רואין את הרוב מגולה א"צ למולו שנית מפני שעתיד הנער ליגדל ויגלה העטרה מאליה, וכ"ש אם גם בקשיותו ישוב העור ויראה מהול אבל צריך לתקן טהילתו בכל יום כדתנן מתקנו מפני מ"ע, כלומר כיצד יעשה לו יוציא בשר הגיד חוץ לעור והעור ידהה לאחוריו וכן יעשה עד שיגדל הנער, וצריך ללבוש למילה אותם סמרטוטים הנקובים בדוחק עד נור העטרה וא"צ לחתוך אותה עור באיזמל: מתנית' קתני סתם מתקנו ולא קתני מהלו משמע מתקנו באיזה ענין שירצה שלא יהא נראה כערל לכשיגדל ומתנית' אתא לאשמועינן שאפילו לאחר שנימול צריך לתקנו עד שיגדל. אבל אם כשבודקין המילה רואין העור דבוק לבשר כ"כ עד שאינו יכול להחזירו בשום ענין זה ודאי ערל גמור ולזה לא יועיל שום קשוי ואין לו תקנה אלא שצריך למולו שנית שנא' ⁽³⁾ המול ימול אפ"י ד' וה' פעמים.

באר יעקב

⁽¹⁾ טבת קל"ז ז'. ש"ע י"ד ס' רס"ד סע"י ו'.

⁽²⁾ סס.

⁽³⁾ ימות ע"ז ט"ו.

דין מילה ביום.

וכי טהלינן לא טהלינן אלא ביום ⁽¹⁾ שנא' ובן שמונת ימים ימול לכם כ"ז. ימים ולא לילות, ועוד כתיב ביום השמיני ימול ביום הן בלילה לא ⁽²⁾.

באר יעקב

⁽¹⁾ ש"ע ו"ד סי' רס"ב סעי' א'. מגילה דף כ' א' גרסינן אין קורין את המגילה ולא מוהלין ולא פובלין אלא ביום. וכוון שעשו משעלה עמוד השחר יאחו ועי' קדושין כ"ט א' מילה בין בזמנה בין שלא בזמנה לא מהלינן אלא ביממא, ועי' שדלי הלקט ה"י מילה ס"ו ג'. ועי' שבת קל"ב א'. יבמות ע"ב ג'. משנה ד' פ"ב דמגילה רבינו עובדיה והו"ע סס. הרי"ף ור"ן דשבת קכ"ד א'. רמב"ם פ"א מה' מילה. שער המלך ה"י גירושין פ"א דמחוסר זמן לא כמחוסר מעשה וכו', ובה' פסולי המוקדשין כה' דלפי' ההו"ס דמילה שלא בזמנה נוהגת ביום ובלילה מ"מ כיון דאסור בשבת הוי מ"ע שהזמן גרמא. ועי' שאילתהו פי וירא מהלינן ביממא אבל בלילה לא, ואפי' מילה שלב"ז ביום הן בלילה לא, דהניח ביום השמיני אין לי אלא הגמול לח' שיהא נמול ביום. מנין לפי', ל"י, ל"א, ל"ב, ושאר כל הגמולות שלא יהיו נמולות אלא ביום ח"ל וביום! אכן עזרא פי' אמרו רז"ל מילה ביום ולא בלילה. והנה הגולד חזי' שעה קודם שקיעת החמה יהיה נמול לשעה ימים וחצי יום, כי יום העורה אינו מעת לעת.

⁽²⁾ מנחה כהן ה"ל מילה. מגדל עז למר"י יעב"ץ. אם שכחו או נאנסו ולא מלו את החינוק ביום ח' קודם שקיעת החמה מותר ומזהה למול אותו אחר השקיעה קודם זמן בה"ש כיון שעדיין יום גמור הוא כפי העורה. וזה יותר טוב ממה שנמחין לעשות המילה למחר כיון שכבר עבר זמנה, ולכן ראוי לעשות זאת המצוה בשעתה. שהרי שבת החמורה נדחה מפני מילה בזמנה, ובלבד שיהא בקי בשיעור זמן בין השמשות: וכתב ז"י ב"ד ה' מילה ס"ו רס"ב א' אם נימול בלילה נריך לחזור ולהסיף ממנו ד"ב ביום. מלו תוך ח' וביום יא': משערי מילה פי' י"ב אם שכחו או נאנסו ולא מלו את החינוק בע"ש קודם שקיעת החמה ז"ע אם ישבו המילה אח"כ קודם זמן בין השמשות, כיון שעדיין יום גמור הוא כפי הדין. והנה לדעת מהרי"ק שפסק כר"ת לגבי היסור מלאכה בע"ש אחר השקיעה פשיע' דמותר למול את החינוק באותה שעה אם עדיין לא קבלו את השבת וכו' אגב זה נ"ל בראוי להחמיר, כי אף שיום גמור הוא כפי הדין, נאחזה שכבר נהגו כ"י לפרוש ממלאכה מן השקיעה ואילך ולהוסיף עד בין השמשות מחול על הקודש הרי הוא כאלו קבלו עליהם השבת ואסורים לעשות עוד אום מלאכה ואפי' של מצוה. אבל קודם שקיעת החמה אם קבלו שבת אסורים, ואם לא קבלו שבת עליהם נריך למול את החינוק באותה שעה אף שהוא לאחר פלג המנחה. וכ"ז הוא במילה בזמנה אם מותר לעשותה אחר השקיעה בחול כיון שחזר שעת הדחק, אבל מילה שאינה בזמנה לא יעשה לכהילה אחר השקיעה כיון שאפשר למחר, מפני שאין הכל בקיאות בשיעור בה"ש, אבל אם עשו אז את המילה בדיעבד כשורה. וכתב עליו פרי"ח בקונטרס חז"ל י"ב פרעיס אלו אינן מכוונים להלכה דאי בפרט הו' כשנאנסו בע"ש ולא מלו החינוק קודם שקיעת החמה, אע"פ שנהגו לקבל שבת מן השקיעה ואילך מנהג הוא מהורה נדר ואדעתא דהכי לא קבילו. גם בפרט הב' פשיע' ל' דלא שני לן בין מילה בזמנה לשלא בזמנה וכי היכי דבשעת הדחק אף לכהילה מותר דברים שמתוון ביום קודם הן החמה כ"ג מילה שלא בזמנה שמוחר אף לכהילה לעשותה ואין להניחה למחר, דכל יומא ויומא אידיה בשפך כרה וזה פשוט וכו'. ב"ה בית שמואל אחרון ס"ו י"א מילה אינה אלא ביום וזמנה משהגן החמה ועי' רוקח ה"ל מילה פ"א וס' ק"ח שו"ת רשב"א

ועוד תניא בפ' הערל ביום אין לו אלא הנימול לחי' שנימול ביום, מנין לרבות למי' לוי וי"א, ל"ב ושאר כל הנמולים שלא בזמנן כגון המשוך ונולד מהול וכן גר שנתגייר כשהוא מהול, וכן קטן שעבר זמנו ויוצא דופן ומי שיש לו שתי ערלות, וכן חולה שנדהה יום מילתו כל אלו שאינם אלא ביום ת"ל וביום אפי' למאן דלא דריש וי"ו הכא דריש, וכן הני אין נימולים בשבת וכן הלכה.

באר יעקב

סי' הסע"ז מילה שלא בזמנה אם מותר למול זיליה ה"ח אפי' של"ז אינה אלא ביום דוקא. ועי' שאילת יעב"ץ ח"א סי' ל"ה. ועי' שו"ת שמלת בנימין סי' ז'. ועי' שו"ת מהרש"ל סי' רס"ב. ועי' פסיקתא זוטרהא פ' האזינו. שו"ת מהר"ס ש"ק י"ד סי' ר"מ תיזק שלא עלהה לו המילה כהוגן ועי"ז היתה הפריעה זיליה ה"ח אין נריך הטפת ד"ב ביום: שו"ת ביה יחא סי' קכ"ט אם מותר למול לכתלה זיליה כדי שיוכל לעשות מצוה עוברת ה"ח לדעת מהר"ט בקדושין דף כ"פ יכול למול זיליה, ועי' משנה למלך פ"י מה' מלכים ובמנחת חנוך מצוה ז' דאסור למול זיליה, ועי' שו"ת שאגת אריה סי' י"ג שכ' אם עבר ומל זיליה לא י"א. שו"ת באר עשק סי' ט"ז אם מלין בזמנו ספק ב"ז ספק ב"ח ה"ח מותר למולו אפי' בשבת. ועי' שו"ת יו"ט זהלון סי' נ"ח. שו"ת יריעות האהל סי' ס"ג שכ' אם עבר ומל ה"ח ללידתו י"א וא"ל הטפת ד"ב, ועי' שו"ת כנסת יחזקאל סי' מ"ב. ועי' שומר ציון הנאמן מכתב קמ"ב קמ"ג קמ"ד שנת חרי"ב. שו"ת שאגת אריה סי' כ"ב תיזק שזריבין למולו קודם שמיני משני פ"ג א"ל למולו עיי הכשרים דוקא או לא ואם זריבין להטוף ד"ב ה"ח מותר למולו אפי' עיי פסול, וזריבין להטוף ממנו ד"ב בזמנו, שו"ת דבר שמואל סי' ק"ב אם מותר לעכב מילה שלא בזמנה להנחת קרוביו ה"ח אסור להשהות מצוה מילה אפי' שעה אח' דבכל שעה עובר עליו בעשה שיש בו כרת. שו"ת מהר"ס ש"ק י"ד סי' ש"עו אם רשין לאחר את המילה עד לאחר הצות ככדי שהיו עשרה על הסעודה ה"ח לדעת המג"א ה"ל הפלין סי' כ"ה אסור להשהות דכל שהיו מצוה לא משהיין. ועי' בספר נופת נופים פ' לך לך. ובתשובה יריעות האהל סי' י"ג ובתשובה כנסת יחזקאל סי' מ"ב. ובשאלת יעב"ץ ח"א סי' ז"ד.

מלא הרועים אותם ערך סומא סי' י' דמסתפק בקפן שנולד סומא אי אביו חייב למולו לר' יהודה. אי נימא אף דאיהו פטור מכל המצות מימ אביו בר חיובא הוא ועליה רמיא מצוה זו. או נימא כיון דחייב המול ועל זכר אשר לא ימול ונכרתה זה קאי על הנימול בעצמו דחייב כרת אי לא מל נפשיה בגדלוהיה, כל היכא דקריין ועל זכר קריין המול ימול, וכל היכא דלא קריין ביה ועל זכר לא קריין ביה המול ימול כיון דילד הזה לאו בר חיובא הוא לממהל נפשיה בגדלוהיה גם אביו לא חייב לממהליה. אבל לדינא לא קימ"ל הכי דלא פסקין כ"י יהודה וסומא חייב בכל המצות, ואפי' לר"י סומא אינו פטור אלא מדאורייתא, אבל מדרבנן חייב, ומש"ה מנריך רב יוסף לברוכי. עיי ש"ע א"ח סי' י"ז. וכמ"ס להחירין ז"ק פ"ז, ובר"ה ל"ג. והרא"ש בקדושין דסומא חייב מדרבנן שלא יראה כנכרי כיון שאינו עושה מצוה בפועל. והר"י בר"ה כתבו כיון שחייב מדרבנן נריך לבדן משום לאו לא חסור. ועוד דהחיוב מוטל על האב מרובי דהמול ימול אפי' סומא וכו'. עיי סס באריכות. ועיי בספר ארזות החיים ובש"ת נודע ביהודה מ"ה סי' קי"ב דין סומא אי חייב במצות.

דין אלו פסולין למול¹.

הכל מלין הוי'ן מחרש שוטה וקטן וגוי² ארבעתן לא ימולו לכתחלה הא בדיעבד ש"ד ומילתן כשירה. חש"ו לא ימולו משום דלאו בני דעת נינהו ושמא יקלקלו בעשייתן, וגוי מנ"ל דאסור לו למול לבר ישראל דכתיב המול לו כל זכר³ ואז יקרב לעשותו זה מצות מילה, פרט לגוי אפי' אם נולד מהול לא ימול לבר ישראל⁴. ד"א אז יקרב לעשותו מי שנימול יבא ויקיים מצות המול וימול ישראל אחר, יצא מי שאינו נימול לא ימול לישראל אחר בעוד שהוא ערל. ואם נתגייר מותר למול לישראל לפי שמכאן ואילך הוא

באר יעקב

¹ ש"ע י"ד ס' רס"ד סעי' א'י. שו"ת בית יעקב ס' ק"ג מי שנשבה עם אשתו וילדה אשתו לו בן בבית האסורים ונתגדל וינא משבית ודר בין ישראלים וגויג בדת ישראל אבל לא ימול מיראח הסכנה למול יכול ורשאי למול אחרים דלא מיקרי מומר לעלות דלא כב"י ורמ"א בס' רס"ד. ועיי' שו"ת ס' ע"ל ועיי' עיקרי הד"ט י"ד ס' כ"ח. שו"ת בית יעקב ס' ק"ד ונהו עיקר המילה לענין הפסול הידן עיקר המילה היא הפריעה, ולכן אם התחיל הפסול וגמר הכשר הפריעה המילה כשירה: שו"ת מנהיג ס' ס"א חנוס א' במדינת איטליא נתפס ע"י החקירה של הכומרים ובדקו אותו ומלאוהו שהי' מהול והי' מוכרח להגיד שם המוהל, וברח המוהל משם והפסיד פרנסתו וגם ההולאות אשר הוציא על אשתו וב"ב שיבואו אליו אם חנוס הזה חייב לשלם להמוהל כל ההפסד הידן אם הי' המומר יכול להגזל א"ע מבלי להגיד מי מהלו, אלא שהי' יכול לומר על איש אחר שהי' אז במדינה אחרת חייב לשלם לו, אבל אם לא היה יכול לדבר שקר אין לו דין השלמוין: שו"ת מים רבים ס' נ"א חנוס א' מאנוסי הזמן שלא נימול עדיין אם ראוי לעלות לחורה או לפחות ארון הקודש הידן לפי דעת אב"י זקני מוהר, כי עוד גדולה מזו כתב הרמב"ם כי הנמאין וזועלי נדות וכזהים יכולים לעלות לס"ת, כי החורה אינה מקבלת שום טוונאה ועיי' גמרי סוף מגילה: שאלה יעדן' אם מילה בעכו"ם כבר הידן הנה למ"ד בעי"ז כ"א מילה עכו"ם כבר לכתחלה משום שג' המול ימול אי"כ למה חדתה שבת הלא אפשר לעשותה ע"י עכו"ם ויס' להרץ מה שנתנה חורה רשות למול בן חבירו אינו אלא מטעם שליחות ובעכו"ם אין שליחות, וזה דעת הש"ך ביו"ד ועיי' ג' פשוט אהע"ז ס' קכ"ג: שו"ת מחנה הייס ח"ב ס' כי אם מחלל שבת בפרהסיא מותר להיות מוהל הידן מומר לע"ז או אפי' מחלל שבת בפרהסיא הוא מומר לכל החורה ואפי' ליבא אחר לא ימול: שו"ת עקיבא ח"ג ס' רס"ד אם י"ב בעיר א' שמפורסם לחלל שבת בפרהסיא והוא מוהל מומחה ורבים מכבדים אותו למול בניהם אם הוא כבר למול, וכן מי שנימול עיי' א"ש העפ"ת ד"ב הידן אסור ליקח לו למול ואם מל א"ש העפ"ת ד"ב, ועיי' שו"ת מים חיים ס' ג'. ועיי' שו"ת בית יעקב. ועיי' שו"ת שאגת אריה ס' י"ב: שו"ת דבר משה ח"א ס' נ"א מי שהרג את הנפש ונתנו לו חכמי עירו חסובה על עונו ומתמיד בחסובה יוס' ויהי מוהל ונזדמן לו זאת המנוה יעשה מנוסו בכתחלה.

² עי"ז כ"ז, ירושלמי פר"א דמילה, יבמות ע"א. ב"ר פ' מ"ו. ילקוט פ' לך לך. ש"ע י"ד ס' רס"ד.

³ יבמות ע"ב. רבה שמוס פ' בא.

⁴ שם א'. שאלחות פ' וירא ופי' שמוס. ועכו"ם למימהל בר ישראל פסול דכתיב המול ימול קרינן ביה המל ימול ואע"ג דמהיל ערל הוא ואסור.

בווהר ועומד בכל מצות שבתורה ככל ישראל בפ' אין מעמידין: אתמר נמי מנין למילה בגוי שהיא פסולה דאמר דרי בר פפא משמיה דרב אמר ואתה את בריתי תשמור כל שהוא כיוצא בכ פרט לגוי שאינו מהול כמותך. ור' יוחנן אמר המול ימול קרי ביה המול ימול, מי שנימול ימול לאחרים פרט לגוי שאינו נימול שלא ימול, מאי בנייהו איכא בנייהו אשה למאן דאמר ואתה את בריתי תשמור אשה ליכא כיון דליכא בברית, דהא לא מפקדנא אמילה. ולא והכתיב ותקח צורה צור קרי ביה ותקח, והכתיב ותכרות את ערלת בנה קרי ביה ותכרות ע"י אחר ¹. ולר' יוחנן דאמר המול ימול כיון דישאל אע"ג דלא מהילי כמאן דמהילי דמו, אשה נמי בכלל ישראל היא והלכתא כר' יוחנן ומהלא איתתא שפיר דמי, והכי אשבתן כה"ג היכא דליכא גברא דידע למימהל ואיכא איתתא דידעה למימהל מהלא איתתא ²) ושפיר דמי, והיכא דלא גטר המוהל הפריעה כל הצורך

באר יעקב

¹ האמונה הרמה לפלוסוף אברהם בן דאוד המכונה הרא"ד ז"ל מטוליעולא. וז"ל המתפלספס נמרו כי הצורח י"ה הפקיד על ז' כוכבי לכת הנקנות צה העולם חתה לגונו, וחתו ויכולהו. ומן השבעה כוכבים ככז מאדים ולו שפכות דמי, ושפכות דם בעלי חיים (פ"י) הם יאמינו כי בשפכת דם צהמות יקף המאדים להזיקם) ואמרו שהאומה שנמנעה משפכות דמים רבה ציוייה ההרג. ולפעמים מסרה ע"מ להרג ע"ד עבודה מה' כמו שיעשו אנשי הודו. וכבר מלאנו עובדי הגלמים, למה שהרגשו שההרג קרוב מהם כמ"ש: ויורידם אל נחל קדרון ויחטטם שם שהחלו לרחות זה בשפוך מדמיהם דבר מה. כ"ש עליהם ויהגודלו כמספספס צהרבות וברמחים עד שפק דם עליהם, ולא אלה בלבד אלא אפילו אשה הנביא ע"ה הרגשה כמו זה צנה והיה הוציאה ממנו דם כ"ש: ותקח לפורה צור ותכרת את ערלת בנה והגע לרגליו עד יקף ממנו.

² ע"ז כ"ז או שאלותיה פ' וירא ופ' שמוה. ברם נר"ך אשה מה היא לממהל אמרינן ישראל אע"ג דלא מהלין כמאן דמהלין דמו הגימ גבוי דבני מילה איטון, אבל גבי לך, או דילמא שום ישראל מהלין מתקרין ל"ש גברי ול"ש נשי. ה"ש דהתמר מנין למילה בעכו"ם היא פסולה דרא בר פפא אמר משמיה דרב, ואהה את צריהי האמור, ור"י אמר המול ימול ואמרינן מאי בנייהו אשה למי"ד המול ימול איכא, ולמי"ד ואהה את צריהי האמור ליכא דהא לא מפקדא אמילה ורב ור"י הלכה כר"י ע"ש וע"י גע פאוב למהר"ם בן חביב על אה"ע סי' קכ"ג ס' קי"ו. כחז בעל ספר יראים דאשה יכולה למול כדכתיב ותקח לפורה צור דהלכתא כרב. ע"י ריקאנטי סי' הק"ה. ע"י פחד יצחק אות מ' ערך מילה. ובת' הש"ס ע"ז שם מילה אינה כשרה באשה, דאשה אינה ואתחלה, ואתא משה ואמרלו, ובש"ע י"ד סי' רס"ד קע"ו או כה' דהכל כשרין. ע"י ר"ף ור"ן דשנה פרי"א ק"ד ע"ב. ולעולם מילה אינה כשרה באשה מבוס פריזאה, וכן פסקו ב"ד סי' רמ"ה בלא הלמוד אשה חינוקות משני אצוים שניאוס צניהם. ובחז הב"ז שאפי' בעלה בעיר הדין כן ע"ש. והראש"ן ציו"ר לצריה מילה, ורבינו אברהם הכהן צולה לבני פולין יסד אס אין איש וזמן עובר, צנאים מאונחת התי' חתה גבר, הצורך מנאים אשת חכר. וע"י אשכול ה"י מילה. וע"י פסיקהא זוטרה"א פ' שמוה הערה ד'.

כרלי המילה רר' יעקב הגוזר

ובא אחר ועשה הפריעה, נותנים לו שכר מצות פריעה¹, ובשבת נמי שרי למיעבד הכי. וה"ה אם האשה גמרה מצות פריעה נותנין לה שכר פריעה לפי שהיא עשתה גמר מצוה.

דין ישראל שמתו אחיו מחמת מילה.

וישראל ערל שמתו אחיו מ"מ², והוא מאותה משפחה דרפו דמייתו מותר לו שימול לישראל אחר וערלתו חשוב כמהול³ כדתנן במס' נדרים קונם שאיני נהנה מן ערלים מותר בערלי ישראל ואסור במהולי עכו"ם, לפיכך אע"ג דישראל ערל הוא מותר לו למול ישראל אחר. אבל עכו"ם אינו בן אעפ"י שנימול אסור לו למול לבר ישראל. דתנן⁴ קונם שאיני נהנה ממולים אסור בערלי ישראל ומותר במהולי עכו"ם. לפיכך אע"ג דישראל ערל הוא, מותר לו למול ישראל אחר. ועכו"ם אע"ג דנימול כמאן דלא נימול דמי, ואסור לו למול לישראל. הילכך גוי מהול,⁵ וערבי מהול, הרי הוא כערל ואסור לו לימול לבר ישראל, משום דליתנהו בכלל ואתה את בריתי תשמור, לפיכך לא ימול. אבל הירושלמי וב"ר חולקין בישראל ערל שלא ימול סכאן לישראל ערל שלא ימול. וגרסינן בשאלתות דרב אחאי. קונם שאיני נהנה מן ערלים מותר בערלי ישראל ואסור במהולי עכו"ם.

דין במקום שאין שם מוהל⁶.

והיכא דליכא אומנא דידע למוימהל מאי, מי אמרינן משהי' ליה כך

באר יעקב

¹ שבת קלי"ג ב'. אלא עבדי פלגא דמזוה, ואחון עבדיו פלגא דמזוה, חכמה מזוה שבת פ"א דמילה מכאן רחיה דמוחר לחלק המזוה בשבת לבי מוהלים לא' החיהוך ולהבי הפריעה אע"ג דק"ל מל ולא פרע כאלו לא מל. אבל אם האב הוא המוהל וקדם אחר ופרע שלא מדעתו חייב לשלם לו י' זהובים. עיי' חולין פ"ז א'. ב"ק פ"ד.

² חוס' ע"ז כ"ז א'. שאלתות פ' וירא ופי' שמוה. ישראל שמהו אחיו מ"מ ולא מהלוח לדידיה משום דליכא משפחה דרפי דמא כדמהיל דמי ומהיל אחריני עיי' נדרים ל"א. יצמוה ע"א ישראל ערל שמתו אחיו מ"מ הרי הוא כישראל כשר, אש"י כשהוא גדול ואינו מניח ע"מו למול מחמת יראה כמאן ימות. אבל אם אין כאן יראה ואש"י אינו מניח ע"מו למול הרי הוא מומר לערלות כמ"ס הש"ך ב"ד סי' רס"ד. והפ"ז ופ"ח שם משם התוספות ריש חולין ובפסקי חוס'.
³ ספר הגלחון דף כ"א. אין האמונה כ"א בלב, ומי שאין מאמין כשורה אין מילחו משוה אותו ליהודי. גם מאמין כשורה הרי הוא יהודי אש"י אם אינו נימול אלא שיש בידו עבירה גדולה שהיא בכרה. ועיי' קשת ומגן להחכם רשב"ש דף ג' שכתב: ואין זה אמת אלא במי שנאנס ולא נימול או שמתו אחיו מ"מ או בנרים חובשים אלו הדברים. ועיי' ספר תורת הברית (מיליטש 1869) אודות דין בן ישראל שלא נימול מאיזה סבה שיהי' עיי"ש.

⁴ נדרים ל"א. ע"ז כ"ז, שאלתות פ' וירא ופי' שמוה.

⁵ שם. ועיי' מלוואים סי' ו'.

⁶ שו"ת חיים שאל סי' נ"ח ונ"ט במקום שאין שם מוהל, ובא א' ואמר שאף שלא

ערל עד שיגיע אצל טוהל אומן ומומחה או לא? נראה דמותר לדחות אותה המילה עד שיגיע אצל מוהל היודע למול, ולא יביאנו לידי סכנה, והתורה אמרה ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. ראינו בטקום אחר שהקילו חכמים לגבי מילה מפני פ"ג כגון קטן חולה, או שמתו אחיו טהמת טילה, דוחין מילתו וכן קטן דאדום¹ או ירוק טפי דוחין כמו כן מילתו טפני פ"ג.

דין מליץ במקום זכרות².

מנין שהמילה בטקום זכרות ולא במקום אחר? במדרש רבה, ר' ישמעאל אומר אברהם כהן גדול היה שנא' והוא כהן לאל עליון, אמר אם ימול מן האוון אינו שומע, מן הפה אינו מדבר, מן הלב אינו מחשב ואינו כשר להקריב, אלא מהיכן ימול ויהא כשר להקריב, הרי זו ערלת הגוף. ר' עקיבא אומר ד' ערלות הן, האוון, הפה, הלב והגוף. ונאמר לו התהלך לפני והיה תמים. אם ימול מן האוון אינו תמים וכן מן הפה, וכן מן הלב, ומהיכן ימול ויהיה תמים, הוי אומר זה ערלת הגוף. א"ר תנחומא מסתברא הדא דנקרא זכר דכתיב וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו. ר' חגי בשם ר' ברכיה אומר וכי יש ערל נקבה, אלא במקום שהוא נכר אם זכר או נקבה משם מוהלין אותו, ובמסכת נדרים אברהם לא היה יודע

באר יעקב

מלתי אפי' פ"א ובכל זאת כרי לי ומונעח אני במעשי שאוכל למול בלי שום קלקול כלל חי' חין ליתן לאיש הזה שלא מל מעולם, משום סכנה נפסות, וימהין חזי הכן עד שיסלח להביא מוהל מעיר אחרת הנס שיעבור יום הח'. שו"ת חיים וחסד סי' כ"ב אס חזי הכן חייב למסור בנו למול ביד מו' שלא מל מעולם חי' אס זה היה בשנה נר"ך להיות המל בקי משום דליכא חרי סכנתא ואיסורא, אבל בחול אס מל רק פ"א מוהר. עיי' שבלי הלקט י"ד סי' רס"ו והמרדכי כ"פ כסוי הדם בסופו, והאגודה שם, ועיי' בחינה הקבלה ח"א דף 58 ועיי' שו"ת שמלת בנימין דף קי"ז, ועיי' ספר הזכרונות סי' ההק"ן.

¹ שנה קל"ד א.

² שם דף ק"ח א'. נדרים ל"ב ב' ב"ר פ' מ"ו. ילקוט בראשית רמז פ"א.

זהו פ' קדושים דף פ"א א'. קדושים הויו ר' אבא פתח ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. הא חזי בכל עמין דעלמא לא אחרעי בהו קב"ה בר בישראל בלחודייהו ועבד לון עמא יחידאה בעלמא וקרא לון גוי חי' כשמייה. ואעטר לון כמסה עיערין בכמה פקודין לאחעטרא בהו ועיד תפילין דרישא, ותפילין דרעוא לאחעטרא בהו ב"ג כגונא דלעילא, ולאשתכחא חד שלים ככלא ובההיא שעתא דאחעטר בהו ב"ג, ואחקדש בהו אחעביד שלים ואקרי אחד, דאחד לא אקרי אלף כד איהו שלים וכו' עיי"ש ועיי' התפילין גזול משדן ומרעין ביטין כמ"ש בר"מ פ' פנחס דף ר"ח א' לענין מזוזה שמן שם שדי מתפחדין כל שדן ומזיקין ובכחין, כ"ש כד חזיין לה ב"ח תפילין על דרועיהון ורשיעין בה ב"ח בריה בבשרהון והזר הקרב יומח ליה זר אלף ית"ר דמיתא לכל חזין ועופין דורסין וכו' ועיי' ברית פ' חבא רפ"ג א' ד"ה בקשורא דתפילין אהקשר יזר הרע החות ית"ש כעבדא החות מאריה עכ"ל.

כרלי המילה לר' יעקב הגוזר

מהיכן למול, אמר ר' חנינא בר פזי רמו לו הקב"ה וא"ל וארבה אותך במאד מאד במקום שאתה פרה ורבה משם מוהל"ן אותו. ולמה נתנה מצות מילה במקום צנוע בערוה, אלא כדי שלא יטעו בהם, כל רואיהם יכירו כי הם זרע ברכ ה'. ובמילה ישראל מצוינים ונכרים בין האומות שנא' כי את היא בני וביניכם לדורותיכם.

דין ההולך בדרך, אם מותר למול?

ההולך בדרך⁽¹⁾ ויש לו בן למול פטור מלמהלו משום חולשא דאורחא דכתיב וכל העם הילודים במדבר בדרך בצאתם ממצרים לא מלו, מפני חולשא דאורחא. ותני' בפ' הערל כל אותם שנים שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם רוח צפונית, ומ"ט אי בעית אימא משום דנוזפים היו, ואי בעית אימא דלא נתבררו ענני כבוד ומ"ה לא מלו, ואמר רב פפא הילכך הוא יומא דשותא ויומא דעיבא לא מהלי ביה ולא מסוכרינן ביה משום סכנה. והאידנא דדשו בו רבים מהלי ומסוכרינן ביה משום שנא' שומר פתאים ה'. ואין מלין בקרומית⁽²⁾ של קנה מפני שהיא קורעת ומעכבת, ושמא יכנס קיסם בבשר והוא סכנה.

דין נולד אדום.

האי גברא דאיתליד ליה ינוקא והיה מראה גופו אדום טפי או ירוק טפי לא למהליה. אדום מ"ט משום דמצוי דמיה בין עור לבשר, ולא עדיין הדם באברים, ואם ימול אותו בזמנו לשכונת ימים יצא כל דמו וימות, לפיכך צריך שימתינו עד שיבלע הדם באברים. דאמר אביי אמרה לי אם האי ינוקא דסומק טפי לא למהליה משום דאכתי לא בלע ביה דמיה, לישתהו ליה עד שיבלע הדם בבשרו ולמהליה, וכן הא דר"ג הבבלי. תניא⁽³⁾ אמר ר' נתן פ"א הלכתי לכרכי הים באתה אשה אחת לפני שמלה בנה ראשון ומת שני ומת שלישי הביאתו לפני והיה מראה כל גופו אדום, והצצתי בו שהיה הדם עדיין בין עור לבשר ולא נבלע עדיין הדם באברים אמרתי לה בתי המתינו לו עד שיבלע ביה דמיה, המתינה לו ומלו אותו וחיה, והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמו.

דין נולד ירוק.

והיכא נמי דירוק טפי לא למהליה מ"ט, משום דלא נגמר עדיין כל

באר יעקב

(1) יצמות ע"א ז'. נדרים דף ל"ז א' ובס' צרכ"י וצ"ל. פסקי ר"א פ' כ"ט. רוקח אוח ק"י.

ומה העעס ל' מל מזה רבינו אז צנו בדרך. וע"ז כתב הפייטן בסליחות למילה: פקדס במצבוססת דמיה, והרל"ה ופריעה בעלה מפני ההל"ה (פ"י משני תל"ה הדק).

(2) חולין ע"ז ז'. ש"ע י"ד ס"י רס"ד.

(3) שבת קל"ד א'. אבל לפי חכמת הרפואה שניו המראה הוא חולי.

צרכו ולא נכנס בו עדיין הדם, ומתוך כך הוא הלש ואין בו כח לסבול צער המילה והוא סכנה, לפיכך לא למהליה. דאמר אבוי אמרה לי אם האי ינוקא דירוק טפי לא למהליה משום דלא נפל ביה דמיה עדיין, וכו' הא דר"נ תניא אמר ר' נתן פ"א הלכתי למדינת קפוטקיא¹ באה אשה לפני שמלה בנה ראשון ומת שני ומת שלישי הביאתו לפני והיה מראה כל גופו ירוק הצצתי בו ולא ראיתי בו דם. אמרתי בתי המתניני לו עד שיפול בו דם, המתינה לו ומלו אותו והיה קורין אותו נתן הבבלי על שמי. מראה אדום פ"י דומה לורד, מראה ירוק כגון טוריקא.

דין מלין בבקר².

אבותינו נהגו ביום השמיני של מילה שמתפללין בהשכמה, ומלין בהשכמה לפי שזריון מקדימין למצות. מניל מאברהם אבינו, ומדרש הוא בפרשת תזריע וביום השמיני ימול, וביום מלמד שכל היום כשר למול, אלא

באר יעקב

¹ ע"ס. י"ד ס"י רס"ג חינוך שלא קשרו עזבורו וינא דם רב אין למול עד שיתחזק יבא לו דם אחר, ע"ס אשה שמלה ב"ב ומחו מחמת מילה (אפי' הבנים מצ' אנשים, וכן איש שמחו לו ב"ב מצ' נסיו לא ימול הנ'. וה"ה הד' וה' עד שיגדל ויתחזק כחו). וכן אשה מלה בנה ומת, וגם אחותה בין מהאב בין מהאם מלה בנה ומת, שאר האחיות מהאב או האם לא ימולו אח בניהם עד שיגדלו. ספר חסידים ס"י תע"ח אשה שמחו לה ב"ב מי"מ לא המול הנ', ואם מלה עתידה ליתן את הדין. שו"ת אהל משה ס"י ו' אשה שמלה ב"ב ומחו מי"מ, ומלה הנ' וחי את מותרת למול שוב אח בניה תי'. כיון שמחו לה ב"ב שוב אסור למול את הנ'. וא"כ אם עברה ומלה בנה הנ' אף אם נשאר בחיים, לא שריקן למול את בניה שוב, דלמעיקר חזקה קמייחא בעינן ג"כ ג"פ.

שו"ת בר ליוחאי הלך י"ד ס"י ל"ח. מי שמחו לו ב"ב תאומים מ"מ ואח"כ נולד לו חי ומלו אותו וחי, אם מלין את בניו הנולדים לו שוב חי אסור למול. ועי' שו"ת דברי יעקב ס"י פ'. אשה שילדה תאומים ומחו מי"מ אם מלין בנה הנולד לה אח"כ חי אין למול הנ' לפי שאין בתאומים חולי כלל. דלא חולשה נרמה להם. אלא דהחזקה זו דבניה רפו דמו. ועי' שו"ת שערי חיים דף ל"ה. הדושי אגודה פ"א דמילה. מי שמחו לו ב"ב מי"מ ומתה אשתו וגשח אחרת וילדה לו בן אם מותר למולו חי מותר למולו, והטעם דמן האשה נולד הדם, וזו לא החזקה דבניה רפו דמו הם. שו"ת כתב סופר ס"י קי"ז אשה ילדה תאומים ומחו מחמת מילה, ועכשיו ילדה ג"כ תאומים בן ובה, ובני אחותה ובני אמה כולם מתים מי"מ אם מותרת למול את זה חי מותר למולו, כי טבע הזכר יוצר חזק מן הנקבה, ואין דליה מחייו הקודמים, דהתם ב' זכרים היו ולא היו חזקים כ"כ, אבל לדעת הרמב"ם צריך להמתין עד שיגדלו ויתחזק שו"ת שבות יעקב ח"א ס"י ע"ע איש ואשה שמחו בניהם מי"מ ונהגרתו וגשחו לאחריהם וילדו בנים זכרים אם חייבי' למולם חי פטורים מלמול את בניהם מטעם חשש סכנה עד יגדלו ויתחזקו. שו"ת נודע ציהודה הנ' ס"י קס"ה חינוך שמחו ג' אחיו מי"מ אימתי מלין אותו חי מלין אותו אחר ג' שנים. ועי' שו"ת עין יעקב ס"י כ"ו. ושו"ת בית יעקב ס"י ק"ד.

² משנה ו' פ"ב דמגלה. ש"ע י"ד ס"י ר"ס. ויקרא רבה פ' תזריע, ילקוט ע"ס.

כרלי המירה לר' יעקב הגוזר

(1) שוריוזין מקדימין למצות שכן מצינו באברהם אבינו שהיה איש זריו במלאכתו שנא' וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו ויעקוד את יצחק בנו, וכשם שראינו שהשכים אברהם בבקר לעקוד את יצחק בנו, כך השכים אברהם בבקר למול את יצחק בנו, וכתב הכא וימל אברהם את יצחק בנו, מה התם עקידתו של יצחק היה בבקר, אף מילתו של יצחק היה בבקר, מכאן שמצוה למול בהשכמה. ואם עכב ולא מל בהשכמה ימול כל היום לפי שכל היום (2) כשר למילה, דאמרי' כל שמצותו ביום כשר כל היום, ורמז מן התורה מדין י"ב בריתות כתיבא ביה בפ' מילה כנגד י"ב שעות של היום ע"כ כל היום כשר למול, וחד דיתיר כתב לחייבו כרת אם לא מל דכתיב ונכרתה הנפש ההיא מעמיה את בריתי הפר. ואעפ"י שאמרו שמצוה למול בהשכמה כמו שלמדנו מאברהם, אומר אני דוקא בימי הקיץ שאור היום מרובה, או יכולין למול בהשכמה, אבל

באר יעקב

(1) זריוזין מקדימין למצוה. ואע"ג דכל היום כשר למילה כדכרי' וציוס התי ימול, מ"מ מצוה להקדים בחלת היום כמ"ס רמב"ם ושאר פוסקים, ובפרט לפי מ"ס הרב נחל קדומים בשם ספר קדמון כ"י שם בפ' הזרע ע"פ וציוס התי ימול וגו'. שהם בשעה ימים ויליה א' שיש בהם ק"פ שעות והם בגימטרי' פ"ב ס"ג מ"ה. ויחק אבינו ע"ה היה הראשון שנמול לח"י חי ק"פ שנה ע"ה. וכ"כ הרב מצוה שערס ח"א סי' ק"פ. ועי' בש"ך על התורה בפ' מילה. ועי' סוד די דף י"ג א' כי באו במספר ובמפקד השעות, וראוי שלא לעבור לקיים המצוה. ועי' זכר דוד מאמר א' פ' ס"א. ועי' מדרש הגדול כ"י בפ' לך לך בשעה שצוה הקב"ה לאברהם על המילה בזקנתו לא נהעכב בדבר ולא הרבה לא בשכר ולא בלעזר אלא עשה דברים לשמן דכתיב ויכל לדבר אהו וגו' וימל אברהם א"י בנו בעצם היום הזה בלוחו היום עשמו.

וכ"כ הזוהר בפ' סקודי דף רס"ו וז"ל והחיות אלין רוחין קיימין וכו' ועל כל אינון דמעכבי את קיימא לברייהו ועל דא בעי הויא לקטלא לבריה דמשא עד דגזרית ליה גזרסה וגו' לכן לא יאחר המצוה, ואל יאמר אמתין עוד עד שיבוא איש פלוני חשוב או כי קרוב לנו ושארנו או אשה נכבדה קרובה ואחת אהובה, יען כבוד שמים קודם לכבוד בשר ודם.

ובתב הכוקח פ"א מה' מילה וז"ל וכן מנהג בני' זולת באיזה מקומות שכדי להמתין: לנשים עד שיהקטפו מוכרחין לאחר מצוה מילה ופדה"ב וגשוףין וזה גורם איחור גדול עד אחר מצוה היום עפ"י הרוב ומה יעשו גדולי הדור שאין בידם למחות והבומע ישמע וההדל יחדל ויזהיר לנשים על הדבר הזה, או לא ישמע להם בדבר הזה כלל, אלא ימול מיד אחר יציאת בית הכנסת: כמנהגן של ישראל. ועי' בזוהר פ' וירא דף ל"ב דישמעאל לא בא למדרגת יחק אעפ"י שנמול, לפי שאיחר למול. ואם המוהל היה צריך לבוא ממקום אחר ולא בא בשעה הראויה יהיו המצוה המוהל המנאח שם, ואין בזה השגת גבול למוהל הא' שכלם חייבים בכבוד המקום לקיים מצותו ואין לו דין וחביעה לא מן אבי הבן ולא מן המוהל, דהאיחור בא מלדו אבל אם בא בזמנו לא מני המוהל הבו שהזמיו, לעכב ע"י, ועי' מ"ס הרב מוקי דעת ס"ד כי לא לכבוד הוא למלאך ה' נבחות להמתין על אדם עפר מן האדמה.

(2) משנה א' פ"ב דמגלה. פסחים דף די ע"א. רמב"ם פ"ד מה' מעשי הקרבנות. ש"ע י"ד סי' רס"ב סעי' א'.

בימות הגשמים צריך להמתין מעט ביום, וצריך להאריך במזמורים ובתפלה כדי שיאיר לו היום למוהל. כי בימות החורף העם משכימים לבית הכנסת ומתפללין בהשכמה, ואם ימול בהשכמה סכנה הוא, שהימים מעוננים השתא ומה הקזת דם מתיירא לעשות בלא אורה, מילה לכ"ש שהיא נתונה בין הירכים במקום השך לכ"ש שצריך לאור מרובה, ונילף ליה ממילה בשבת עצמה, ומה מילה בשבת עושין לה כל צרכה ודוחין השבת מפני סכנת המילה, להאריך בתפלה שלא יהא עליו כמשאוי וכדי שלא יבואו שניהם לידי סכנה הנער והמוהל לכ"ש. ואנו אין לנו לסמוך על הנס (!) כאברהם אבינו, דשאני אברהם אבינו שהיה מל ע"פ הדבור, וכשטל עצמו השכינה היתה בעזרו שנא' וכרות עמו הברית, וגם לא מצינו בפירוש בפוסקים למול בהשכמה, לפיכך אומר הגוזר רבינו גרשם אני הצעיר איני רשאי לקלל המסמרים ביום המילה במזמורים ובתפלה, אבל המאריך פ"י לעד ברוכים ובמאור צדיקים לחיי עד יהיו זוכים.

דין נר למילה.

ומדליקין שם נרות (2) ע"ש כי נר מצוה ותורה אור, כלומר הנר בשעת מצות המילה כמו נר לפני התורה, וכל מעשי המילה כמו תורה, ויש מקומות שמרבים בנרות ומלין לפני ארון הקודש, (3) ומתקנים שני קתדראות ועליהם שני כרי פסים, ופורסים עליהם מעיל או כל דבר יקר ותפארת להדור מצוה הא' צריך לבעל ברית שישב, והב' לשם אליהו הנביא ז"ל הבא שמה ויושב ורואה בקיום המילה ומעיד עליה. ומפני מה הווקק אליהו לבוא ולראות בקיום המילה יותר מבכל שאר המצוות? סדרש הוא בברייתא דר"א: ישראל

באר יעקב

(1) ע"י מלוואים ס"י ז'.

(2) ע"י מלוואים ס"י ח'.

(3) צענין המקום הראוי להכין כסא של אליהו נראה דבית הכנסת עדיף, א' משום קדושהו, והב' משום שכל הקהל ישמעו הברכות משא"כ כשהמילה בבית (ובפרט בבתי העניים אשר אין נקיות שוררת בהם), והג' כי לפעמים יתאחר המוהל לעשות הפריעה או אירע ח"ו מכשול ח"ו, ובהיות שם אס הילד תמלא חימה ופחד ויכולה לבא לידי סכנה, והד' לפי שהמילה נחשב לקרבן, והקרבן שחופי חוץ אסור בו, ולכן ימולו במקום מקדש מעט. וראוי להוסיב את הכסא לזד צפון כדין עולה הנשחט בצפון, כמ"ש בזהר בראשית דף ז"ג. ובפ' ויקרא דף מ"ד ובז' פ' מ"ז. וכ"כ הרב תורת חיים בסנהדרין דף ז"ז וז"ל: מה שמלין בבית הכנסת בצפון לפי שהעולה שחיטתה בצפון, וכיון שהילד הנמול נחשב כקרבן כך רגלי הסנדק שמלין עליו חשוב כמזבח כמ"ש מהר"ל. ולכך נוהגין ליהן כוס יין של צרכה לשחות לסנדק ולא להיטוק כמו בכוס של קדוש, לפי שהעולה עשוה נסכים, ולכן האב והמוהל כשמזכין צדיק לעמוד כמ"ש בש"ע י"ד ס"י רס"ה הדמוהל כהן המקריב הוא, וכהן העובד מיושב בזהרה דכה"ב לעמוד לצאת בסוף אלו הנשרפין. והאב ג"כ שמיא קרבן כמ"ש בספרי שהיו הטהנים, לויס וישראלים עומדים עיני, מכאן תקנו מעמדות.

כללי המילה לר' יעקב הגוזר

היו נוהגין למול משבאו לארץ עד שנחלקו לשתי ממלכות, ומלכות אפרים מנעה מהם ברית מילה, ועמד אליהו ז"ל וקנא קנאה גדולה ונשבע לשמים שלא להוריד טל ומטר על הארץ שנא' חי ה' אם יהיה ⁽¹⁾ טל ומטר כ"א לפי דברי. ושמעה איובל ובקשה להרוג אותנו ועמד אליהו ז"ל והיה מתפלל לפני המקום ואמר טוב מותי מחיי, א"ל הקב"ה הטוב ⁽²⁾ טוב אתה מאבותיך שברחהו, עשו בקש להרוג את יעקב וברח מלפניו ונמלט שנא' קום ברח לך אל לבן אהי הרנה. פרעה בקש להרוג את משה וברח מלפניו ונמלט שנא' וישמע פרעה ויבקש להרוג את משה, ויברח משה מפני פרעה. שאול בקש להרוג את דוד וברח מלפניו ונמלט שנא' אם אינך ממלט את נפשך. וכתוב ודוד ברח וימלט כלומר כל הכורה נמלט, גם אתה ברת. מיד עמד אליהו ז"ל וברח מא"י והלך לו להר הרוב שנא' ויקם ויאכל וישת וילך בכח האכילה ההיא מ' יום ומ' לילה. ושם נגלה עליו הקב"ה שנא' מה לך פה אליהו. ויאמר קנא קנאתי כי עזבו את בריתך ישראל, א"ל הקב"ה לעולם אתה מקנא, קנאת בשמים על גלוי עריות שנא' ⁽³⁾ פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני בקנאו את קנאתי ⁽⁴⁾ וגם עתה קנא קנאת, חייך שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה יושב רזואה בעיניך בקיום המילה שישראל עושין בכל יום ובכל מקום שימולו תהיה אתה לעד שבני מקיימים ברית מילה, מכאן התקינו חכמים להיות עושין כסא שני לכבוד אליהו שנקרא מלאך הברית שנא' ומלאך הברית אשר אתם תפצים הנה בא.

והקתדראות מונחי' ועומדי' בב"ה ערוכים בהדר כל ג' ימים. ומפני מה עשו תקון זה, כדי שיראו אותם הצבור תמיד ויבקשו תחמים על הנער ועל אמו. ולמה ג'י לפי שהנער הוא הלוש כל ג' ימים שנא' והי ביום השלישי בהיותם כואבים וגו'. ומנין שצריכין לבקש עליו רחמים מצינו ראי' בירושלמי בסוף הברכה: ⁽⁵⁾ תשלח אסותא דחיי ורחמי מן קדם מרא שמיא לאסאה לרביא הדין דהוא צריך אסו ואסית כמה דאיתסאו מוי דמרא על ידוי דמשה וכמוי דיריחו על ידי אלישע, כן יתסי רביא הדין בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן. ועוד שתשלח אסותא דחיי ורחמי מן קדם מימרא דשמיא לאמית דרביא דהיא צריכא אסו ואיתסאה כמה מוי דמרה ע"י דמשה וכמוי דיריחו ע"י דאלישע כן אתסי אימיה דרביא בעגלא ובזמן

באר יעקב

(1) מלכות אי י"ט.

(2) פרכי ד"א פי כ"ע. אשכול ה"י מילה.

(3) ב"מ דף קי"ד ע"ג. כמ"ד פנחס זה אליהו.

(4) ע"י מלואים ס"י ע"י.

(5) תרגום ירושלמי סוף פי' ויחי.

בעיני הנוסה של זה הכסא של אליהו המסודר לאמרו בשעת המילה, ומי ומי הם האומרים,

קריב ואמרו אמן. מכאן שצריכי' רהמים והכי קבעו רבותינו בי"ה: רפאנו ה' אלהינו ונרפא בברכה שכינית' לומר שהיא ארוכה ורפואה לינוקא דא"ר. המא ואי תימא ר' לוי מתוך שנתנה¹ מילה בשמיני שצריכה רפואה לפיכך קבעוה בשמינית ורמז מן התורה מנין שנא' יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו, מכאן שמעמידן הקתדראות ערוכים ג"י כדי שיבקשו עליהם רחמים, ומביאין שם המפה שמקנה בו המהל ידיו ופיו המלוכלכים מן הדם. ומפני מה עשו תקון זה שפורסין מפה על פתח בית הכנסת, כפי דורי הר"ר אפרים מבונא² זצ"ל אמרו חכמים בזכות שני דמים יצאו בניו ממצרים דם פסה ודם מילה וישראל לקחו הדם אשר בסף ונתנו על משקוף בתיים לאות שלא יתן המשחית לבא אל בתיים לנגוף ולפרסם הגם לפיכך נותנין המפה על הפתח להראות כמו כן אות לשם המילה לפרסומי נסיון המצוה שנא' והי' לאות ביני וביניכם, וכן במוציא שם רע היו פורסין השמלה לפני ב"ד להראות אות ועדות לדם בתולי הנערה.

דין מילה צריך עשרה.

וכיון שנקראת המילה אות, צריך לזמן עשרה³ שם. למול ולברך לפנייהם כדי שיפרסם הנסיון הזה והאות שבו נתנסה אברהם אבינו לכתחלה בעשרה היכא דאפשר, אבל היכא דלא אפשר מהלינן ומברכינן אפי' בפתח

באר יעקב

- (1) מנחות פ"ד, ירושלמי ברכות פ"ט. קהלה רבה ע"פ מן חלק לז' וכו'.
- (2) ברית אברהם בפתיחה לה' מילה. עמודי העבודה ח"א. נו"ן זינאנגאמלע פאָעזיע ז'ד 226. ד"ה למלכזי נרפא דף כ"ה ודף ל"ג. עמק הבכא ז'ד 48 42.
- (3) ש"ע י"ד ס"י רס"ה. עור צבס ר' זמח גאון. וכ"כ בעל העיטור. פרקי ר"א פ' כ"ט שלטי הגזורים פר"א דמילה. שבלי הלקט ס"י ד'. י"א שצריך עשרה על המילה משום דאמרו רז"ל דהיוק הנמול דומה למי שיא מציה האסורים שצריך להודות באפי עשרה וע"כ או' הודו להי' כי טוב וגו'. ולפי שהצרכה היא בצביל החיוק מסעימין לו מכוס של ברכה, כמ"ש השלטי גבורים אשר סביב המרדכי, והבי' מ"ש בצדק"א פ"ט שאין שום עדות שנתן הקב"ה לישראל שלא יהיה אלא בעשרה. והבא נמי יעידו עדה העשרה על האב שהכניס בנו בצרכיו של א"א. וכן מצינו בש"ס דאמר ליה שמואל לרב הניחא חייתי בי עשרה ואמר באנפיהו המזכה לטוב לא קנה. והג' כתב הרב זכר דוד מאמר אי' פס"ו בשם מאורות נתן כ"י דטוב לעשות מ"מ בעשרה כי ע"י מילה ופריעה מתגלים עשר פעמים מה של י"ד דועיר וזורה על העשרה העומדים בש שמילה ופריעה נימער' עשר פעמים אדם, ד"א י' חיוב שצפסוק וגם אח דבס צריך שלהתי אסיריך לפיך מלין בפני עשרה. ט"א דמצינו בגמ' ברכות כיון שבא הקב"ה לבהכ"י ולא מאא עשרה מיד הוא כועס, כי אין השכינה אורה בפחות מיו"ד, ר"ל אין עשרה לדיקים בעשרה בהם השכינה צבית הכנסה, ועיקר המילה להכניס החיוק תחת כנפי השכינה, ולתתמו צחותם המלך מלכו של עולם, וחליהו שהוא שלוחו, שהוא כמותו, מוכרח הוא להמלא בשעת המילה, לכן ראוי הוא שיהיו שם עשרה לכבוד השכינה, ולכבוד אליא ז"ל, ולכבוד המלאכה שהיה ברוב עם הדרה מלך ע"כ המחבר.

מ"ו, והכי שדר רב צמח ראש מתיבתא, היכא דליכא אלא אוכנא דסהיל וגברא דתפיש ליה לינוקא לא לדתי זמן מצות מילה, אלא התקיים זמן מצות מילה בשעתה אע"ג דליכא אלא תרין וכן הלכה: ד"א מנין למילה שהיא בעשרה מדרש ברייתא דרבי אליעזר בפ' י"ט עלי עשור ועלי נבל, כל עדות נאמנת לישראל בעשרה. הכנור שהי' דוד סגן בו ב"י נבלים. עדות המת ב"י. עדות ברכת השם ב"י. עדות ברכת המילה ב"י. עדות חליצה ב"י. שנא' ויקה בעז עשרה אנשים מזקני העיר. וחרם כמו כן ב"י. ובפ' ל"א כת' רמו מן התורה מנין י"פ כתיב מילה בפרשת מילה, הד דיתיר לא קהשיב הכתוב לחייבו כרת אם לא מל, שנא' וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה. ד"א י"פ כתיב מילה בפרשה כנגד י' נסיונות, וכנגד י' מאמרות, וי' דברות שבהן נברא העולם, להגיד לנו שבזכות התורה והמילה העולם עומד שנא' אם לא בריתי יומס ולילה חקות שמים וארץ לא שמת. ועוד כנגד י' תיבות שתמצא בזה הפסוק. ד"א כנגד י' תיבות שבזה הפסוק וגם את בדם בריתך שלחתי אסיריך לפיכך מלין בפני י' וכל מעשי המילה כמו תורה. כ"ז פסוקים תמצא מן ויהי אברהם בן תשעים שנה עד סוף הפרשה נטולו אתו. כנגד כ"ז תיבות שתמצא בפסוק ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו וגו' עד כי אני ה' רופאך. לפי שהמילה צריכה רפואה, ומכת המילה רפואתו דוחה שבת, כמו כן י' ערלות כתובים בפרשת מילה, והד כתיב וביום השמיני ימול בשר ערלתו הרי ז' כנגד ז' ימים שהילד ערל כנגדן יש ז' תיבות בפסוק תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב. מלמד שכל מעשי המילה כמו תורה. לפיכך מדליקין לפני מילה כמו לפני התורה: אלו דרשות העתיק הגוזר בדרשה של דודו הר"ר סנחם ז"ל.

דין מהדרין את המילה.

מהדרין את המילה¹ בכל ענינים, ברחיצה, ובבגדים נאים, במאכל ובמשתה. כדתנן בפ' מילה לגבי ציצית זה אלי ואנוהו התנאה לפניו בצעות,

באר יעקב

¹ שו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' כ', במקום שיש מנהג שמי שנולד לו בן זכר נוהגין לו בשבת הולכת ס"ה, ואם יש ב' ב"ב נוהגין לא' ההליכה ולהב' החזרה, ולמי שנולד ראשון יזכה בהליכה. ואם נולד לראובן ב"ו, ואחר שעה או ב' נולד לשמעון נ"ב ב"ו, ושמעון הוא חולה ולא צא לבה"ב, ואחי ראובן רוצה להוליד הסי' במקום אחיו, ושמעון מעכב ע"י הו' פשיעא שזוכה שמעון. ועי' שו"ת כנסת הגדולה ח"ב סי' י'. שו"ת מחנה חיים ח"ח סי' מ"ד. בישוב אשר נתקבצו צימים נוראים מכל הסביבות, ומן שכר עליות ונדריים ישלמו לבעלי הפלוגה ואירע צריח מילה שם, אם הסדק והמוהל חייבים לעלות לחורה צריח או צריח מאחר שגורמים להם הפסד גדול ה"ו במקום שאין מוכרים המזות אז המוהל והסדק צריח חייבים לעלות לחורה ויש להם קדימה על אחריים, אבל במקום שמוכרים העלויות צעד כסף אז אין חיוכס ויכול להפסיד לנצור. שו"ת פנים מאירות ח"ב סי' קיח. אם היו בשבת צ' חייבים אחי הילד בשבת

עשה לפניו סוכה נאה, אתרוג נאה, שופר נאה, ציצית נאה, כתוב לו ס"ת נאה, ובורכה בשיראין. ואף המילה צריך להדרר¹ אם יש שם ציצין ותקנתה, ד"א כיצד מהדרין המילה. יום שלפני המילה רוחצין האב וב"ב להדור מצוה, ורוחצין ג"כ הצבור עמהם משום כבוד המילה. למחר ביום המילה מהדרין עצמן² במלבושים נאים ביום שזוכין בו להכניסו בביתו של

באר יעקב

שהולך לבית הכנסת וא' יאהרצייט, והשני היא איש וכבוד מן הא' איזה מן קודש? תי' אם נוכל לקרות שניהם חסוד, אבל היכא זא"ל לקרות שניהם אבי הבן דוחה ל"ג כמצינו בלבוש, ובמג"א סי' רפ"ב. ועי' שו"ת כנסת יחזקאל ח"א סי' נ"ד. שזרי כנסת הגדולה סי' קל"ד. ב"ב ט"ז לו ס"ת שחייב לקרות מהוכה, ויש עוד ב"ב ויש לו ג"כ ס"ת, ואבי הבן והזן ג"כ צדית הכנסה מי קודש הי' אבי הבן קודש להזן, צ"ב קודש לאבי הבן. שזרי כנסת הגדולה שם ב"ב שקרא לתורה כמנהג, ועלה אחר ובכך בקול תי' מאחר שלא מיחו בו ובכך בקול רם אעפ"י שלא ענה אמן אחריו אין לחייבו בשום דבר. ועי' תוס' צ"ק ל"א ע"ב ד"ה וחייבו ר"ג זא' שנקרא לס"ת וקדם אחר ובכך אמר ר"ה הלא חזרו ענה אמן וגדול הטובה יותר מהמבכך. שו"ת מוהר"י מצנז'א סי' ק"פ. אשה אחת זאה מעיר אחרת וילדה בן ביום ה', וגעשה א' מהשבטי העיר צ"ב. ובע"ש נולד בן לא' מצני העיר, ומנהגם לקרוא לס"ת אבי הבן וצ"ב ואינם יכולים לקרות רק לא' מהם מי מהם קודש תי' צ"ב קודש מצ' עעמים א' משום פרסום קיום המצוה, ובי' כל הקודש זכה, ואין עונה דזה השני תושב והראשון גר.

(1) שבת קל"ג ב'. פירש"י יפוי מצוה מצוה היא.

(2) כי י"ע שלהם הוא. ולכן ראו שלא לעשות מלאכה קודש המילה. ורא"י מירושלמי פ' מקום שנהגו דביום שהיחיד מציא קרבן אסור בעשיית מלאכה. והע"ג שכתב הרמב"ם צפיו מה' כלי מקדש דיחיד כנדב עזים או גזרין למערכת אסור באותו היום בהספד ותענית ומנהגא ולא מן הדין אפי' מדרבן. מ"מ מדברי ההוס' נראה דהירושלמי משמע דאסור עשיית מלאכה הי' מדאורייתא והר"ן צפ"י הנו' כתב ואפשר דמדרבנן הוא אלא דאשמכיה אקרא ש"מ דאינו מנהג לבד אלא אסורא גמי. ולכן אם המציא קרבן עזים אסור בעשיית מלאכה באותו היום, כ"ש למצוה הגדולה הזאת השקולה ככל מצות הזורה שעי' יבנסו הב"ב, והמהול, והסנדק לעבודת ה' כ"ש שהיו אסורי מלאכה ביום המילה. ופר"ח כתב דאבי הבן לא נאסר במלאכה ביום המילה, אלא שהיו נוהגים להרבות במשחה ע"י איח' סי' רל"ב. ובק"ה מקומות נהגו שהמהול והסנדק מהענין קודש המילה, ומציאין רא"י מן הפסוק לא תאכלו על הדם ע"י רבינו בחיי פ' קדושים. והרב מעבר יבק בחלק עהר עין הקטורה פ"ה כתב שכל העם ההולכים לצדית מילה הם כמקבליה פני השכינה הזאה להופיע מאורה על כל המטפלים במצוה ההיא ויש להם תוספות בשמה ג"כ לכן אמרו שו"ע שלהם הוא כמו בשבת וי"ע יש נשמה יתרה וכו' ע"ש. והרמ"ע ז"ל צמ' אם כל חי ח"ב פ"ל ע"פ ויזכור אלהים את צדיקו וכו' כתב דבמילת את צדיקו מרבה השכינה השורה על ישראל בזכות הצדיק, ולכבוד נאמה להם מצוה פריעה ולהקבלת שניה נהגו כ"י לקיים מ"מ ברוב עם הדרת מלך. ועוד מי שבא למקום שעושין המילה לענות צרכותיה נהפסרו עונותיו, דאמרי במדרש שאין אליהו בא לצדיק מילה אלא"כ מכפר הקב"ה את כל עונות הנמאחים שם כמ"ש הרב מכשירי מילה ס"ד סי' ע"ש.

אברהם אבינו, ואף המוהל ⁽¹⁾ צריך להדרר עצמו במלבושים נאים משום כבוד: ויש מקומות שגם הצבור מהדרין עצמן במלבושים נאים מפני הכיבוד המצוה שהיא גדולה יהדין עמהם. וגם הקטן מרחיצין אותו לפני המילה כדי לנקותו ואפי' בשבת נמי שרי, ומלבושין לו לקטן כמו כן בגדים נאים להדור מצותו. כתונת בד וסרבל של מעיל ומצנפת של מעיל על ראשו ביום התונתו, ⁽²⁾ ונושא אותו אשתו ⁽³⁾ בעל ברית בהדרר לבית הכנסת, מיד אחר שגומרים הצבור תפלתן ויצא האיש כנגדה מבית הכנסת ומקבל את הנער מידה ומכניסו לבהכ"נ למולו, ועומדין הצבור מלפניו ואומרים ברוך הבא! ⁽⁴⁾ ומכניסו אומר בשם ה' :

באר יעקב

(1) נוהגין שהמוהל לובש צנדים נאים דרגל ידיה הוא, ומוזז לדבר. מאד, הוד, והדרר לצסהו ר"ה מוהל ע"י מטה משה.

(2) אכן עזרא פ' אמוה ע"פ כי חתן דמיס אהה לי מנהג הנשים לקרוא לבן כאשר יומל חתן, כמו שהיו קוראים לאדם ציוס חופתו חתן. כי זה הוא ענין ההחדשה בשמחה. וכמו שהחדש השמחה ציוס החופה, כן החדש השמחה ציוס המילה. לכן ילבישו אותו צנדי הוד והדרר. ⁽³⁾ מהר"ל כשהי' סנדק היה מביא בעצמו החינוך לבית הכנסת, ולא הניח אצלו להביאו אצל כהן צעק מהריס דמי שרואה לזכות גם לאשתו הרשעה בידו. וכן נוהגין בכל תפלות ישראל ול"ג המנהיג יום לאס הילד יוהר שייכות משיב לאב, משני שדומה הכנסה זו להכנסתו להורה, ולחופה ולמע"ט. ואלו אצל ה"ה אמו מביאהו לבית הספר לכן אמר שלמה הע"ה ואל הטוב הורס אמן. וכן צמע"ט האס מחויבת יוהר להדריך את החינוך בדרך הישר כי אס יהי' בן מביס וכן כסול הוא הוגה אמו, ועי"כ נאמר אצל שלמה (משלי ל"ח) אשר יסדרו אמו. הי"ה כמן. ע"י סדור המנהגים וכה' בהשגן קפן ס"י ש"ז אצל חין למול בחוקה ואפי' בעלה מוהל או אביה או בנה, ואלו כבוד המצוה שהיא הכנס מקושטת בין האנשים. ועוד שלא נעויות למול אפי' בנה, ואי"כ למה החטוף המצוה מהאנשים. ולכן כהן הכנסה הגדולה בתשו"י הי"ד ס"י רמ"ב דחין שום מצוה כמה טעושה צנסדקוה שלה ומכ"ש לדחות אצלות ז' צנסדק. אצל מ"מ אס הצדיה הוא צתוך ביהא אפטר דהיא מוהר'. ולכן אשה הסנדק הוכל לשעוד צנסעודה מילה תוך אצלות של י"ב הדש כמו בעלה ע"י צמג"א א"ה ס"י הקניא סק"ג. וע"י צמח"ה הסקל שס דלא ידע חילוק בין סנדק לאששו. וכן הדין צנסדק קטן הוא שלוקח החינוך מאבי הנער ונותנו למוהל משום הדור מצוה כמ"ש צפסחיס ועסקו הרמז"ס צפ"א מה' קרבן פסח הי"ד וז"ל וכתע השוחט וקבל הכהן ונתנו לחברו וחברו לחברו כדי שיהעסקו רבים צמ"ה עד שיגיע הדס אצל הכהן המקריב, הרי דמשום צבז עס הדרה מן מלכו של עולם כמ"ש צמרח מרבים צמחיס הי' במילה כדי שיהיו רבים העוסקים צמ"ה וכו'.

(4) מנורה המאור. אבודרהס. מאי. מטה משה. וכל האחרונים כהבו הבא צניועריח הי' כלו' צרוך הגמול לח"י כמנין הבא. וצס' חיי אצרהס ס"י ש"מ משס רצו המוצא צס' זכר דוד מ"א פ' פ"ה ס"י צרוך ר"ח צ'שמחה ר'בה, ו'ענו כ'ולס. הבא הינה, ביא א'ליהו. צסס ריה צ'שביל ש"יראה מוילה מילה ר"ח מלאך יושב ל'פני ה'ארון. או מ'שהה י'עשה ל'כל ה'קראוהי. או מוהל. יוודר ל'פני ה'חופה.

דין שמחה בליל המזוזה לבעל ברית.

אור לשמיני בעל ברית עושה שמחה ומשתה משום כבוד המילה, מפני שמיניע הוא לדבר מצוה כרתפיש ליה לינוקא בחיקו מניל: דרש במדרש תנחומא בפ' תוריע וביום השמיני ימול בשר ערלתו בא וראה כמה מתכבין ישראל את המצות שהן מוציאותן יציאות הרבה כדי להכב את המצות א"ל הקב"ה אף אני מוסיף לכם שמחה שנא' ויספו עניים בה' שמחה ואבינוי אדם בקדוש ישראל יגילו מן אור שמיני בעל ברית עושה שמחה ומשתה בין ובמיני מגדים, ומכאן נהגו העשירים כמו בן שמוציאותן מכספם ונותנין לעניים להיות בעל בריתו שותפות למצוה רבה והכיבה כשמלין את בניהם, לפי שהיא מצוה השקולה כנגד כל המצות, ועדיין הוא מנהג בשאר מלכויות שבאים¹) ממקום אחר ונאספים שמה

באר יעקב

¹ אין להזמין הקרואים לסעודה ברית מילה ע"י שמש, כ"א לא יצואו ויטלו ברשת החרס. מהר"ל היה מזהו לשמש שלא יקראנו למשה של ברית מילה. וכן הביא הרב מכסרי מילה ב"ס הוספת מרובה, דיש לזה לממש שלא יקראנו אס אין דעהו לילך, דא' מהמזדין לשמים הוא מי שאינו מיסב בחבורה מזה כפי' רש"י צפ' ערבי פסחים דף קי"ג ספ"י כגון משחה של ברית מילה או זה כהן לכתן וכו'. ע"י ילקוט קהלת רמז תתקע"ג שכתב אס זה לאהבך משה וקרא לך ולא הלכה, יכול את לומר אבא אלך במילה, ואס בזה לו מילה ולא הלכה יכול את לומר לו אבא אלך וכו' בהמיה. וע"י ברכות דף כ"ו וחסרון לא יוכל להמנה שנתנו חבריו על דבר מזה ולא נמנה עמהם. ודוקא שיהיו שם ב"א מהגנין כמ"ש שם, וברמ"א י"ד ס"י רס"ה סע"י י"ב. רמב"ם פ"א מהל' מילה. סנהדרין כ"ג א', כי בסעודה שאינה של מזה אין ה"ח רש"י להנות ממנה. ורבינו אלפסי כתב כל הנהגה מסעודה שתי"ח מסובין כאלו נהנה מזיו השכינה שנא' ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני ה'. ע"י ברכות ס"ד. ובפסחים פ"ג דף רמ"ב כתב רבינו אלפסי חכמי דורנו יב להס ע"מ להסמך שלא לאכול בסעודה אחרים, דעכ"פ אין לנו סעודה מזה, כי כמה ב"א שאינן מהוגנים מסובים בסעודה ומקילים ראשם בדברי לזנות וערוה אפי' צפני החכמים והגש"ס, ות"ח נדמה ציני"ס כקיתון של חרס. אבל במרדכי ש' מקום שנהגי בהוב מפי מהר"ם שנקרא סעודה מזה אפי' היא רב"ה כ"ו שאומרים שם טיחה והשפחות, הביאו בעל מנן דוד על ש"ע א"ה ס"י הר"ע. אבל בעונותיו הרבים שרבו, גם בהן הטיחות מערבים דברי שחוק ההול ולינות בזמן הזה. ע"י פחד יחזק את סמ"ך ערך סעודה אס אינה של מזה, וקיי הדעה שצירובליס לא היו נכנסים לסעודה א"כ ידעו מי מיסב עמהם. ע"י ספר נוהג כללן יוסף אורח מי הל' מילה בכ' ומ שאינו אוכל בסעודה ברית מילה כשהזמין אהו ב"ב הרי הוא כמנוהה לשמים. אבל אינו מחויב לננות א"ע אס הוא ת"ח לילך על סעודת ש"ב שם פומזים וריקים וע"י תוס' פסחים ק"י"ד. וכת' שם בזהו ד' מהל' דרך ארץ ואפי' על סעודה שמורה אזה לילך לבס, לא הלא כרענתהוא לא כמו שנהגים אזה אנשים פומזים ופחותים קלי הדעה שסובין אזה בעל הסעודה יתן כך וקך, עד שמדק המוסר החיוב על בעל הסעודה שלא יהיה עיניו זרה באורחים ולא יהיה בילי, אלא יתן כפי הזמן ובפי האורחים, עכ"פ אין לנו לכפותו דאין אנו יודעים מעמדות של חברו ויב מהעשר ואין כל וכו'.

באר יעקב.

כללי המירה לר' יעקב הגוזר

כדי שיהיו גם הם מן המנויין ומקיימין מצות המילה החביבה שבזכותה נצולין מדינה של גהינם :

טעם המצוה לבעל ברית.

ומנין לו לב"ב שעושה מצוה במה שתופס הנער בחיקו למול. אבל יש ללמוד מממרא תמצא בב"ר למה נקרא שמו ממרא⁽¹⁾ רבי עזריה בשם רבי יודא אומר שהמרה פנים באברהם. שאמר הקב"ה לאברהם שימול, הלך ונמלך בשלשת אוהביו. ע"נר אמר לו כבר אתה זקן בן צ"ט ותצטער את נפשך. אשכול א"ל למה אתה הולך ומסריה עצמך בין שונאיך. א"ל ממרא וכי לא עמד לך אלהיך⁽²⁾ בכבשן האש, ברעבון, במלכים, והדבר הזה שאמר לך למול אין אתה שומע לו? אמר לו הקב"ה נתת לו עצה למול הייך איני נגלה אל אוהבי אלא בפלטין שלך ואתה תהיה עמו שותף בברית הה"ד וירא אליו ה' באלוני ממרא. מכאן לבעל ברית שזוכה במצות מילה ע"י שנעשה שותף לברית מילה. ע"א במדרש הזית⁽³⁾ המול ימול יבא טהור ויטפל עם טהור⁽⁴⁾. רבי אבין בשם רבי שמעון אומר אלמלא מקרא כתוב⁽⁵⁾ א"א לאומרו הקב"ה נעשה שושבין לא"א ותפש בו כבעל ברית עד שכל אברהם א"ע שנא' וברות עמו הברית. וברות לו ל"ג אלא וברות עמו מלמד שאחו הקב"ה עמו כבעל ברית מכאן לב"ב שעושה מצוה. ענין אחר נדרש בשוחר טוב⁽⁶⁾ ע"פ החזק מגן וצנה. א"ל הקב"ה לדוד מה אתה עושה לי. א"ל אני אשבתך בכל אברי, בראשי אני כופתי בתפלתי בשערות ראשי אני מקיים לא תקיפו פאת ראשכם ועוד אני מניה תפילין בראשי. בצוארי אני מקיים מצות עטיפה בציצית. בעיני אני מקיים וראיתם אותו. בפי אני אהללך שנא' תהלת ה' ידבר פי. בשפתי אני אשבתך שנא' תבענה שפתי תהלת. בזקני לא תשחית את פאת זקנך. בלשוני שנא' ולשוני תהגה צדקותיך. באפי השתהויה שנא' וישתהו לאפיו ארצה. גרוני שנא' נהר גרוני. לבי שנא' בלבי צפנתי וגו'. הנה שאות ציצית כנגד הלב כל זמן

באר יעקב

(1) רש"י ר"ס פ' וירא. הנהומא סב. משפטי גמזאל סי' י"ג.

(2) פרכי ר"ח פ' כ"ג. פסע הקב"ה את ימיו והצילו מכבשן, וזרעבון, וזמלכים.

(3) סור רבה פ"ד סי' ו'.

(4) ריקאנטי סי' הקנ"ח השיב רבינו שמחה בדרך להיות בעל ברית טוב, כדי שיתרנה מלחך הברית הוא חליבו ז"ל ליטב בקהדרא כנגדו.

(5) ע"י מלוואים סי' י'.

(6) ילקוט ההלוי מזמור ל"ה סי' ע"ט כל עצמותי התמנה וכו' א"ר מנחם ח"ן לך כל חצר ואצר שלא קלם דוד להקב"ה. ובפסיקתא פי' צדאית רמ"ח מ"ע כנגד חכמים שבאדם, כל חצר ואצר אומר לאדם צדקתא ממך עשה צי את המטה הזאת, ובס"ה מטה ל"ה כנגד ימות החמה, כל יום ויום אומר לאדם צדקתא ממך אל העשה צי העצירה הזאת.

שאני קורא קריאת שמע שנא' והיו הדברים האלה על לבבך. מאחורי ומלפני השלכתי שני כנפים של טלית לאחור ולפנים כשאני עומד בתפלה. יד ימנית בה אני כותב ומראה בה טעמי תורה. יד שמאלית בה אני קושר תפילין של יד ובה אני אוהו ציציות בשעת ק"ש, מכאן שהיא חובה לאהוז בציצית כשהוא קורא את שמע. צפרנים לעשות בהן פריעה ולהסתכל בהם אורה להבדלה. כליות שנא' אף לילות יסרוני כליותי. מעי שנא' ותורתך בתוך מעי קרבי שנא' וכל קרבי את שם קדשו. רגל ימין מצות חליצה. רגל שמאל קודם ג' פסיעות אחר התפלה. כרעים כריעת ברכים בתפלה. הגיד מצות מילה ופריעה. ברכי אני נעשה כצדיקים פי' בעל ברית. לכך אמר כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך. מכאן לבעל ברית שעושה מצוה.

דין משתה ושמחה לאבי הבן ביום המילה.

למחר ביום המילה אבי הבן מרבה שמחה ומשתה וי"ט ומשלוח מנות למגדול ועד קטן לְהַמְנִיחַ וּבְרָצְרֵל (Brätzel) וביצים משום חביבות המצוה ולכבוד המילה. ומתוך השמחה יבקשו למגדול ועד קטן על האם שתעמוד לחיים, ועל הנער שיגדל לתורה ולמעשים טובים. יונק¹ תינוק והולך עד י"ב חדש ובנקבה כ"ד חדש ומכאן ואילך כיוונק שקין. אם מקרא מהכא לא תבשל גדי בחלב אמו תבשל בגימטרי' ב"פ שס"ה, ב' היתרה נגד יום לידה ויום פרישה. ומנין שאבי הבן מרבה בשמחה שנא' גיל יגיל אבי צדיק יוליד צדיק וישמח בו, וכתוב ישמח אביך ותגל יולדתך, ומדרש הוא בברייתא דר"א, ר"א אמר לא עכב אברהם מכל אשר צוהו² ה' שנא' ויקח אברהם את ישמעאל בנו וכו' בעצם היום הזה נמול אברהם וכו' וכשהיה יצחק בן שמונת ימים הגישו למילה שנא' וימל אברהם את יצחק בנו בן ש"י כאשר צוהו ה'. מכאן אתה למד שכל מי שמגיש את בנו למילה כאלו הוא כ"ג מקריב מנחתו ונסכו ע"ג המזבח³. מכאן שהיב אדם לעשות שמחה ומשתה וי"ט ומשלוח מנות באותו היום שזוכה להגיש בנו למצות מילה לה' ימים כמו א"א שנא' וימל אברהם את יצחק בנו בן ש"י כאשר צוה אותו⁴ ה'. וכתוב ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק. ודרשו

באר יעקב

¹ כצובות דף סי' ע"א יונק תינוק והולך עד כיה חדש דכרי ר"א ר"י אומר אפי' די ויה' שנים וכו'.

² פרכי ר"א פי' כ"ט.

³ זוהר פי' לך לך דף נ"ה א' האגא כל מאן דקריב בריה לקרבנא דא כאלו הקריב כל קרבנין דעלמא לקמיה דקביה, וכאלו בני מדבחא שלימתא קמיה וכו'. ושם ז"ל האו מאן דקריב בריה קרבנא קמיה קביה רעוא דקוב"ה וכו'.

⁴ כלבו סי' ע"ג כהב למה צמ"ע שהזמן גרמא נהיב פטורות, לפי שהקב"ה הוא עוז לזכר, אלו היתה פטורה לעשות המזבח צממנה ה"י הבעל אז בלא עזר, והיתה קטפה נופלת

כללי המילה לר' יעקב הגוזר

ביום ה"ג¹) מל אברהם את יצחק בנו באותו היום שנימול יצחק עשה אברהם משתה גדול, מכאן לאבי הבן שעושה שמחה ומשתה ביום מילת בנו, ומזמרים זמירות²), ודורשים דרשות מענינו של יום, מעניני המילה, לכבוד המקום ולכבוד הקרואים, וא"א שהשמחה במעונו³) לפי שאין השמחה שלמה משום צערא דינוקא.

מעם המצוה למוהל.

גם המוהל העוסק במצוה זוכה בה כשהוא כורת הברית מעלה עליו הקב"ה כאלו הוא מקיים באותה שעה תרי"ג מצות כמנין ברית, וכאלו על ידו העולם עומד שנא' אם לא בריתי יומם ולילה וגו' וכשהוא עושה פריעה עולה לו זכות מצות פריעה⁴) לכל ימות השנה שס"ה כמנין פריעה. נמצא שגם בזכות הפריעה העולם עומד, מכאן למוהל כשהוא מל שהמצוה שלו גדולה היא⁵), לפי שעל ידו העולם נתבסס⁶).

באר יעקב

צניעה כמו הנחת תפילין ושיבת סוכה אלו היתה גם היא מחויבה היו צריכים לעשות המצוה בזמן ק"ו והיה נשאר ביחס צלי השנחה. משא"כ במילה אלו היתה האס חייבה למול את בנה ישאר האב פנוי ויכול הוא להשגיח על ביהו ולעסוק בצרכיו סד"א דהאס חייבה לכן אמר קרא אותו ולא אחת, ועוד כי א"א לו לעשות המצוה רק פ"א. ועי' ירושלמי קדושין ל"ד.

¹) פרקי ר"א שס. שבת פר"א דמילה ק"ל א' בחוספות שס ד"ה שש אנכי הניח רבתי ה"י מילה.

²) העודה שלמה דף י"ט א' וז"ל ומי לא ידע בכל אלה, כי מצוה רבה היא ועליו נאמר כדל את ה' מהנוך א"ת מהנוך א"ל ממהנוך, ומי שמוחה ביד מי שמנגן ומסוכר צדיה הכנסת בשבתות וי"ט ובחופות וברית מילה לא ראה מאורות מעולם והדברים פשוטים יוחר מביטחא בכותחא. הנעיר ברוך בכמ"ר שמואל זלה"ה.

³) כחובות דף ח'. תוספתא מגלה פ"ג, שאלהות פ' חיי שרה רב חביבא איקלע לבי מהלא וברוך שהשמחה במעונו ולית הלכחא כותיה דמעייב עייבי משום צערא דינוקא, בנמרא איתא משום דפרידי דחיה ליה צערא דינוקא. והכוונה לרבינו בעל השאלהות ג"כ דהערה של צער ואין השמחה בשלימות.

⁴) מנורה המאור נר ג' פ"ב, כלל א' ח"א. פריעה בגימטרי' שס"ה נמצא מי שיב צו פריעה כאלו קיים שס"ה מצוה ל"ח.

⁵) במדבר רבה ע"פ מי הקדמי ואשלב וגו'. מי שאין לו בנים והוא מוהל וכו' אמר הקב"ה זה קדם וקיים מצותי עד שלא נתתי לו בנים לקיימן עלי לשלם לו שכר וגו' הוי מי הקדמי ואשלב. וגם בעשיית המצוה יזכה לתקן מזלו מ"כ.

⁶) זוהר פ' וירא ע"פ כחוס היום ואחבסס עלמא וכו'. וכן מצינו בפסיקתא דרב כהנא פסקא ויהי ביום כלות משה שעד שלא הוקם המשכן היה העולם רוחח, משהוקם המשכן נחבסס העולם.

דין תפלה ביום המילה⁽¹⁾.

סדר התפלה כיצד ביום המילה בתענית צבור⁽²⁾, שאלה זו שאל רבי מנחם בר מכיר את בן דודו רבנו יצחק בר יהודה ז"ל, יום המילה שחל להיות בת"צ כגון: י' בטבת, י"ז בתמוז, ג' בתשרי, מהו להתפלל פסוקי דרחמים וסליחות ודו', וביום כניסה אם אומר והוא רחום ותחנה ואא"א אם לאו וכשמברכין על היין אם יטעום המברך⁽³⁾ גם אם הילד אם לאו וכמה שיעור טעימה? זאת היא התשובה: כך אנו נוהגין במקומנו מילה ביום כניסה או ביום תענית שמתפללין סליחות ואו' ודו' כדרכו, ואין אומרים והוא רחום ותחנונים לפי שיום שמחה הוא שנא' ⁽⁴⁾ שש אנכי על אמרתך. לפיכך אין אנו נוהגין לומר והוא רחום ותחנונים, ודין הוא שמניחים במקצת, ואין צריכין להפסיק לגמרי ואומר סליחות ודו' אל ארך אפים ומנהג אבות תורה⁽⁵⁾ היא אצלנו יאחו בה צדיק כדרכו. מנהג בגרמיוז אין נופלין ע"פ

באר יעקב

⁽¹⁾ שכלי הלקט הלי מילה סי' ד'. דין הפלה צבדי"ג ט"ז כה מילה.

וכנסה ט"ז כה צרות מילה אין נופלין ט"ז ע"פ. ואם הוא בת"צ ח"א הודו. וצתענית צבור אומרים סליחות וי"ג מדות חבל ח"ג ע"פ וח"א החנה וצבור צרות. וכינוי יצחק ברי יהודה ז"ל כשאל מילה שחלה בת"צ כגון י"ז בתמוז, וט"ז גדליה, מהו להתפלל פסוקי דרחמים וסליחות ולומר דו' וח"א. והשיב על יום מילה כך נוהגין במקומנו שמתפללין סליחות ואו' ודו' וח"א ח"א והוא רחום ותחנונים ומנהג אבות הורה הוא ומצות מילה קבלו ישראל בשמחה דכתיב ט"ז חגי על אמרתך לפיכך אין נוהגין לומר והוא רחום ותחנונים ודאי שמיחין במקצת ואין צריכין להפסיק לגמרי סליחות ודו' וח"א. ועי' ריקאנטי סי' הק"ג השיב רבינו יצחק ברי יהודה דודו שאין לומר תחנונים ביום המילה מפני שקבלו בשמחה.

⁽²⁾ עי' מלוואס סי' י"א.

⁽³⁾ כוס של צרכה אם לא טעם המוהל נותן לחינוך הנימול. לדעת הב"י סי' רס"ה אין שיעור לשתייה זו. והרמ"א בח"ה סי' רה"ע סי' ה' כתב לדעת הגאונים צריך לשתייה כשיעור והיינו רביעיה. והלבוש חולק בזה, ודוקח סי' נ"ב כתב דבעין רביעיה.

⁽⁴⁾ מילה ע"ז ב' זכר פי ויחל. ושכן זה מילה כי קימוה כדלוי חף במחבואות לכן נצלו בצורתה. וכבר הגאון הניך בית יהודה בספרו קיבור מנחה חנוך כ"י: ר"ל רמז צפסוק חלום קביו ט"ז חגי על אמרתך כמנחם שלל רב. ד"ל למה נקטיה כמנחם שלל רב, וי"ל דמצינו בעבור ח"ה ונמ' צרכי במברכין על הטובה מעין הרעה ר"ל מי שמלא מציאה ח"ה אם נודע למלכות לוקחים ממנו, מ"מ לפי שעה טובה היא ומצד הטוב והמעיב. הנה מזה יש ללמוד ולקיים בגופו ובממונו: להב' הש"י בכל נשבו ומא"ו ואל ידאג על דאגת מחה, וזה מצינו במצות סעודה מילה או סנדק לפזר ממון ועושה סעודה לרבים ביום המילה כמ"ש כל מצוה שקבלו ישראל בשמחה עדיין עושין בשמחה ואל ידאג על הממון כי נאמן הוא בעל מלאכהך לבלש לך סכר פעולתך, וזה במדמה קיום מצוה זו למנחם מציאה ששמח עתה ג"כ וק"ל. ועי' חדושי הלכות מהר"ס ב"י"ג כ"ז פ"ה"א דמילה כ"י ט"ז חגי על אמרתך ר"ל אמירה יחידה מדלח כתיב אמרתך ציו"ד, וזה היא מצוה מילה.

⁽⁵⁾ שיע' י"ד סי' שיע' סי' ד' בהגהה ש"ג על הכי"ף דברכות פ"ח דף מ"ג. הזהרו במנהג

כללי המילה לר' יעקב הגוזר

ביום שמקיימים מצות מילה, לפי שאין אומרים תחנה אלא על צרה שנא' (1) יענך ה' ביום צרה ויום המילה היא יום שמחה שנא' יש אנכי על אמרתך וגו' ומאחר שהוא יום של שמחה מה לנו להזכיר צרות עתה ונאמר יענך ה' ביום צרה וגו' לפיכך א"א ביום המילה למנצח ולא תהנות, ודוקא שהרית אבל לערב נופלים, ואם יום כניסה הוא א"א והוא רחום אבל אומר א"א. וביום תענית צבור ומילה מתפללין סליחות ודויו כדרכו כמו שאמרנו, ואומרים עננו בתוך י"ח ואומרים כמו כן הפזמון זכור ברית אברהם כדי שיעלה לנו זכות דם ברית של זה עם זכות דם ברית של אברהם שהוא ראשון במצות מילה ויעמוד לנו זכותו וזכות של זה ויליין בעדינו ביום הזה ביום צום תעניתנו וצרותינו, פעם א' קיים רבנו גרשום זצ"ל המוהל מצות מילה ביו"ט של ר"ה וחזן שהתפלל אותו היום אמר חרוז אחד קודם שגמר הברכה של זכרונות גם כשאמר להיות לכם לאלהים אני ה' התחיל ואמר זכור ברית חרוז אחד אחרי כן גמר הברכה כי זוכר כל הנשכחות עד זוכר הברית ושבתוהו כל הקהל כי היה טעמו בצפיחת בדבש, שכיון דעתו שיעלה זכרוננו לטובה בזכות דם ברית המילה עד זכות עקדת יצחק ועם זכות דם ברית אבותינו היום ביום המשפט, ובמגנצא אומרים למנצח ביום המילה, מטעם יש להם לפי שנדרש בשוהר (2) טוב א"ר יהושע הכהן ט' פסוקים יש במזמור הזה כנגד ט' חדשים שהאשה מתעברת בהם. ומהו אומר דעני חייאת ענינא יתכון וית רביא הדין, ומשום דאית ליה צער לינוקא אומר יענך ה' ביום צרה ואין אומרים והוא רחום ואין נופלים ע"פ בהשכמה כמו שאמרנו לפי שהוא יום של שמחה ולערב נופלין ע"פ. והכל מורים עיר שיש בה שתי בתי כנסיות באותה בית הכנסת שאין מלין בה אומרים הכל והוא רחום ותחנה ולמנצח (3), לפי שהם אינם בכלל אותה

באר יעקב

אבותיכם בידכם ועיי' פ"ק דזינה. ועיי' אגרות גד"ל ח"א נד 154 שהרעס על החכם יש"ר וז"ל ס: יענך ה' בשן אשר הסיקך לשלוח ידך ולנעת אל קנה מנהגים אשר. אם אינם מזה הדור מזה הכ, ועל כל פנים אין בהם רע לא נגד ההורה ולא נגד השכל מאחר שהכל יודעים כי המון העם הרואה לעינים לא יתפעל בזולה סימנים חזונים אשר תשבע עינו לראות, כדרך שנתה ההורה הקדושה על עשיית המקדש וכליו זהב או מצופים זהב, ועל צנדי הקדש שהיו לכבוד ולתפארת צוהב מאבן יקרה, ועשה אשר אין לנו אחת מאלה הלא תועלת יש ולא נזק, וכמעט מן ההכרח אני רואה בהקצת הדיבור והרמוזים ופזיחה שערים והגבהה וגלילה ולויה, ועל הכל בסנדקאות והסעודה שאחריה והמתנות הנלוות אליה אשר היא בכללה המאפה טובה להמתיק לחך ההמון מריחות המזהב הגדול מצות המילה וכו' ע"ש.

(1) מדרש שוחר טוב. לפי שיש בו ט' פסוקים כפי' חדשי העיבור. ויונתן תרגמו דוקא על מצות המילה וז"ל יקבל לזוהא דיומא דמולתא, וכן כהב מהר"ל והדוקא.

(2) מדרש שוחר טוב. מטה משה סי' כ"ד צ"ב הרוקח.

(3) שו"ת זרע אהרן סי' מ"ג בית הכנסת שיש בה ברית מילה ואצ"ו הבן אינו בעיר. אם אומרים חתנון. סיך מצות מילה היא גורמת השמחה ולא צביל האב ש"פ שלו הוא.

שמחה והמצוה חשובין. וכן אותו מנין שמתפללין בבית האבל צריכים לומר למנצה ותחנה לפי שאין שמחה בבית האבל וכן הלכה.

מעשה היה בגרמזיא בימי רבינו יעקב הלוי ז"ל וחל ט' באב ¹ בשבת ודחו התענית עד למחר כתקון חכמים והיה אותו היום יום מילה, והוא בעצמו רבינו יעקב היה אב הברית וצוה להתפלל מנחה גדולה אחר שש שעות והלך למרחץ ורחץ הוא ובעל ברית עמו. אחרי כן הלכו לב"ה ומלו הילד והלכו לבתיהם ואכלו כל צרכיהם ולא השלימו עם הצבור, והטעם לפי שהוא סעודת מצוה, וגם התענית היה ב' באב, וגם מזה הטעם כדגרסינן ² ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת כ"ש הכא לכבוד המילה דחמירא יותר מחמישי לכבוד השבת.

באר יעקב

ואמרין כל מזה שקבלו ישראל בשמחה עדיין עושין אותה בשמחה. וכן כתב ב"י סי' קל"ה שלא לסול ע"פ לא צבית התקן ולא צביה"כ"י ציוס המילה, ולא כשיש שם חתן. ע"כ משמע מילה היא הגורמת השמחה. אבל חתן עד שיהיה שם חתן, ובמילה א"ע"פ שאין מלין צבית הכנסת אלא צבית אין גופלין ג"כ. ועי' ספר תורת חיים סי' ד' כג"ל. ב"ה צ"ה צ"ה חיי א"ה סי' רל"ו יהיה שנת אביו קודם שנולד אם אומרים תחנון ציוס המילה. הידן אפי' כשיש האב אין השמחה בצביל האב אלא בצביל המנוח ע"מ"ה וא"כ ע"פ. ש"ה פסקים ובכתבים לז"ה סי' פ"ה אם המילה היא צבית אם אומרים הפושטים צבית הכנסת הידן מקום שאין ההגיוק נימול באוהו בית הכנסת אוי' החינה. ועי' שו"ת דרכי משה שכתב דאם יש מילה בעיר אין אומרים החנה בכל העיר, עי' דרכי יוסף א"ח סי' קל"א. אם יש מילה צבית הכנסת מתפללין שם הב"ב ואין גופלין ע"פ, ואחר ההפלה יוציין לעזרה לעשות שם המילה, ובעזרה מתפללין שם הפלת והיקון. ואחריה כמה הפלות אם לריבין לומר תחנון הידן מאחר שנעשה שם המילה לא יפלו ע"פ. שו"ת הלכות קטנות היא סי' קס"ח הינוק שנולד מהול כשמיטפין ממנו ד"ב אם אומרים תחנון הידן שמחה מיהא איכא וא"כ. שו"ת בני יעקב סי' קל"א אם יש מילה צבית הכנסת הידן ששם רוב בני המקום הולכים להתפלל א"א תחנון בשאר צדי כנסיות הידן א"א תחנון בכל צדי כנסיות העיר, משום דמגור גרירי אחר צה"כ"י הידן, ואפי' יהודי התפלל צביתו לא יפול ע"פ אם התפלל בשעה שהצבור מתפללין. ב"ה צ"ה צ"ה חיי א"ה סי' רכ"ז בן שפחה שנימול לח' ימים אם מבטלין גפילת אפי' הידן אין להלק כלל ואין אומרים תחנון.

¹ ש"ע א"ח סי' הקט"ט. הענינה דף י"ב ע"א מהא דר"א בר' זדוק בא' ש"ה חל ח"ב בשבת ודחינהו לאחר השבת והשתענו ולא השלמנו משני ב"ש שלנו היה (פ"י) ב"ה קרבן ע"ה ב' באב) שו"ת תשביץ ח"ג סי' ח' מי שאירע מילה צנו צ"ב וכו' לעכבו למחרה כדי לעשות הסעודה ציוס המילה הידן אסור כי צ"ל מ"ע גדוהה אפי' שבת החמורה, ואם היה עושה הסעודה בליל מוצאי ה"ב או למחרה, מ"מ היה מקיים הסעודה מצוה, ומה גם צ"ב נדחה ליום א' ובלא"ה נמ"י אם היה עושה סעודתו אפי' צ"ב צ"ה היה עובר על דברי קבלה מא"כ עכשיו שבעל מ"ע דאורייהא ואסור.

² הענינה פ"ב משנה ז'.

דין טעימה מכוס של ברכה בתענית.

ועוד זאת תשובת רבי יצחק בר יודא לר' מנחם בר מכיר⁽¹⁾ המברך על היין בתענית מן התורה אין צריך לטעום ולא ליתבה לינוקא דלמא אתי למיסרך אלא לשהייה עד לאורתא, ואי לא לשתיה⁽²⁾ אמיה דרביא משום דהיא אינה יושבת בתענית, אע"ג דאמרו המברך צריך שיטעום כי טעים ליה אחריני שפיר דמי, מקרא מקשינן וביום הכפורים לימרו זמן על הכוס בבית הכנסת כשאר ימים טובים דצריך למטעם, ופרכינן וליתביה ליה לינוקא דלמא אתי למסרך, וטעמא דאתי למסרך דוקא בתעניות ההמורות דאיכא למיחש. אבל שאר תעניות דליכא למיחש כי טעים ליה אחרינא ש"ד, וביום הכפורים אין אומרים זמן על הכוס⁽³⁾ כשאר ימים טובים דצריך למשתי קדוש היום והכא ליכא למימר לשהייה עד לאורתא למוצאי יום הכפורים הילכך אין אומרין זמן על כוס ביוה"כ דלא אפשר. ושאלתם כמה שיעור שתיה, טעימה גבי מקדש הוא דבעי מלוא לוגמיו אבל שאר ברכות לא בעי מלוא לוגמיו וא"ה ביומא דתענית אסור למטעם ואע"ג דאמרינן אשה היושבת בתענית טועמת את התבשיל⁽⁴⁾ ואין בכך כלום, טעימה בעלמא בלא בליעה ואפילו בולעת קמעא אין בכך כלום, בספר הגאונים מצאתי: גם בשאר ברכות בעינן מלוא לוגמיו משום דאמרינן גבי יום הכפורים שתי מלוא לוגמיו חייב הרי המברך בפה"ג צריך שיטעום⁽⁵⁾ מלוא לוגמיו והכי אמר רב עמרם ז"ל מאן דמקדש קדושא

באר יעקב

- (1) הוא בעל אחרון של רבינו האי גאון תלמיד ר"ג מאור הגולה ע"י ביאורי מהר"ל סי' כ"ט. ריקאנטי סי' תק"ז.
- (2) דוקא ה"ל מילה.
- (3) מכוס דכיון שאמר שהחיינו קבליה עליה ואסור למיחשי, ואי יתיב להינוק אתי למיסרך, ע"י מג"א סי' הרי"ט א. ותק"ט סי' ז.
- (4) פסחים ק"ו. יומא ס"ה משנה א' נריך לשתות מכוס של קידוש כמלוא לוגמיו, אבל אם לא טעם המקדש לא יא, ודוקא בקידוש אבל שאר דברים הטעמים כוס מודים הגאונים דכתיב בטעומת אחר. ע"י ש"ע א"ח סי' רע"א טע"י י"ג. שו"ת שב"ץ ח"ג סי' ח. כוס של ברכה שלא טעם המהול רק להינוק הנימול דלדעת הב"י צ"ד סי' רס"ה אין שיעור לשתיה זו והרמ"א ב"ח סי' רע"ה ס"ה כתב דלדעת הגאונים נריך לשתות כשיעור והיינו רביעיה. והלבוש חולק בזה. ודוקא סי' נ"ב כתי דהא דאובל מטע מיורי ככזית א"כ ס"ה בשתייה דבעינן רביעית ע"כ, ע"י בבלי הלקט ה"ל מילה סי' ד'. ובשאלתם כמה שיעור טעימה גבי מקדש הוא דבעינן מלוא לוגמיו, יא"ה ביומא דתעניתא אסור למיטעם ואע"ג דאמרינן היושבת בתענית טועמת את התבשיל ואין בכך כלום, אבל למכרך בעינן מלוא לוגמיו לשתיה דמלוא לוגמיו מייחבא דשתיה כדאמרינן ביום הכפורים שתי מלוא לוגמיו חייב ע"י סדור ר"ע גאון המקדש אם טעם מלוא לוגמיו יא ואם לאו לא יא והיינו רביעית והכי אמר רב נערוגאי רא"ז וי"ב ע"י ש"ע סי' תרי"ב.
- (5) בועט פטור מן הברכה ברכות מ"ז ש"ע א"ח סי' ר"מ, בהענית מותר לטעום את

דיומא צריך שיטעום מלוא לוגמיו ואי לא טעים לא יצא ידי הובתו לגברי הואיל וברך בפה"ג, ואי לא טעים מוציא ש"ש לבטלה, ומצוה מן המובהרת שיטעום. מכאן למדנו שכל המברך על כוס של חתן ועל כוס של מילה, ושל קדוש ושל הבדלה צריך שיטעום מלוא לוגמיו ואם איסטניס הוא הוא שאינו יכול לשנות מן הכוס לפי שהוא מלוכלך בדם המילה יטעום בירו ואין בכך כלום ואל יוציא ש"ש לבטלה וכן הלכה.

דין מילה ביום הכפורים.

יום המילה שהל להיות ביום הכפורים מלין בחצי היום (1) בין תפלת יוצר לתפלת מוסף לאחר קריאת התורה בעוד שהצבור פוסקין צדקה לנשמת אבותיהם, ומשהין הברכה עד הלילה (2), ובלילה יטעום המברך עם

באר יעקב

ההבזיל מג"א סו' הקס"ז א'. ש"ע י"ד סו' קל"ה, חוקי חיים על ש"ע א"ח אות פ'. ועי' ירושלמי ברכות פ"ו. העולם ככרת ופדיונו ברכה, לכן אסור לאכול או לשתות בלא ברכה. (1) ש"ע א"ח סו' הרכ"א, וטעם משה אות התעיה ש"ת דבר שמואל סו' ז"ת. הר"ן פ"ב דשבת דף קנ"ח ב'. ריקאנטי סו' הקנ"ח משם רבינו יצחק ב"ר יהודה, רוקח סו' קנ"ב. מלין בחצי היום כג"ל. ועי' שבלי הלקט סו' ד': וזיום הכפורים יולאין לאחר קריאת התורה קודם שמהלין מוסף, ומהלין ואח"כ מתפללין מוסף ע"כ.

(2) אשכול הל' מילה: כך ראינו כל העמים שאין הולדת שוהה בו אין מצרכין על היין. ועי' שבלי הלקט ב"ס סו' ד' היבא דמיקלע יום מילה ביום הכפורים אמרי רבוותא קמאי ז"ל מצדק על הכוס ומנהגו הוא להניחו עד מוצאי יום הכפורים ואמרו של חינוק בזה אבות. ואש"כ דאיכא למימר ליטעמיה לינוקא בלא הגיע לחנוך, וטפי דאיכא למימר דלא נרין. אלא מיהו הכי מנהגא, מאי אית למימר דילמא אישפיק, ואין מצטלין מנהג צדק. ובעל הדברות כהב דלא סבירא ליה דאצו במקום אסורא דכיון דפסק דמשחתי בני בניו מקמי דלפעוש צעי לצרכי ברכה אחריתא דהאי קמיתא ברכה שא"ל הוא דהא עובר משום ל"ה, ומסביר לן ביה"כ וה"כ לא מצרכין כלל אצטא ועבדין כדוכתא דלא שכיחי חנוכה. ולא מצינן למימר ליטעמיה לינוקא דלית הלכתא כרב אחא בר יעקב דלמא ארי למיסרך כדאית' בעירובין. אבל בשאר העניות דקי"ל רצו אין מחטנין מצרכין אכסא. דאש"ג דאמרינן המברך נרין שיטעוש מימ היבא דאשכר אבל היבא דלא אשכר יהבינן לינוקא דלפעמיה ותפיק, וכן כהב ר' שמעון קיירא ביה"ג. ובד מהלין ביה"ה לא צעי כוס, אבל בשאר העניות אי צעי מיתיה ואי לא צעי לא מיתיה לית לן בה. ורבינו יצחק ב"ר יהודה הסיב על המילה בחל ב"ז" שצדק על היין ואינו טועמו והמנהג חורה הוא שא"ל לטעמו ולא למיחבי לינוקא דארי למיסרך, אלא לבהי' עד לאורתא ולשתייה אימיס דינוקא כי צעי למיחב בצעניתא. דאמרינן המברך נרין שיטעוש וכי עמיס ליה אחריתא ש"ד. ונדמקסינן ביה"ה לימרו זמן על הכוס וליחביה לינוקא ומפרקין דארי למיסרך, הא ליבא למיחב למיסרך כי טעיש ליה אחריתא ש"ד. ואי משום טעימה סינוק הנימול אינו כלום שאין בה שיטעור טעימה, מ"מ אם מלו בלא כוס אין בכך כלום. ור' בנימין אחי כהב דאש"י על היין מצינן לצרכי ויהבינן ליה לינוקא וליבא למיחב דילמא ארי למיסרך, לפי שאינו דומה לקדוש על הכוס בלילי יום הכפורים דהתם מילתא דקביעה היא, וכיון דחזי דכל שעתא ושעתא יהבי

כלרי המילה לר' יעקב הגוזר

אביו ואמו לפי שהמצוה באה על ידם, וכן מצינו בחתן¹, המברך טועם בראשונה ואח"כ טועם התן וכלה² לפי שהברכה באה ע"י ולא ליתבי לינוקא למעום ביום הכפורים, לפי שתענית י"ה המור שעונשו כרת ואיבא למיהש דילמא אתא ליה ינוקא למיסרך בשנה אחרת.

פעם אחת מל רבנו גרשם המוהל ביום הכפורים והורה לו דודו רבנו מנחם ז"ל לעשות כן ושהה הכוס של ברכה עד הלילה וטעם בלילה ואם הילד.

דין רחיצת הילד ביום הכפורים.

³ רחיצת הקטן רוחה יום הכפורים בין לפני מילה ובין אחר המילה ועושיין לו כל צרכיו כבשאר ימים, במלאכה שאי אפשר לעשותה מערב יום הכפורים כמו שאמרנו למעלה. ואם אין לו המין עושיין מדורה ומחממין לכתחלה כשאין הגוי מזומן שיחמם לפי שמצות מילה רוחה יום הכפורים,

באר יעקב

ליה כסא דקדושה נהאי יומא מימר אמר דינא הכי כשאר י"ט דמקדשין בתי על הכיס ואתי למיסרך, אבל הכא זימנין חילקע וזימנין לא חילקע וליכא למיסרך מידי וכו'. ועי' ריקחנמי סו' תקל"ז שבי' מילה ביום הגוס פסק ר"ה דיתן אותו להינוק דלא אתי למיסרך בין שחינו קבוע בכל בנה. ועי' אבודרהם שכתב: ואל הר"י בן גיאת לענין ברכה ב"ה או בתי"ב והשיב דלא מצרכין כדעבדין בדוכתא דלא שכיחי חמרא. וחזיק לגאון דאי מצרך על היין ומניחו עד לערב וזוהו ואלו לס"ל הכי דק"ל המצרך זריך שיטעום הכא לא אפשר. היכי לעבד לברך עניה ולא לטעום המצרך זריך שיטעום, ליטעמיה לינוקא חייסין דילמא אתי למיסרך פי' יבא לשתיה בלא זה. לנחיה עד לאורחה הא קי"ל זריך למטעמיה מקמיה דלשתיה ואי אפשר מקמי דלפוט זריך למיהדר ולברוכי. ואי לא הדר ומצרך משהכח דקא שרי בלא ברכה, ואי הדר ומצרך הווי"א קמייהא ברכה שא"ל. וקא עבר משום ליה. הילכך לא אפשר ומחליין ליה בלא כוס, ולהכי לא מצדלין על הכוז בתי"ב שחל להיות במו"ש. וכן כהו הרמב"ם אבל החוססות כהבו שיצרך על הכוס ויתן לחינוק.

¹ שו"ת רבינו מנחם גאון, כוס של חתן ושל כלה אמרו רבנן או שיטעום המצרך או בועמו אחר שיד. וכן כהו ר' נחמ בן פלטי גאון, כוס של חתן ושל כלה המצרך זריך לשתיה. ואם מקפדין שזה חתן וכלה. וכן אמר של הינוק הנימול שהמצרך א"ש לטעום הוא בעלמו אף כהן אשפ"י מצרך המצרך וזוהו אותו חתן שפיר דמי.

² עי' סדור הגיון לב צמקור ברכה דף 198 ושם מביא משם בנו של הרמב"ם שהמנהג להפעים מכוס המצרך מעט להחתן ונס להכלה אחריו שהוא מנהג נאות עם היות שהתלמוד לא יחייבו.

³ בזמן חממי הגמרא אם לא היו רוחות את הילד לפני ולאחר הצילה וציוס הג' למילה במים חמין הי' מסוכן, לכן היו מחויבים לכוז משפטו כשאל יום זה להיות בשבת או ביה"כ. והאידיגא לא נהגו ברחייה כלל. אם רוחים שיש לחוש לסכנה אם לא ירחו אותו אחר המילה בודאי מותר לרחו מדי דהוה אשאר מילי שיש בו סכנה. ועי' פחד יצחק ערך מילה. ועי' ש"ע א"ח סי' תקפ"ט.

ואם אין עירוב שם יוצאין מבית הכנסת והולכין אצל הקטן ומלין והוזרין לביה ומתפללין תפלת מוסף.

דין מילה בת"ב.

יום המילה שהל להיות בת"ב מתפללים תפלת היום בהשכמה וגומרים קינות ומקיימים מצות מילה (אלתר¹) בבקר קודם שיאמרו איוב הטעם לפי שמצוה למול בבקר. ועוד שהאבלות פסק קצת שעמדו כבר מן הקרקע וישבו על גבי כסאות. אבל בגרמיוז נהגים שאין מלין קודם הצות, ואחר הצות חוזרים לבית הכנסת ומקיימים מצות מילה, והטעם לפי שקודם הצות הל עדיין האבלות ומ"מ קבלו עליהם בשמחה כמו התורה דכתיב שש אנכי על אמרתך. ומן הדין הו"ל להמתין עד אחר הצות אלא שצריכים להמתין מעט ואין מעכבין כ"כ להטריח הצבור לחזור לבית הכנסת, אלא מיד אחר הפורעניות שגמרו קינות, וירמיה, ואיוב, ואמרו קצת נחמות שבישועה ומביאין הקטן לבית הכנסת ומלין ואינו מהויב על ההשכמה שכל היום כשר למילה כמו שאמרנו למעלה, לפיכך צריכים להתעכב ונראין הדברים. ובלילה מרבין בשמחה ומשהין ליה לברכה עד לאורתא², ויטעום המברך ואביו ואמו לפי שהמצוה באה ע"י פרי בטנם ולא תהא ברכה זו לבטלה, ולא ליתביה ליה לינוקא לטעום לא בט' באב ולא בצומא רבה, לפי שהם חמורים משאר תעניות הכתובים. יום הכפורים ענשו בכרת, ט' באב כמו בן חמור, לפי שגלינו מארצנו וחרב מקדשנו ונטל יקרנו, כדורש רבא³) עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בת"ב בדרך שמתענות ומשלימות ביום הכפורים. ובין השמשות שלו ג"כ אסור הלכך המברך לא לטעום עד אורתא ולא ליתביה לינוקא דילמא אתי למיסרך לשנה אחרת כמו ביום הכפורים, אבל שאר תעניות החמורים כמו ג' בתשרי, י' בטבת, י"ז בתמוז, תענית אסתר אעיג שהם חמורים מדאורייתא נותנים לינוקא לטעום מן הברכה ולא נחוש דלמא אתי למיסרך. ואעיג דאמרינן המברך צריך שיטעום כי טעים ליה אחרינא ש"ד ואפילו בתעניות הללו הכתובים. ודקא קשיא לך המברך צריך שיטעום היכא דאפשר, והיכא דלא אפשר

באר יעקב

(¹) שו"ה רב שריח גאון וז"ל: וכן הציב רב יצחק צ"י יהודה קטן כהל שמוי שלו בה"ב אין מלין אותו אלא עד המנחה משום דאמרי קוניה. וחזינא שש אנכי על אמרתך זו ברית מילה כדכתיב כי שמרו אמרתך וצריכתך ינצונו מה להלן ברית אף כהן ברית. עיי' ריקאנטי סי' הקצ"ו ועיי' שבלי הלקט שם סי' ד' מילה כהן נוהגין צורמישא מוהלין מחזות היום דקודם י' שעות עדיין שעה אצילות וכ"י.

(²) דעה ר"ה בתענית ס"ה הכוס לחינוק. ורבינו יצחק צ"י יהודה הציב דלא יתן לחינוק אלא או לישיבה אמיא דינוקא או לשהייה עד לאורתא משמע דבשום תענית לא צעי היולדת למיזה בתעניתא כיא ביום הכפורים שהיא מדאורייתא ועיי' ריקאנטי שם.

(³) פסחים דף כ"ד ב'. שיע א"ה סי' תקין סעי' א' ותקניד סעי' ה'. מגי"ח סי' תקנ"ד.

כללי המילה לר' יעקב הגוזר

יהיב ליה לינוקא וטעים כדי שלא יהא מזכיר ש"ש לבטלה. מהא דתנו רבנן לא יפרום אדם פרוסה ⁽¹⁾ לאורחים אי"כ אוכל עמהם. לא אבל פורם לבניו ולבני ביתו כדי לחנכם במצות, אלא כי לא טעים איהו וטעים אחרני ע"י הדחק שפיר דמי וכן הלכה. וכן ראינו וכן עושין הלכה למעשה בכל יום, לברכת התנים שנותנים לתינוק לטעום במקום המברך בתעניות הללו הכתובים, בעשרה בטבת, ותענית אסתר ואין הוששין דילמא אתי למיסרך, לפיכך הכא נמי לגבי מילה נמי לא ניהוש. אבל שאר תעניות שאינן כתובים כגון תענית דשני וחמישי ושני ותענית דיחיד ⁽²⁾ או תענית הלום יטעום המברך ואין בכך כלום, ובכל מקום מטפטפין ⁽³⁾ מן הברכה בפי הילד כמו שרגילין לעשות לפי שעל ידו באה הברכה ⁽⁴⁾ ומשנרין גם לאם הילד בכל התעניות משום שהיא אינה מתענה חוץ מביום הכפורים וט' באב שגם היא שרויה בתענית, ולמה שותה האם לפי שהמצוה באה על ידה. ד"א לפי שנא' שירה עליו לכך שותה אמו של תינוק, כיון שאי אפשר לאבד אותו הכוס כיון שברך עליו בפה"ג בבית הכנסת. לפיכך צריך שיטעום המברך תחלה ואח"כ אם הילד, שכן עושין להתן וכלה, וכן דרך כל המברכין. וביום הכפורים וט' באב משהינן לכוס עד לאורתא ומשקין לאם, ואם אינה רוצה ישתו אחרים ואל יאבדו אותו כוס בידים כיון שנא' עליו שירה וכן הלכה בשבתות, ובר"ה ובשאר רגלים, מלין אהר בית הכנסת.

דין מוהר שחל עליו אבילות.

מוהל שחל עליו אבילות, וחל יום המילה בתוך ימי אבלו בג' ימים

באר יעקב

(1) ר"ה דף כ"ט.

(2) בית דוד ח"א סי' ע"ז מ' כח"א ז"צ זייס הענינו כל אב מוהר לאכול על סעודה ז"צ ד"ע שלו הוא. כהן הרקח כס"י קי"ג בתענית דתשובה או בה"ב יעשו המברך ואין צדק כלום. וכתב ז"י ובלבד שלא ישתה רביעית. ונראה שטוב הדבר שיקבל עליו התענית מצ"ע ויאמר בפיו שאינו מקבל עליו ליאסר מלעשות כוס המילה. והכמ"א בהי תענית סי' תקס"ח כהן בתענית בה"ב או אפי' ב' י"ח מנה לאכול על סעודה ז"מ ואין צריך ההרה כי לא נהגו להתענות בה"ג. ודוקא שאוכלים כס, אבל אם סולחים לו לביטוי מנות אסור לאכול. ועי' כו"ה פנים מאירות ח"ב סי' כ"ג. ועי' ז"ע י"ד סי' ס"א סעי' ז' דנתיב סס.

(3) ז"ע למוה"ר יהודה אריה די מודינא כס נסופו וז"ל בהמנהג הזה להטין בפי הילד מכוס הכרכה: נ"ל כי הכהן הזה הוא רק באסמכתא מאוחרת על מנהג קדמוני בהטפה יין בפי הילד, ועי' בספר "קורות היין" מלת החכס רודאלף שולצ. שנהגו גבורי הימים הקדמונים להטין רסובי דס ענינים לחך פי ילדיהם, למען ינוח על גור אריה הזה כוח ענה וגבורה ויהיה כפיר גבור כלגותו — וידוע כי גבוריהם החזרו ביניהם מי יעזר כח לשהות יין יוחר. וכפי הגרסה ידעו מזה גם סופרי מקראי קודש. ועי' רמז נעים זמירות ישראל במליצתו "הגבור מהרוץ מיין" תהלים ע"ח. והחזרה בן אמוץ "היו גבורים לשהות יין" ישעיה כ'.

(4) שלטי הגבורים אשר סביב המדכי פ' ר"א דמילה.

הראשונים אל יצא מפתח ביתו⁽²⁾, ובשאר הימים יתפלל בביתו ואח"כ ילך לבית הכנסת וימול, ולא יטריה הקהל לילך אצלו, וכן הורה רבנו מנחם ז"ל. ואי ליכא אומנא אלא הוא ילך אפ"י ביום הראשון מפני כבוד צבור, כי בהרבה מקומות הקילו חכמים משום כבוד צבור. ואבל יכול להיות בעל ברית ויתפלל בביתו⁽³⁾, וכשמביאין הילד לבהכ"נ ילך גם הוא לשם ויקבל הילד מיד האשה ויכניסנו בהדר ויתפסנו בחיקו עד שימול אותו ויהזור לביתו ויגמור אבילותו, ולא יתפלל בבה"כ. ודוקא לסעודת המילה הוא דאינו נכנס האבל, אבל להיות חבר למצוה גדולה כזאת שהיא שקולה כנגד כל המצות יעשה ויזכה בה, ואעפ"י שנקראת שמחה יכול האבל להיות ב"ב, ואינה דומה לשאר שמחות לפי שאין הגוף נהנה ממנו, ואין כאן שחוק שהרי הילד צועק ובוכה. המוהל בימי אבלו מותר לו לתקן אותן⁽⁴⁾ צפרנים

באר יעקב

(1) ש"ע י"ד ס"י ש"ג ס"ע"י ז' וצ"ח"ז ס"ס. מילה צה"כ וכן מרי"ח א"כ עד התענית לענין הספוקה ע"י שו"ת נודע ביהודה ס"י כ"ח. ובשאלות יעב"ץ ס"י כ"ג, בשבוע שחל ת"צ אסור לבי"ב ללבוש בגדים חדשים ע"י זרע אמת ס"י ע"ו.

(2) אגודה אצל אחר ג"י ימול ואם אין סס אומן אלא הוא ימול אף ביום א"י. ע"י רוקח ס"י קי"ג מוהל אצל בג"י הראשונים אל יצא מפתח ציחו, ובשאר ימים יתפלל בציחו ואח"כ ילך לבכה"ג וימול וכו'. כמ"ש אגודה. והרמ"א צ"ד ס"י ש"ג כתב אצל א"ס יש מוהל אחר בעיר אסור ודל"א כח"ז דמתיר סה"כ.

(3) הגהות אש"י. וע"י ריקאני ס"י תקצ"ב התייר רבינו א"בי העזרי וכו' דוד לאצל להיות ב"ב ואסרו לו להכנס בסעודה. ע"י מהר"ל אצל מותר להיות ב"ב ויהפול בציחו אצל לא ילך לסעודה. ספר הפרנס ס"י קנ"ח אצל מותר להיות ב"ב בכל יום, וע"י שיטה מקובצת כחובות דף ח' מביא משם הריטב"א ש"י דרצני זרפת מהירין לאצל לילך על סעודה ב"ב משום שאין סס שמחה שלמה משום זערא דיוקא והריטב"א דוחה פעמס. דהיי דאין מצרכין שהשמחה צמעונו, מיט סעודה מנה הוא ועל השמחה קוצעין אותה, ולכן אסור לאצל לילך לסעודה ברית מילה וכו' ע"י"ב.

(4) מהר"ל. ח"ז. ורוקח בס"י קי"ג כהבו כמ"ל.

סו"ת מהר"ל ס"י ע"י, מי שיש לו למול את בנו והוא חוק מאלמו אימת ימול אחרו. תיכף ימול צבה"ג קודם קבורה אמו, כיון דמזוה זו מועלת על האב צפרט, ואוקן אינו פטור מכל מנהג, אלא גם חייב צמנה פרעיות כאלו, אלא שפטרותו מתפלה וכדומה משני כבוד המת, מהא דאמרינן בירושלמי מת א' צמשפחה ידלנו כל המשפחה. נולד בן זכר והגססו לצבית הוא לידחו דל"א כמנ"א בסו"ת הר"מ. וע"י שו"ת נחלת צבעה ס"י י"ז ש"י א"ס איכע אצל לאז וא"ס שולד להס בן זכר צצנה שהא"ס הולד לבית הכנסת אין קורין לאב החתוק לס"ת דשאני ר"ס דהתם דינא הוא שה"ת הממונה על הציבור יעלה אחר כהן ולו ושא"כ עליית האב אינו אלא מנהג צמק"ה מקומה, אצל בלבוש ח"ח ס"י רפ"ב, ובמנ"א שס פסן להלכה שהוא חיוב גמור שהוא צמק"ה קרבן על יולדת והוא קודם לכל החיובים, ועוד כתב הלבוש והמנ"א דצצנה שקודם המילה האב והסנדק והמוהל הם חיובים ג"כ כשהמילה צארתו יוס שו"ת נודע ביהודה ה"י ס"י רי"ג א"ס מותר לאצל צחוק ל' לאצלו לגלח צמספרים את זקנו ביום שיש לו צימ או

שצריך לעשות בהן פריעה ואע"ג דאמרו רבנן אבל אסור בתספורת הכא משום פריעה מותר, לפי שמצות פריעה חובה היא מדאורייתא כמו מילה, והתספורת אינה אלא מדרבנן, ומזה הטעם נמי אם שכח ולא הזמין אותן צפרנים מע"ט מותר לתקנן בחולו של מועד מידי דהוה אשאר מכשירין דמילה שמותרין בחולו של מועד ואע"ג דאמרו רבנן אין מגלהין במועד¹, הכא גבי מילה מותר, השתא ומה גלוח הראש והזקן מותר לבא מן השביה ומן האסורים לצורך מילה לא כל שכן שהוא מותר, וכשם שמכשירי מילה דוחין את המועד כך מכשירי פריעה נמי דוחין את המועד לפי שמצותה מדאורייתא.

סליק מנהגי מילה בעזרת שוכן מעלה.

דיני וטעמי ברכת המילה ופירושיה.

ת"ר המל אומר ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה². ואם טעה בברכת המילה³ צריך לברך פעם

באר יעקב

הסנדק או המוהל וכן בשבוע שחל ח"ב ה"י בשבוע שחל ה"ב מותרין ה"ב ללבוש בגדי שבת וה"ה הספורה כמ"ס בד"מ י"ד ס"י שפ"ט וב"י ס"י ג"א. אבל צביל הו"ן ל' לאצלו והוא סנדק או מוהל אוך אפשר לדמותו לאבי הבן שזהו מן השמים עבדו ליה י"ט להכניס צנו בצריחו של ח"א. אבל איש אחר שהוא אבל ורוצה לדקוף אצלוהו ולעשות לו י"ט אין להחיק. וע"י שו"ת פנים מאירות ח"ב ס"י נ"ג. וע"י שאילת יעב"ץ ח"ב ס"י כ"ג. וע"י פחד יצחק אות ש' ערך שביע שחל ה"ב להיות בחוכה. וע"י שו"ת בני יהודה ח"ב ס"י ע"י וז"ל אשה אחת ילדה ב"ז וצביל ח' ללידה מהה אש יש לקברה קודם המילה. תימן קובצין אותה קודם, משום דקודם הקבורה האב הוא אונן ושעור מכל המצות ואח"כ ימול אה הבן, ועוד כיון דמהה צבילה וליה לאו זמן מילה, ולכן חלה עליו חובת הקבורה מקודם. שו"ת הלכות קטנות ח"א ס"י רפ"ט. אבל שהוא ב"ב מותר בנשילת הסנדל, וגם לא יאמר לדוק הדין ש"ט שלו הוא. ואש הוא בה"ב וכ"כ בשנה שמוהר לעלות לס"ה.

¹ משנה א' פ"ב דמ"ק.

² ע"י ב"י העיטור. הר"ן. הגה"מ, רש"י. רבינו שמחה. הטור. רמ"א וס"י יב"א, ע"ז שו"ת כנסת הגדולה. ומהר"ם בהל"קט שלו ח"א ס"י מ"ט, ובצבלי הל"קט, ומהר"ם סג"ל פסקו כולם לבדך על המילה ולא למול דלא כרמב"ם סוף הל' ברכה. ע"י עיקרי הד"ט י"ד ס"י כ"ה.

³ מוהל אש יכול לשחוט. ע"י פחד יצחק אות מ' ערך מוהל שח"ך וז"ל: הגה ה"ס י"ס ג' פ' שלח לך י"ט אחד שיון העיד לפני מעי' החכם מו"ה יששכר בהן מזלשטוי בשנת השיח היקף ומיד אחר ימי חוכה הביאו לבהיכ ילד למגלו ואבי הבן שמו יששכר משורר והמוהל היה שמו ר' יעקב מפרידלנד גביר גדול וחכם והוא היה מוהל בקי ושוחט צביוהו ובצרכו ברכה הנשיל' טעה ובמקום אמרו ולונו על המילה אמר על השחיפה ומה הילד לפתע פתאום על הכסא והמוהל הנ"ל נפטר בחוך השנה ההיא והיחה ענה בין אבי הבן והמוהל צב"ד כי עשן אבי הבן מן המוהל לשלם לו דמי

אחרת¹, לפי שהמילה צריכה כוונה וצריך שימול לשם מצות מילה². וצריך לברך קודם שחותרך הערלה כדאמרינן בפ"ק דפסחים³ אמר רב יודא אמר שמואל כל הברכות בלן מברך עליהן עובר לעשיתן⁴. מאי משמע דהאי עובר לשנא דאקדומי היא שנא' וירץ אחימעץ דרך הכבר ויעבור את הכושי, מפי רבינו י"ב"א⁵ האי עובר לא בא למעט אלא שאין

באר יעקב

סעודה שהפסוד. ושלם לו דמי סעודה דרך זקנה. והחכם המיל העיד שהוא זוכר את הדבר על צוריו אע"פ שעברו כמה שנים מן היום ההוא עד הנה יטן כי הוא כהן והקף אחרי מות הילד הכריזו ש"אלו הכהנים מזה"כ והוכרח גם הוא ללכת משם. עוד סיפר לו ר' רפאל זר' מנחם נאדדין בוחט וסופר בקי והורני שר' ישכר מפרוספיץ היה מוהל ובוחט ומל ילד ח' והיה החכם שבתי הסנדק וטעה בצרכה ואמר על השחיטה במקום על המילה ולאחר הסעודה קודם צרכה המזון לקחו הנער לבדוק אורו כמשפסס לראות אם נעזר הדם ומגאוהו מת וזה החכם שבתי דריגל"א מקראקא שלא יהיה ישכר עוד מוהל אם לא יעוזה השחיטה והוא קבל עליו את הדבר ולא שחט עוד. אבל אני המחבר ראיתי הגהות על שו"צ מהר"י וויל שלקט ואסף אורח הר"ר לבי זר' יצחק יעקב ז"ל ממה שבא לידו נדפס בשנת ש"ג ח"ל שם צדף ח' ז': ולהיות כי זכני ה' שאני מוהל ובוחט ובדק אני רואה לחלק ממה שבני הש"י לחברי ע"כ קבעתי זה בצאן כדי שכל ח' אם יבא זה לידו ח"ו (היינו שאינו יכול לעזור דם המילה) ויכל למאז מבוקשו וכו' והציא אח"כ עשרה תרופות לעזור דם המילה ע"ש הקד רואה צעידך שהיה חכם גדול ומוהל ובוחט ולכן אין להקפיד ע"ז. עיי' יעבן בצרכה שמים דף י"ב. עיקרי הד"ע י"ד ס' כ"ח סעי' ה'. שכתבו סיגול המוהל הצרכות צפיו ובשפתיו שלא יכשל ביחוד אם הוא שוחט.

¹ מנחה מ"ב כל מנחה שעשייתה גמר מלאכה כגון מילה אע"ג שכשרה בצרכי חבל בישראל צריך לברך, ואם טעה צריך לחזור ולברך.

² שומר זיון הנאמן מבית קב"ה. שאלית יעבן ח"ב ס' קס"ד ח"ל: הקשה הצרכי יוסף על הש"ס ע"ז כיו דאמר וכי היכן מצינו מילה מה"ה לשמה. וביבמות מ"ז אמר בגר שכל שלח צפנינו אינו גר שחא מל שלא לשמה. והח"ס י"ד ס' ש' תירץ זה ודאי מי שנוזה לבגוס לדה יהודית יבגס במילה, ואם מל לשם מורגא ואח"כ רואה להכנס בצרית כמה יבגס, וע"כ קאמר ר"י ביבמות שחא לא מל לשמה, אבל בע"ז מיירי במילה יבדל ואין המילה חללו חלל מנחה ח' מחרי"ג מנחה ע"כ כהב מאי ס"ל דמילה דמי למנחה והפולין ח"כ צריך לשמה. ור"י ס"ל דהמוהל ח"ג לכיון ועל הנימול הליא במנחה צריכה כוונה. ועיי' חוק אמונה ס' רמ"ד ש' מעשה המנחה בלא כוונה טהורה כשחוק צעירים בעצבים קטנים.

³ פסחים ז' ב'.

⁴ עיי' סדור המנהגים במנהג של ר"ה ניסן ס' ח'. דצרכה להכניסו קאי על להבא לגדל את הבן לתורה ולחופה ולמע"ט. וזה החיוב מוטל על האב, לכן מן החיוב שיברך האב צרכה על המנחה לגדל את בנו במדותיו של ח"א. ואימתי יברך? לכן הקנו שיברך צרכה זאת בעת שזכה לקיים בצנו מנחה ראשונה היינו למולו. ולכן כשאין האב בשעת המילה למה יברך אחר שאין מחויב לגדל בן אחרים לתורה וכיון זה דעת הרמב"ם.

⁵ הוא רבינו יצחק בן אשר והוא ריב"א הנודע.

כרלי המילה לר' יעקב הגוזר

מברכין לאחר קיום המצות, ובאותן המצות שאין בהן שהות לברך בשעת עשיית המצות כמו מילה¹) ושחיטה הנגמרים בשעה קלה, אבל שאר מצות שיש בהם שעות צריך לברך קודם עשייה, ואין אומרים למול אלא על המילה, כמו על ביעור חמץ, על נטילת ידים, על נטילת לולב, על מקרא מגילה, טעם זה כתב מפירודו ר' מנחם ז"ל שאמר לו בעל הלום, מ"מ מברכין על המילה ולא למול כנגד השנים שהיו אברהם ושרה באותה שנה שנתנה לו מצות מילה לח"י. על בגימטריא ק' רמז לאברהם שהיה בן ק' שנה בהמולו את בשר ערלת יצחק בנו לה"י תחלה שנא' ואברהם בן מאת שנה בהולד לו את יצחק, וכתוב וימל אברהם את יצחק בנו בן ש"ו. המילה בגימטריא י' רמז לשרה שהיתה בת י' כשילדה את יצחק שנא' ואם שרה הבת תשעים שנה תלד. להכי תקינו רבנן לברך על המילה וזכר לאברהם ושרה לפי שהם קיימו תחלה מצות מילה לשמונה: מדרש פסוקות.

גם חנה כשבקשה רחמים על בן זכר בקשה בזכות אברהם ושרה ובתפלתה רמזה שיברכו על המילה²). אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע עשה לי מעשה נס כאברהם ושרה שהיו זקנים באים בימים ופקדת אותם ושמתת אותם בבן זכר, וזכרת את אמתך ושמהני בבן זכר שנא' ונתת לאמתך זרע אנשים. וכתוב ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי בה'³). עלץ בגי' אברהם ושרה, על רמז לאברהם שהיה ב"ק שנה כשנולד יצחק, י' רמז לשרה שהיתה בת י' כשילדה את יצחק מכאן שבקשה חנה על בן זכר ובהמולו שיברכו על המילה שנא' עלץ בגימ' על המילה.

דין אבי הבן מה מברך.

בעוד שהמוהל עוסק במילה עומד אבי הבן במקומו בתוך הצבור ומברך בא"י אמ"ה אקב"ו להכניסו בבריתו של א"א. והאסיפה זו שנקבצו שם אומרים בשם שנכנס לברית וכו'. לכן נקרא הכנסה לברית⁴). כמו

באר יעקב

¹ הר"ף הל' יציה ע"ו ע"ב, מזהו שעשיה נמר מלאכה צריך לברך משעת עשייה כגון מילה. וצ"ע וחלוי צ"ל אם לא צריך קודם יכול לברך כל שעה עשייה.

² עיי' עקרים מאמר ד' פ"ק. בא וראה כמה של תפלה, כי אין ערך תפלה לשאר מצוה, ככל ח' יש לה סגולה מיוחדת דוגמת סמי הרפואה שכל ח' יועיל לחולי פרטי. חולם מצוה תפלה הוא כעין הצרי הכולל שמועיל לכל החללים ולכל הערסיים ולחללים הפגיים כן תפלה מועיל לכל הדברים ולכל מיני האנושים.

³ במדבר רבה פ' י"ח.

⁴ שבלי הלקט הל' מילה סי' ח'.

דין הבאת תינוק לבה"כ וכריתות ברית עם בעלי ברית וכל סדר המילה.

המכנים בנו למילה אומר ברוכים היושבים והצבור עומין ברוך הבא כנגד התנוק ר"ל ברוך הנימול לח"י. נותן אבי התנוק את התנוק בידי בעל בריתו הגדול. הנותן נותן דימין והמקבל מקבל דימין, ויושב בעל הבריה, והתנוק בחיקו. והמוהל עומד ומברך סברי מורי, או

שמברכין להתן שהכל ברא לכבודו שמשעת אסיפה היא ראויה לכך¹). ומפני מה אמרו שאבי הבן חייב לברך מעומד² מצא רבנו גרשם ז"ל

באר יעקב

סברי כבודי, והן עוין לחיים, ומצדך על המילה וחוהך הערלה וזוהן אורה ככלי שיש בה עפר, ופורע הערלה ומוזן המילה בפיו להוציא הדם ומצדך חבי הבן להכניסו והעומדין שם אומרים כשם שבכנס וכו'. ולאחר המילה ופרע מה מקבל המוהל את החינוק מיד בעל הכרי, וזוהו לאביו, ואביו חוזר וזוהו לבעל ברית אחר ומקבל החינוק בחיקו בעוד שהמצד גומר הכרחה. ואם חיו נפטר חבי החינוק או אם אין שם אלה ב"ב א"י מקבל הוא החינוק עד שיגמור הכרחה. שאלו לפני הר"ר אליעזר ז"ל אם אכל מותר להיות ב"ב והחיה, אבל ליכנס לסעודה חסור. אה"כ נוטל המוהל או המצדך אם הוא אדם אחר כוס של יין ומצדך ונוטל הדם ומצדך עני בשמים, אשר קדש ידיד מצטן וכו' קיים את הילד וכו' ואזי הודו לה' כי טוב וכו'.

(¹) ר"ש פ"ק דכתובות פ"י הכנסה חופה שמסרוה לחתן שהיא ראויה לו.

(²) שו"ה מהר"ם ב"י ברוך ס' הק"ד.

נהגין לעמיד בשעת המילה.

דכתיב ויעמוד כל העם בצריה, ור"ח מפ' ר"ח דמילה המל אומר וכו' והעומדים שם אומרים כשם שבכנס לברית וכו'. ועי' ב"מ הכפ"ן ס' ש"ו. והמרדכי בפ' ר"ח דמילה. והכל בו. והאבודרהס. והירושלמי. והמטה משה. ועי' בבלי הלקט הל' מילה ס' ד' סב' צריך לברך על המילה מעומד כד"ך שברכיהו העומדים שם. וכן כהז רבינו עוביה ז"ל דילפינן מספיקה העומד שהוא מעומד. א"י מפני כבוד הגבור. א"י בשמטו כל העומדין שם הכרחה ויענו אמן. וכן אמרו בירושלמי כל דבר שבקדושה צ"י למיקם ארגליו. וכל ברכה המזוה צריך לברך מעומד חוץ מברכה הנהנין. ומשיה המנהג לעמוד כשמצדך ליבז בסוכה. ואעפ"י שאין רא"י לדבר זכר לדבר: ע"ה ה' לעולם העומד „עומר“ „זניית“ „הפילין“ או יש לרמוז שאלו מלוה ענה ה' לעולם שבעה דברים שבהם צעמידה. ע"ה ר"ל הפילין, זניית, הקיעה. לעולם לבנה, עומר, לולב, מילה. ע"י עטרה זקנית הל' זניית ס' א'. ואפ"י בעלי אומות שאינם צריכין לעמוד מפני ח"ה שבעה בעוסקים במלאכה. אבל מפני מביאי בבורים, ומפני נושאי הנופה שהמה בה, ומפני נושאי החינוק לברית מילה עומדין, משום דחביבה מזוה בשעה. ע"י משנה ג' פ"ב דבכורים ברכינו עובדיה שם, וצירושלמי שם אמרו אר"י בר זון בשם רב הונא בר חייה: בא וראה כמה גדול חתן של עושי מזוה שמפני זקן אין עומדין ובפניהם עומדים. וכיון לעמוד בפני כל עובה מזוה כ"ז שעושה בחנם לש"ש בלבד. אבל כשמלמין לו חינו בכלל הזה. (מ"מ מזוה מילה העפ"י שמלמין למוהל מ"מ הרי הוא בחזקה סבנה ומוסר נפשו עליה כמעט, כי מלבד כניך כמה פעמים לנסוע צערים וכפרים בליני השך ואפלה דרך יערים כדי לבא לזמן המוגבל ולקיים המזוה בזמנה, עוד הוא מסכן עצמו במלאכה זו לכן הוא חינו בכלל הזה (המחבר) ועי' ב"מ יד אליהו ס' י"ד שכי האב מצדך ברכה להכניסו מעומד מפני כבוד הגבור כמ"ש הרמב"ם בפ' מגלה. ועוד מוכרח הוא לעמוד להודיע שהוא שלוחו, כמו שנינו היאך קרבנו של אדם קרב והוא חינו עומד ע"ג. ואפ"י הנושא ס"ח מחויב נקום על רגליו כשמביאין החינוק לברית מילה, לרמוז בזה שהמילה גדולה ממנה, שע"י ישראל זוכים אליה, שלא זכו ישראל להורה אלא ע"י המילה, ועי' קונטרס הראויה שע"ה פ"ק דמגלה. ועי' כהנ"ג מצטלן היא לברית מילה שהרי מילה גדולה מהזאה המה שיש לו קוברין. ואם מצטלן ה"ח בעבור הוזהר באר יעקב.

כללי המירה לר' יעקב הגוזר

בספר הישר, ברכת ציצית, ולולב, וספירת העומר¹, וברכת המילה מברכין מעומד משום דכתיב בהו לכם, בציצית כתיב והיה לכם לציצית, בלולב כתיב ולקחתם לכם, וספירת העומר כתיב וספרתם לכם, מילה כתיב המול לכם, ובלהו למדו מספירת העומר שנא' שבעה שבועות תספר לך מהחל הרמש בקמה א"ת בקמה אלא בקומה משמע מעומד, ואין האב רשאי לברך ברכת להכניסו עד שיגמור המוהל הברכה, וכבר התחיל למול, ומה טעם שמא יארע בו דבר ולא ימול וה"ל לאבי הבן ברכה לבטלה, והכי שדר רב שלום ריש מתיבתא אבי הבן אינו מברך להכניסו אלא לאחר המילה², ואע"ג

באר יעקב

המה כ"ס בעבור מנות מילה, וע"י שו"ת הסג"ן ס"י תקל"ח אחר במציא הידושלמי דזכוריס ה"ל אמר מבין גרסה שחייב לעמוד צפני עובי המנוה, ובהנחומים פ' יוגש ארסביי תומר הקב"ה לישראל הווי מכבדין את המנוה סקן שלוחי, א"ס כבדהס אוחס כאלו כבדהווי, וא"ס צירס אוחס כאלו לכבודי צירס והרצ מעבר יפק בחלק עהר עין הקטרת פ"ה נין טעס שהעמידה צפני העוסקוס במנוה המילה הו"ל לכבוד השכינה, (שהרי מנינו שהקב"ה בעמנו עמד צפני א"ח כסדה לבקרו מכאז המילה כמו שפירש"י בק"ס א"ח לעמוד ח"ל הקב"ה שב וחי לעמוד עמד מפני כבוד מנוה מילה (המהכר), ע"י פסיקתא זוטרהא פ' וירא.

¹ אלו דברים שחייב לעשות אותם בעמידה: הפליג רמ"א ח"ח ס' כ"ה, כשאומרים מזמור להודה מג"א ס' ס"ח, כשאומרים ברוך שאמר, וכן ויברך דוד עד אהה הוא ה' האלהים וכן צפי שירס סדור מהר"י ז"ל, וישתבח, וקדיש וקדושה רמ"א ס' ל"ז, הפלת י"ח ח"ה ס' נ"ח, כשהזמיר הש"ך התפלה רמ"א ח"ח ס' קכ"ד, וכן בהפלת החנון מן ואנחנו לא נדע והלאה מניח צ"ס של"ה בשעה שעוסין קידוש צרה"כ רמ"א ח"ח ס' רס"ט, ובפסיקתא פ' אמור דף כ"ע ע"ג כהז כל מקום שנא' לכם היא בעמידה, ובהניח ס' פ"ה ובס' שבלי הלקט ס' קי"ח כהז וז"ל בלקט טוב מפני דילפינן לכם מעומד, וצירושלמי אמרו דכל הברכות מעומד.

² כ"כ הכלבו צ"י ע"ג צ"ס הראב"ד, וכן היא דעת החוס', וכ"כ הצדדקה, צ"ס ספרו שער ג' וז"ל: וא"י והרי ברכת אבי הבן אחר המילה ולא הווי עובר לעשייתה? וז"ל במא' התקלקל המילה ומנא מוניא ש"ס לבטלה וכו', וי"א הטעם במברכין להכניסו אחר המילה לפי שאינה כשאר ברכות שמברכין לעשות המנוה אלא ברכת שבה והודאה היא שהאז משבח ומודה לה' שזכה לבן ולהכניסו לבית וזה הכוון עכ"ל, וטעם זה האחרון כחצוהו הר"ן צפרי"א והרא"ש כהז ס: אמר ר"ח דברכה זו אינה דוקא על המילה בשעה עכשיו קאי אלא כמ"ל, וז"ל העור י"ד: וא"א הרא"ש ז"ל כהז וטוב לברך מיד אחר ברכת המילה קודם הפריעה וחס"י שפיר עובר לעשייתה, וע"י הניח סס וצריך המוהל לברך אחר המילה דצריך להיות עובר לעשייתה, וע"י שו"ת מהר"ס אלשקר ס' י"ח, ושו"ת תשב"ץ הי"ב ס' מ"ב וס' מ"ג וס' רע"ז וב"י צ"יד ס' רס"ה וט"ז ופ"ח שס ס"ק א' וצ"אורי הגר"א שס, שו"ת שערי אדק ס' ד' וס' ה', רצ עמרס גאון צמדוכו ה"ל מילה, שבלי הלקט ה"ל מילה ס' ד': כהז רצ שר שלוש גאון אצו של הונוק כשמברך להכניסו אינו מברך אלא לאחר המילה ואע"פ שארז"ל כל מנוה כלן מברך עליהן עובר לעשייתה שא"י מילה דחייבין שמה יתקלקל המילה ומוניא אבי הבן ש"ס לבטלה, ולא הקסי מילה עממה שמברך קודם שיסתוך, שאינו יכול לחתוך קודם שיברך דצמנוה קא עסיק, וכן המנהג צפני ישיבוח, וכן כהז רב יהודאי גאון וכן כהז בעל הדברות כהז שר שלום, ולא מטעמים דלמא מתקלקל

דאמר רב יודא אמר שמואל כל הברכות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן
 חוץ טוון דחיישינן שמא תתקלקל המילה ונמצא ברכה לבטלה, וטבולת הגר
 נמי משום דעדיין אינו מצווה, ולא תיקשי ממילה עצמה שמברך על המילה
 איך יכול לחתוך קודם שיברך. תירין דבמצוה קא עסיק. וא"ת שחיטה
 ותקיעה נמי ניתוש? לא דמי להנך תרתין, דהנך בידו דאיכא למימר דמצי
 מקיים להו, אבל מילה שביר אחר היא מי יאמר שמקיים. הלכתא אבי הבן
 מברך לאחר שהתהיל למול וכן מנהג בשתי ישיבות, וכן פ"י ר"ת בספר
 הישר: המל אומר על המילה¹, ואחר ששל צריך אבי הבן לברך להכניסו.

באר יעקב

המילה על המילה היכי מצרך עובר לעשייתה. אלא כל מצוה שהיא תלויה בד"א לא מצרכין
 אלא לאחר עביה כגון מילה שהיא ביד אחר. וכן כתב רבינו יעקב במילה. ורבינו יצחק שאסו
 השיב על ברכת חיכוסין צריך לבדוק קודם קדושתו וכן המילה מצרך אצו הבן קודם המילה אבל
 המצוה מצרך עליהן קודם עשייתן חוץ מן הטבילה. ומי שא"ל שקודם השריעה יכול לבדוק שצובר
 לעשייתן הוא דק"ל מל ולא פרע כאלו לא מל, ההוא לאו קודם, דפריעה סידי מצוה היא
 ואינו עובר לעשייתה ועוד ע"א שהאב יבדק דוקא בין מילה לפריעה לפי שא"ל לא נצטוה אלא
 על המילה ולא על הפריעה, וישראל קבלו מצוה פריעה מסני באופן דשתי מצוה הן, וא"כ
 היה ראוי לבדוק ב' ברכות על קיום מצוה המילה ועל הפריעה, ובפרט דעיקר המילה היא
 הפריעה, ע"כ תקנו חז"ל הברכה בין מילה לפריעה כדי שצרכה אחת כוללה שתיים ועובר
 לפריעה עשה תלויה שלמות המצוה דמל ולא פרע כל"מ. אבל המוהל מצרך קודם החתוך,
 מבט דצרכו כוללה כל מידי הנוגע, למלה דעל המילה משמע בין פריעה בין המילה לבדה
 ובניהם יחד. אבל האב שמצרך להכניסו דהיינו על ענין המצוה שמכניסו אחת כפני השכינה,
 ואיך יבדק קודם החתוך, דהמילה לבדה אינה מבטלת צרכיה של א"א אלא הפריעה דמל ולא
 פרע כל"מ. מ"ה ארז"ל שיבדק דוקא בין מילה לפריעה והתשב"ץ ח"ב סי' רע"ז כתב כי
 צאדקו נוהגים לחתוך ואח"כ לבדוק על המילה ופורעין אח"כ ומקרי שפיר עובר לעשייתן כ"ז
 שיבדק קודם שגמר המצוה שאלו לא פרע לא עשה המצוה כלל, והמל בצבת ולא פרע חלל
 צבת, וכיון שחתוך אינה גמר המצוה שפיר עבדי לבדוק סמוך לעיקר המצוה שהיא הפריעה ע"כ.

¹ (שנה קל"ז ב' ירושלמי ברכות פ"ט ה"ג וע"י צהדוסי הרשב"א שם. והר"ן ז"ל
 דמשמע מעיקרא ולא להבא וע"י שבלי ה"קע ה"י מילה סי' ד' שכ' ומה שאמר המל אומר,
 המצרך אומר, לפי שפעמים חין המוהל מצרך, ובעל הדברות כתב לפי שהמוהל מואץ וידיו ופיו
 מלוכלכות צדס צרות היה מנהג שא"ל מוהל ואחר מצרך. אבל מזוהר משמע שהדס אינו מאוס
 לפני ה' ואדרבה הוא חביב מאד, ולכן צרי"ה מותר להקוע צפופר אחר המילה ולא קיה פיו
 לערבב מ"מ בצופר. ועוד ראוי מ"כ"ג צ"ה דאית' בפי אחרי מוס ולקח מדס הסר והזה וגו'
 ואחר געשה הכוזות ה"י משלח השעיר ולא מנינו שחייב הכ"ג לרחוץ ולקנח ידיו המלוכלכות
 בין הזוזה לשאר העבודות כ"א צעה שה"י מנהג א"ח בגדיו אז היה עובל ומקדש דרך חמש
 טבילות ועשרה קדושתין ה"י עובל כ"ג ומקדש בו ציוס א"ו שהדס הזה אינו מאוס לפני ה'
 וה"י במילה וכו'. וע"י הגרות יעב"ץ על הש"ס שבת פ"א דמילה וז"ל: המצרך אומר מי צמומן
 לבדק ע"פ האב או ע"פ האם או ע"פ ב"ד לא המוהל דוקא כמנהגנו. אלא אצרא מוכה ק"ח
 שהיו נוהגין לאחר לבדק, לזכות לרבים במצוה, וע"י סדור המנהגים.

כללי המילה לר' יעקב הגוזר

דברכה זו ודאי לאחר המילה הוקבעה, ואין כאן לומר כל המצות מברך עליה עובר לעשייתה, והכניסו בברית הכי משמע אחרי שנמול הוא מברך להכניסו בברית שהכנסתו כבר לברית, כגון הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה, וכבר היו נמולים כשנאמר להם פסוק זה. כמו כן המילה היא הברית שבינינו לבין המקום, לפיכך האב מברך להכניסו לאחר המילה, לפי שזוכה על ידי שהכניס את בנו למצות המילה הרי הוא כאלו מחדש היום הברית שבינינו למקום. ד"א מ"מ אמרו שמברכין להכניסו לאחר המילה כמו לברכת התורה שתקנו שתי ברכות אחת לפני הקריאה ואחת לאחר הקריאה. אף הכא נמי ברכה אחת לפני המילה, וברכה לאחר המילה ואך דעל המילה יקדים רבנו החליף השיטה.

דין אם אבי התינוק הוא המוהל.

ואם התינוק בנו של מוהל מברך שתיהן לפני המילה בריש על המילה והדר להכניסו, כמה דעבדי בזמנא אתריתי שמברך המוהל תחלה ואח"כ מברך האב אף הכא יקדים על המילה ברישא ומברך שתיהן (1) קודם שימול הטעם לפי שהאב יודע בעצמו שלא יניח מלמול את בנו וכן הורה רבינו מנחם ז"ל. אחרי כן הורה רבינו אבי העזרי שבא למול את בנו ומברך שלש קודם המילה, על המילה, ולהכניסו ושהחיינו (2), והטעם

באר יעקב

(1) רש"ס נתן הטעם כיון שהוא עוסק בעצמו לא יכוין בצרכו. ואם יבך אחר החתך, יש חשש שמא מחוך שהוא מכוין בצרכו יקלקל צפריעה. ואם ימתין מלפרוע עד אחר הצרכה חייסין כיון שהוא ערוד צלמנע עשיית המטה, יקרוש הדם ולא ימצא עור הסביעה ומזער לתינוק וכן עשה מעשה כשאל את בנו. וכ"כ רבינו פאסי ז"ל. ועיי' שו"ת מהר"ש ח"ב ק"ס ו"ח. ושו"ת שב"ץ ח"ג סי' מ"ב וסי' רע"ד ובי"ו בסי' רס"ה והס"ך שם ס"ק ו'. ועיי' מהר"ל והמטה משה צסי' י"ד והב"י צסי' רס"ה. וכ"כ הרב מכשירי מילה פ"ה אות ו'. ועיי' נוהג כלאן יוסף אות מ' ה"ג מילה.

(2) עיי' תוס' סוכה דף מ"ו ח' סכ' שאין מברכין שהחיינו על המילה, ועיי' מרדכי פ' כ"ח דמילה ובפרט לרש"י סי' מ"ח. שו"ת חו"ז סי' קצ"ה. ובתרא"ש שנה פ"ט סי' י'. ובהשונוהו כלל כ"ו ח'. ובתשובות הרשב"א סי' קס"ו, ובהג"מ פ"ג מה"ל מילה הי"ג. ועיי' דיקאנטי סי' תקנ"ד ח"ל: פסק רבינו אבי העזרי שאבי הבן מברך שהחיינו לפי פ"ה הירושלמי ודוקא כשהוא המוהל ח"ן ח"ס מל אחר לא. וכבר שאל הר' פ"ע"ר (תלמיד רש"ס ור"ה שנהג בצרפת בשעת הגזירה) מר"ה מ"ט בפד"ב שמברך שהחיינו כדאיחא בסוף ערבי פסחיס, ומ"ט במילה דלא מברך אפי' בבנו הבכור, והשיב לו ר"ה מדאמרינן בתשובות דלא מברכין שהשמה במעונו במילה משום לערא דיוקא, הי"ג מהאי עעמא. ורבינו מפרש דעל פד"ב מברך שהחיינו שברור הוא שזכה לקיים מצוה גמורה, אבל גבי מילה חייסין במא נפל הוא, ואפי' היכא דקיס ליי' סכלו לו חדשו לא פלוג. וי"ח שפד"ב י"ג לבכך שהשמה במעונו דליכא לערא ליטוקא ובר' עוביח אמר דחין לבכך דהיכא דמת הבן אחר ליי' דלכך לפדוהו והתם היכא לערא ולא מברכין הילכך בשום פנים אין לבכך. ועיי' שכלי הלקט ה"ג

כדאמרינן גבי פדיון הבן בשלהי מסכ' פסחים ובפ"ק דקדושין האב חייב בבנו למולו¹) ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה, וללמדו אומנות והפודה את בנו הבכור מברך שמים על פדיון הבן ושהחיינו וכן משמע במסכת סוכה²) דקתני בכולהו לעצמו, וגבי מילה לא קתני לעצמו. התם מפני שרוב בני אדם אינם בקיאים למול בניהם ולכך לא הורגלו לומר שהחיינו, לפיכך המל' את בנו צריך לברך שלש³) ורבינו גרשם הגוזר עשה כן וברך שלש כשמל את בנו.

דין במקום שאין אב בשעת מילת בנו.

במקום שאין האב אצל מילת בנו בשעת המילה,⁴) מברך המוהל שתיהן על המילה, ולהכניסו. ואם לא ברך המוהל חכם שבעיר מברך

באר יעקב

מילה סי' ד' שכ' וזה שאין מברכין שהחיינו על המילה כהב' בעל הדברות מסהכר' לן משום שהוא מזה דמיל' אבי דינאי, ובחשו' מל'אחי שאין מברכין מפני האער שיש למוק. ח"י דלא מברכין שהחיינו אפחות מל"ו דינאי מכלל נפל. ובזכרות פרק הרואה אמרי' הרואה את הנירו לאחר ל"ו מברך שהחיינו. ורבינו שמחה ז"ל סי' משום דאיכא שחפות בהדיא כדאמרינן בהרואה כלנו ש"ד על גלו מברך שהחיינו, על שלו ושל חנירו מברך הפוב והמעיב. והכא נמי איכא אשמו בהדיא דניחה לה בנן זכר. עיי' מהרי"ל הל' מילה שכי' ואפי' את האש כהנה והפקיעה את בנה מן הפדיון ונתבעל ברחה שהחיינו על פדיון אפי"ה לא יברך שהחיינו משום לערא דינוקא, ואם אבי הבן מל בעלמו יברך כדליחא בתנחות היה עומד ומקריב מנחה בראשונה היה מברך שהחיינו, אבל מנהג בא"י לברך שהחיינו על המילה, והא דאין אנו מברכין כמו בפד"ה כהב' הב"י ב"ד סי' רס"ה פעמים רבים א' משום לערא דינוקא. ב' דמילה שכיח יותר מפד"ה. ג' משום ספק נפל הוא. וכ' הח"ם ז"ל ב"ד סי' רמ"ז והא דמברכין על המילה ולא חיישין לספק נפל. היינו משום דבאמת הרוז לחו נפליה ניהו, ורק דברכת שהחיינו שהוא רשות כמ"ס בעירובין דף מ' לכן יש להק' בה. עוד י"ל מבוס דבמילה אין הזמן קבוע דיש מילה שבז"ז כגון בחולה. אבל בפד"ה לעולם בזמנו. ויהר דיני שהחיינו עיי' ספר ברכת משה דף 56. 74. 78.

¹) קדושין כ"ט א' מכילהא פ' בן. שיע י"ד סי' ש"ה, וסי' רס"ד ורס"ה. האב שידע למול אינו רשאי לעשות שליח למול, והעושה כן מבעל מ"ע. רק ימול בעצמו. וי"א דיכול לכבד אחר כשדחוקה לו הבעה. ועיי' מ"ס בעל הפרישה האב חייב למול את בנו, ואם האב מוהל אסור להניח לאחר למול, וגם אין אחר רשאי למול בפניו שלא ברשותו.

²) סוכה מ"ו א'. פסחים ז' ב. מנחות מ"ב א'. ש"ע א"ה סי' הרמ"א.

³) מרדכי פ' ר"א דמילה.

⁴) כהב' הרמב"ם את אין גס אביו אין אחרים מברכין להכניסו, ויש שהורה שיברכו אותה ב"ד או א' מן העם ואין ראוי לעשות כן. והראב"ד פליג עליו ודעתו כמ"ד ב"ד או מיוחד שבעט ונהגו אללו שהסנדק מברך. ועיי' עור י"ד והגהה מיימוני בשם סמ"ק שכתב מי שחפס החינוק הוא יברך ארז, משום שהוא כמו שליח ב"ה. וכ' הגלבו בשם הר"י, והאבודרהס בשם הראב"ד ז"ל, ועיי' משה משה סדר המילה. ועיי' מכשירי מילה פ"ה דין ע'.

במקום האב לפי שאחרים הייבים אותו למוהלו, כדאמרינן בפ"ק דקדושין ת"ר האב חייב בבני למולו, ולפדותו, וללמדו תורה, ולהשיאו אשה, וללמדו אומנות. למולו מנין דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו. ואי לא מהליה אבוב מחייבו ליה אהריני למימהליה¹ דכתיב המול לכם כ"ז. ואי לא מהלי ליה אחרים חייב איהי למימהלא נפשיה דכתיב וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרת וגו'. וכי תימא ליברוך האב² שהכנסתו בבריתו של א"א, ולא תימא אקב"ו. אלא רבנן דכי תקינו אקב"ו לכל המצות תקינו. וזה נמי מברכות המצות, ולא סגי בלא אקב"ו להכניסו בבריתו של א"א. והעומדין שם משיבין כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמע"ט, לפי שהכל ששים ושמים בקיום הברית. והעת עת רצון היא לומר עליו תחנה לפי שנשפך דמו על קדושת השם, לפיכך הכל מבקשים רחמים עליו.

דין ברכה אחר המילה.

אחר המילה נוטל המוהל ידיו ומקנח ידיו ופיו במפה התלויה על הפתח³, ומוזגין כוס שני ומברכין עליו מי שמזומן לברכה בפה"ג. ויש מקומות נוהגים שאף הברכה זו מברך המוהל. ולפי שכוס ראשון נפגם

באר יעקב

וכן אם האב כחן ואינו יודע לברך, או אם ההיגוק יהוס. ועי' רבינו ירוחם נתיב א'. וכ"כ ב"י בשם אבודרהם. עי' ש"ך י"ד סי' רס"ה ס"ק ו'. ועי' שג"ל הלקט ה"י מילה סי' ד'. לרב יהודאי גאון, שנשלח ב"ד שאלו במקום שאין אב מי מצד להכניסו ואמר הכל מצדכין.
(1) ש"ע י"ד סי' רס"א ב"ד חייבין למולו.

(2) אבודרהם. י"א אם האב מל את בנו אינו חייב לברך להכניסו, שדי לו בברכה המילה. והראש"ד כהן בשו"ה שמצד להכניסו מפני שאב חייב למולו וזו הברכה הוא חייב על האב יותר מכל אדם, כי בשכר מילה שיהא לכל אדם, ואנו נזכרין להפריש בין חייב האב לבאר ב"א. ועי' מהר"ל ש"י בשם המרדכי שיש לאב לברך להכניסו בני וכו'. ועי' כ"ס חמד ר"ק ש"י מכתב י"ב כ"י כי מקדש היה כל אב בעצמו המוהל והי' מצד למול את הבן כדעה הרמב"ם והא"י להכניסו, שמוסב לכוון על הבן שאמר בתחלה. ובאמה עיקר המצוה מתחלה מל האב כדאמרו בש"ס קדושין והוא המצד שתי הברכות כדברי הרמב"ם רפ"ג דמילה רק א"כ כאשר נהמטו היודעים למול החלו להשג מוהלים, וגמלא ר' יהודה בימי ר' יהודה הנשיא והוא נכד של רבי שנה קלי"ג. ולא קודם לכן, וצ"חוד בצ"רנות בכל שהיו קהלות משוחכות מתחלה ונהרחקו מא"י וכמחו כל מנהגי ארץ מולדתה, ולכן גמלא חיזה פעמים בצבלי (כ"י"ט ש"ס) שנקרא המוהל אומנא, כי היה רופא העיר ג"כ מוהל ולא אחר, ובכ"ז גם במדינות אחרות כמו בצרבי היס ובקפדקיה מלו האבות עוד, וגם האם את בנה כמאמר הברייתא שם (ק"ל"ד א'), אכן משם נראה ג"כ כי לא ידעו הישב המלאכה ועכ"פ אין ספק שהי' ספק בעיני החכמים אם לשנות אח"כ מעצב הברכה והשאירו להכניסו גם אם האב לא מל, אולם ברכת על המילה בעצמו לא הי' שנוי כי בזה היה תמידי מוסחאותה כפי הנראה ובפרט כאשר קרה על דרך מיעוט שהאב לא היה המוהל וכו'.

(3) ב"ב ז"ג ב"י. כ"ז שפטה פרוסה אורחין נכסין. —

צריך למזיגת כוס שני, ויאמר עליו שירה זו: בא"י אמ"ה אשר קדש (1) ידיד מבטן (2) וחק בשארו שם וצאצאיו (3) חתם באות ברית קודש ע"ב בשכר זאת אל חי חלקנו צורנו צוה להציל ידיד שארנו משהת למען בריתו אשר שם בבשרנו בא"י כורת הברית. ע"ב תלמוד בבלי ותוספות ופסוקים שאומר מן הירושלמי: אלהינו ואלהי אבותינו (4) קיים את הילד הזה לאביו ולאמו ויקרא שמו בישראל פב"פ, ישמח האב ביוצא חלציו ותגל האם בפרי בטנה כאמור ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך. ואם אין לו אב (5) אומר

באר יעקב

(1) רש"י ז"ל בשבת קל"ז פ"י זה יחק, וע"י בעל הטורים בראשית י"ז ולא צדתי אקיס וכו' מועריקון אשר קדש ידיד מבטן, ואברהם לא היה מקודש מבטן, דהכי כשה"י בן ג' שנים הכיר את בוראו ולא קודם לבן, ולא מל א"ע עד שה"י בן 5"ע שנה כדי להיות מצווה ועושה ור"ה פירש דקאי על אברהם. וע"י תוספות מנחות דף נ"ג ע"ב ד"ה בן ידיד וכו'.

(2) ידיד מבטן זה יעקב בן הוא הלשון בערוך ערך ידיד בשם רב שרירא, וע"י תוספות גאונים קדמונים ס"י פ"א.

(3) וכשאלנו לנכד על קדושת השחר והחומה נאלצו בלוח ברית קודש לא המלא זה לא באברהם ולא ביחזקאל אלא ביעקב. ויש מפרשים שגולד כשהוא מהול, ע"י צ"ל פ' ס"ג ושם פ' י"ד, ובאבות דר"ג פ"ב. ובמדרש סו"ח"ע מזמור ע"י. והתחומא פ' נח. והניח רבתי ה"י מילה.

(4) סדור הגיון לב במקור צרכה ד' 210 וז"ל בחידושי אנשי שם אשר סביב לר"ף נמלא זה הלשון, ומתרגום יונתן פ' ויחי משמע שה"י להם נוסחא שכתוב בה ישמך ה' כלפדים וכמנשה, גם נוסח זה הקטן גדול יהיה לא נמלא באבודרהם, ואפשר שאין כ"כ יתן שיכין עליה התרגום. ובהניח ס"י י"ה הוצאו פירושים על מליצת היה אח לשבעה ואב לשמונה ב' פירושים אחרים, ונוסח קיים את הילד הזה הגם כי הרמזים כתבו שכתב היה צימיו, שהרי הטור י"ד ס"י רס"ה הביאו בשם בעל העיטור שה"י קודם הרמזים (ע"י ש"ה ה"ה אות י' ס"י י"ב), והאבודרהם הביא ג"כ, וסיים בזה הלשון: ואם היה החינוק יתום אומר במקום א"ח קיים וכו' תשלה אסותא דחיי ודרחמי מן קדם מלא דמייא וכו'. ובסדור דרב עמרם ורבינו סעדיה כתוב נוסח זה ע"ל. מזה נראה שנוסח הארמי לא אמרו אלא כשהחינוק יתום, ולא יתכן לומר קיים וכו' ולכן סינינו הנוסחא בתחלתו, אבל בסופו חזרו לומר נוסח היסן מן ואעבור עליך וכו'. ולפ"ז הפלה זו קדומה שהיא מזמן הגאונים ה"ז. ובי' הביא מתשובת הר"ע"ה נוסחא עברית יותר למה להפלה על ילד יתום הגמול ומתחלת: א"ח קיים את הילד הזה ומסיימת ואעבור וגו' ומביא עוד נוסחא הארמית חיים בחינוק יתום וכו'. אבל הכל בו כתב מנהג אמירת א"ח קיים את הילד וכו'.

(5) ואם החינוק יתום מצדכין: תשלה אסותא כמ"ש בסדור דר"ע ורבינו סעדיה. וזה נוסח הכלבו ז"ל: אלהא ואלהא דאברהם א"ח אסותא דחיי ודרחמי לרביא דדין וכו'. וזה נוסח הר"ע"ה ז"ל: א"ח קיים את הילד הזה לאמו ולקרביו ולכל משפחתו ויקרא שמו פב"פ אהא אלהינו אלהי כל בשר אבי יתומים הוה לו לאב והוא יהיה לך לבן, והוא כניסחו לברית לבפרה ולמנוחה לנפש אביו ולנחמה ולמינוח נפש לאמו ולכל קרוביו ההענג נפש האב בג"ע צ"ח חלצו והגל האשה בפרי בטנה ויתקיים בו מקרא שכתוב ואעבור עליך וכו'. ובצד"ה כתב בשם א"ח את מה האם קודם ברית מילה אומר והגל האם בג"ע עדנה. וכן את מה האב אומר

כלרי המילה רבי יעקב הגוזר

ישמה אמך ותגל יולדתך ונא' ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך ואוי לך בדמיך היי ואוי לך בדמיך היי, ונא' זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם, ונא' וימל אברהם את יצחק בנו בן ש"י כאשר צוה אותו אלהים הודו לה' כי טוב כי לעולם הסרו. ואם הוא בנו אומר פלוני בני הקטן גדול יהיה. ואם הוא אינו בנו או פלוני הקטן גדול יהיה וכשם שנכנס לברית כך יכנס לתורה ולמצות ולמעשים טובים, ופסוקים דדברי הימים זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור ושבועתו ליצחק, ופסוק דמלכים זכרו לעולם בריתו ושבועתו ליצחק. וכל האומר זכר יאמר ג"כ ליצחק ואל יערב הפסוקים, אבל אני רגיל לומר זכרו לעולם בריתו ושבועתו ליצחק.

פירוש ברכת המילה.

פירוש לברכת המילה על פי הגאונים ⁽¹⁾. מפני מה מברכין ברכה על היין ביום המילה והלא לא הוזכר יין בתלמוד אלא גאונים רב יהודאי, ורב שרירא ושאר גאונים תקנוה כדרך ז' ברכות לכוס של התן. ובמעשה הגאונים מצאתי אמר רב צדוק גאון ז"ל המברך ברכת אירוסין ⁽²⁾ או נישואין או ברכת המילה או ברכת הקידוש ושותה מלוא לוגמיו ⁽³⁾ בכוס או ביד ⁽⁴⁾ ואח"כ נותן הכוס להתן וכלה ושותין, וכוס של מילה משגרו לאם הילד כיון שנא' עליו שירה. וכוס של קידוש ושל הברלה ⁽⁵⁾ נותן לאנשי ביתו ⁽⁶⁾. וכל מי שמברך בפה"ג ולא שתה מוציא ש"ש לבטלה וידי מצוה לא יצא ולא הוציא אחרים וכן הלכה:

אשר קידש ידיד מבטן רבי ⁽⁷⁾ פי' ידיד מבטן זה יצחק וכן פי' רבינו הם בספר הישר ידיד מבטן זה יצחק ע"ש שנא' ⁽⁸⁾ אהבתי מבטן את יצחק,

באר יעקב

ישמה האב בנ"ע. כי מנינו לזון שמחה וגיל אחר המיתה אזכרה יגל, יחק ירק, ישמה משה וכ"ז לקיים חמונת השארת הנפש לה"ה.

⁽¹⁾ פי' ברכת המילה עש"י דרש ע"י ספר מאמץ כח למהכ"ס אלמושינו ז"ל דרוש ה' ודרוש ו' וויני' יאהב בנ"ג.

⁽²⁾ וכן אמר רב נחמ בן פלטי גאון המבדק ברכה אירוסין ונוטל כוס של ברכה ומבדק עליו וחיו טועם ממנו כלום לא עוצ הוא עושה.

⁽³⁾ רב עמרם גאון, והכי אמר רב נטרונאי ראש ישיבה.

⁽⁴⁾ פסחים ק"ו בחוספוי. במקום שאין הכוס חוצה יכול למיטעם בידיה.

⁽⁵⁾ רבינו מנחם גאון, וא"ר רי"ץ הל' קידוש.

⁽⁶⁾ כמאמר הכ"ס ברכות נ"א ב'. ומשגרו לאנשי ביתו צמחה כי היכי דמחברך דביהו

וכו' ע"ש.

⁽⁷⁾ פי' ברכה זו ע"י בנ"י בשם הפוסקים, רבינו בעלי החוספות משם ר"ה ז"ל, וע"י

שו"ת רב נחמ בן פלטי גאון בשו"ת ב"י.

⁽⁸⁾ רב עמרם גאון ונטרונאי שם.

כללי המילה לר' יעקב הגוזר

שכן קודם שנולד יצחק נתקדש למצוה זו, אבל שרה אשתך יולדת לך בן וקראת את שמו יצחק, והקימותי את בריתי היינו ברית מילה אקיים ר"ת של 'אשר 'קידש 'ידיד 'מבטן.

רב האי ורב שרירא בנו פי' ידיד מבטן זה 'יעקב שנא' (1) ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי, והוא המקודש מבטן בעודו במעי אמו שנא' ורב יעבוד צעיר כלומר שקדושתו של אברהם זקנו תמצא בו שנא' ויעקב איש תם וישוב אוהלים, מלמד שיעקב נולד מהול (2). הר"ר אפרים מבונא פי' ידיד זה אברהם כדגרסינן בפ' כל המנחות (3) יבא ידיד בן ידיד ויבנה ידיד בחלקו של ידיד ויתכפרו בו ידירים, פי' בשעת חורבן בא א"א בבית המקדש לבקש רחמים על בניו בבית המקדש. אמר הקב"ה מה לידידי בביתי עשותה המזמתה הרבים ובשר הקודש יעברו מעליך. פי' שעשתה כנסת ישראל ביתו של הקב"ה רבים מזמותה לרעה. בשר הקודש זו מילה, יעבורו מעליך זו כנ"י שלא רצו למול בימי ירמיה שאמר אליהו להקב"ה קנא קנאתי כי עזבו בריתך ישראל, ועכשיו אנו מזכירים ידידות של אברהם שקדשו הקב"ה למילה לכפר ולבקשו, לפי שלא רצה אז לקבל תפלתו על שעברו בניו על המילה ועכשיו באים בניו לקיימה. וקדשו מבטן אמו כמו שנדרש בב"ר יעקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתו וגו'. ואברהם חי קע"ה שנה. אמר ר"ל מלמד שהיה א"א בן ג' שנה כשהכיר את בוראו (4) ועקב שנים שמע בקול בוראו. מדרש (5) הוא נמרוד ראה שיוולד בן שיהיה מאבד כל הצלמים ומבטל הע"ז וצוה לאבד כל הזכרים שיולדו באותו שנה. ובשנה ההיא ילדה אמו של אברהם את אברהם בנה, והטמינה אותו ג' שנים (6) תחת הקרקע, ואחר ג' שנים יצא מחוכם בחכמים (7) והכיר את בוראו ומאס

באר יעקב

(1) יומא כ"ה, צ"ר חולדות פי ס"ד. ילקוט שמעוני שם רמז קי"ח.

(2) ילקוט שמעוני רמז פ"ז מנו היהו בתוך י"ג טולדו מהולים. ע"י צ"ר פי' מ"ג וש'

מ"ד. במדבר רבה פי' י"ד. אבות דר"י פ"ב מדרש תהלים ס"י ט"ז, תחומא פי' נח.

(3) מנחות נ"ג ב'. רבינו מנחם גאון וע"י ר"י הל' קידוש.

(4) יומא כ"ח. צ"ר חולדות פי' ס"ד. ילקוט שמעוני שם רמז קי"ח.

(5) פרקי ר"א פי' כ"ו. ספר הישר פי' נ"ח. ספר חיי אברהם דף צ"י (בל"ה).

(6) צ"ב י"א א'. אמר רב עשר שנים נחשב אברהם ג' בנותא וז' בקרדו. וכתב מהרש"א שם וז"ל ובשיעור בסלוק של ר"ה יוס' צ"י יסד ונחשב צ"ח י"ג שנה ולאחר י"ג שנה י"א מהובס בחכמים ומאס חלילים וזקן נלמים ונטה צ"ל יולדו וכו'. ע"י פרקי ר"א פי' כ"ו. ע"י צ"ח המדרש של הרב החכם יעלוינעק חדר א' דף 25. וע"י רבינו בחיי במעשי אברהם שם, מה עשה הרב החביא אה צנו במערה שלש שנים, זמן לו הקב"ה שמי חלונות מן הא' יולא שמן ומן השני סלה כשהיה צן שלש שנים וכו'. וע"י הגא' דבי אליהו זוטא פרק כ"ה, וספר הישר פי' נח ע"י"ס.

(7) מד"ר. ילקוט שמעוני פי' ע"ח.

כללי המילה דר' יעקב הגוור

באלילים ושבר אלילי אביו⁽¹⁾. מכאן שנתקדש אברהם במעי אמו וחק בשארו שם⁽²⁾. לפי ר"ת בשארו של יצחק⁽³⁾. כמו שאר בשרו הרגום דקריב ליה וגופו של אדם קרוב לו מכל. שם בו חק של מילה. לפי רבינו שרירא גאון חק בשארו שם זה יעקב, לפי שלא נאמר חק אלא ביעקב שנא' ויעמידה ליעקב לחק. וצאצאיו התם באות ברית קודש, אלו בניו אחריו כמו יוצאי ירכו התם באות ברית זה⁽⁴⁾. שהוא ברית קודש לפי רש"י ור"ת בניו אחריו התם בבריתו של יצחק שהיה קדש שנקרב על גבי המזבח, לפי פי' האחד בין אברהם בין יעקב צאצאיו אלו בניו אחריו התם באות זה שהוא אות קודש, המילה נקראת ברית קדש, שנא' ובשר קדש יעבורו מעליך. והמילה נקראת ברית שנא' והיה לאות ברית ביני וביניכם. על כן בשכר זאת בשכר מצוה שאנו מלים את בנינו לח' ימים. אל הי חלקנו, ו⁽⁵⁾ אל הי חלקנו עם הצדיקים לעולם הבא כענין שנא' הי מנת חלקי וכוסי

באר יעקב

(1) חק זה מצוה מילה באין בה טעם.

(2) פי' בצערו שם חק של מילה. ועיי' שו"ת בני יהודה ב' פירובים ע"ז ח"ל: בשאר זה יעקב שם בו חק המילה, דהיינו מולד מהול. אמנם לא כן היה להצאיו שחתם בלית ברית קודש עיי' עשיית מצוה המילה, ע"כ בשכר זאת וכו' אנו מהפלוס שצוה להציל ידידה שארנו משחה, ולפי' ליל צ"ח צפחה תחת הודמי וצרכי חתם הו"ו. ועיי' ס"ך ובשלת וענין ס"י קמ"ו הובאו דבריהם בספר צרכי יוסף סי' רס"ה הסכמה לניסוח ראבונה צוה לעתיד, וכוננה הענין שאנו נבקש מה' ביטול את ישראל מבשר בהת' וכו' עיי"כ.

(3) עיי' בשלי הלקט ה"ל מילה ס"י ד' ח"ל: חקיי מצטן פי' רבינו שלמה זה יצחק ע"ש אכתיו מצטן את יצחק, דקודם מולד נתקדש למצוה זו (כי יצחק נולד מטפה קדושה בנתקדש בצטן שרה, כי לא קבלה טפה הראויה לעיצור מעל כמיס ריקאנטי ומדכס הלפיוה עיי"ש), דכתיב ואת בריתו חקיס את יצחק, והיינו מילה, בשארנו שם בצערו שם חק של מילה. והצאיו אחריו התם בלית זה של ברית קודש. ובתניא חיתא דכ"ז סה"י יצחק הי ממנו בני ע"כ ברית מילה ומשמה יצחק בעליוה ועיי' ילקוט הדש דף פ"ג ע"ב. ויש מפרשים ידוד מצטן זה יעקב דכתיב וחזק את יעקב, והוא מקודש מצטן דכתי' ושי לאומים ממעך יסדו זה לצדקו וזה לכבשו, ובשארנו לצדק על קדושה השחר והתימה אצאיו בלית ברית קודש לא תמלה זה לא באברהם ולא ביצחק אלא ביעקב. ובפסיקתא דריש ליה על אברהם אציו והקב"ה קדשו בצטן דצירמיה כתיב צטרס אצק בצטן ידעתי, ובאברהם כתי' כי ידעתי וכו' מה ירמיה קדשו מצטן כדכתי' וצטרס האל מרחם הקדשתי, אף אברהם נתקדש צטרס אציו מרחם. להציל ידידות שארנו משחה זה נהינס כדכתי' גם את דכס צריהך שלחתי אסיריך מבור אין מוס בו. בא"י כורה הברית. רבינו שלמה פי' אע"ג שצדק על המילה ח"ז ומצדך כורה הברית מפני שתימה המצוה זו לאברהם, משא"כ בכל המצוה. ועיי' רוס' שבת דף קל"ז ב'. מנחות דף ל"ג.

(4) זה המילה כתיב עשויה ציו"ד שהיא סימן לעולם הבא שנבדל ציו"ד מצדיקים וקדושים שבאוהו הדור מועטים כדתיבה במנחות פי' הקומץ רבה אכן יורתי דף ל"ח.

(5) אמר אלו השמות עיי' ובשרי ירננו אל אל הי ומילה עבודה הבשר היא, ואמר חלקנו נרננו נני אחר עיי' כלה שארי ולצדי וחלקי הי לעולם. וצור מחסי לעולם. וכלומר שהוא

וגוי. צורנו צוה ⁽¹⁾ להציל ידירות ⁽²⁾ שארנו ⁽³⁾ משחת, ⁽⁴⁾ אין צור אלא הקב"ה שנא' אין קדוש כה' כי אין בלתיך ואין צור כאלהינו, הקב"ה נתן לנו מצות מילה וצוה למול בשרנו בשביל להציל ידירות שארנו משחת, ידירות שארנו עצמנו כמו והיה שארית יעקב, משחת זה גהינם שנא' גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו, אין בור אלא גהינם שנא' יורדי אל ירכתי בור, למען בריתו אשר שם בבשרנו, הברית שבבשרנו הוא עדות שאין ישראל יורדין לגיהנם, ובזכות דם המילה הם נצולים מדינה של גיהנם ⁽⁵⁾, אבל הערלים שאין נמולים יורדים לגיהנם בשביל הערלה שבבשרם שכן נדרש במדרש תנהומא פ' לך לך ⁽⁶⁾, הרשעים אינן נופלים בגיהנם אלא בשביל הערלה שבבשרם שנא' לכן הרחיבה שאל נפשה ופערה פיה לבלי חק ⁽⁷⁾, ואין חק אלא מילה שנא' ויעמידה ליעקב

באר יעקב

כיון שהוא חלקנו הרי הוא צור מחקנו לנצח, ואף לאחר פירדנו מזה העולם, ולכן צוה בניקוד הגדלי בפחה, והוי"ו צ"כ"י ע"י יד הקטנה ה"ג ה"י מילה, אשכל שס.

⁽¹⁾ צוה בחורק חחה הגדלי דלא כהסיך צ"ד סי' כס"ה ס"ק ה', וכ"כ בסדרו של ר"ע גאון ובעל העיטור הלכות מילה בשם ר"ה גאון.

⁽²⁾ צוה להציל ידירות הוא נפש השכלי שהוא החציבה מקל יד הקטנה שס, וע"י זוהר פ' בשלה דף ג' ז' ב', ח"ר שמעון זכאין אינון דיבתארון בעלמא ומאן אינון הי"ה, לא אשחאד להו לבני עלמא צר אינון נזירין דקצילו, את קיימא קדישא ועאלי בקיימא קדישא בחינוך הדין הולקין קדישין כמה דאוקמוה (שהם מילה ופרושה, יסוד ומלכות) והסיא דנער ליה להסיא קיימא ולא עיילי באחר דלא אנטריך אילין אינון דיבתארון ויבצוין לחיי עלמא מנ"ל דבתי והיה כל השאר בנין והגוהר בירושלים קדוש יאמר לו וכו', ח"ש צוה להציל ידירות זרע קודש דייקא ולא אחריס רק אותו שממנו צריחם ולכן מילת מרדה שחת.

⁽³⁾ הוא ענין השארה אשר הגפש האתה נשארם בקיום נצחי, והסמ"ג נורם שאריהו והיא היא.

⁽⁴⁾ פ"י מנהיגים כמ"ס בזכריה גם את צדס צריחך וכו', פ"י אחר משחה למען צדיתו אשר שס בצשרנו, כל"ו לאשר שבשכל זאת הצרית הרי הוא יס' הלקנו, וכלומר שהשגחה הש"י"ת קבור צנו, והרי זאת הקשר הוא המקנה בשפחה הישראל קיין נצחי, ובזאת הקיין הרי נשפחה וישראל צדוקים צדוק החיים את ה' המיד ולא יתבעלו לעולם, וניזוליס משהת וזה הוא למען צדיתו, ועל זאת הכוונה נוכל ג"כ לפשר טסחא היכנה צוה בחיר"ק, וקמ"ץ וע"ד צוה ונצחא, וכל"ו שצדק נשפחתינו על זה הענין סיחקימו נצח ולא יתבעלו לעולם וניזוליס משהת, וזאת היא למען צדיתו אשר שס וכו', וכן יסד השיטון ליוצר ליל שמיני ענרת: שמיני ערוך החתומים צו להציל מפוערה דם האילה, פ"י שבשמיני הוא מוכן וערוך להציל החתומים צדית מילה מן הגהינס.

⁽⁵⁾ ע"י זכות המילה, האל"ט שנת ה"ז והוא קונטרס קטן הכמות על ענין מ"ש בהגהומא של מי שהוא מהול אינו יורד לגהינס.

⁽⁶⁾ הגהומא פ"י לך לך סי' כ"ו.

⁽⁷⁾ ישעיה ה'.

כללי המילה לר' יעקב הגורר

לחק (1). וכתוב כי רפאים (2) שם בעמקי שאולי קרואיה ס'ת מילה, לומר לך כל מי שאינו מל בשרו מזומן הוא לעמקי שאול, ולעולם הבא הקב"ה מציל את ישראל מדינה של גהנם בזכות מילה, לכן אמר שלמה אל תירא (3) לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים אל תקרי שנים אלא שנים מילה ופריעה. וגם בב"ר נדרש כן. א"ר לוי לעתיד לבא אברהם אבינו יושב על פתח של גהנם ואינו מניח אדם מהול לירד לתוכה, ואותן שחטאו יותר מדאי מה עושה להם הקב"ה מעביר הערלה מעל גבי תינוקות שמתו בלא מילה ונותנה להם ומורידן לגהנם כדכתיב (6) שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו. מה טעם שלח ידיו בשלומיו משום דחלל בריתו. מצאתי בספר הגאונים מהו שלח ידיו בשלומיו להודיע כחה של מילה שאפילו אדם רשע ומילה בבשרו אינו יורד לגהנם שכך מצינו שעתיד הקב"ה לישב ביום דין ולחתום דינם של רשעים. ואומר מדת הדין לגהנם כל מי שאתה רואה שהערלה בגופו פתחי ובלעי אותו. שכך ראה יחזקאל בנבואתו גוים אדירים (7) אל ארץ תחתיות אל יורדי בור. וכתוב את ערלים אל יורדי בור. שמה אדום וכל מלכיה וכל נשיאיה שם אשור וכל קהלה וגו' שם עילם וכל המונה שם פרעה וכל המונו וגו'. חוזרת מדת הדין ואומרת לגהנם תני דעתך שלא תגע באדם מהול שנא' לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק. למי שלא קיים מצות מילה בבשרו הא למדת שאין גיהנם יכולה לשלוט באדם שהוא מהול.

דין חותכים ערלת נפלים.

מכאן ראינו להתוך ערלת הקטן שמת לפני המילה (8). ומי הם

באר יעקב

(1) ההלים ק"ה.

(2) משלי ט"ו.

(3) משלי ל"א כ"א.

(4) ילקוט שמעוני משלי.

(5) ב"ר פ' י"ט. שמה רבה פ' מ"ח, ופ' פ"ט. הנחומא פ' לך לך. ילקוט שמעוני

ההלים רמז השעיג.

(6) ההלים נ"ה כ"א. הקדמה הזכר דף ח'. רב המנוח סדר אל התן את פיך להטיח את בשרך דלא יהיב בר נש פומיה למימי להרכוח בישא ויהא גרים למחטי להווא בשר קדש דהחוס ציה צריה קדישא, דאלו עבד כן משכון ליה לנהיב. וההוא דממונה על ניהבס דומה שמה וכמה רבו מלאכי הצלה בהדיה וקאים על פרחא דנהיבס, וכל חינון דנערו צריה קדישא בהאי עלמא ליה ליה רשו למקרב בהו. ועוי' זהר כראשית דף ל"ג א'. אמר ר' אבהו זכאין חינון ישראל דקב"ה אחרעי בהון מכל שאר עמין ויהיב לון את קיימא דא, דכל מאן דאית ציה חאי את לא נחית לנהיבס חי חיתו נעיר ליה דקרא יאות דלא עייל ליה כרצוהא אחרת ולא משקר בשמיה דמלכא. דכל מאן דמשקר בהאי גמאן דמשקר בשמיה דקב"ה דכחזב צ"י בגדו כי צייס זריס ילדו.

(7) יחזקאל ל"ב.

(8) ב"ת רב האי גאון. ורבינו בחיי כהן דמאחר שנהיבס פערה פיה לבלי חק למי

שהטאו יותר מדי בפ' עושין¹) פסין ההיא דאהיבו דינא של גהינם חדא שעתא אתא אברהם ומקבל להו בר מהבא על הגויה דמשכיה ערלתיה ולא מבשקר ליה, והכופר בעיקר הם אותם שהטאו יותר מדי, ואעפ"י שחטאו אין גיהנם שולט בהם, ומה הקב"ה עושה להם שולח להם מלאך ונוטל ערלתן של קטנים שמתו בלי מילה ונותן לאותן שחטאו. מיד גהינם מקבלת אותם שהללו בריתו, לכך נאמר שלה ידיו בשלומיו חלל בריתו. ואם כדבריהם שאמרו שמעבירין את הערלה מקטנים שמתו, מהיכן נוטל המלאך הערלה? אי בעית אימא צריך שיתן הערלה ביד הקטן והמלאך נוטל מידו. ואי בעית אימא עור הפריעה שנשאר לו עדיין אותו עור שני נוטל ונותן לאותן שהללו בריתו. ור' גרשום ז"ל נתן חילוק בין הקטנים. קטן שכלו לו חדשין וסימנים מוכיחים עליו שערו וצפרניו וראוי היה למול אם לא היה מת בתוך ח', לאותו ודאי מעבירין ערלתו לפי שאינו כנפל גמור שאם היה חי היינו מלים אותו מילה טובה וכשרה, השתא נמי אנו מטיבין לו וכורתין ערלתו בצרור או בקרומית של קנה, אבל לא באיזמל ובלא ברכה, ולא משום שהיא מצוה, כי המצוה נתנה לחיים ולא למתים שנא' במתים חפשי²). וכיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוה. ומהני ליה להצילו מאש של גיהנם, וכדי שיכנס לגן עדן עם שאר בני ברית קדש. אבל נפלים גמורים שלא הגיעו לכלל ט' חדשים ולא היה להם סימנים לגמרי אין חותכין ערלתן. והקב"ה שולח מלאך ומעבירין ערלתו ממנו ונותן לאותן שחטאו יותר מדאי ומורידן לגיהנם. וכן רמז לנו הקב"ה בתחלת התורה באותיות של בראשית, ברית אש ובשר, להגיד לנו כל מי שלא קיים ברית בבשרו מורידין אותו לגיהנם, וכל שקיים ברית בבשרו נצול מאש של גיהנם שנא' לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים א"ת שנים אלא שנים מילה ופריעה. וגם אותיות של שבת רמוזו בבראשית כלומר כל מי שאינו שומר שבת נכזה באש של גיהנם. וגם בשעה שנולד אברהם אבינו ועסק אח"כ במילה נשבע לו הקב"ה שבזכות המילה מציל את ישראל מדינה של גיהנם שנא' והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך. בא"י⁴) כורת

באר יעקב

שאינו נימול ע"כ נהנו צ"י לנער המה שלא הגיע ימיו למצוה מילה שמוהלים אותו על קברו. ועי' מטפ' משה סי' פ"ה וז"ל וכי"כ רצונו ירוחם כשם רצונו הגדונו שיש לנו קבלה שמוהלים אותו על קברו ומשמיים לו סס. ועי' שצלי הלקט הל' מילה סי' ד'. ועי' לח"ש פ"ק דמ"ק בכר רב נחמן גלון ועי' שצלי הגבורים מ"ק פ"ג. ועי' שו"ת כנסת יחזקאל סי' מ"ד.

¹ עירובין י"ט.

² ההלים פ"ה.

³ בראשית כ"ו.

⁴ ע"ש וכרות עמו הצרות; ועי' שצלי הלקט הל' מילה סי' ד'. תשובה לגלון ממז' לח"ש שהורחו בחיסור, מטפ' כשרה הוא. והכי הוא כישראל לענין ירושה ולכל דבר. כדתן מי שיש לו בן מ"מ פוער את אשתו מן החלוקה ומן היבוב. ואמרינן מכל מקום לאהווי מאי?

הברית. כורת הברית תרגום גור קיימי¹, ובוה הלשון כרת הקב"ה ברית עם אברהם שנא' אשר כרת את אברהם. וכרות עמו הברית וגו' וכתוב הנה² דם הברית אשר כרת לפיכך גומרים הברכה בא"י כורת הברית. ד"א כמו שתקנו לשאר ברכות שיש בהן ספור דברים ברכה תחלה וסוף, תחלה בפה"ג ולבסוף כורת הברית.

דין להקרות שם לנער³.

או"א קיים את הילד הזה לאביו ולאמו ויקרא שמו בישראל פב"פ. פ"י מפני שהוא עוסק בברכת הקטן צריך לקרותו בשמו. ד"א מפני מה תקנו לקרות לו שם לנער תיכף למילה? כישום דעד עתה לפני המילה היה שם טומאה לפניו⁴, והרפה, שם ערלות ועכשיו שנמול וקיימו בו מצות מילה צריך

באר יעקב

לאהוי ממזל, והלך מנכסין עליו ברכת המילה עד כורת הצדק אבל רחמים לא. ⁽¹⁾ עקבים ש' מ"ה וז"ל: צדק יאמר על איזה קיום או בצוה ודבר קיים הנעשה בין ב' כורתי צדק לקשר האהבה בין שניהם, ויעשו להם איזה אהה שיהיה קיומו מוכר על הצדק, כמו העד המעיד על הדבר, אמר לבן ליעקב ועשה לכה נכחה צדק וגו' וה"ל לעד בני וביניך (בראשית לא) ועשה גל אצבע לעד, וכן יתקב הוא אהה מוכר על הצדק. ודקך כריתת הצדק לפי מה שנמא' בנחזקים הוא שהיו חותמין ב"ה לבנים והיו כורתי הצדק עובדין בין ברתיו (ירמיה ל"ד) וכן בראשית ע"ו וכן דבר אברבנאל (ירמיה פ' ל"ד), וכן אמורה הרמיה להפילוסוף אצרכה בן דאוד מפילוסוף ז"ל המכונה הראש"ד ז"ל דקך כורתי צדק לצדק עגל ה' ולעבור בין ברתיו, וזה לרמוז שהיו כורתי הצדק שניהם עם היותם נדללים במקומותיהם מדובקים כמו העגל צדקתו הו' שהיה מתאחד מכל ד' ולזה תמא' כי במראה שהיה אחר מראה בין הצדקים מיד נעשה על המילה. וזכר זה בפירוש שהיא אהה צדק בין הש"י ובין זרע אצרכה המחזיקים בצדקתו. ולזה כריתת האהה הוא מתמיד בצומה זו ראיה על הקשר האהה שנאמר בנז. וזהו בהקנו אהה כשה"ג בצדקת המילה והאנאיו תהם בזה צדק קודם וכו'. לכן כל זמן שנראה אהה הצדק הזה קיים בצומה, אף אם נראה מוקף הצדק עובדת עליו המיד לא בעבור זה נתיאש מן הגאולה. כי אהה היום דומים לחולה הוא קרוב למות, ובל האנשים אומרים עליו שאין בו כח לחיות, כי כל עוד שנראה בו דבר מן החיות נאמר, לא נתיאש ממנו. וכן אף אם כל האומות אומרות עליו. שאההנו באשם תקוה ובאצדק הקהיתו ננצרו לנו, הנה כאשר נראה אהה הצדק הזה נאמר ומהמיד בנז, המורה על הקשר הזה שיש בין ה' ובין האומה, נדע בודאי, שעדיין יש בנז כח לחיות, ופעל ידי הקשר הזה השנן האומה לקדמותה ולהצדק בענין האהה כאשר היתה בחזון בתחלה.

⁽²⁾ שמה כ"ד ה'.

⁽³⁾ ע"י מלאכים ס"י י"ב.

⁽⁴⁾ ומזה העשם אין לוקחים שום דבר מצד שגולד שם בן זכר מיום הלידה עד יום המילה משום ששם שורה טומאה החמורה, וכן נשים זהירות שלא ליקח שם מלאכה מצד היולדת באלו הח"י מהטעם הנ"ל, ולכן לא חברה ברכה במעשי ידיהם, כמ"ש בלחם הפנים י"ד בקונטרס האחרון ס"י ע"ו לענין האבל ג"כ מזה הטעם.

לשנות שמו לשבת, שם טהור וקדוש כשם אבותיו, אברהם, יצחק, ויעקב, ראובן, שמעון, לוי, יהודה, נתן, שמואל, אפרים, ומנל שצריך לשנות שמו בשעת המילה נלמוד מאברהם אבינו שעד שלא מל בשר ערלתו היה שמו אברם דכתי' ויהי אברם (1) בן צ' שנה וגו' והיה חסר עדיין אות אהת, ומיד כשנמול נשתנה שמו לשבה וניתוסף לו אות אהת (2) ונקרא אברהם שנא' והיה שמך אברהם (3), ולמה ה' שבה נכרא העולם שנא' אלה תולדות שמים וארץ בהבראם, בה' בראם (4), והן הן אותיות של אברהם, ואז נעשה שלם שנא' ויאמר ה' אל אברהם ואתה את בריתי תשמור (5), וכתוב התהלך לפני והי' תמים, ד"א מצינו במדרש תנחומא ישנה הקב"ה שם אברהם לשבה וניתוסף לו ה' (6), א"ר לוי א"ל הקב"ה אברהם אתה סבור שאתה שלם חייך שעד עתה אתה חסר (7) איברים עד שלא תמול היה שמך אברם חשבון רמ"ג, וכשתמול אתה נעשה שלם, אמר לפניו רבש"ע האיך יקרא שמי א"ל לא יקרא שמך אברם, והיה שבך אברהם ואתה נעשה שלם אותיות כנגד רמ"ה איברים שבאדם הה"ד התהלך לפני והיה תמים, שנעשה שלם מניין, ממ"ש בענין והי' אברהם בן תשעים ותשע שנה וכתוב בתריה ואברהם בן ק' שנה (8), מכאן שמשנין שם הנער לשבה תיבף למילה משם ערלות לשם יהודי (9), במכילתא (10) דרש ר' ישמעאל מפני מה נשתנה שמו של אברהם ושמו של יעקב, ושמו של יצחק לא נשתנה? מפני שאברהם ויעקב אבותיהם קראום בשמותם לפיכך הקב"ה הגדילם בשנו

באר יעקב

(1) בראשית י"ז.

(2) ירושלמי סנהדרין פ"ג, ברכות י"ג, צ"ר פ' לך לך פ' מ"ו, ויקרא פ' י"ט, במדבר רבה פ' י"ה, הנחומא פ' קרח ס"ו י"ג, ילקוט שמעוני לך לך רמז פ"ג.

(3) בראשית י"ז.

(4) צ"ר פ' י"ג.

(5) בראשית כ"ט.

(6) הנחומא פ' קרח.

(7) במדבר רבה פ' י"ה אמר רב אחי בר ר' אבהו אברהם עד שלא נימול ולא הוליד היה חסר, נימול ניתוסף לו ה' ונעשה שלם והוליד למין אחריו, ועי' צ"ר פ' ל"ט ס"ו ל"ט אברהם בגימטריא רמ"ח.

(8) בראשית כ"א.

(9) וזה הוא הענין מה שנהגים צירופים בהת"ה והקדוים אינם מצרכים את הנער אחר המילה דהא כל עוד שהעלה בו, אינו כלי ראוי ומזומן לברכה, אבל מנהגנו אינו כן אלא אדרבא מצרכין הנער קודם המילה, ואולי הוא בבקשה מהי לכל יאונה לו שם זק ומתלה במילה, עיי' זכר דוד מאמר ח' פ' פ"א.

(10) מכילתא פ' יתרו, ילקוט שמעוני פ' צ"א רמז ר"ז כעשה א"ח מע"ט הוסיפו לו שיהיה אחת וכן בברה, עיי' ירושלמי ברכות פ"א, ועיי' ילקוט ישעיהו מ"א רמז המ"ה ע"פ מי פעל ועשה וגו', עיי' הנחומא פ' שמוה, תוספתא ברכות פ"א.

כללי המילה לר' יעקב הגוזר

שמות אשר קראו להם. אבל יצחק הקב"ה קראו יצחק קודם שנולד שנא' אבל שרה אשתך יולדת וגו'. ד' נקראו (1) בשמותם עד שלא נולדו, יצחק, וישמעאל, ואשיה, ושלמה. מפני מה צוה הקב"ה לאברהם אבינו למול עצמו שנה אחת קודם שנולד יצחק? מדרש ברויתא דר"א, אברהם אבינו עד שלא נמול הפרי (2) שעשה לא היה טוב במעשיו שיהיה נבחר להקריב ע"ג המזבח וכשנמול הפרי שעשה היה טוב במעשיו ונבחר להקריב על גבי המזבח כיון נסך שנא' ויין תקריב לנסך. ע"א בב"ר מ"ט נמול אברהם קודם יצחק שנה אחת בלבד ולא נמול כשהיה בן ע"ה (3) שנה כשרבר עמו בברית בין הבתרים? אלא כדי שיצא יצחק מטפה קדושה וטהורה, לפיכך הקדים מילת אברהם ללידתו של יצחק רק שנה אחת לומר לך יצחק נולד מטפה קדושה אבל לא ישמעאל. וזהו שאמר לו בשעת עקירה לאיזה בן, לבן הערלה או לבן המילה. פירוש לבן הערלה זה ישמעאל שנולד כשהייתי ערל, לבן המילה שהולדתי אחר שמלתי. אברהם שנוצר מטפה טמאה מאותה שעה שאמר לו הקב"ה לא יקרא עוד שמך אברם, שוב לא קראו הכתוב אלא אברהם. אבל יעקב שיצא מטפה קדושה וטהורה בשעה שא"ל הקב"ה לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל יהיה שמך לא שתעקר (4) שם יעקב לגמרי אלא כ"א ישראל יהיה שמך עיקר ויעקב טפילה לו משום שנוצר בטהרה ונולד בטהרה. בר קפרא אומר כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה (5). ר' לוי אמר בעשה ול"ת בל"ת לא יקרא עוד שמך אברם, ובעשה והיה שמך אברהם. וא"ת והלא אנשי כנסת הגדולה קראוהו אברם, שנא' אתה הוא האלהים אשר בחרת באברם? (6) אלא שיינה היא דעדו שהוא אברם (7) בחרת בו. מכאן שקוראין שם טהור לנער סמוך למילה. ישמה האב ביוצאי הלציו ותגל האם בפרי בטנה. אביו ואמו חייבין לשמות ולעשות שמחה ומשתה ביום שזוכין בבן זכר (8) שמקיימין בו מצות המילה.

באר יעקב

- (1) מילה פ' זא ס"י ט"ז דה' ג' נקראו מפי הקב"ה ונאגדה דנראשית מסיים זה עד שלא נולדו. ופירושלמי ספיק דנרכות הו' ד' בהדי ישמעאל. ואפטר דס"ל כמ"ד ישמעאל עשה תשובה לכן ראוי לחובצו עם ג' הדיוקים וע"י פרקי ר"א פ' ל"ג דביאור הכד"ל ס.
- (2) זה ישמעאל ע"י אשכול הל' מילה. ילקוט בראשית רמז פ"א.
- (3) ילקוט שמעוני בראשית רמז פ"א.
- (4) ז"ר בראשית פ' מ"ו.
- (5) ברכות דף י"ג א'. וע"י אור חדש מאת כ"ך דף פ"א שנה' סס שנחשב לפתחת הכבוד אל האדם הגדול בעניקוס זה אברהם לקראו אהו כסס שנקרא בערס נימולו עלות זכרו, לבנו סיו, ואזניו.
- (6) נחמיה פ'.
- (7) ברכות י"ג. ז"ר פ' מ"ו. ה"כ נביא הוא דקא מסדר לשבחים דנחמנא מאי דהוה מעיקרא. פירכ"י דמעיקרא אשר בחרת בו כהיותו שמו אברהם ושמהו שמו אברהם.
- (8) ח"כ למה ח"ן עושין כן בלידה נקובה? העטם מפני שגסו פטורות מכל מ"ע שהז"ג

וכן אמר שלמה גיל⁽¹⁾ יגיל אבי צדיק יולד חכם וישמה בו, וכתוב בתריה ישמה אביך ואמך ותגל יולדתך. תניא נמי הכי אי אפשר⁽²⁾ לעולם בלא זכרים ונקבות, אשרי⁽³⁾ מי שבניו זכרים אוי מי שבניו נקבות, שבזכרים מקיימי מצות מילה. ואעבור עליך ואראך מתבוססת⁽⁴⁾ בדמיך ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי. מתבוססת כמו נוססו מקדשך, יבוס קמינו. ר' יוסף קרא פי' מתגוללת בדמיך. והר' אפרים מבונא פי' מתבוססת לשון עירוב שנתערב הדם והמילה בעפר והכי משמע בפי' האשה עושה צרכיה במס' נדה⁽⁵⁾. וכן יסד ר' אליעזר קליר דם תבוסה קר'בי' כעורב, ואמר המדרש בברייתא, דר' אליעזר אמר המצריים לא היו נותנין לישראל את התבן ואת הקש במדבר לעשות לבנים ורומסים בהומר⁽⁶⁾ והקש שבמדבר היה נוקב עקביהם והדם מתבוסס בהמר לבך נאמר מתבוססת בדמיך ואוי לך בדמיך חיי⁽⁷⁾, ואומר לך בדמיך חיי מוסב על הראשון כלומר תחיו מן הדם ששפכת פי' בדמיך תתפאי, כמו וישבו תחתם במחנה עד היותם תרגום עד דאיתסיו אמרתי לך בדמיך חיי ונתרפאת. ובשהוא אומר בדמיך חיי טובל אצבעו ביין ומטיף מן הברכה בפי הילד לשם מצוה וחנוכה. דאמר מר המברך צריך שיטעום⁽⁸⁾ וכ"ש מי שמברכין עליו, צריך ליהנות מכוס של ברכה כשבא הברכה על ידו. ומתוך שאינה ניכרת הטעימה זו אלא לרמוז בעלמא משקין אף לאמו לפי שע"י פרי בטנה באה הברכה, הרי ששתייהן נהנות מן הברכה ולא תהא ברכה לבטלה, לפי שנא'⁽⁹⁾ שירה

באר יעקב

ולאו בני מלוא יונה, ומה"ט מצרכין בכל יום שלא עשני אשה, לכן אין עושין שמחה עד לידתה משאי"כ בזכר כולם שמחים על לידתו.

(1) משלי כ"ג ס"ד.

(2) ב"ב ט"ז.

(3) ב"ב ט"ו. נדה ל"א, זכר בל לעולם בל לעולם שנא' שלחו כר מובל הארץ, פי' כר זה מנחה דהיינו ס"י שלום. זכר זה כר ואמר ר"י דבי ר' אמי בל זכר לעולם בל ככרו בידו זכר זה כר דכתי' ויכרה להס כרה גדולה. נקבה אין עמה כלום נקיייה בלא עד דאמרה מזוני לא יהי לה דכתיב נקבה שכתך עלי ואינה. ובלבדו כתיב זכר בגמטריא ברכה, נקבה בגמטריא נוק.

ע"י פחד יחזק ערך זכר, נולדה נקבה רבייה בל לעולם. מריבה בל לעולם.

(4) מתבוססת הרגום יונקין בן עוזיאל ביחזקאל סי' י"ו פי' על דמי המילה שהיא דם הבוסה יולא מנופו.

(5) נדה ס"ב ב.

(6) פירקי ר"א פ' מ"ח ה"י פ"ט,

(7) ילקוט יחזקאל רמז ע"ה.

(8) פסחים ק"ה ב' כל המברך צריך שיטעום או הוא או א' מן הזמעים. דש"ס. רב עמרם גאון. רב גערונאי. רב יהודאי רבינו מנחם. רב זמח בן פלטי.

(9) ברכות ל"ה. עירכין י"א א'. מנין שא"א שורה אלא על היין שנא' (שופטים ט')

כרלי המירה לר' יעקב הגוזר

על היין ומנהג אבות תורה היא יאהו בה צדיק דרכו. ד"א לפיכך מטפסין בפי הילד ומשקין אף לאמו לפי שצריכין רפואה הקטן ואמו¹, ואומרים ברכות דמעלי לאסותא. ובירושלמי מצינו ראייה² שצריך לבקש רחמים שאומר בסוף הברכה תשלה אסותא דחיי וגו'. ואני קצרתי הברכות מפני סכנת הקטן, ומנהג שמטפסין היין בפי הילד ומשגרין הכוס לאם הילד עדיין במקומו עומד, ד"א ואומר לך בדמיק חיי, ואומר לך בדמיק חיי מה ראייה לומר שתי פעמים בדמיק מדרש בברייתא דר"א אומר³ יצחק אבינו מל את יעקב ועשו, ועשו מאם בכרית מילה לשם שמאם בבכורה שנאי ויבו עשו את הבכורה. ויעקב דבק בכרית מילה ומל את בניו ומנין שהיו נמולין שנאי⁴ בזאת נאות לכם אם תהיו כמונו להמול לכם כ"ו, ובתיב⁵ אך בזאת יאותו לנו האנשים לשבת אתנו בהמול לנו כל זכר כאשר הם נמולים, מכאן אתה למד שבני יעקב נמולין חיי. גם בני יעקב מלו את בניהם ובני בניהם והנהילום להם לחק עולם, עד שעמד פרעה הרשע וגזר עליהם שלש גזרות קשות⁶ ומנע מהם ברית מילה. וביום שיצאו בני ישראל ממצרים מלו כל העם למגדול ועד קטן שנאי⁷ כי מולים היו כל העם היוצאים ממצרים. והיו לוקחים ישראל דם ברית מילה ודם פסה ונתנו על משקוף בתיהם. וכשעבר הקב"ה לנגוף את מצרים ראה על משקוף בתיהם ועל שתי המזוזות דם ברית מילה ודם פסה ונתמלא רחמים על ישראל שנאי⁸ ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיק, בדמך אין כתיב כאן אלא בדמיק בשני דמים דם ברית מילה ודם פסה, לכך נאמר ואומר לך בדמיק חיי, ואומר לך בדמיק חיי⁹. רבי אליעזר אומר

באר יעקב

י"ג) ותאמר להם הנשן החדלתי את חידושי המבטח אלהים ואנשים. אם אנשים משמה אלהים במה משמח? מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין.

1) מגילה י"ז ע"ב מה ראו לומר רפואה צמיתית ח"ו אחא מתוך שנתנו מילה צמיתית שזריכה רפואה לפיך קצטוה צמיתית.

2) הרגום ירושלמי סוף פי ויחי, ובסדור דר"ש גאון בצרכת המילה דף י"ב. ורבינו סעדיה גאון. ועי' אגודתהס סדר ברכות דף ק"א.

3) פרקי ר"א פי כ"ט. אשכול הל' מילה.

4) צראביה ל"ד ע"ג.

5) שם ל"ד כ"ב.

6) פרקי ר"א פי כ"ט. אבל צביר רבה פי ס"ט לא מבטח הכן, אלא יבראל עמם הפכו צ"מ.

7) יבובע הי ה'.

8) יחזקאל ע"ז ו'.

9) שיר רבה פ"ה. כשמגיע לתיבה ואומר לך בדמיק חיי טובל בו הזרה ונותן מהיין בפי ההיגוק. ובהבו הפוסקים שהמהל עושה זורת גד"י בלצבעותיו בלוצון זה. ג' אלבעות ידיו דהיינו אלבע, אמה קמיה, כשזוקף אחס הוא כזורת שין והגודל כשזוקף אותו נעשה ד'.

וכי מה ראה הכתוב לומר ב' פעמים ואומר לך בדמיון חיי ואומר לך בדמיון חיי? אלא אמר הקב"ה בזכות דם ברית מילה ודם פסח תגאלו ממצרים (1). ובזכות דם ברית מילה ודם פסח עתידין ליגאל בסוף מלכות רביעית לכך נאמר ואומר לך בדמיון חיי ואומר לך בדמיון חיי. תרגום

באר יעקב

ובשנתן יין ברכת הרי יו"ד ונעשה שם שדי ואומר ב"פ בדמיון חיי לרמוז ש"י המילה יזכה לעוה"ז ולעולם הבא. ומזה הטעם אין נוהגין למול את התינוק אלא עד אחר עליו לשבת, כיון שמוסד בזובו לתקן עולם במלכות שדי ויש לו שיכות למילה, וזכר היחוד או' קודם המילה ע"י ספר נוהג כלאן יוסף אות ה' ה' מילה וע"י זהר פ' לך לך ע"פ ויארם אליו חיי אל שדי מאי משמע דעד השתא לא קאמר חיי אל שדי, אלא הכי תאגא עבד הקב"ה בזרין התאין דלא קדישין לתא, וכל חינוך דלא התגזרו יסתאבון בהון ורשימין בהון, ומאי רשומא חיה בהון דליתחיו בהו ש"ן דל"ה ולא יתור. ובנין כך יסתאבון בהו ודאדבקון בהו. דבר דהתגזרו נפקין מאלין ועאלין בגדסהו דסכינהא ואתגלייא בהו יו"ד רישומא קדישא את קיימא שלים ואתרשים בהו שדי ואתגליא בקיומא וע"ד כת' חיי אל שדי התהלך לפני והיה תמים וכו' ע"ל.

והלבוש כהן הטעם משום דארז"ל במדרש ע"פ שימו איש חרבו על ירכו משה מל ואהרן פורע ויהושע משקה. פי' שכל אותן מ' שנה לא היו מלין במדבר מפני עורח הדקדק ועבשו שהיו עומדים ליהרג לא ראו ונשה ואהרן שימותו בלא מילה ובלא קבלת המצוה, ולכך ה"י משה מל ואהרן פורע ויהושע משקה אותם עפר העגל, ואותה השקעה היחה להם בשעת מילה ופריעה למות ולא לחיים. לכך אתו אומרים השקעה זו של שעת מילה ופריעה היחה לחיים ולא באותה של יהושע ע"י אבדורה ה' מילה.

ולזה מנהג ספרד לומר סברי מרגן לפני קידוש והבדלה וזכרת אירוסין ויטוואין וזכרת מילה שעל היין ויש לזה סמך. לפי מ"ש בשנהדרין פ' נגמר הדין היו מוטיאין אותו לסקילה היו משקין אותו כוס של יין חי בקורע לבונה כדי שתערף דעהו עליו ולא ירגיש בענין הסקילה ע"כ אומרים סברי מרגן כלומר ה"ש דעתה מורי ורבותי שזה הכוס לחיים ולא למות לזכרה ולא לקללה ולא יהיה כאותו הכוס שזה שנגמר דינו לסקילה, והעם עונין לחיי כלומר לחיים יהיה ולא למות. ע"א לפי מ"ש בא להם יין בתוך המזון כל אחד מברך לעצמו לפי שאין בית הבליעה פנוי, ועבשו בית הבליעה פנוי הוא אומר ה"ש בדעתכם לנחת מזאת הברכה ולכוין דעתכם בה וכן עונין לחיי בלבון תלמוד הן ע"י אבן הירחי דף ל"ה. ע"א למה שאומרים לחיים, כי לפי מ"ש רז"ל דען הדעה גפן היה וע"י בא מיתה לעולם. לכן כשאומין ממנו אומרים לחיים יהיה וע"י שבת ס"ז ב' חיי וחמרא (פירש"י כשאומין ונותנין כוס אומרים כן לזכרה בעלמא) אין בו משום דרכי האמורי. מעשה ברבי עקיבא שעשה משחה לבנו ועל כל כוס וכוס שהביא אמר חמרא וחי' לפוס רבין ולפוס תלמידהון.

(1) עוללות אפרים עמוד ה"ב כהן שכל הנאלות באים בזכות המילה. כי בגלות מצרים ארז"ל מסר להם דם פסח ודם מילה. ובגלות בבל ארז"ל כשא' הקב"ה לאברהם מה לידידי צדיקי וכו' אמר אברהם ה' לך לזכור ברית מילה. א"ל ובשר קודש יעברו מעליך. וכן בגלגל הדור לא יגאלו כ"א בזכות המילה כמ"ס לא יוסיף יבא כך עוד ערל ועמא. וע"י מביחא פ' כא שיר רבה פ"ה.

כררי המילה לר' יעקב הגוזר

ואמרת לבון בדמא דמהולתא אחום עליכון¹, ואמרת לבון בדמא פסחא אנא פריק יתבון. ופדרש-תנחומא שמעון התמני אומר² בזכות המילה נקרע הים שנא' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתיו ואיוו ברית שתוא ביום ובלילה הוי אומר זה מילה, לפיכך משה רבנו פתח שירתו בא"ו³. א' אחד, ו' שבעה, הרי ה' אמר משה בזכות המילה שנתנה לה' נקרע הים, וקלם להקב"ה בא"ו, שנא' אז ישיר משה. א"ר לוי כתיב לגזור ים סוף לגורים⁴ א"ת לגורים אלא לגוזרים שכן בל' ארמי קורין לכותלים גוזרים. מכאן שבזכות המילה נקרע הים. ועוד בזכות המילה שנתנה לה' ימים עתיד הגואל לבא ומשה רבנו עמו שנא' אז ישיר משה ובני ישראל, שר לא נאמר אלא אז ישיר⁵ לעתיד לבא עתידין ישראל לומר שירה, לה' נאה השירה, והשירה נאה לה'⁶. א' אחד ו' שבעה הרי ה' מכאן שבזכות

באר יעקב

(1) יחזקאל ע"ז סי' ו' בהגהות שם.

(2) ילקוט שמעוני שמוה רמז רל"ג. ילקוט ירמיה רמז שס"א.

(3) ילקוט שמעוני רמז רמ"א. מילהא פי' בשלח.

(4) ילקוט שם וע"י הגדה בראשית דף כ"ד ע"פ בעשר הידן בלחן מואב בזכות מה עשו וישראל את הידן בזכות מילה לקד נאמר כוד ה' ליראיו. מכל למלך שה"ל אהוב והיה עבדי ויהר מדאי, אמר מה העשה לאהבני זה ומה חתן לו. זהב וכסף יש לו עבדים ושפחה ים לו אלא הריני חוגרו כלי זנון פי' הגורם שלי, כך אמר הקב"ה לאברהם מה חתן לך זהב וכסף יש לך נא' ואברהם כמד מאד וכי' אלה ואתנה בתינו וגו' זנון שלי פי' בהמילה הוא משמרת את האדם מן האוות העביות ונלפפו לשמור מדות טובות כמו ההגורם מחזקה כל הנגידים על האדם כ"ג אם רחיה' ת"ח ברוקס ונוטר כנחש הנדביו על מתוך כשם שהנחש נוקס צמי שפורן נדר בן ת"ח זה ישמור ויגור אוקד בכל מיני נגידים וע"י ציה המהרה חדר ד' שם. וע"י מדרש ההלוי, ופילקוט שמעוני הצט' לברית כי מלאו מחשבי חתן נאות חום שלא נאלו וישראל אלא בזכות המילה. וכשאלו לים סוף והיו ממדים שנא' וימרו על ים צים סוף וציקם הים לחונקן נא' והמים להם חומה שתמלא עליהם חימה. תלו צנדיהם מן הים כיון שראו המים את המילה ברח נא' הים ראה ויננס. ובמו בן כשאלו לעצור את הידן בקבו מי הידן לחונקן כשם הקב"ה שבים רבוא בין בני צדי חתן אלא הלוי כדי שיכחו מי הידן מילה ויברחו שנא' הידן יסוב לאחור. ואמר הנחון ר"ח מוילגא ז"ל והתיר להם חומה אמרו צנמ' חימה כתיב בתמלא עליהם חימה נא' הים ראה מה ראה? פסל מיכה נא' ועצר צים לרה. וא' הוא ז"ל שכתוב ה' כתיב ויבאו בני צדק הים ציבנה וכרחוב אחר כתיב ציבנה בתוך הים אלא העשם כי ידוע שמיכה היה משפט דן שהיה המאסף לכל הממנות והיה מוסע בלחרונה ח"כ כשנכנסו וישראל צים אז היה צעט דן עדיין ציבנה ולכן כתיב ובני ישראל הלכו בתוך הים צעה משפט דן היו ציבנה אבל כתיבא מן הים היה עדיין צעט דן עודנו בתוך הים ולא היה להם זכות זנון עליהם כי הצדיקים כבר יאלו מן הים לכך בתמלא עליהם חימה ויגלוו בזכות המילה עכ"ל.

(5) ילקוט שמעוני רמז רמ"א ס"ה.

(6) מנהג שהמהל מנגן שירה אז ישיר ציום התילה.

המילה עתיד הגואל לבא לישראל. במדרש גאונים מצאתי. רבנו גרשם המוהל דרש מהו או אז יבנע לבבם הערל ואז ירצו עונם, וכתוב וזכרתי את בריתי יעקב מה ענין זה לזה? אלא א"ו בגמטריא ז' זה השבת, א"ו בגימטריא ה' זו מילה שנתנה לשמונה. וכך אמר הקב"ה לישראל אם יבנע

באר יעקב

ומקור המנהג נראה ש"ל מהמכילה שכתב אז יסיר! אז למה ב"ל א' אחד, ז' שבעה הרי שמונה אמר משה צוה מילה שנתנה לשמונה נקראת ה"ס לכך בר אז יסיר! ע"י עוללות אפרים ח"ג עמוד י"ג. ע"ל מה שנהגין המוהלים לנגן השירה ביום המילה אמריק במס' ר"ה בפסח נולד יצחק וא"כ אין מסורס בט"ס בלחיה יוס נולד. אך יש להביא ראיות שבלול אז של פסח נולד. כי א"ה"ל בפי תולדות שאמר יצחק לבניו הנה נא זקנתי לא ידעתי יוס מותי ופירש"י שהיה אז בן קכ"ג שנה וד"ה במ"ה הגיע לפרק א"ו והוא ה' ה"ס קודם מיתה א"ו א"כ ה"י אז יוס לידתו שאז נהמ"ל לו קכ"ג שנה שד"ה עבדו זה. וא"ה"ל לה"ן בפי תולדות שאמרה לו רבקה ליעקב שנה קח לי משם שני גדיי עזים, ופי' רש"י שה"י א' זכר לפסח וא"י לחגיגה א"כ ה"י אז ע"פ זמן בחיטה הפסח והחגיגה. א"כ היה לידתו בע"פ, ובצני נח הלילה הולך אחר היום שלפניו, וא"כ על כרחך ניוול ב"ז של פסח שהוא יוס שמונה ללידתו כדון ב"כ ולפי"ז היתה מילה יצחק (שה"י ראשון לנמולים לח' כדון ולכן ה"י ח' ק"פ שנה כמספר השעות שה"י ערל) ביום ז' של פסח שבא"ו יוס לאחר זמן עבדו ישראל את ה"ס וברו בירת אז יסיר. לכן נס א"ו עושים זכר לזה לזמר בירה אז יסיר ביום המילה בזמנו. טעם אחר שנ"ל לגוזר יס סוף לגזרים א"ה לגזרים אלא לגזרים שבצוה המילה נקרא ה"ס לישראל, לכן נהגו המוהלים לנגן השירה לכבוד המילה. ע"י מאמר השכל להראש"ן זקנו של הראש"ן ז"ל ב"י שבצביל גודל מעלה של מ"ה המילה מנינו שמונה מיני גיאות כנגד ח' ימי מילה, וכולל אמרו משה וישראל צבירה וק"ס: ירה, רמה, טבעו, ירדו, תרע"ה, החרוס, כסמו, לללו. ע"י יסוד יצחק ה"י מילה ובהז עולס ה"י מילה וז"ל רע עלי המעשה בהמוהל מנגן ח"י פסוק א' וח"י ה"י גומרי"י הקהל, וכל פסוק דל"ה פסקיה מנה רבינו בחורה א"ן לא פסקין, וא"ן א"ו מפסקין באמצע הפסוק. ובפרט הרבה מדלגין הפסוק שאומר המוהל ומתחילין בפסוק ה"י. ובגמרא אמרו משה אמר בורה וגם ישראל ענו אשירה הרי שהיו כופלין ולא מדלגין וע"כ יש לנהוג כשמתחיל המוהל הפסוק יבינו הקהל אחריו ציחה זה הפסוק, ובשם אומרים בקול פסוק ב' יאמר הוא ציחה ולא ידלג ח"ו. ויאמרו צינן התורה וטעמים וכו' ע"ש. אבל אני הכותב מלאתי בתחומא פי בשלח סי' י"א ר"א בן הד"י אומר משה פתח חתלה וישראל גומרין כי נאה נאה. משה אמר עזי וזמרה יס וישראל אומרים ויהי לי לטענה. משה אמר ה' א"ש מלחמה וישראל אומרים ה' א"ו וכו', שלא כדעת ה"י ע"י מ"א סי' י"א.

מנהג שהמוהל יורד לפני התיבה ביום המילה.

וש"ה לזה, מפני שהמילה ה"י כמו קרבן, ולזה כת' הרב משה ח"ז פ"ח שר"ו למוהל להיות ש"ן ביום המילה כי ע"ה צומן הזה הכהן המקריב הוא לנו הש"ן. ואמרו צירושלמי ר' יוחנן בשם ר' מנחם דמן ג"ל"ה אמר זה שצובר לפני התיבה אין אומרים לו צל והצלל, אלא צל וקרב אה קרבנו. לכך מאחר שעה הוא מקריב קרבן צמה שכל התינוק נטון להקריב קרבנו בתפלה. וזכר לדבר מילה ר"ח מילה יורד לפני התיבה. ואסמכוהו נמי אקרא

כללי המילה לר' יעקב הגוזר

לבבם הערל בתשובה, שאין הכנעה אלא תשובה שנא' הראית כי נכנע אחאב, ופירושו אם יכנע לבבם הערל וישמרו שבת ומילה בלבד בזכותם אזכור ואחמול עליהם ואסלח לעונם, ויהיו לי רצוים ומיד וזכרתי את בריתי יעקב וגו'. ואף ישעיה הנביא נבא בן כל שומר שבת כדת¹ מהללו ומחזיקים בבריתי, והביאותים אל הר קדשי, אם ישמרו ישראל שבת ומילה כהלכתה מיד והביאותים אל הר קדשי. זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור², ואין ברית האמור כאן אלא מילה, מלמד שכרת הקב"ה ברית עם אבותינו בדם המילה³ שנא' הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם. ונא' אשר כרת את אברהם ושבעתו ליצחק ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם. ואין חק אלא מילה, זכרו לעולם בריתו, הדבר הזה אשר צוה לאלף דור זה היה אברהם. רצה הקב"ה לבראות אלף דורות לפני משה רבנו⁴ וצפה בהן שהיו רשעים והעביר מהם תשע מאות ושבעים וארבע דורות קודם שנברא אדם הראשון. ונשארו עדיין עשרים וששה דורות מאדם ועד שנולד משה ונתן לו הקב"ה התורה והמצות. אבל מצות מילה כבר נתנה לאברהם ששה דורות לפני משה ואלו הן: אברהם, יצחק, ויעקב, לוי, קהת, עמרם. לפי שהאבות קיימו כל התורה שנא'⁵ עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורותי, ולא היה נאה לאבות להיות ערלים לפיכך נתנה להם מצות מילה, זהו שאמר הכתוב דבר צוה לאלף דור

באר יעקב

רוממות אל בנרוס וחרב פסיות בידם. עי' שו"ת מהר"י מין סי' מינ. ועי' נוהג כלאן יוסף חוה מי ערך מילה ש"כ שמהג במדינת אשכנז שהמולה והסנדק מנגיט וכרות ביום המילה, והמולה יורד ג"כ לפני הציבה. וכן הקנות רוב קהלות אשכנז.

Aus den Original-Akten des israelitischen Konsistorium im vormaligen Königreiche Westphalen in dem Zeitraume von 1808—1813: Ausser dem dazu bestellten und vom Landes-Rabbiner approbirten Vorbeter darf Niemand, unter welchem Vorwande es auch immer sei, in der Synagoge vorbeten, der מוהל darf ausnahmsweise das וזכרו vortragen.

והמהג שהחזן מנגן שירה חדשה בזכרת אמה ויציב בצריה מילה ואפי' בחול ומכ"ש בשבת וי"ט. ופעם אחר דאית' במדרש פי לך לך אמר ר"א בשם ריבא אלמלא מקרא כהוב א"א לאמרו שהקב"ה נעשה שושבין של א"א במילה שנא' וזכרו עמו הזכיה לכן נוהגין המוהלים לנגן מן וזכרו עד סוף השירה, המהבר.

(1) ישעיה נ"ו ב'.

(2) דברי הימים א' ט"ו ט"ז.

(3) הנחומא פי' לך לך ר' יוחנן בשם ר' יוסי הגלילי אומר התקט"ד דזכרו קפל הקב"ה בשביל ליתן תורה לדור המדבר על שהיו רשעים שנא' ילפון לישרים חושיה.

(4) ד"א זועא פ"א ז' אבות כרותי ברית וכו'.

(5) בראשית כ"ו א'.

תתקע"ד שנה שהיתה התורה גנוזה וכיון שעבר כ"ו דורות נתנה למשה התורה זהו לאלף דור⁽¹⁾. ד"א למה נתנה לאברהם מצות מילה גלוי וידוע לפני הקב"ה שעתיד אברהם לעמוד על פתח גיהנם⁽²⁾ לעכב הנמולים שלא ירדו לתוכה, ולא היה נאה לו שיהא ערל לפיכך נתנה לו מצות מילה. אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק⁽³⁾, ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם, מלמד שכרת הקב"ה ברית עם אברהם ב"ג בריתות ושבועות⁽⁴⁾, י"ג בריתות הכתובים בפ' מילה, ובשבועות שנא' ושבועתו ליצחק. ועוד כתיב ביצחק והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך⁽⁵⁾, ויעמידה ליעקב לחק מצות המילה היא חק לישראל, ואין חק אלא מילה שנא' ⁽⁶⁾ אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי ולישראל ברית עולם לעולם, ועוד הקב"ה נתן להם לישראל מצות מילה להיות בבשרם לברית עולם, שמא תאמר שאותם י"ג בריתות נכרתו לתת להם את ארץ כנען שנא' וכרות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני. ועוד ביום ההוא כרת ה' את אברהם⁽⁷⁾ לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת לפיכך צריך לומר בפ"י וימל אברהם את יצחק בנו בן ש"י כאשר צוה אותו ה' להגיד שבזכות דם ברית מילה נכרתו. הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו הצבור נותנים שבה והודאה להקב"ה שזכו להיות מן המנויין לקיים מצות מילה השקולה כנגד כל המצות תרי"ג כמנין ברית. דרשה בע"א כתיב ותרא אותו כי טוב הוא מלמד שמושה רבינו נולד מהול הוי⁽⁸⁾, וכיון שנמול זה הנער ונתקן ע"י המילה כמו משה נאמר עליו פסוק זה הודו

באר יעקב

⁽¹⁾ שנה דף פ"ח א' תמודה גנוזה לך תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם וכו'. ע"י חגיגה י"ג ז'. אמר ר' שמעון החסיד אלף תתקע"ד דורות שקומטו להבראות קודם שנברא העולם ולא נבראו, עמד הקב"ה ושהלן בכל דור ודור, פירש"י קודם שנברא העולם, ונגזר עליהם להבראות קודם מ"ח לקיים מ"ש דבר טוב לאלף דור. ראויה היתה הורה להגות לסוף אלף דור, וכברא שאלן העולם מהקיים בלא הורה עמד וערקן לסוף כ"ו דורות מאדם הראשון עד משה רבינו. ע"י פסחים ק"ח ז' אמר ר' יהושע בן לוי הני כ"ו הודו כנגד מי? כנגד כ"ו דורות שנברא הקב"ה בעולמו ולא נתן להם הורה וזן אורה בחדו. וע"י מדכס לקח טוב מזמור ק"ה. אמר רבי חייא בשם רבי שמואל בר נחמן השע מאות ובמונים דור היה ראו לעמוד שכולם נמחו בדור המבול, כך אמר הקב"ה שהוא עמיד ליהן אה המילה אחר אלף דור.

⁽²⁾ ילקוט בראשית רמז י"ה.

⁽³⁾ דברי הימים א' כ"ז ע"ז.

⁽⁴⁾ נדרים ל"ב א'.

⁽⁵⁾ בראשית כ"ו ד'.

⁽⁶⁾ ירמיה ל"ג כ"ה.

⁽⁷⁾ בראשית כ"ז י"ח.

⁽⁸⁾ ילקוט שמות רמז קס"ו. חזקוני פ' שמות.

לה' כי טוב ¹). כי טוב הוא לומר שהוא מהול כמו משה שנא' בו כי טוב הוא. עוד מצא בספר הגאונים שהולקין זה הפסוק המברך אומר הודו לה' כי טוב, והקהל אומרים כל"ה לפי שמצינו בב"ר ע"פ ²) וישתהו לעם הארץ לבני חת מכאן שמורים על בשורה טובה ³) כמ"ש וישתהו למלך ומודינא למלכא, ובלידת זכר מצינו דתנן המבשרני ⁴) אם ילדה אשתי זכר וכו' ובפסוק אחר הוא אומר ארור האיש אשר בשר את אבי יולד לך בן זכר ⁵). לפיכך אומרין הודו לה' כי טוב על בשורה טובה זאת, והציבור עונין אחריו כי לעולם הסרו, כלומר עולם ועד אנו הייבין להודות לו ולשבתו ⁶). ואחר

באר יעקב

¹) חזקוני סס ע"פ ותרנא אהוה כי טוב הוא שגולד מהול, לכן נהגו לומר הודו לה' כי טוב על המילה. ומהר"ל כתב מ"מ אומרים הודו לה' כי טוב כל"ה קודם צרכת להנניסו, נראה צעני העם משום דליתא בגמרא: ח"ל ילדה אשהך זכר מברך הטוב והמטיב. וי"מ משום ד' דלריכיס להודות וא' מהם היונא מבית האסורים, וכן החינוך י"א מאסורי מיני אמו. והרמב"ם כתב בשם רבי יהודה ז"ל דכתיב גבי אברהם וכוונת עמו הצריח, ואמר"י מלמד שהקב"ה סייע לכנותו, וכתיב בהריה לחה לך אח ארץ כנען פי' בזכות המילה, ובפסוק אחר אומר הן אמה ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאברהם מימי קדם, אלמא דקרי לשבעות הארץ חסד ומש"ה אמר"י כל"ה צמילה דהיינו שבעת ח"י שנקרא חסד שניהנה ע"י המילה. ע"י משה משה סי' כ'. מכשירי מילה ס"א. וע"י אבודרהם.

²) ברש"י כ"ג ז'.

³) כ"ג קמ"א ח'. ילקוט יחזקאל רמז ש"ח. ובי ים לך אדם שמצטרף בצורות טובות ואינו אמה. נולד לך בן זכר וכו'. ח"ח סי' רכ"ג ע"י ח' ילדה אשהך זכר מברך הטוב והמטיב. וע"י זכר נתן דף י"ח. אש שמע מחוץ לעיר שגולד לו בן זכר וזיךר העושה"מ, כשיבא ויראה הילד מברך שהחיינו. ולדעת הרדב"ם מברך שהחיינו בשעה שרואה אה הבן מהול. וכתב אליה רבה בס' הגו' בשם ספר החסידים סי' תתמ"ו דמי שצאה לו בשורה שגולד לו בן, לא יחזיק טובה למבשרו עד שיברך תהלה למי שנתנו לכן זכר. ואם המבשר מלאו צמרחו או במקום הענופה, אש השומע אינו חושש מלהזכיר ש"ש במקום הענופה ימהין עד שי"א ויחזק ידיו. ואם זדיק היא יאמר לו מיד וכשי"א יברך.

ש"ה הלכות קטנות ח"א סי' ר"א. אש שמע פחוץ לעיר שגולד לו ב"ם וברך הטוב והמטיב כשיבא ויראה הילד אש מברך שהחיינו הי' נריך לברך כי פנים חדשות באו לבאן. ש"ח רש"י מ"ד סי' ע"ז אש מברכין הטוב והמטיב בילדה אשתו זכר דאשתו נהיית ממנו הי' לא בכל דבר שנהנה הוא ואחרים עמו מברך הטוב והמטיב, אלא בדבר שיש לו תועלת והנאה בו ולאחרים עמו ובלידת זכר יש לו ולאש הנאה תועלת, חדא דהוה להו תועלת לידא ומרנא לקבורה וכו' ע"ש.

⁴) כ"ג דף קמ"א ח'.

⁵) ירמיה כי ט"ו ארור האיש אשר בשר את אשתי יולד לך ב"ם אמה שמחה.

⁶) ש"ה נשמת חיים סי' ב'. מקום שנהגו שאפי הן כשעלה לתורה ביום השעה מברך צרכת הגומל להגלה היוולדת אש יש למחות בזה תיזך לדעת ב"י בא"ח סי' רי"ע ח"ן לברך,

שאמר הפסוקים צריך לברך את הנער בשמו, יצחק הקטן גדול יהיה, ובשם שנבנם לברית כן יבנם לתורה ולחופה ולמעשים טובים. והטעם לפי שרגילים לעשות לשאר הולים בשמבקשים עליהם רחמים, ומזכירין לו זכות אבות ביום המילה, כמו אשר ברת את אברהם ושבעתו ליצחק ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם. כלומר בזכותו יתרא זה הילד מחליו ויזכה

באר יעקב

אל כל לדעת שלמי נבוכים, וד"מ, ול"ח וב"ח, והמנ"א יש לברך. ועי' סדור המנהגים שכ' מהגנין ביום המילה לנגן בקול מן הודו עד סוף מזמור לתודה, והטעם לזה הוא, כתיב בל"ח שם דים סמך למה שנהגין קנה אנשים כשילודת נשותיהן מזכרין ברכת הגומל להזלתי ולא ברכה לבעלה היא ממ"ש שנמנ"א דרב הוא נגדיתאה ורצון כשחלה רב ונתפשא ברכו אע"פ שלא היו חייבין בברכה היא, כדי לתת שנה והודאה למקום על שניזול רב יהודה רב. כך מי שילדה אשתו אע"פ שאינו חייב בברכה הגומל מ"מ יכול לברך. כמאמר המדרש ויקרא כ"ז ר' לוי פתח הן אדם מאין ופעלכם מאפע וכי' מן פעיות שהאשה פועה בשעה שיוצאת על המשבר השעים והשעה למהות ואחת לחיים, ולכן נאם לו לברך. אמנם הרשב"א חולק וס"ל דשאני רב הוא ורצון בברכה על רפואת רב יהודה לפי שהיה רב. לכן לענין הלכה אינו חייב לברך דדילמא ברכה לבעלה היא, ועי' שו"ת חתם סופר א"ה סי' מ"א שכ' אמנם למה אין הנשים מזכרין ברכה הגומל כדעת המנ"א סי' ר"ט. ואי דבעי עשרה הא דדיעבד סגי בלא עשרה? ובכ"ה מסיק לדינא שמצדק בעני אדם או בעני נשים. ובער אברים ומנ"א סי' רע"ב כהצו כשהבעל עולה לתורה בשבת שאשתו יולדת הולכת לבה"כ כשיאמר ברכו וגו' יש לו לכון שותף הודאה בשביל אשתו ע"כ. ומע"ז התקינו לאסוף בנות היולדת בשבת לחסון אחר הלידה וזה הוא יצוע הבן כעין ברכת וסעודה הודאה. א"כ למה אין עושין ג"כ סעודה נקבה מפני שגולתה מרחס? אבל יש להקץ דעיקר הסעודה היא כעין ברכת וסעודה הודאה וכשנולד נקבה מתחלפים שם נשים בשבת: ומהר"ל כתב שמה שאומרי' אחר המילה הודו לה' כי טוב וגו' היא מבי' פעמים. א' משום שאמרו כשאשתו ילדה זכר מצדק הטוב והמטיב, משום ד' דלריכין להודות וא' מהם היוצא מבי' האסורים וכו', והנה לטעם הב' הי"ל לומר הודו אף כשילדה נקבה? ולזה כיון בעל הלבוב שכת' בעל יולדת בה קודם לאבי הבן בשבת קודם המילה. משום דאבי הבן יכול להודות ביום המילה כשיאמר הודו, אף אם ילדה לו בת אין לו מקום לכיון שותף הודאה בשביל אשתו, רק כשמצדק ברכת התורה, ולכן הוא קודם.

ולכן כדי לעשות זכר להודאה זו וכדי שלא יבנם עצמו בספק ברכות נהגו ששבת שזאת היולדת לבית הכנסת הבעל עולה לתורה ונותן נדבות ואומר מי שצריך ליולדת וב"כ הרב סולת בלולה בס"י ר"ט סק"ה לפי שהאשה זריכה להודות על ניסה שילדה בשלוש, ולכן עולה הבעל לתורה ואומר ברכו את ה' וכו'. הנה נמי כהודאה דברכה והודאה כחדא נינהו, דכ"ז הודו לו ברכו שמו, ולפי שאין אשה קוראת בתורה, לכן בעלה מודה תחתיה והאשה אומרת אמן על ברכתו היוצא לכל הדיעות, ועי' ברא"ש ריש פ' הוראה דתקינו הודאה במקום קרבן תודה, ועי' חיי אדם כלל ס"ח: ולכן נוהגין לזנוח בנגון של שמחה מזמור לתודה, תמונה קרבן תודה שמתחייב הבעל להביא. והמנהג כשהאשה אחר הלידה הולכת לבית הכנסת מנגן הש"ן בהפלת שחרית של שבת שמתחייב בלאחרי וששים בבא"ש וכו'". ובק"ת מקומות נהגו שבעל היולדת

כרלי המירה רר' יעקב הגוזר

לתורה לחופה ולמעשים טובים, ולפי שהעת עת תפלה ורצון, כי הקריב
דמו בעת קרבן תמיד השחר למען שכו הגדול ית' יתרא, ויענו כל העם
אמן הכל עונין אחריו אמן.

באר יעקב

אין ממתין לעלות עד שבת יען דעלייתו לתורה הוא במקום תודה, ובשבת אין מביאין קרבן
יחיד. וגם מזמין מזמור הללויה הללו אל בקדשו שבמזמור הזה יש י"ג הלולים עד היצת
ההלל, כמו לי"ג מדות או לי"ג בריחות של מילב.

תם חלק ראשון, שבח לאל המאזני חיל, ונתן לי כח לעבוד יומם וליל, כן יתן
לי כח ואון, להחל ולגמור חלק שני, ותהיה נא עבודתי לרצון, לפני צורי וקוני.

זכרון ברית לראשונים

חלק שני

כולל

דיני מילה ופריעה וגרים מאת רבינו גרשם
ב"ר יעקב הגוזר ז"ל

ע"פ מקורי הש"ס ומדרשים וספרי הגאונים ומנהגים שונים ורפואות
שונות למילה

יצא לאור בפעם הראשונה

מתוך כ"י הכולל בתוך כ"י „אסופות“ הנמצא ביד הרב החכם המפורסם
מוהר"ר שלמה חיים האלבערשטאם בעיר ביליטץ במדינת אסטריא.

מאת

יעקב ב"ר מרדכי גלאסבערג ש"ב ומוהל דק"ק ברלין.

קראקא

בדפוסו של יוסף פישער (גראָדגאַססע נומר 62)

שנת תרנ"ב לפ"ק

דין מילה בשבת.

אם שכחו ולא הביאו האיזומל מע"ש, שרי לומר לגוי להביאו¹, אי נמי שרי להביאו ע"י תינוקות דליטלטלו התם. במקום שאין שם עירוב אם שכחו להביא כל צרכי המילה מע"ש מביאין ע"י גוי, ואם אין שם גוי כורך על אצבעו ומביא דהוה ליה שינוי כלאחר יד, ואם נשפך המין או השמן זית אחר המילה מחללין עליו את השבת מפני הסכנה, וכן אם נפגם האיזומל שהביא מע"ש או אם נאבד מביאין אחר ע"י גוי, ואין לומר כאן אמירה לנכרי שבות דהפצי שמים מותרין, ולא מבעיא דבור אלא אפילו בידים מחללין את השבת למילה.

בשכל טוב: קטן המסורבל בבשר רואין אותו כל זמן שמתקשה הגיד ונראה מהול אין צריך למולו שנית, ובנראה ואינו נראה קיימא לן בברייתא דאין צריך למולו, ונראה דשמא לא שמיע ליה בברייתא, מל ולא פרע כאלו לא מל², ואי איכא היסח הדעת צריך לחזור ולברך, גם המוהל וגם אבי הבן כשיפרע³, וכ"ש אם צריך לתתוך גם הערלה, ת"ר המל אומר באימ"ה

באר יעקב

(¹) בבה ק"ל לר"א מוסר אפ"י להביא בעצמו. ולא עוד אלא עיר אחת היה צא"י והיו עושין כר"א והיו מהיס בזמנן, ולא עוד אלא שפ"א גזרה המלכות גזרה על ישראל על המילה ועל אהה העיר לא גזרה.

(²) משנה ו' פ"ט דשבת. ש"ע י"ד ס"י רס"ט סעיף ד'. שאל הר"י לזכר בן אהרן מאיגרא ז"ל ממנהי"ז על המל ולא פרע כאלו לא מל א"ס חוזר ומצדק בעשה הפריעה או לא? והבי' הא לך לשון הגדה א"ס צריך למול פעם אחת צריך לבדק לפניו ולאחריה, אבר קידש, ואל יאמר קיים את הילד וע"י מהרי"ל. וע"י עיקרי הד"ט י"ד ס"י כ"ח ס"ב ובל כה"ג שצריך למול פ"ב צריך לבדק ג"כ פ"ב לפניו ולאחריה. וכן בגולד מהול צריך לבדק כל הכרכות כמילת מ"י בגולד בלתי מהול.

(³) בעל פתחי חצוצה הביא צ"ד ס"י רס"ה מכ"י חמודי דניחל וז"ל: נראה שהמל המצדק צריך לבדק להוציא את הפרוע, והפורע צריך לבדק לנאת בצרכתו. ובכ"י א"ס צ"ד נמ"א בצרכות וז"ל: מה שלא מצדקין כשפורע וי"ל דיונא בצרכת המל כיון דנביהס מ"זה א"י הם וכה"י בס הטעם שמוצדיקין בצרכת לשון מילה דוקא, וא"כ צריך לשמוע כל ברכת המילה ולכוין לנאת, והמצדק מכוין להוציא, ואפ"י א"ס א"י הוא המוהל והפורע צריך לבדק בצרכתו לפעור את הפריעה נמי ע"י א"ס ס"י תרנ"א סע"י י"ז בהגה שצריך שיהיה דעתו נכ על אחרים אף שבדאי כולם מ"זה אחת הם, וכה"ב ש"ס וא"כ לא שמע הכרכה או לא כיון לנאת שצריך לבדק וזונו על הפריעה כמו בגולד שצריך לבדק על נטילה ערבה ע"ש בע"ז ס"ק ע"ז. ובמג"א ס"ק כ"ה ויש עוד ראיות וסברות ואפ"י בל"ג המעש"כין דזה הדין א"ס ע"ה א"כ צריך לבדק במ"ש צ"ס"י רס"ה סע"י ד'. א"כ הנה לפעמים מוהל שאינו חוזן וצריך לחתוך אחריו, ולקח אדם אחר שלא ינא בצרכתו דהא לא ידע שיצדק לחתוך אחריו וחתך צריך לבדק על המילה. וע"י ש"ס עוד ראיות ממשנה למג"ה ה"י מע"י הקדמות

אקב"ו על המילה, ואם טעה בברכה מברך שנית, ומדת הסידות שאחר הברכה מגלין הערוה ומלין¹ ויש הופכין פניהם מן הערוה, ואם לבו נוקפו ובהול מוטב שיגלה מיד ויברך על המילה, ואבי הבן מברך באימ"ה אקב"ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, ובן הלכה. דלבתר פריעה מברך להכניסו וכן נר' לר' אבי"ה דלא מברך שהחיינו אלא כדקעביד מצוה המוטלת עליו, כדתנן בפ"ק דקדושין ובסוף מס' פסחים,² האב חייב למול את בנו ולפדותו ועל פדיון הבן³ מברך⁴ אבי הבן באימ"ה אקב"ו על פדיון הבן, ושהחיינו משום דעליו מוטל לפדותו, וכן נמי משמע אם המוהל הוא אבי הבן צריך לברך ג' ברכות על המילה, להכניסו בבריתו⁵, ושהחיינו, אבל משום דרוב העולם אינם אומנים למול לא הורגלו בכך, וראיה מן העושה סוכה לעצמו

באר יעקב

פ"א ה"א גסס הרמב"ם. ע"ש מ"ש על הרא"ש פרק הקורא את המילה עומד גסס היזובלמי כגשחק הקורא. ולכאור' סותר הרא"ש מ"ש גס' כזרזא דר"ה עי"ש מ"ש כדכתיב הרא"ש גזא ה"ל ועכשיו נוהגין שאם המוהל אינו יכול לחתוך כלל, או שהחיל לחתוך כדלפי דרך השני לברך, ואינו מברך השני מפני המהירות דודאי הראשון הוציא דם כמ"ש הט"ז כס"ה סק"ה מהטעם דלא נהגו לברך על הפריעה, דקודם החתוך אין לברך, ועין חתוך לפריעה אין פנאי אבל זה דרך ליחזר שעלו להוציא הפריעה ועי' גס עוד כמה ספרות, ד"ל השני חססי שטוסין מילה ופריעה שאין צריך הפורע לברך, אבל לא מסיק הכי וכחז דיותר נראה דכ"ה מברך ברכה שלימה דעל פלגא דמזוה נמו צריך לברך כמו בנעילה ד' מינים ומי שידע שאינו יכול למול כראוי שלא יבאר צנין, אם בכל היקפו חסיר למול בשבת ולא יברך דהא לאו כלום עבירה. אבל אם יבאר ברוב גופה אשפר דיכול לברך ולמול. בשבת סתיה חזי מזוה דומיא מי שאין יכול לפדוע ועי' אמרו בשבת אגז עביד פלגא דמזוה, וכן כתוב בתשובת רמ"א וכח' גס וכן כגד תנוכה גס' המניח גס' הכניח ס"ק כ"ה אם הדליק פחות מכשיעור י"א אם הדליק עד ארבע וצדו וצדו ארבע אחר מפני הבית שלא שמע הברכה שצריך לברך וכו'.

¹ ספר ידיעות עזים לריבין לכסוח ערוה בשעת הברכה אפי' בקטנים וכ"ש בגדולים. ועי' מג"א ריש הלכות צניות. וכן כתב ראב"ה מנהג חסידות שלא יגלה המוהל ערות התינוק עד אחר הברכה. ואם לבו נקפה ובהול מוטב שיגלה קודם וכ"כ האגודה גס.

² קדושין פ"ט א', עיי' המלוואים סי' י"ג.

³ יבראל שגולד לו כ"ז והוא צבור לאמו. בזכרות מ"ו א'. ובהניס ולוים פטורים מדין הבן בזכות י"ג א'. והבא אחר הגפיל או אחר בן עי' שינא ראשו ומת ח"ה פדיון בזכות מ"ו א'. ומאימתי חייב בפדיון בזכות מ"ט א'. זמן הפדיון ציוס ל"א ואם חל יום לא בשבת או ב"ט צריך להמתין עד יום א' ש"ע. ואם חל בתענית נוהגין לפדותו ציוס ועובין הסעודה בלילה אחר התענית ש"ך. ואם פדה ציוס לי בטעוה שסבר שפודין ציוס ל' או שטעה במנין, והמעות אינו צעין ביד הבהן, יפדה שויה בלא ברכה, ואין האב יכול לפדות ע"י שליח. וט"ז וב"ך חולקים עי". ומיה"ט אבי אביו הרי הוא כאביו. עי' ש"ע י"ד סי' ש"ה. עיי' המלוואים סי' י"ד.

⁴ אכן יסדתי דף ג"ח שב' על פדיון הבן מברך שחיס על פדה"צ ושהחיינו דהגאה מפני לאחרינא כהאי מזוה.

⁵ פסחים דף ז'.

דמברך לעשות סוכה ושהחיינו, וכן העושה לולב וציצית לעצמו וכן טובא, וכן דנתי לפני אבא מורי נ"ע ולפני כל הישיבה כשמלתי את בני והודו לדברי וברכתי גם שהחיינו ¹ אבי"ה.

וכל הקהל אומרים בשם שנכנס לברית כך יכנס לתורה ולהופה ולמעשים טובים, ועומד המברך ואומר באיאמ"ה אשר קידש ידיד מבטן וכו' עד ברוך אתה ה' כורת הברית. אלהינו ואלהי אבותינו קיים את הילד הזה וכו'. ובירושלמי איכא תשתלח אסותא משמיא לאמיה דרביא הדין דהיא צריכה אסו וכו'.

(וכן נוהגין בלומברדיא עד היום הזה).

ולכך נהגו להטיל מן היין בפי הקטן, וגם לשלוח הכוס לאם הילד כי התפללו עליהם, וגם כן כמנהגנו שאו' קיים את הילד הזה וכו', ואם אין שם יין יברך רק הברכות, היכא שהתינוק יתום, או שאין אביו בעיר, גדול העיר או שליח ציבור מברך באיאמ"ה אקב"ו להכניסו בבריתו של א"א, שהמצוה מוטלת על ב"ד שהם במקום האב.

המל את הגרים מטבילין אותן אחרי כן בפני ב"ד ², וצריך לקבל עליו עול המצות כדאית' בפ' החולץ, וכן לעבד משהרר, ואם קנאו גוי ורוצה להטבילו לשם עבדות מטבילו בפני שלשה, ויודיעוהו מצות שהעבד חייב, וכן לשפחה כדמפרש התם, ואחר עלייתם יברכו אקב"ו על הטבילה כדאית' בפ' קמא דפסחים, וכשמל את הגרים או' באיאמ"ה אקב"ה למול את הגרים ולהטיף מהם ד"ב ³, ולעבדים אומר כן למול את העבדים ולהטיף וכו'.

(ועוד העתקתי מהלכות מילה מענינו).

א"ר עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מע"ש אינה דוחה את השבת, כגון אם יש שם גוי שיחמם המים אסור לישראל להמם, דמכשירין שלפני המילה אינן דוחין את השבת, לפיכך צריך לטמון את החמין בו בגהלים מע"ש, ומכשירין של אחר המילה דוחין את השבת, כגון אם הנקבים שבתוך הסמרטוטין צרים כ"כ, שלא יכול להכניס בהם ראש הגיד עד העטרה מותר להרחיבן בשבת ע"י שינוי באצבעו אפי' לכתחלה, ומותר לרחוץ את הקטן לפני המילה כדי לרכך הערלה שזה דוחה את השבת, והכל מותר על ידי ארמאי, בין להביא הסכין, בין לחמם חמין, בין להכין סממנים, דכן מצינו להולה שיש בו סכנה עושין לו ע"י ארמאי בשבת כל מה שצריך, כ"ש כאן שכל צרכיו עושין ע"י ארמאי בשבת אע"ג שאין בו סכנה משום הביבות המילה, אבל לאחר המילה, מכשירי המילה דוחין את השבת אפי' ע"י ישראל

באר יעקב

¹ שם דף קכ"א שם דמילה אינו מנכך שהחיינו. וכ"כ המכדכי שם' היא דמילה.

² וכן כהנ' הרי"ף הל' גכ"ט.

³ ע"י המלוואים ס"י י"ד.

לכתהלה וחזרו הרי זה משובה, כגון דנשפכו המים או דאתבדרי הסמימנים
 לבתר דלימהול שרי ליה למעבד אחרינא איהו בעצמו לכתהלה בשבת מפני
 שהוא הולה שיש בו סכנה, ואם שבה ולא הזמין המכשירין שלפני המילה
 שאפשר לעשותן מע"ש רוחין אותה טילה עד אחר השבת ומלין אותו
 בתשיעי וכן הלכה. קטן שנולד לשבעה חדשים אם חל יום שמיני שלו בשבת
 מלין אותו ומחללין עליו את השבת, כמו אם היה נולד לתשעה, משום שבן
 שבעה חי ואינו חשוב כנפל, למאי נ"מ שאם מת לאחר ל"י שמתאבל עליו
 ופוטר מן היבום. אבל אם נולד לשמונה וחל יום שמיני שלו בשבת אין
 מחללין עליו את השבת שימולו אותו, דאותה מילה רוחין עד שיכלו ט'
 חדשים, וכן לדברים אחרים אין מחללין עליו, ואין מלין אותו בשבת כל
 עיקר, הואיל ונרחה מיום השמיני כדאית' בפ' מילה שהוא חשוב כאבן לכל
 דבריו בשבת. קטן שנולד בע"ש אחר בית הכנסת קודם בין השמשות אותה
 מילה אינה רוחה שבת 1), דשבת לאו זמנה הוא, שבבר התפללו הצבור
 וקבלו שבת עליהם, לפי שמוסיפין מהול על הקודש ומקבלין שבת עליהם
 מבעוד יום, ומכאן למדנו הבא מן הדרך בע"ש אע"פ שקבלו שבת עליהם
 שמותר ליכנס בתוך התחום. מעשה היה במגנצא בקטן שנולד בע"ש אחר
 שהתפללו בבית הכנסת ונרחה החמה והיתה מחלוקת בין הרבנים מתי
 למהללו ולא אתפרש לי מה עשו. מי שהיו לו שתי תינוקות למול א' הול,
 וא' שבת, וטעה ביניהם שלא ידע איזה מהם נולד בהול שניהם ידחו, שמוטב

באר יעקב

1) ע"י ז"ח ז"ד סי' רס"ו סתם א"כ נולד טעה ח' מכ"ד קודם יציאת ג' כוכבים
 צינזים נמול ציזס ו' ולאחר מכן ספיקא הוי ונימול ציזס ח'. ומ"א פסק לעבד רביעיה טעה
 קודם ז"ה"כ. וא"כ נולד קודם לכן מוהלים אורו ציזס ו' וז"פ מנחה כהן, וכדפ"י, וא"כ נולד
 בשבת רביעיה טעה קודם הלילה כהז הצ"ח למולו בשבת להלכה ולא למעשה ומ"א פסק
 למולו בשבת.

בז"ח מהר"ם ז"ר זכור סי' רי"ט. הניק נולד סמוך לחשיכה וה' נראה יום. אבל היו
 נראים ככבים קטנים מאד אימת מלין אורו תיזן ים לסמוך על הככבים ולמול למחרת, א"כ
 יום המחרת לא שבת ולא י"ט. ע"י בז"ח מהר"ם מרובענבורג סי' ס"ט. וע"י בז"ח מהר"ם אלבק
 סי' ל"ו. וע"י בז"ח מהר"ם סי' קמ"ד. וע"י בז"ח מהר"ם לן הציב. ובז"ח עקיבא איגרי סי' מ"ט
 ובז"ח הדדני סי' רפ"ב. ובז"ח מהר"ם יפה סי' י"ט. ובז"ח בית יהודה למהר"י עיי"א סי' ג.
 ובז"ח הורח חיים סי' פ"ו. וס' מצוא השמש שם באריכות. בז"ח בית סי' קמ"ד הניק נולד
 ציזס ז' דרי"ה לאחר שקיעה החמה וזלחה הככבים היה נראה להם גולד ע"פ הז' שבת
 קודם לה"כ א"כ המילה נעשית בחי' או צ"י ללידה לאחר יום הכפורים תיזן א"כ נולד ציזבור
 לפחות הז' שעה קודם שנראו ג' ככבים צינזים צעה שהרקיע מזהיר מלין בזמנה אפי' בשבת.
 מ"מ כיון דרבו החולקים בזה נכון לדחות אהה מילה.

בז"ח מהנה חיים ח"ב סי' כ"ד, א"כ א"י ילדה ציז קרוב ללידה יום הכהשה בין עד
 לעד אי היה ח"י מיוטען או י' מיוטען, והיולדה אמרה טעברו איזה רגעים טרם ביאלו לכבר
 טוב אי מלין אורו בע"ש או ציזס ח'. תיזן אין כהן ספק כלל ומלין אורו בזמנו ציזס הח' וכו'.

הוא ששניהם ידחו ולא יבא לידי הניב לכתחלה, ובדועבד שפיר דמי. אם נשמע קול הילד בוכה ביום ז' ונולד ביום ז' אין מלין אותו בשבת. תאומים שנולדו בשבת ומעה ביניהם שלא ידע איזה מהם נולד ראשונה ימול איזה מהם שירצה ואין בכך כלום, לפי ששניהם מצותן היום. קטן החולה אין מלין אותו עד שיבריא. בהלכות גדולות היכא דנפל עליה דינוקא חולי שקורין מלוי ומיהלש מעכבינן ליה מבתר דשבקא ליה החולי מלהי והזיע בהצי היום ממתנין לו ז'י אחר הזיעה ומלין אותו גם אחר הצי היום הואיל ועבר יום ה' שלו שוב אינו דוחה לא שבת ולא י"ט. מנהגים ביום המילה. אבותינו נהגו ביום השמיני שהוא יום המילה¹ שמתפללין בהשכמה ומלין בהשכמה שזריון מקדימין למצות, מנ"ל מאברהם אבינו, ואם עכב ולא מל בהשכמה ימול כל היום שכל היום כשר למול, דאמרינן כל שמצותו ביום כשר כל היום, ואע"פ שלמדנו מאברהם למול בהשכמה, אומר אני דוקא בימות הקיץ שאור היום מרובה אז טוב שמלין בהשכמה, אבל בימות החורף טוב להמתין ביום מעט, וצריך להאריך במזמורים ובתפלה עד שיאיר לו היום למוהל, כי בימות החורף העם משכימין לבית הכנסת ומתפללין בהשכמה, ואם היה מל בהשכמה הוא סבנה, לפי שהימים מעוננין והשוכין, והמילה היא נתונה בין הירכים במקום סתר לפיכך צריך לאור, ואין לנו לסמוך על הנס כל כך כאברהם אבינו, שאברהם אבינו על פי הדיבור מל א"ע ואת בנו וילידי ביתו, וכשטל עצמו השכינה היתה עמו בעזרתו שנא' וברות עמו הברית. ומדליקין נר יפה שם ע"ש כי נר מצוה ותורה אור, כלומר הנר בשעת מצות המילה כמו הנר לפני התורה, שכל מעשי המילה כמו תורה². ויש מקומות שמרבין בנרות ומלין לפני התורה, ולפני ארון הקודש, ומתקנין שם שני קתדראות ועליהם שני כרי פסים ופורסין עליהם מעיל או כל דבר יקר ותפארת להדור מצוה. האחד לבעל ברית שיושב עליו בשעת המילה, והב' לכבוד אליהו הנביא ז"ל שהוא מלאך הברית כדדריש בברייתא דר"א שבא שמה ויושב ורואה בקיום המילה ומעיד עליה, והכסאות מונחים ועומדים שם בבהכ"נ ערוכים בהדר כל ג' הראשונים, כדי שיראו אותם הצבור ויבקשו רחמים על הנער ועל אמו, ולמה ג' ימים לפי שהנער הלש כל ג' הימים, שנא' ויהי ביום השלישי בהיותם בואבים, ומנין שצריך לבקש עליה רחמים דמצינו ראייה בירושלמי בסוף הברכה של אשר קידש ידיו מבטמן,³ תשלה

באר יעקב

(1) ע"י המלאכים ס"י ע"ו.

(2) מהכ"ל ה"י מילה. פ"ח היה מהכ"י סג"ל סנדק ולא היה משה ללפף בה נגלי הילד כדי שלא התקלקל המילה, וזהו הכוונה המילה להציח משה בגוללין בה הס"ת וללפף בה נגלי הילד. ואחר שכן יריעה של ס"ת מוהר ללפף בגופה מצד סבנה נפשיה, ולא פקע קדושה המשה צדק, א"כ יתבררנה אה"כ מן הדם ויחזיקנה לס"ת, ויתן דבר מה לזדקק שלא ליהנות מן ההקדש בתנס.

(3) מהכ"ל ה"י מילה מצדכין קיים את הילד הזה וכו'. פ' רצונו שמואל בראש העש כדאמרינן בירושלמי שהיו מהפללין על הכוס והיו אומרי' תשלה אסתה וכו'.

אסותא דחיי ודרחמי מן קדם מימרא דשמיא לאסאה לרביא הדין הוא צריך אסו, ואתסי כמה דאתסיאו מי דמרה על ידוי דמישה, וכמוי דיריחו על ידוי דאלישע בן יתסי רביא הדין וכל מרעין בישין בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן, והקהל עונין אמן, ועוד תשלה אסותא לאמיה דרביא הדין וכו', ואו' פלוני זה הקטן גדול יהיה, ⁽¹⁾ יהא אה לשבעה וגם לשמונה, וזהו פירוש כמו שנאמר בך יברך ישראל לאמר ישמך ה' כאפרים וכמנשה, כשם שנכנס לברית בן יכנס לתורה ולהופה ולמעשים טובים, ומביאים שמה מפה שמקנה בה המוהל ידיו ופיו המלוכלכים מן הדם וכורכין אותה על הפתח. ובעינין עשרה בני אדם היכא דאפשר, אבל היכא דלא אפשר מלין ומברכין אפי' בפחות מעשרה, והכי שדר רב צמה ריש מתיבתא, והיכא דליכא אלא אומנא דמהיל וגברא דתפיס ליה לינוקא לא לדהי זמן המילה ותתקיים מצות מילה בשעתה אע"ג דליכא אלא תרין וכן הלכה.

מהדרין את המילה בכל ענינים, ברחיצה ובמלבושים נאים, ובמאכל ובמשתה. וזהו זה אלי ואנוהו, התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סוכה נאה, לולב נאה, אתרוג נאה, שופר נאה, ציצית נאה, ספר תורה נאה, וכורכה בשיראין, ואף המילה צריך להדר, אם יש שם ציצין צריך לתקנו ולהדרו בלבישת הנקובים אע"פ שאינן מעלכין. בענין אחר מהדרין, יום שלפני המילה האב וב"ב טובלין א"ע כדי להדר המצוה, ורוחצין גם הצבור עמהם משום כבוד המילה, ולמחר ביום המילה מהדרין עצמם, הם ונשותיהן במלבושים נאים, לפי שזוכים להכניס הנער בבריתו של א"א, ואף המוהל צריך להדר עצמו במלבושים נאים לכבוד המצוה, ויש מקומות ישגם הצבור מהדרין עצמם מפני חביבות המצוה והדין עמהם. וגם לקטן צריך להדר, ומרחיצין אותו כדי לנקותו, ואפילו בשבת. ומלבישין אותו בגדים נאים, כתנת בד וסרבל של מעיל, ומצנפת של מעיל על ראשו ביום התונתו, ונושא אותו אשת בעל הברית בהדר לבית הכנסת מיד אחר התפלה, והאיש יוצא כנגדה ומקבל הנער מידה, ומכניסו בהדר לבית הכנסת למול ועומדין הצבור כנגדו ואו' ברוך הבא, והמכניסו אומר בשם ה'. אור לשמיני עושה הבעל ברית שמחה בין ובמיני מגדים לכבוד המילה מפני שמסייע הוא בדבר מצוה דתפיש ליה לינוקא בהיקו.

באר יעקב

(1) פסיקהא זוטרתא נכאסיה בהערה כ"ה ח"ל: המצדך אומר יהא אה לשבעה, והקהל עונין ואב לשמונה. הודו ליה כי כוז והקהל עונין כי לעולם חסדו. המצדך אומר פלוני הקטן והקהל עונין גדול יהיה. המצדך אומר יחי הילד, והקהל עונין לאביו ולאמו. ובאגדה אומר ר' זיכא שיחתן של בני צבל הורה, שהן אומרים ההא אה לשבעה ואב לשמונה. ר"י בן לוי אומר זה אכרסה שהוא אב לשמונה ליחקה, ליבמעאל, ובני קטורה. זמקן, יקסן, ומדן, ומדן, ויבקי, וכו'. אה לשבעה זה יחקה שהוא אה ליבמעאל ובני קטורה. רבי יבמעאל אומר זה יבי שהוא אב לשמונה שא"ו וסמו יבי ולו שמונה בנים. ע"י מדרש ההלוי ממזור ה'.

אלו הן הלי' מילה מדעתי ומה שהעתקתי מספר הלי' מילה.
 מוהליון, פורעין, מוצצין, ונותנין עליה איספלנית וכמון, מוהליון ה"ד:
 הותבין הערלה באיזמל, וכיצד עושין, קודם שיתחיל המוהל למול צריך בעל
 ברית להעמיד ירכיו סמוכים ביחד שלא ישמוט לו הנער בין ברכיו ויבא
 לידי סכנה, וצריך כמו כן שיהיו שני שוקי הנער בשתי ידיו שלא יבעט
 הילד ברגליו ויקלקל המילה, ויסתכן נפש הילד על ידו, ועוד צריך שישפיל
 ערות הילד בחיקו של ב"ב כנגד פניו, וכנגד האורה, כי טוב לו האורה,
 וצריך בעל הברית לצדד את ירכיו כשתופס הנער בחיקו, כדי שלא יעשה
 המוהל צל לעצמו בשעת המילה ויסתכן בילד. והמוהל צריך לנגב האבר
 קודם שיתחיל למול, יען כי רוחין מקודם ומחמת לחלוחית המים יתפוס
 מן העור יותר מדאי והוא סכנה, וכן אם ישתין לפני המילה צריך לקנה
 האבר, ואח"כ ממשמש בגיד מעט, ויתקשה האבר קצת ויצא הגיד מן הבשר
 הוצה ויועיל לו שיבהין בין העור לבשר, אח"כ יקה הערלה בידו אחת בין
 שלש אצבעותיו וימלול אותה כראשי האצבעות, ויבהין איזה העור ואיזה
 הבשר. וצריך שיהיוק הערלה בכל כחה, וכן צוה רבינו יעקב הגזור והוא
 היה אומן מובהק וכמה פעמים הזהיר לתלמידיו ע"ז עבור שלא תשמוט
 הערלה קודם גמר החיתוך, כי כן ענינו מיד כשמרגיש בו הקטן, האבר
 נמשך מעצמו הרבה מאד, לפיכך כל אדם ויהר בזה ולא יבא לידי סכנה.
 אהרי כן יקה האיזמל בידו השנית ויכרות הערלה בבת אחת סמוך לצפורן
 בלי פחד בעזרת מלכנו. וכשיתחיל למול יחתוך מן הצד כדי שלא יפגע לא
 בכיס ולא בגוד מלמטה שהמים והזרע עוברין בתוכו, ואם ימול מלמעלה
 למטה אז היא סכנה מפני שהעור נמשך אהר ידו בסוף כריתתו, וכן אתה
 מוצא בכל דבר רך ועגול כשמתחילין לחתוך בו מצד אחד נמשך השאר
 שבידו הרבה מאד, לפיכך ימול קצת מן הצד ויחתוך הערלה בפ"א, ויהר
 שלא ישמוט הערלה מידו כמו שאמרנו, ואם אירע שנשמטה הערלה מידו
 ימהר ויתפוס אותה פעם שנית וימול סמוך לצפורן ואל ירך לבבו ע"ז ויהיה
 המקום בעזרו. פורעין ה"ד, פורעין קריעת עור שני והוא מכסה ראש הגיד
 תחת הערלה, וכיצד עושין אהר כריתות הערלה ממהר וזורק מידו הערלה
 והסכין אל תוך הכלי שבו הול או עפר ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר
 שנא' ושמתי את זרעך בחול הים, ויקה האבר בידו אחת קודם שיכסה
 הדם את הנקב, ויתן הצפורן המתוכן לכך בתוך הנקב, וישוב ויתפוס העור
 גם בידו השנית ג"כ, וימשוך אותו העור אליו מעט, ויקרענו הנה והנה לכל
 צדי הגיד בלי חמלה עד שיתגלה כל העטרה או הרוב, וזהו פריעה כמו
 שנצטוה יהושע כשנכנסו ישראל לארץ, מה שתקנו לכסות הערלה והדם
 בעפר ע"ש מי מנה עפר יעקב, כי כן עשו אבותינו במדבר, וכמדרש ברייתא
 דר"א מפורש הכל. ד"א לפי שנמשלו ישראל לעפר הארץ שנא' והיה זרעך
 בעפר הארץ, לפיכך נותנין הערלה והדם בעפר הארץ או בחול, והטהילים
 שעושין פריעה בענין שלוקחין האבר והופכין העור לאחוריו בלא קריעה לא
 יישר בעינו אבא מרי, כי זאת הפריעה גורמת שיוכל לבא לידי קלקול,

כללי המילה לר' גרשם בר' יעקב הגורז

שיעשה אותו כרות שפכה בגרירת הצפורן, לפי שאין העור נפרד ממקום חבורו אלא בקושי גדול, וגם גורם לזה שיצא דם הרבה בפשיעתו, ורוב פעמים לא יעלה בידו לגלות כל העטרה על זה האופן, ועוד מכמה טעמים אין נ"ל זאת הפריעה כשרה, לפי שאין פריעה אלא לשון גלוי בשר כמו שחיטה מפורעת פ"י שחיטה מגולה. ועוד כך הוא ודאי דבעינן קריעה ממש דקתני מתני' אלו ציצין המעכבין את המילה כגון שנקרע העור אוזן מכאן ומכאן, ציצין הוא עור היוצא סמוך לצפורן דקתני ב' המצנע ציצין שפירשו מן היד¹, ולגבי ציצית נמי אמרינן אין ציצית אלא ענף, מכאן למדנו לפריעה שהיא קריעה ממש וכל העושה פריעה בלא קריעה אינו אלא טועה לפי שלא עשה ליקוטין למילה הנקראין ציצין. ויש אומנים כשעושיין פריעה קורעין העור על בשר האצבע ולא בין הצפרנים, לפי שאינן יודעין לבוין תפיסת עור בין הצפרניים, וכן הוא עיקר. אבל אבא מרי קבל לעשות פריעה בין צפרני הגודל והאצבע, וכל העושה פריעה על ענין זה צריך להאצבע השלישי האמצעי שיוסיע לשנים להחזיק עמהם כדי שלא ישמוט לו העור עד שיקרענו, כי העור התחתון הוא חלק ודבוק לבשר מאד לפיכך הוא קשה לתפוס, והמוהל כשבא לעשות פריעה יוחר שלא יתפוס מן העור העליון הנשאר מן הערלה כאשר ראה אבא מרי פעם אחת כי המוהל מחמת בהילותו טעה וקרע את העור העליון, ובעור התחתון לא נגע לגמרי, ולא הרגיש בדבר עד שהביאו הנער לבית, והיה הדם שותת ויורד מאד, והי כאשר ראו הקלקול וכי לא נעשתה הפריעה כהלכתה, מיד קראו לאומן אחר ועשה פריעה כדין בעור התחתון, אה"כ העמידו הדם ולא לבשו הנקובין למילה עד למחרתו ולא היוק לנער כלום ויחי הנער.

מוצצין ה"ד. המוהל הייב לעשות מציצה, כיצד עושיין, אחר הפריעה מכניס מיד האבר לתוך פיו ומוצץ את הדם מן האבר כדי שלא יקרוש הדם בפי האמה והוא סכנה לילד אם לא ימצוין, כד"א בפר"א, אמר רב פפא האי אומנא דלא מייץ מעברין ליה מפני שהדם נקרש בפי האמה והיא סכנה לפיכך אף בשבת נמי שרי, אע"פ דדם המילה חבורי מחבר, וכשהוא יוצא ע"י מציצה עושה חבורה אפילו הכי שרי, משום סכנתא, ודומיא דאספלטית וכמון ורחיצה דכי לא עביד הוי סכנה וכן הלכה, ואחר המציצה גומע גמיעה מן היין עם הדם שבפיו וממהר וזורק מפיו על המילה שניהם הדם עם היין כי היכי שימהר רפואתו בכך, ויש אומנים שמוצצין ב' פעמים והטעם נמי כמו שאמרנו, ונותנין עליה אספלטית וכמון, וזה היה רפואתן של קדמונים, והוא שרי אפ"י בשבת. אבל עכשיו אין נוהגין ברפואה זאת, אלא עושיין רפואה יותר קלה. וכיצד עושיין, מיד אחר הפריעה ממהר המוהל וזורק היין מפיו על המילה פ"א ולא יותר, וקדמונינו היו טורפין יין ושמן, ועכשיו אין טורפין יין ושמן, אלא רק שמן זית בלבד נותנין על המילה בכל יום עד

באר יעקב

שיתרפא, ואין עושין אספלנית אהר, ולובשין למילה סמרטוטין נקובין באמצע עשוין מבלאי בגדים עגולים וקטנים, והנקב שנוקבין בו צריך להיות צר כ"כ רק כפי מה שיכול להכניס בו ראש הגיד עד שנראית נזר העטרה, ומפני שלובשין המילה באותן סמרטוטין דחוקים עד העטרה כעין חלוק קורין אותם חלוקין, וכך היא סדר לבישתן: מתחלה לוקח שנים מהם טבולים בשמן זית ולובש את המילה עד העטרה, ועל אותן שנים מוסיף עוד א' קטן מהם שאינו נקוב, וטובל אותו בשמן זית ג"ב, ונותן עליהם מלמעלה, להגן על הבשר היוצא דרך הנקבים שלא ישרט מחמת הבגדים, ושמירה היא גם למלבושים שלא יתקלקלו מן הדם והשמן. ואחרי שגמר המוהל מלאכתו צריך בעל ברית לדחוק ירכי הנער ביהד כדי שלא יתחכך הילד ברגליו, לכך צריך לקשור רגלי הנער (רמז לעקדת יצחק אבינו) כדי שלא יצאו הנקבים מן המילה שאל"כ הוי סכנה. ושוהין שעה קטנה אחר יציאת בית הכנסת ומרחיצין את הילד.

מליק סדר המילה כאשר סדרו ר' גרשם בר' יעקב הגוזר לפי סברתו ולפי דעתו.

גם זה מצרכי המילה. בנדרים ר' נחמיה אומר גדולה מילה שדוחה את הנגעים. בפר' ר"א דמילה ת"ר, מילה דוחה את הצרעת⁽¹⁾ בין בזמנה ובין שלא בזמנה פי' בין קטן בין גדול בין כינוני מילתו דוחה צרעת, וכינוני זה שעברו עליו ה' ימים ולא מלו אותו מפני חול, או שהיה בו שום ספק ולא נימול בזמנו, ובהלכות גדולות נותן הילוק מתי צריך להפסיק הנגע מן המילה, ההוא ינוקא דאיתיליד ליה ניגעא בערלתיה מקמיה דלמהיל מהלינן ליה ויפסוק נגעו כדאמר'. ואי לבתר דמהליה הדר עטיף ניגעא בבשרא דעלוי מהילותא בעור ומהוי כמאן דלא מהיל ומעכב הפריעה צריך למימהליה זימנא אחריתי ויחתוך הנגע מעור הפריעה כמו מעור הערלה דכלא הדא מילתא היא, אבל אי איתיליד ליה ניגעא בבשרא דמהילותא ועטיף על בשרא תחת עור הפריעה לא ליפסק הנגע באיזמל מפני שאינו מעכב המילה, ולא ליתעקר איסורא דאורייתא לאו דהשמר מנגע, ומעצמו יעבור וכן הלכה, ומפי ר' יעקב הגוזר בתב, פ"א בא לידו למול ההוא ינוקא דאיתיליד ליה ניגעא בבשרא דמהילותא תחת הערלה בעור הפריעה והוא לא הרגיש בדבר עד שגמר לכרות הערלה, והיה מעכב הפריעה עד שלקה האיזמל שנית וחתך אותו העור, ואחרי כן גמר הפריעה, ע"כ נראה שהיה נגע מה שהיה מעכב הפריעה, אחרי כן הקרה לר' גרשם הגוזר כשמל את בנו כן, בת"ק' עיה' לפרט, שלא היה יכול לעשות הפריעה עד שחתך אותו העור פ"ב ואה"כ עשה הפריעה כהלכתה. וידע שנגע היה על פי האמה שהיתה מעכב הפריעה, וכמה פעמים ראה על המילה בנות הבשר תחת עור הפריעה

באר יעקב

(1) טה קל"ב ע"ב.

כללי המירה לר' גרשם ב"ר יעקב הגוזר

כמראה הנגע עזה כש'ג בראש הגיד ולא היה מעכב המילה, והיה עובר מעצמו. רבינו גרשם הגוזר הנהיג שלא לרחוץ הילד ביום ג' למילתו כשהל להיות בשבת באותן חמין שהוחמו מבעוד יום ומעכבין ליה לינוקא כל השבת בלא רחיצה עד מוצאי שבת, ואפילו כשזומנין החמין מע"ש דוחין הרחיצה כי מתירא שלא יוסיפו שלחבת האש בשבת, וזאת החומרא אינו מחמיר אלא כשיודעין בבירור שאין בו סכנה כגון שנעשה פריעה כל הצורך, וכגון שלא יצא ממנו דם האבר או גופו חם וא"צ לחמין כ"ב, אבל קטן שיש בו סכנה מחמין לו חמין ביום הג' כל השבת כולו והוריו הרי זה משובת. אלו הן ציצין המעכבין את המילה החופה את העטרה, אמר ר' אבינא אמר רבי ירמיה בר' אבא אמר רב בשר החופה רוב גבהה של עטרה, ואי זה הוא גבהה של עטרה שורה שמקיף ראש הגיד כמין נזר זהו העטרה, ומשם הגיד משפע ויורד למטה עד פי האמה, ואם עשה הפריעה ונתגלה ראש הגיד ברובו בין בהקיפו, בין באורך מילתו כשרה, מפני שעתיד להגלות הכל לאחור זמן כשיגדל, כך קבל רבינו גרשם הגוזר וכן נראה לו, אבל צריך לתקנו תמיד עד שיגדל הנער כמו שעושין לקטן המסורבל בבשר שאמרו שצריך לתקנו כפי מראית העין סי' מחמת שהוא בעל בשר תופה את הגיד, ונראה כמי שאינו מהול, צריך לתקנו עד שיגדל. ת"ר מהלקטין את המילה פי' ציצין המעכבין את המילה מלקטין אותם ומלין אותם פעם שנית שנא' המול ימול אחת למילה ואחת לציצין, ואם לא הלקיט ענוש כרת, אמר רב פפא בגדול בן י"ג שנה קמיירי דכתיב וערל זכר אשר לא ימול וגו', מתקיף לה רב אשי גדול בהדיא כתיב, דכתיב וערל זכר וגו'. אלא אמר רב אשי אומן המלו ענוש כרת משום דלא גמר מלאכתו כהוייתו, סי' של ציצין מפורש בערוך, הן שיורי הערלה רצועות של בשר הנשארים מן הערלה הנה והנה והופין העטרה. ועוד בערוך בתשובת רב האי גאון ורב שרירא אביו פי' כמו זין יוצא ועודף על הבשר בראש הגיד וחופה העטרה. כל בשר היוצא סמוך לעטרה וחופה העטרה אין נקרא ציצין אלא א"כ נטל מקצתו ונשתייר מקצתו הנה מעט והנה מעט, אותם שיורין נקראין ציצין, ואותם ציצין באים בפשיעתו של המוהל, לפי שאינו מדקדק לחתוך הערלה כשזה ומשייר ליקוטין בעיקר העטרה. פי' אחר משמע כי הציצין באים מעור הפריעה לפי שנקרע העור און מכאן ואון מכאן לכל צדי הגיד, אותן ליקוטין נקראים ציצין, ומחמת מהירות המוהל שאינו חושש על אותם שיורין באים לידי עכוב. ת"ר המל בשבת כ"ז שלא סלק ידיו וראה שנשתיירו בו ציצין דבוקין וחופין העטרה חוזר עליהם בעוד שטרוד בדבר וקורע אותם שנית, בין ציצין המעכבין שהן רוב, בין שאינן מעכבין שהן מיעוט, דכולא חדא מצוה היא, ושבת נתנה לדחות לגבי מילה, פירש מן המילה שסלק ידיו ורגליו והלך כבר, על ציצין המעכבין כגון שראה רובו שאינו פרוע חוזר עליהם שנית וקורע כל היום לפי שהפריעה חובה כמו מילה, ועל ציצין שאינן מעכבין אינו חוזר וקורע שאינו מעכב והוא ליה כתחלת קריעה ועושה חבורה בשבת, ואם הוא צריך יקרענו במוצאי שבת. ואם יודע האומן להעביר

אותם שיורים ע"י שנוי בלבישת הנקובים דברי הכל מותר, ואע"ג שסלק ידיו ורגליו ופירש כבר סברא הוא שהציצין באים בעור הפריעה, לפי שכל אדם כשבא למול חותך הערלה בשוה ואינו עושה ציצין, ולכן נקט המשנה ציצין סתם, בין שנשתייר רוב החופה העטרה במקום א', בין שנשתיירו הנה והנה, בין בעור העליון בין בעור התחתון צריך לתקנו בלבישת הנקובים כדי שיהיה מילה יפה וכשרה, אמר ר' שמואל קטן המסורבל בבשר רואין אותו ובדקין אותו יפה, כ"ז שמתקשה הגיד ונראה מהול א"צ למולו שנית, ואם לאו צריך למולו שנית, במתניתא תנא רשב"ג אומר רואין אותו כ"ז שמתקשה הגיד ואינו נראה מהול צריך למולו שנית, ואם לאו א"צ למולו שנית, מאי בינייהו נראה ואינו נראה איכא בינייהו. בהלכות גדולות פסק כרשב"ג, בין אליבא דשמואל בין אליבא דרשב"ג אם נראית רוב העטרה מגולה ע"י קשוי או ע"י הדחק זו היא מילה טובה וכשרה, וא"צ למולו שנית מפני שעתיד הנער לגדל ויגלה העטרה מאליה, וגם בקשיותו ישוב העור למקומו ויראה העטרה. וסמוך למילתו צריך ללבוש הנקובים צרים בדוחק בעטרה ג' או ד"פ, וזהו דתנן מתקנו מפני מראית העין, שהכי משמע מתקנו באיזה ענין שירצה כדי שלא יהיה נראה כערל לכשיגדל ולכן מתקנו תדיר עד שיהא נראה מהול כהלכתו, וכיצד עושים לו יוציא ראש הגיד חוץ לעור וידחה העור לאחור ויקשרנו שם, אבל אם העור דבוק כ"כ עד שאינו יכול להפריד אותה מן העטרה בשום ענין זהו ודאי ערל גמור הוא ואין מועיל לו שום קשוי, ואין לו תקנה עד שימולו אותו פעם שנית שנאמר המול ימול, אפי' ארבעה וחמשה פעמים.

אלו אין מלין בשבת.

כל אותם שדוחים מילתן עד ט' ימים או עד י' או עד י"א אינן נמולין בשבת. או כגון המשוך ונולד מהול, וגר שבא להתגייר, וקטן שעבר זמנו, ויוצא דופן, ומי שיש לו שתי ערלות. ואינן נימולין אלא ביום דכתיב וביום השמיני ימול. א"ר הנינא כל הנימולין כואב להם המילה ביום השלישי יותר מן הראשון, וכחם חלש שנא' ויהי ביום השלישי בהיותם כאבים, לפיכך התירו רבותינו לעשות מדורה לחמם חמין ולעשות כל צרכי המילה בשבת שחל להיות בתוך שלשת ימי המילה כמו שעושים בחול אם הוא צריך. ואע"ג שמכה בבשר הקטן מעלה ארוכה מהרה, אינו דומה למילה, לפי שכתו חלש לפיכך מותר אבל לאחר שלשה אסור וכן הלכה.

אבל בחול המועד מותר למול אפילו שלא בזמנה, לפי שהרבה מלאכות שאינן של מצות מותרות בחול המועד. הנולד בספק אינו דוחה את השבת, דתנן ספק ואנדרוגינוס אין מחללין עליהם את השבת, ור"י מתיר באנדרוגינוס ופסקינן הלכה כרבנן דאינה דוחה שבת. אלו מילות שאין דוחין את השבת, ה"ר ביום השמיני ימול ב"ע, ערלתו ודאי דוחה שבת, ולא נילד מהול דוחה, ולא נולד לשמנה חדשים. נולד בין השמשות, או בספק בין השמשות בע"ש דוחין אותם עד יום א' ועל נולד מהול הלכה כבית הלל שא"צ להטיף ממנו

כללי המילה לר' גרשם בר' יעקב הגוזר

ד"ב, לפי שאין מהללין עליו את השבת, ולא לברך ברכת המילה⁽¹⁾, והרי הוא כישראל מהול לכל דבריו, ובשעה שמכירין בו שהוא מהול קורין לו שם בפני עשרה, ואם אין שם עשרה קורין בפני שנים, אבל בחול דברי הכל מודים שמטיפין לנולד מהול ד"ב דשמא ערלה כבושה היא. וכשתל יום ה' של נולד מהול בשבת דוחין אותו עד אחר השבת ואז מטיפין ממנו ד"ב ומקיימין מצות המילה. והטפת ד"ב היא מצוה דכתיב וגם את בדם בריתך וגו' וכן הלכה. אבל ב"ט מטיפין וכ"ש בחולו של מועד, ובכל מקום שצריך להטיף צריך נמו' לברוכי ברכת המילה לפי שע"י שהוא מל והותך הבשר יצא הדם לשם מצוה.

פ"י לערלה כבושה מלמעלה נראית קצת מן העטרה מגולה בראש הגיד, ולמטה לגיד במקום החריץ דבוק העור לבשר ומכסה העטרה מלמטה ולפי שאינו מגולה מכל וכל נחלקו עליו רבותינו. פירוש של ערלה טמונה, העטרה טמונה בעור, והעור דבוק לבשר ונראה לעינים כמו מהול והוא צריך פריעה, ערלה כבושה כמו ערלה טמונה, דמינו יכבוש עונותינו, סמך לדבר בב"ר⁽²⁾ ר' יהודה אומר המשוך לא ימול מפני שהיא ערלה כבושה, א"ל והלא הרבה בימי כזיבא היו ולכלם היו בנים וחזרו ומלו הה"ד המול ימול אפילו ארבע וחמש פעמים. את בריתי הפר זה המשוך, נמצא המשוך לא ימול, מפני שהיא ערלה כבושה, פ"י המילה טמון בתוך העור. נולד בזמנו, מסורת בדינו מאבותינו הלכה למשה מסיני יום א' בשנה חשוב שנה, יום א' בחדש חשוב חדש, לפיכך אם נולד הולד יום א' בחדש התשיעי יצא מכלל שמונה. סליק הלכות מילה.

לידע מתי הוא לילה.

בספר אבי"ה מצאתי ששמע בשם ר' יהודה הסיד ככבים שעומדים סדורין שלשה זה תחת זה, כך היה מפרש הא דאמרין בירושלמי בריש מסכת ברכות כמה ככבים יצאו ויהיה לילה ר' פנחס אומר ככב א' ודאי יום שתיים ספק שלשה ודאי לילה, ואסיקנא דהתמך באילין דלית ארחהון למתחמי ביממא ברם באילין דארחהון למתחמי ביממא לא משערין בהו, אמר ר' יוסי בר אבין ובלהוד דתחמון תלתא ככביא בדמות חד כוכבא. ולי נראה שעומדים שלשה כחצובה⁽³⁾ ואם נדמים כאלו כאילו הן ככב א' צבור ואז

באר יעקב

(1) נולד מהול צריך להטיף ואין מצדקין. וכן היא צמהר"ל בעשה מעשה כנולד מהוי ולא צרכו על המילה, והטיפו ממנו מעט דם צפוקן דרכי משה. נולד מהול אין לאביו לצדק לא צרכו להכניסו ולא צרכו סחיינו, יעקב מולכו צהצובה כ"ו ס"י מ"ח. ע"י מכשירי מילה פ"ג ס"י כ"ח. הטעם מ"מ אין מצדקין על נולד מהול כהז' רחשון לציון הטעם דמילה משמע לשון חסובה, וזה אינו אלא מטיף ואך יצדק על המילה.

(2) ב"ר פ' מ"ו.

(3) פ"י בערוך שהיא כמין כי וניה. ירושלמי ברכות. רחצ"ה טז. ר"ן פ' צמה מדליקין.

כללי המילה לר' גרשם ביר יעקב הגוזר

הוא לילה, וכן ראוי להחמיר ביום התענית. ⁽¹⁾ תניא כמה כוכבים יצאו והיה לילה ר' נתן אומר כוכב א' יום, שנים בין השמשות, שלשה לילה. א"ר יוסי לא ככבים גדולים הנראים ביום, ולא ככבים קטנים הנראים בלילה אלא בינונים.

הכל מלין ומילתן בשרה חוין מהרש שוטה וקטן וגוי ארבעתן, אבל אם נתגייר מותר לו למול לבר ישראל לפי שהגר מוזהר ועומד בכל המצות שבתורה כשאר בני ישראל, אבל אישה בכלל ישראל היא והלכה כר' יוחנן דא' מהלא דאיתתא שפיר דמי. והכי נמי איתא בה"ג היכא דליכא גברא דידיע לבימהל, ואיכא איתתא דידיעה לבימהל, מהלא איתתא ושפיר דמי, ואם לא גמר המוהל הפריעה ובא אחר או אישה וגמרו נותנן להם שכר מצות פריעה ואפי' בשבת נמי שרי לפי שעשו גמר המצוה, וכן למדנו מצפרה. ישראל שמתו אחיו מהמת מילה והוא מאותה משפחה דרפו דמיהו אע"פ שעל הוא מותר לו למול לישראל אחר שעדלתו חשוב כמהול, כדתנן במסכת נדרים. אבל גוי אע"פ שהוא מהול כמאן דלא נמהל דמי ואסור לו למול לבר ישראל, וכן ערבו מהול, וישמעאל מהול, הרי הן כערלים ומילתן פסולה, ואף משום דליתנהו בכלל ואתה את בריתי תשמור. וכן למדנו בירושלמי. ובביר חולק בישראל ערל שלא ימול, והלכתא מותר שימול לישראל אחר. בעיא היכא דליכא אומנא דידיע לבימהל, מאי מי אמרינן להשהותו כך ערל עד שיגיע אצל אומן מומחה או לא? נר' לר' גרשם הגוזר שמותר לדחות אותה מילה עד שיגיע אצל אומן מומחה, כדי שלא יבא הנער לידי סכנה, שהתורה אמרה ושמרתם את הקתי וגוי' והי בהם, והי בהם ולא שימות בהם. וכן מצינו שהתירו להלל שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה, וכן ראינו בשאר מקומות שהקילו חכמים לגבי מילה מפני פ"ג כגון קטן החולה, וקטן שמתו אחיו מהמת מילה, וכן קטן דארום ודירוק טפי כולם נדחין מפני פ"ג⁽²⁾,

באר יעקב

⁽¹⁾ נרכוז דף ד'. ש"ע ח"ה י"ט תקס"ב.

⁽²⁾ סו"ת חכס זני אשכנזי ס"י ס"ט. ראובן מת והניח בן מאשתו הראשונה ואשתו השנייה ילדה בן אחרי מותו, ואין רגוזה להניח לבן חורגה למול את בנה אע"פ שבגד מל ב"פ מ' בעמיוס' ח' בעדין לא מקרי אומן עד שיתחזק עוד פעמים רבות. ב' שהוא חבד אלה על שפיות דמיס' נופי שהוא ראוי ליוכבו. תיכף כיון שהוא מל בפני רבים בעומדים ע"ג חץ כהן מחוס, ולא יסא גרע ממילדת וככית שמומחה לולד ישראלית בזמן שיכחאניס עומדים ע"ג. ולענין דלא אצמחי ככר עסקו הפוסקים דש"א סג"י. סו"ת עוב עעס סי' ר"ט. מ"מ חץ מלין החינוק ביוק במראה געל, הכי ביוק געל לא בייך חשב דה"ע? וע"י ב"ב לצובי ככר י"ד סי' רס"ג כסס מהכ"ע דכל מין ירוק כזב או ככרתי או ענין הכחול אסור. סו"ת בית יעקב סי' כ"ב. במעון ולוי אחיס וכתיבס מוהליכ. ובמעון רוגה למחות ביד לוי אחיו הנעיר עלה יהיה מוהל בעיר הזאת וע"י הפזרה חמס נחמה לוי בלא ימול פה בוס ילד מבני משפחהו כ"א בניו אשר יולדו לו או לחמיו. ועזה לוי הנ"ל אינו רוגה לקיים מצוהו כזמרו כי עשה זאת רק לכבוד חמו, ובמעון הביא עד ח' שלוי תקע כפו ע"ז אס יכול לוי לצבל

כלרי המילה לר' גרשם בר' יעקב הגוזר

ה"ה היבא דליבא אומנא דידע למול שדוחין הטילה ואין הוששין ליום שמיני מפני פ"ג. האי גברא דאיתיליר ליה ינוקא ומראה כל גופו או אדום טפי או ירוק טפי לא לימחליה, דאדום טפי מאי טעמא לא לימחליה משום דמצוי הדם בין העור לבשר, ועדיין לא נכנס הדם באיברים, ואם ימול אותו בזמנו לח"י יצא כל דמו וימות, לפיכך צריך שימתינו לו עד שיבלע הדם באיברים, דא' אבוי אמרה לי אם וכו' וכדרי' נתן הבבלי. ודירוק טפי מאי טעמא לא לימחליה משום דלא נגמר עדיין כל צרכו ולא נכנס בו הדם לכך הוא חלוש ואין בו כח לסבול צער המילה והוא סבנה, וצריך שימתינו לו עד שיפול בו דמו, דאמר אבוי אמרה לי אם האי ינוקא דירוק טפי וכו' וכדרי' נתן הבבלי. אדום שדומה לוורד, ירוק דמטיא למוריקא. במדרש שוהר טוב מונה שישראל מקיימין כל המצות באיברים וכו' עד שאומר שבגוף מקיימין מצות מילה ופריעה, יריכים לסינדיקום לילדים פ"י לבעל ברית, וע"כ נאמר כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך, מכאן לב"ב שעושה מצוה, וביום שמתה המילה אבי הבן מרבה שמחה ומשתה וי"ט ומשלוח מנות למגדול ועד קטן לחמניות שקורין כְּשֶׁשְׁלֵשׁ ובצים משום הביבות המצוה ולכבוד המילה. ומתוך השמחה יבקשו רחמים מגדולם ועד קטנם על האם שתעמוד לחיים, ועל הנער שיגדל בתורה ובמעשים טובים. ומנן שאבי הבן מרבה בשמחה ביום המילה שנאי גיל וגיל אבי צדיק וגוי וכתוב ישמה אבך ואמך ותגל יולדתך, ומזמורין שמה זמירות ודורשין דרשות מענינו של יום, ומעניני המילה לכבוד ה'מ'ק'ו"ם ולכבוד המילה והאם והקרואים, וא"א שהשמחה במעונו בברכת המזון, לפי שאין שם שמחה שלימה דאית ליה צערא דינוקא. וגם

באר יעקב

ה"כ שלו. ה' לפי דעתו יכול לוי ה"ל לבטל ה"כ שלו מחמת ששבע רק ע"ד חמו והוא הנקראה המבשע, וסוף נהנה לו ענה רבות ובהסכמתה יכול להחזיק את הד"כ בלי ב"ה זרע חמה ס' קצ"ו. מי גולד לו בן זכה, וחמיו הוא מוהל בקי ויב לו זה כוונה לאמן ידיו במלאכה המילה ומוטן מאחיו שהוא קודם לכל אדם הדין עם מי? תוכן אש אין האב מוהל יכול לעשות בליה מי ביה"ב, רק יב לו לחזור אחת מוהל היתה הגון, וא"כ בנד"ד הוא חייב לזה המנוה לחמיו. דחייב בשבדו כחציו, ומכ"כ כי מומחה הוא. שו"ת מהר"ם ס"ק י"ד ס'ו כמ"ה, אש לא עלתה השפיעה כהוגן אש מותר לתקנו כ"ז בלא נרפא החיזוק, מ"י לדעת הב"ע ב"ד כו' רס"ב דכל יב לו ק"ה חולי אין רש"ן למולו ה"ה הבא דוב חולי גדול וחשב סבנה. ור"הו למנוע אש"י צער קטן ממנו. וחז"ל אמרו בחלוין ד"ז ע"ב דנוקף אצבעו מר"ה עליו כקרבן, ודוקא צניקף בני דזה מלמד טפי, ולכן אסור להכניס החיזוק בשום חשב כל זמן שלא נרפא מחבורתו הר"ח"ב. שו"ת מהר"ם ס"ק י"ד ס'ו רמ"ב, אש המילה ח"ה נעבית כר"הו והרופא חומר בצריך לעשות לו (קשעלחטיקין) אש מותר ליהן לו. תוכן לדעת החכמות הדבן ס'ו רס"ד אש נעבית כר"הו וח"כ כספה. מן החוכה ח"ל לתקנו רק מבוס מר"ה העין. והרמ"א פסק בש דאש"י לא נראה רק ק"ה מהעטרה סגי וח"הו צריך למולו ביה. ולפ"ז בנד"ד אמרינן רוב מזונין של מילה מומחין הן כמו בשחיטה, ומסתמא מל כר"הו, ולכן יכול לתקנו בל אחת אש"י מומר מאחר שנימול מתחלה סה"כ"הו.

המוהל העוסק במצות מילה זוכה במצוה כשהוא כורת את הברית כאלו הוא קיים באותה שעה תרו"ג מצות כמנין ברי"ת, ומעלה עליו הכתוב כאלו העולם עומד על ידו, שנא' אם לא בריתי יומם ולילה וגו' וכשהוא עושה פריעה עולה לו זכות מצות הפריעה לכל ימות השנה שהם שס"ה ימים כמנין פריעה¹, נמצא שגם בזכות הפריעה העולם עומד, מכאן למוהל כשהוא מל שהמצוה שלו גדולה היא, לפי שעל ידו נתבסס העולם.

סדר תפלה ביום מילה ותענית צבור. כך אנו נוהגין ביום תענית ומילה ויום כניסה שמתפללין סליחות ואוי' ודוי' דרכו, וא"א והוא רחום ולא תהנון לפי שיום המילה הוא יום של שמחה שנא' שש אנכי על אמרתך ודין הוא שמניחין במקצת ואין צריכין להפסיק לגמרי, ואוי' אא"א² ומנהג אבות תורה היא, ויאחו בה צדיק דרכו, וכן מנהגנו גם עתה. ומתפללין עננו בתוך שמ"ע, ואוי' ג"כ הפומון זכור ברית ביום מילה ותענית שיעלה לנו זכות דם הברית של זה עם זכות דם ברית של אבותינו שהיו ראשונים במצות המילה, ויעמוד לנו זכותם וזכות של זה ויליין בעדינו ביום צום תעניתנו וצרתנו. פ"א היה ברית מילה ביום ר"ה וכשהגיע החזון בתפלת המוסף עד להיות לבס לאלהים אני ה' התחיל החזון ואמר הרוז א' של זכור ברית קודם שגמר הברכה של זכרונות, ואחרי כן גמר הברכה כי זוכר כל הנשכחות וכו' עד זוכר הברית ושבתוהו כל הקהל שכיון דעתו שיעלה זכרוננו לטובה בזכות דם ברית הזה עם זכות דם ברית אבותינו, וזכות עקדתו של יצחק היום הזה ביום המשפט³).

מנהג הוא כוורמיוזא שאין אוי' למנצה ביום המילה לפי שנא' בו יענך ה' ביום צרה, ויום המילה הוא יום של שמחה, מה לנו להזכיר צרות עתה לומר יענך ה' ביום צרה, אבל במנצא אוי' למנצה ביום המילה, משום דאית ליה צערא לינוקא אומרים יענך ה' ביום צרה, והכל מודים שאין נופלין ע"פ בהשכמה ביום המילה, אבל לערב נופלין, ועיר שיש בה ב' בתי כנסיות באותו בהכ"נ שאין מלין בה אוי' הכל והוא רחום ותהנה, ונופלין ע"פ ואוי' למנצה, לפי שאינן חשובין בכלל אותה מצוה, וה"ה אותו מנין שמתפללין בבית האבל צריכין לומר למנצה והאבל אינו בכלל מצות המילה וכן הלכה.

דין אונן בעל ברית.

פ"א ראיתי אונן שהיה ב"ב והתפלל לפני בית הכנסת ואחרי כן נכנס

באר יעקב

(1) מנורה המאור נר גי' פ"ב כלל א', ה"א.

(2) לבוש ה' מילה כחז' העעס מפני שהוא בקצה ולא חמיה.

(3) ויקרא לכה פ' אחרי מות בואה יצא' אהרן אל הקדש, ר' יודן פתח קרייא ככ"ג בכניסתו לבית ק"ק. חבילות חבילות כל מנזר ים בידו. בזכות החזרה נא' וזאת החזרה, בזכות מילה שנא' זאת בריתי, בזכות שנה' אשתי הנוב יעסה זאה. ועי' פסיקתא דבתי דס' א"ר חנינא בנו של ר"י זכור המילה היסה נכנסת עמו וכו' ע"ש.

כללי המילה לר' גרשם ב"ר יעקב הגורזר

לבהכ"נ, והביאו לו הנער ותפס אותו בחיקו עד שנימול, ושוב חזר למתו, וקברו את המת, שכן אמרו חכמים אם היו לפניו אלו ב' מצות ביום א' מקדימין במצות מילה ואח"כ עוסקין בהוצאת המת. ועוד אמרו הכוז"ל מבטלין ת"ת להוצאת המת, ולהכנסת כלה לחופה, ולקיים מצות המילה וכן הלכה והמנהג.

דין מוהל שחל עליו אבילות.

מוהל שחל עליו אבילות וחל יום המילה בתוך ימי אבלו, בג"י הראשונים אל יצא מפתח ביתו, אבל מכאן ואילך יתפלל בביתו ואח"כ ילך לבהכ"נ וימול, ולא יטריח את הצבור לילך אצלו, כך הורה רבי מנחם זצ"ל. ואי ליבא אומנא אחרנא אלא הוא ילך אפי' ביום ראשון, משום כבוד צבור כי בהרבה מקומות הקילו חכמים מפני טורח צבור, וימול בבית הכנסת, וא"כ מותר להיות ב"ב ויתפלל בביתו ואח"כ בשמביאין הנער לבית הכנסת למול ילך גם הוא לשם לפני בית הכנסת ויקבל הנער מיד האשה ויכניסנו בהדר לבהכ"נ ויתפסנו בחיקו עד שימולו אותו ויחזיר הנער לאשה וילך וישוב לביתו ויגמור אבילותו, ודוקא לסעודת המילה אינו נכנס האבל, אבל להיות חבר למצוה גדולה כזאת שהוא שקולה כנגד כל המצות (1) יעשה ויזכה בה, ואע"ג שהמילה נקראת שמחה יכול האבל להיות ב"ב ואינו דומה לשאר שמחות, לפי שאין כאן שחוק אלא צער שהנער צועק ובוכה, וגם אין הגוף נהנה מזאת השמחה, לפיכך יכול האבל להיות בעל ברית, והמוהל בימי אבלו מותר לתקן אותן צפרניים שצריך לעשות בהם פריעה (2). ואע"ג שאמרו חכמים אבל אכור בתספורת הכא בשביל מצות פריעה מותר שמצות פריעה הובה מדאורייתא כמו מילה, אבל תספורת אינה אלא מדרבנן. ומה הטעם נמי אם שכח ולא הזמין אותם צפרניים מערב י"ט מותר לתקנם בתול המועד כדי דהוה אשאר מכשירין דמילה שמתרין לעשותן בהולו של מועד, ואע"ג דאמרו רבנן אין מגלחין במועד הכא לצורך מילה מותר, והשתא ומה גלות הראש והזקן מותר לגלח לבא מן השביה ועל כל אדם נאסר, לתקן צפרניים לעשות פריעה לא ב"ש, המברך על היין למילה בתעניות האמורות מה"ת א"צ לטעמו ולא ליתביה לינוקא דלמא אתי למיסרך, אלא לשהייה עד

באר יעקב

(1) ב"ר בית יעקב סי' ע"ג. אם מוהל לב"ה לסנף עזמו ולעבור על מ"ע, ומזה דרבנן, ה"י אם יכול למלחח הימים בקבל הסוכה עליו צימס אחרים לא יעצור על סוס דבר. וע"י ב"ר יד אליהו סי' ו' נכזה דיוכל לאכול על סעודה מזה אחר הפלה המנחה.

(2) ב"ר ד'תן במהל סי' ע"ג. שאלה מוהל שוב לו למול בשבת ואין מוהל אחר בעיה, ונסדק נשדנו בשבת ואינו יכול לעסיה הפריעה צ"ח אם מוהל לתקן צפרניו ע"י אינו יחודי הו לא? ד"ק מותר לתקן ע"י, גוי אפי' בכלי. ואם ח"ן בש גוי אפי' ע"י יכדלל ובלבד שלא יסיה אפי' הפן הו המוהל בעזמו, וסיים בש דקן נללה לו למעשה אם יכסס עמו מע' המהכר חמיו, אבל המהכר כזה דזקוקן צפרניים הוי איסור אפי' ע"י גוי אפי' שלא ע"י כלי וכיו ע"י.

לאורתא ולשתייה אימיה דינוקא משום דהיא אינה שרויה בתעניתא, ואע"ג דאמרינן המברך צריך שיטעום כי טעים ליה אחר ש"ד. ומדמקשינן בפרק בכל מערבין¹) וביום הכפורים לימא זמן על הכוס וליתביה ליה לינוקא אפי' בבית הכנסת כבשאר ימים טובים? ותוצינן דלמא אתי למיסרך, ודוקא בתעניות התמורין דאיכא למיחש, אבל שאר תעניות דליכא למיחש כי טעים ליה אחר שפיר דמי.

עוד אריך במילה שחל להיות ביום כפור.

מספר אבי"ה. ביום הכפורים אחר קריאת התורה יוצאים קודם שיתחילו תפלת מוסף ויהלין ואח"כ נכנסין לבית הכנסת ומתפללין תפלת מוסף, מנחה, נעילה, ומעריב, והכי כתב אני אבי"ה אינו כמשיב על הארי הוא ר' יצחק ברי' יהודה²) שכך מקובלני דהמברך א"צ לטעום מלא לוגמיו, תדע דגבי מברך קתני אם טעם מלא לוגמיו, וגבי יום הכפורים קתני השותה מלא לוגמיו, ועוד ראיות הרבה הביא ר' אבי"ה בזה עד שאמר איך יתכן שישתה מלא לוגמיו, אלא על כרחך טעם הוא דבר מועט, ומיהו בהא נראה דברי רבי שאפילו בליעת קימעה אסור ביום התענית, אבל לאמיה דינוקא יהבינן לה למשתיה כדנהגינן כל ימות השנה משום רפואה, ודוקא כגון שאמרה צריכה אני או על פי בקיאים, כדאיתא בפ' בתרא דיומא, אבל אם אמרה איני צריכה וגם בקיאים אמרו כן סגי לן בהאי דיהכי ליה לינוקא דאיתמחיל ביומא דתעניתא, דככי האי ינוקא לא היישנין למיסרך, דכי היישנין למיסרך הנ"מ בתינוק גדול קצת ונותן על לבו כדמשמע בפ' ר"א, דאינו ראוי לזרוע אם אינו גדול קצת, וקטן כי האי של יום ה' או מעט יותר אינו נמצא לבל אדם, וגם אינו נמצא בבהכ"נ ביה"כ להשקותו, וכן במוצאי שבת שחל בו ט' באב להבדיל ולהשקות תינוק לא אפשר מטעם דפרישית, ואפילו בנמצא במקום א' לא נמצא בהרבה מקומות והוייה לוי הבילות הבילות, ורבי אבין³) נמי כתב דבתינוק קטן כזה לא היישנין למיסרך ולא בירר דבריו מאין, ומ"מ נראה למורי הר' אבי"ה שיפה כיון. ושוב מצא ר' אבי"ה בתשובות וזה לשונם: שתיית כוס של ברכה מצוה תדע שהרי במקום שאי אפשר לשתותו לא גדול ולא קטן כגון ביום הכפורים משום

באר יעקב

¹ עירובין דף מ' ע"ב.

² פרדס הגדול עין מילה סי' רפ"ב ד"ה שחילס גשלתוי מר' יהודה מילה בחלה

ביום ה"ט וכ"ו.

³ ע"י מחזור ויטרי כ"י שנתל"א זו יוצר לבית מילה לרבינו ח'צין — חופן לבית

מילה מיסוד רבינו צדק ממנל"א — יוצר לבית מילה לרבינו קלונימוס — חופן לבית מילה לרבינו יצ"ק בר' מסה — פיוט שהיקן מורנו רב"ז מאיר בר' צדק ב"ח, לבית מילה, החלהו מי מזרף ב"ב מכנס צבורית כמון. פזמון לבית מילה לר' אבי העזרי ע"י הגדה ש"ל ח"א ז"ל ק"ו.

כלרי המילה לר' גרשם בר' יעקב הגוזר

דלמא אתי למיסרך אנו נמנעים ואין אנו מקדשים על היין, הילכך אם הל שמיני שהוא יום המילה ביום כפור אנו נמנעים וא"א ברכת מילה שעל הכוס לפי שא"א שירה אלא על היין⁽¹⁾. ודוקא ביום הכפורים שיש בו כרת, אבל שאר תעניות אין חוששין ומשקין לקטן או לאמו. אלו דברי ר' יעקב בר' שמשון, אבל ר' יעקב בר' מאיר חולק בדבר ואמר דלא מבעיא דבלא כוס עבדינן ליה דלא עדיפא מברכת המזון דבעיא כוס ועבדינן לה נמי בלא כוס, אלא אפי' על הכוס עבדינן ליה, ולא היישינן לדילמא אתי למיסרך, דלא דמי לזמן דיום הכפורים דהתם שתיית הכוס משום יהכ"פ אתא וקביעותא הוא, והילכך כיון דלחובת היום אתיא למיסרך, אבל כוס של מילה ושל חופה לאו משום יום הכפורים ושאר תעניות אתו, אלא משום מילה וחופה וסירוכא לאו אקביעותא דתעניתא ולא אתי למיסרך והביא ראיות הרבה בזה.

מספר של רבי שב"ט⁽²⁾ מצאתי בתשובות ר' דניאל ור' נתן ור' אברהם בכמ"ר יחאל.

וששאלתם⁽³⁾ על קטן שמת קודם ח"י אי צריך לתת בשר ערלתו אחר מותו או לא? ודאי נהוג נשי דידן למיחתכיה בקרומות של קנה, אבל

באר יעקב

⁽¹⁾ משנה ג' פ"ז דהמיד. ח"א ביכה חל"א על היין ע"ש חז"ל מוציא. אבל ח"א ביכה בלא יין בבחיטת פסחים.

⁽²⁾ הוא רבינו שמואל בן עובדו ממגנא. וראב"י כ"ז שהוא רבינו שמואל בר נטרונאי מעיר בון בלחן אשכנז. ע"י הגהות אשר"י חולין פ"ב ד"ה השוחט. וכן פ"ג ד"ה הרי בוני דסמוכי וכבר היה מטעה והכשיר רבינו שב"ט. וזה ד"ה אלו עריפות בעוף. וכן כ"ז מרדכי משם רבינו שב"ט. וע"י ביאורי מהר"ל בסליחה שנת רמ"ה קרנ"י בה"ש ח"ב הל' גדה דף פ"ה וז"ל וכ"כ רבינו יואל הלוי מעיד אני על חמי ראב"ן ועל מורי ניסו רש"ט שהו אומרים על הכלה ברחצה דס קודם כניסתה לחופה שכל דין גדה עליה.

⁽³⁾ רב האי גאון. משום דלא היעול חרפהו עמו נהגו גבן דמהלין ליה בבסיק להסיר חרפהו ממנו. ודכ' מנהגא לא ידענא לי עקר ובשערי דק קחז קטן דשכיב בגו שמונה ימים וכו' הכין חזינן דל"ס למימהליה מ"ט וביוס הה' אמר רחמנא. ואי מהלין ל"ס לברוכי. מיהו כל מנהג דליה ביה אסורא ש"ד למיעבד. ושכ' האי דמתחזייל שפיר דלא היעול ערלה עמיה, מיהו מסתבר לן דלאו ערלה הויא, ע"י יצמות ע"א דמסיק שם דערלה של ב"ז מקרי ערלה. כמ"ס הכלבו וב"י בסו' רש"י משם רב נחשון גאון. ורבינו גרש"י כ"ז שראוי לקראו בשם. ע"י שו"ת רב נחשון גאון. יוקא דהחליד בר הרין או ג' יומין הכין רגלין וגמירין כי נה כפשיה דמהלין ליה על קבריה ומסקין ליה שמת דכד מרחמין ליה מן שמיא ויחיא בהחיה המתים ומבחיין ליה לאחיבו. ע"י מהר"ש הלוי סי' י"ד. כל ילד שעברו עליו ל"י מסיכין ערלתו ב"ט ב'. וה"ה למי שמהו אחיו מ"מ. ע"י קיטור מנחת חינוך כ"י. ילד שמת קודם מילה ושכחו למולו על קברו אם חוזרין ומוציאין אותו מקברו או לא. היך אם היה רק אחיה ימים בנקבר ראוי לחזור ולהוציאו מקברו למולו כי זכות הוא לו, שלא לעייל בכסופא לעלמא דחיה. ע"י שו"ת חוט השני סי' כ"ה. וע"י עור י"ד סי' רס"ג שכתב אין פותחין קבר המת משום שחרד וסבר דלדינא מתבעי, והרי הקטן עדיין לא חטא ואין לחוש לזה, ומ"מ יע' אם לפתוח. ע"י

מקובלין אנו מפי אבא מורנו ז"ל דחיתוך בשר הוא ולא מצוה ולא מיד קעבדי, הדא דבן שמונת ימים אמר רחמנא, והאי לאו בר שמונת ימים הוא ועוד כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות, שנאי כי יש למתים חפשי הוכנה וגו'. ועוד איתמר קטני ישראל מאימתי חיים לעולם הבא¹ ר' היא ור' שמעון בר רבי חד אמר משעה שנולד, וחד אמר משעה שיספר וכו'² עד רב נחמן בר יצחק אמר משעה שנימול, דאי ס"ד משעה דאיתיליד איבעי למיגזר בשרא דערלתיה היכא דמיית קודם זמניה, רב נחמן בר יצחק אתי למימר כמ"ד משעה שנולד, דאם נפשך לומר שאינו בא לעולם הבא אלא משעה שנימול, מאן דאמר משעה שנולד, סבירא ליה דאיבעי למגזריה, ולהכי אמר משעה שנולד משום דמצי למגזריה ולמ"ד משעה שנימול ל"צ למגזריה אבל הא איכא בינו ובין רב נחמן בר יצחק, דרב נחמן בר יצחק סבר דאותה מילה דאיתעבידא בזמנה מהני לאתויי לחיי העולם הבא, ודלא איתעבידא בזמנה לא מהניא. ומ"ד משעה שנולד סבר דאפילו האי דאיתעבידא שלא בזמנה נמי מהניא ליה. ויש להשיב! א"כ מבעי להו לאתויי טעמייהו כחד קרא מקראי דמילה, ואינהו לא אייתו טעמייהו אלא מהני קראי, דמ"ד משעה שנולד משום דכתיב יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד וגו'. ומ"ד משעה שנימול משום דכתיב נשאתי אימך אפונה וגו' וכדמפרש בחולין ובתלמוד ירושלמי בשבועות פרק רביעי, ועוד בר מן דין ובר מדין אשכחן בב"ר בסדר וירא אליו ה'. א"ר לוי לעתיד לבוא אברהם אבינו יושב

באר יעקב

כבוד סוד סנהדרין קב"ט ע"א ג"כ כ"ל. ועיי' ב"ח נודע ציהודה הני' ס"י קס"ד דאם הוא חיזה ימים אחר שנקבר אין לפסוח הקבר. ועיי' שו"ת כנסת יחזקאל ס"י מ"צ שפסק לפסוח חפשי אחר זמן רב. ועיי' שו"ת מליך נתיבס ס"י מ"ז שפי' אם קברו את הגפיל עם היולדת ושכחו למול את הגפיל אין פותחין את הקבר אבל קוראין לו בס'.

שו"ת הר"ם הלוי ס"י י"ד. היטוק שגולד וחלה ולא מלו אוהו בזמנה ועברו עליו שבה שבועות ומת צ"ע צ"י להג הסוכות אם יריכין למולו בשעת הקבורה כמ"ש הטור י"ד ס"י ש"ג. היכך כיון דהוא דין גמור ולא רק מנהג כמ"ש צ"י בשם רבינו ירוחם שב' בשם רבינו הגרשמי שיש לנו קבלה ע"ז. לכן אין להקל ומלין אוהו אפילו צ"ע צ"י. שו"ת זרע אמה ס"י קע"ז. היטוק מה שגולד לבו הדסים והורו להמתין מלקברו עד ליל י"ט צ"י ע"י יבאל צחיחך ד"ח עמו היכך אין להחזיר הקבורה צ"ע אפי' עיי' נוי משום שהוא בן ע"ח ועולו מה ואין כאן חשש שמא יסריח. ועוד דהגמ"י אסר להסיר ערלת נפלים צ"י ע"י, וכ"כ כל האחרונים.

¹ סנהדרין ק"ו ע"ב, עירובין י"ט. צ"ר פ' מ"ח. שמות רבה פ"ט. הנחומא סוף פ' לך לך, ילקוט שמעוני ההלים רמז השע"ג ילקוט ההלים רמז תרפ"ב שו"ת רדב"ז ס"י תרמ"ז. זכר דוד מאמר ח' פ"ד.

² עיי' חור ה' לרזן חסדאי בר' אבהה קרישקא ז"ל דף ז' דרום ו' וז"ל: שרמזו רז"ל משידע לומר אמן והוא כאלו אמרו קטן היודע למי מצרכין למה שהמלה הוזה מדנה לענותה אחר הצרכה, ולזה היה כאלו אמרו משידע לקבל הצרכה ולענות אחריה, יזכה להבארה וזה ג"כ באמנעות זכות המילה והכנסו בצריחוהו על א"י.

בללי המילה לר' גרשם ב"ר יעקב הגוזר

על פתח גהונם ואין מניח אדם מישראל מהול לירד בתוכו, ואותן שהטאו שכפרו בעיקר מהו עושה להם מעביר את הערלות מעל גבי תינוקות שמתו עד שלא מלו ונותנה עליהם ומורידם לגיהנם, הה"ד שלה ידיו בשלומיו הלא בריתו, ותו לא מידו.

למעום את התבשיל ביום של תענית שפ"ט^א.

אע"ג דאמרו ביומא דתעניתא אסור למטעם, אשה היושבת בתענית טועמת ^ב את התבשיל ואין בכך כלום, ודוקא טעימא בעלמא בלא בליעה, ואפי' אם בולעת קימעא אין בכך כלום.

בספר הגאונים מצאתי גם זה.

הא דאמרינן המברך צריך לטעום מלא לוגמיו, משום דבטלא לוגמיו מיתבב דעתיה, דאמרינן לגבי יחב"פ שתה מלא לוגמיו חיוב, הרי המברך בורא פרה"ג צריך שיטעום מלא לוגמיו, והכי אמר רב עמרם מאן דמקדש קדושא דיומא צריך שיטעום מלא לוגמיו, ואי לא טעים לא יצא ידו הובתו, הואיל וברך עליו בורא פרו הגפן, שאם לא טעם היה מוציא ש"ש לבטלה, ומצוה היא מן המובחר שיטעום מלא לוגמיו, מכאן אמרו המברך על בוס של חתן ^ב ושל מילה ושל קידוש ושל הבדלה ושל ברכת המזון צריך שיטעום מלא לוגמיו, ואם איש איסטנים הוא שאינו יכול לשתות מן הכוס של מילה לפי שהוא מלוחלח בדם המילה, יטעום בידו ואין בכך כלום, ואל יוציא ש"ש לבטלה וכן הלכה.

מילה שהל להיות ביום הכפורים מלין בהצי היום בין תפלת יוצר לתפלת מוסף ^ד לאחר קריאת התורה ומשהינן ליה הברכה עד הלילה,

באר יעקב

^א קך כחוב כהכ"י ולא ידעתי אם זה היה הוא וכס של חיוב, או סימן התשובה כמביא ממנו.

^ב מג"א סי' תקס"ז טע"י ח"י ב"ע י"ד סי' קל"ב, חוקי חיים על ב"ע ח"ח ח"ח ק'.

^ג תשובות גאוני מזרח ומערב. כוס של חתן וכוס של מילה אם טועם ממנו המברך מנה לוגמיו כך מנה מן המובחר. ואם ח"ח לטעום ממנו כיון שצריך ממנו חתן וכלה או חמו כל הנוק י"ח ידו הוצרו ח"ט"פ בלא טעם ממנו המברך ואינו מניח ב"ש לבטלה.

^ד ב"ה בית יהודה סי' כ"ח. מי שהיו לפניו תפלת המוספין בצבור וקראוהו נמול ויב טורח הצבור להמתין עליו ח"ן לו להניח תפלת המוספין או מקרא מילה ולידך למול. אבל בחול מלין אחר התפלה קודם עליו לבטח, והטעם כי עיני המילה היא בכל איש היבדלתי יהיה חתום בשם שדי וכו' ובשנימול הציוק מהגלות היו"ד, ולכן אחר שנימול הציוק חמו חומרים עליו וכו' להקן עולם במלכות שדי ע"י מכיכוי מילה פ"י בשם מהג"ה. ב"ה חתם סופר ח"ח סי' ס"ט. צעיר הנהוג להתפלל שחרית שהכמה ולאספס בי"ח לתפלה מוסף, ובאם יקרה מילה בשבת מיסליס אותו אחר תפלה שחרית וסועדים מיד סעודה הצריה קודם מוסף צ"ח ח"ן למחוח צידם בחינם סועדים ח"ח מאכלי חלב ח"שפ במצרכים צרכת המזון, מ"מ ח"ח ב"ה ח"ן ויין ואינו ח"ח סעודה עראי.

ובלילה ישעום המברך, וגם אבי הבן ואמו לפי שהמצוה באה על ידם ולא תהא ברכה זו לבטלה וכן הורה רבי מנחם זצ"ל. ואין לומר לתת לתינוק לטעום כמו בשאר תעניות, לפי שתענית יום הכפורים חמור יותר שעיש כרת, ורחיצת הקטן דוחה יום כפור בין לפני המילה בין לאחר המילה, ועושיין לו כל צרכו במלאכה שאי אפשר לעשות לו מערב יום כפור, ואם אין לו חמין עושיין מדורה ומחמין לכתחלה כשאין הגוי מוזמן לו, לפי שמצוה מילה דוחה שבת ויום הכפורים, ואם אין שם עירוב יוצאין הצבור מבית הכנסת והולכין אצל הקטן ומלין אותו והוזרין לבית הכנסת ומתפללין תפלת מוסף.

מילה שתל להיות בט' באב מתפללין תפלת היום בהשכמה וגומרין קינות ואחי"ב מקיימין מצוה המילה לאלתר בבקר קודם שיאמרו אויב לפי שמצוה למול בהשכמה, וגם האבילות פסק קצת שקמו מן הארץ וישבו ע"ג מושבות, אבל שמעתי שרבותינו הזקנים שבמגנצא נהגו שאין מלין קודם הצות⁽¹⁾, ואחר הצות הוזרין לבית הכנסת ולובשין אבי הנער ובעלי הבית כליהם הנאים אך לא לבנים ממש ומלין אותו, (וכן בשבת שלפני ט' באב אין מחליפין כליהם אלא רק הכתונת בלבד) שקודם הצות עדיין חל האבילות ומצוה מילה היא שמהה דכתיב שש אנכי על אמתך. ואינו הייב על זה העיכוב שכל היום כשר למול, ומן הדין היה לנו להמתין עד לאחר הצות א"ל שצריכין להקדים מעט, ואין מעכבין כ"כ להטריה הצבור לחזור שנית לבית הכנסת, לפיכך קודמין ומלין אחר שגומרין כל הפורענות קינות ואיוב וירמיה ונחמות שבישעיה, ומביאין אז הנער לבית הכנסת ומלין מיד אפי' קודם הצות וכן הלכה. ובלילה מרבין בשמחה משום כבוד המילה ומשהינן ליה הברכה עד הלילה, וישעום המברך ואביו ואמו של הבן לפי שהמצוה באה ע"י פרי בטנם ולא יהא ברכה לבטלה, ולא ליתביה לינוקא ביום ט' באב ליטעום לפי שהוא תענית חמור, יום שהרב בית מקדשנו וגלינו מארצנו דילמא אתי למיסרך לשנה אחרת כמו ביום הכפורים וכן הלכה.

אבל בשאר תעניות⁽²⁾ הכתובין והן המורין כגון צום גדליה, וי' בטבת⁽³⁾, וי"ז בתמוז, ותענית אסתר אע"פ שהם מדאורייתא אינן המורין כ"כ ונותנין לתינוק לטעום מן הברכה במקום המברך וליכא למיחש דילמא אתי למיסרך, אע"ג דאמרו המברך צריך שיטעום כי טעים ליה אהרינא שפיר דמי, היכא דלא אפשר הוא עצמו לשתות כדי שלא יהא נזכר ש"ש לבטלה, מהא דתיר

באר יעקב

(1) רוקח סי' קי"ג כן נוהגין בשפיר"ה שאין מלין קודם חצות לפי שקודם חצות חל עדיין האבילות.

(2) שו"ה הגאונים סי' שכ"ט. מילה שחלה בל' מד' נאמרו חס מצרכין על היין וי"ט לעיין מגי'ה. אבל חס הולדה זריכה לאכול ביום הכפורים מצרכין על הכוס וסעיה ממנו הולדה. עי' ח"ח סי' הקי"ד ותק"ט.

(3) שו"ה מהר"ש הלוי סי' י"ד.

כלרי המילה לר' גרשם בר' יעקב הגוזר

לא יפרוס אדם פרוסה לאורחים אא"כ אוכל עמהם וכו'. אלמא כי לא טעים איהו וטעמו אהרינא ע"י הדחק שפיר דמי, אבל שאר תעניות שאינן כתובין כגון עשרת י"ת, ותענית בה"ב⁽¹⁾ או תענית של יחיד או תענית הלום יטעום המברך ואין בכך כלום. ובכל מקום מטפטפין מן הברכה בפי הילד שהברכה על ידו באה, ומשגריין הכוס לאם הילד בכל התעניות הללו לפי שהיא אינה שרויה בתענית. ולמה שותה אמו לפי שהמצוה באה על ידה. ד"א לפי שנא' שירה עליו לכך שותה אמו של תינוק. שלא לאבד אותו כוס כיון שברכו עליו בפה"ג. ואם הם לא ירצו לשתות מפני אנינות הדעת ישתו אחרים אותו כוס ואל יאבדו אותו כוס בידים. בשבתות ובראש השנה⁽²⁾ ובשאר רגלים מלין אחר שהתפללו בבית הכנסת. ט' באב שחל להיות בשבת דוחין אותו עד למחר. מעשה היה בימי ר' יעקב הלוי שחל ט' באב בשבת ודחו התענית עד למחר כתיקון חכמים ואותו היום היה יום המילה, והוא עצמו ר' יעקב הלוי היה בעל ברית וצוה להתפלל מנחה גדולה אחר שש שעות, והלכו ורחצו הוא ואבי הבן עמו, ואח"כ הלכו לבית הכנסת וטלו והלכו לבתיהם ואכלו כל צרכיהם ולא השלימו תעניתם עם הצבור, והטעם לפי שהיה סעודת מצוה. וגם התענית היה י' באב, ומוזה הטעם דאמרו ובהמישי מותרין מפני כבוד השבת כ"ש הכא לכבוד המילה דחמירא יותר. ומכאן ראיה למה שכתבתי לעיל שמלין בט' באב סמוך לחצות, ואין אומרים למול אלא על המילה, כמו על ביעור המין, על נטילת ידים, על מקרא מגילה. כתבתי הטעם מפני ר' מנחם זצ"ל שאמר לו בעל החלום⁽³⁾ מ"מ מברכין על הטילה כנגד השנים שהיו אברהם ושרה כשניתן לאברהם מצות המילה, "על" זה מאה רמו לאברהם שהיה בן ק' שנה, דכתיב ואברהם בן מאה שנה וגו', וכתיב וימל אברהם את יצחק בנו וגו'. "ה'מי'ל'יה' עולה צ' רמו לשרה⁽⁴⁾ שהיתה בת צ' שנים, שנא' ואם שרה הבת תשעים שנה וגו' מכאן

באר יעקב

⁽¹⁾ ע"י הוקח ס"י ק"ע. ע"י מלוזיס ס"י ט"ז.

⁽²⁾ ריקאנטי ס"י תקל"ז כהצ מצה רבינו אליעזר מוורמייזא שכ' משס רבותיו מילה בדי' מלין אחר קריאת התורה קודם תקיעת שופר.

⁽³⁾ אגרות גד"ל ח"א טד קפ"ד וז"ל הרב גורינדי מסר בידי ספר אי של דינים על קלף בלי שם. וראיתי שהיה מחברו אשכנזי, והיה בזמן מהר"ם מרומניבורג, וגם הוא מביא הרבה השובות מן הקדמונים וק"ה דברים מספר שכל טוב על התורה, והוא מזכיר רבינו גרשם הגוזר הלמידו של רבינו יעקב הגוזר. ונדחה כי הסס זה ענינו מזה, כי הוא מביא בזה אותו ר' גרשם מעשים הרבה על אודות החלום, וגם מעתיק משמו כללי אומות המילה, ע"י כרס המד ח"ז טד 70 שכתב שהוא כ"י אסופה שלא נודע מחברו. ועיי' פי חלק גבי רב אבי דבא"ל ליה מנשה בהלמ"א מהיכא צעיה למיכר"א המו"ל"א ח"ל לא ידענא, וח"ל מהיכא דקדיס בצולא ברפסחא. ועיי' סו"ת מן השמים להרב החסיד רבינו יעקב הלוי ז"ל.

⁽⁴⁾ מדגש הגדול כ"י י"ח"ק י' כנגד עשרה נסיונות שהתנסה בן א"ל. י' כנגד הששים שנה בילדה אותו שרה. ח' כנגד שמונת ימי מילה. ק' כנגד מאה שנה של א"ל.

שמברכין על המילה זכר לאברהם ושרה, שהיו ראשונים שקימו מצות מילה לשמונת ימים, ואבי הבן מברך להכניסו מעומד, כמו שעושין לברכת ציצית, ולולב וספירת העומר, משום דבכולהו כתיב לכם, והיה לכם לציצית, וספרתם לכם, המול לכם, וכלהו אנו למדין מספירת העומר שנאמר מהחל חרמש בקמה, בקמה משמע מעומד בקומה כתיב, אמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן, פ"י קודם, הוין מברכת מילה שמיא תתקלקל המילה, וברכת טבילת גר נמי משום דאכתי גברא לא חזי, ועדיין אינו מצוה, ובמקום שאין האב בעיר מברך המוהל שמים, על המילה ולהכניסו, או חכם שבעיר ומשיבים הקהל כשם שנכנס וכו'. אחר המילה נוטל המוהל ידיו ומקנח פיו במפה התלויה על הפתח, ומוזגין כוס שני ומברך עליו המוזמן לברכה בורא פרי הגפן, ואשר קידש ידך עד כורת הברית. אלהינו ואלהי אבותינו קיים את הילד הזה לאביו ולאמו, ואם הוא אבי הבן יאמר לי ולאמו ויקרא שמו בישראל פלוני בר פלוני, ישמה האב האב ביוצא חלציו ותגל האם בפרי בטנה וכו', פלוני זה הקטן גדול יהיה. ולמה אנו אומרים כך אנו למדין מיעקב אבינו שברך לאפרים ובנשה שנא' ויברכם ביום ההוא לאמר, מהו לאמר לדורות כענין שנא' ושימך אלהים כאפרים ובנשה, ומה שאומרים פלוני זה הקטן גדול יהיה כך אמר הקב"ה לאברהם שנא' ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום, לכך נהגו לומר כן, וגם

באר יעקב

זוה נרמז לו בהתלה פ' לך לך למאה שנה תוליד בן מעין ל'ך ל'ך ע"י צ"ר פ' ויכא למה נקרא יעקב " כנגד " הדברות וכו' כ"ל. וע"י זרע אהרן פ' תולדות יעקב מרמז סוד עשר נסיונות, ז' שנה כל ברה. ח' ימי מילה, ק' שני אברהם, וכהכו המפרשים ואפשר שע"ז היה ישמעאל מלחק דמבמע דזה דבר גדול שימול קטן בן ח' ימים. ע"י משה משה שכ' מי יעלה לנו השמימה ר"ח מילה וס"ח שס של ד. להורות כי לא נוכל להשיג עבודת ה' ולהתדבק בדרכיו אם לא נימול. מסכה הענין, עולם ח' מששים בנן. העולם הוא כמלוא זרע בנא' ושמים בזרע הכן. נמלא שהגן שמים זרחוהו הזרע הוא ג' עששים. נמלא שהגן הוא ק"פ עששים, מילה במלוי מ"ס, וי"ה, למ"ה, ה"א. יעלה ק"פ לומר שכל המקיים מצ"מ זוכה לגן. וכת' הרב יסוד יעקב דף " רמז ע"ז שזמן המילה הוא לק"פ שעות. ז' ימים וז' לילות וליל שמימי היא ק"פ, ולק"פ שעות נימול הילד, ציוני פ' בראשית. בראשית אחרות אש, בריה, מלמד שהמילה מלח מדניה של גיהנם, וכן מ"ש רז"ל שאם קיים כל התורה ולא קיים מימ נופל בגיהנם, ליקוטים מפירושי ר"ח ומספר בחיי על התורה. אני אל שדי נתונה מצות מילה בשם הזה לפי שכחו של אדם השם במילה, וכמו שדרכו רז"ל יפון לישרים תושיה זו מילה (מלשון השות כח) שהשפיעה הקב"ה לעשרים דור, שהרי מאדם עד אברהם כי דורות. והנה השם הזה הוא נזכר בגבורה כ"ס כקול מים רבים כקול שדי, ומפני שלא חאמר בהתוך. עולה בשרו כמו חש ושגאוי קמים עליו, לכך נאמר לו אני אל שדי אני מספיק לך כח וגבורה שתחננר על שגאוך אהה וכל זרעך הנמוליס. ע"י יסוד יעקב על ה' מילה ככ' הן חלק לז'. אלו שבעה מלאכים הכתובים במזוזה הבומרים אחמו, וגם לח' זו מילה זה השם שד"י של מזוזה שהוא של מילה בנא' אני אל שדי ההלך לפני והיה חמים במצות מילה.

יש מקומות שהנערים קוראים בשם ואו' לו גדול יהיה. יהא אב לשבעה⁽¹⁾ וגם לשמונה, כלומר יהא שוה ושקול לאפרים שהקריב ביום השביעי לנשיאים בחנוכת המזבה, ולמנשה שהקריב ביום השמיני לנשיאים בחנוכת המזבה. ואו' פסוק בדר"ה זכר לעולם בריתו ד'צ' ל"ד אכאאו"ש ליצחק, ובן מי שאומר זכר יאמר כמו כן ישחק ואל יערב הפסוקים, אבל אנו רגילין לומר זכרו וליצחק, והמברך כשהוא אומר בדמיון חיי טובל אצבעו בין ומטפטף מן הברכה בפי הילד לשם מצוה וחנוכה, דאמר מר המברך צריך שיטעום וכ"ש מי שמברכין עליו שצריך ליהנות מכוס של ברכה כשכא הברכה ע"י.

הלכות גרים⁽²⁾.

בפ' החולץ⁽³⁾ ובהלכות גדולות, תנו רבנן גר שבא להתגייר אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר ולהזדווג באומה שפלה כישראל, אי אתה יודע שישראל בזמן הזה עם בזוי הוא דוים הם, סהופים הם, מטורפים הם בגלות, ולמה ליה למימר הכי דאי פריש מפריש, דאמר ר' הלבו⁽⁴⁾ קשים הם גרים לישראל כספחת בעור, כ"ש בזמן הזה שהיא סכנת נפשות, שאין מגיירין, ואם אמר יודע אני שהוא כן ואני בדאי מקבלין אותו וממאנין בו ג' פעמים ולבסוף מקבלין אותו, ומודיעין לו מצות המורות וקלות⁽⁵⁾, המורות מאי ניהו, אומרים לו הוי יודע שעד עתה לא באת למדה זו, אכלת חלב לא היית ענוש עליו כרת, הללת שבת לא היית חייב סקילה, ופעתה אתה חייבי כרת על אכילת חלב, וסקילה על חלול שבת, אלו המורות. מצות קלות, ענין לקט שכחה ופאה ומעשר עני. ואי פריש יפרוש, וכשם שמודיעין

באר יעקב

⁽¹⁾ פסיקה זמרהא ט"פ הונה מלאך ה' סביב לידיו. אלו שבע מצות שמקיימת אותו בכל יום, ואלו קו' ד' ציונה ב' הפילין כל ראש וכל יד. ומילת הה"ד שבע ציוס הללחך. וכשהוא צדיק מקיף אותו גם מצוה מזוהה. וזה כוונת המחמיר יהא חה לבצעה ר"ל לשבע מצוה, וגם לשמונה מצות שמקיימות את האדם בכל יום. ועיי' תלמוד ה"ל מילה יהא חה לבצעה וכו' ויש את אפרים לפני מנשה ואימתו יצרך ברכה זו, בצרכה מילה. כהצ צדק הצית ס' רס"ה שפי' יהא חה לבצעה יהא חה לאפרים שהוא שביעי לדגלים, ומנשה סה' שמיני. וכה' עוד כס שס"ה. וז"ל צמדה הלוים בני א"י אומרים יהא חה לבצעה וכאז לשמונה ר' יהושע אומר זה אצרכה ויצחק, שמואל אמר זה יבי ודוד ואני שמעזי יהיה חה לבצעה רועים, וגם לשמונה נסיכי אדם. עיי' פהד יצחק ערך מילה ובכרותיה.

⁽²⁾ עיי' מלואים ס' י"ג.

⁽³⁾ יצמות מ"ז ע"א. ה"ן ס"ב דע"ז דף שט"ה ע"ב. כ"ע י"ד ס' קכ"ד. ה"ן י"ף

וג"י ס"ד דיצמות דף ה"ט ע"א.

⁽⁴⁾ קדושין דף ע"ב. נדה דף י"ג.

⁽⁵⁾ יצמות מ"ז, ה"ן י"ג. כ"ע דף ט"ב. גרים צריכין לומר להם מצוה קלות וחמורות

למען יאזבו מדעתה ולא יתגיירו.

אותו ענשן של מצות כך מודיעין אותו מתן שבת של מצות, ואי' לו הוי יודע שהעולם הבא אינו צפון אלא לצדיקים, וישראל בזמן הזה אינו יכול לקבל לא רוב טובה ולא רוב פורענות, ואין מרבין עליו ואין מדקדקין עליו ומלין אותו מיד, ואין מטבילין אותו עד שיתרפא מן המילה. כל ולא טבל, או טבל ולא מל הרי הוא כגוי לכל דבריו, ואפי' קטן בן יוכו עושה יין נסך, ולעולם אינו גר עד שימול ויטבול⁽¹⁾, מילה ברישא והדר טבילה. מעשה היה במגנצא בגר שטבל ואח"כ מל והוצרכו לו חכמי מגנצא טבילה אחרת דקימ"ל מילה ברישא, דהיאך וכך אקב"ו על הטבילה ועדיין אינו גר ואינו מצוה, ושמה מחמת צער המילה יפרוש, אלא ש"מ מילה ברישא, וצריך לברך הברכה אחר הטבילה. דאמר שמואל כל הברכות וכו' חוץ מטבילת הגר. אבל מנהג נשיתנו שמברכות תחלה והדר טובלין וכן הלכה. לפי שהן מותרות בכל הברכות. גר שטבל לקרוי⁽²⁾ או גיורת שטבלה לנדתה לא סליק להו טבילתן עד שיטבלו לשם גירות. ואין מטבילין לא את הגר ולא את הגיורת בלילה אלא ביום⁽³⁾. ולא בשבתות וימים טובים⁽⁴⁾. אבל בשכל טוב מצאתי שיכולין לטבול בשבת. ושאר הייבי טבילות טובלין כדרך כל ימות השנה חוץ מטי' באב. ואפי' בשבת מותרין לטבול טבילה בזמן מפני שנראה כמוקר. אבל כלים אין מטבילין לא בשבתות וימים טובים משום דמתקן מנא הוא.

וצריך ג' תלמידי חכמים⁽⁵⁾, או ג' חשובי העיר שעומדים על גבי

באר יעקב

(1) גר שנהגיר צריך מילה וטבילה ובזמן הבית הנלחם קרבן. רמב"ם פי' י"ג וי"ד מה' חיבורי ביאה ר"ן פי"ג דקדושין. יצמות דף מ"ה, לעולם אינו גר עד שימול ויטבול. מה אצורוכס לא נכנסו לצדיקה אלא במילה וטבילה, כך אהס לא נכנסו לצדיקה אלא במילה וטבילה, כי הייא בר אהס איקלט לנבלה חזא צנות ישראל דמיעבדן מגדים שאלו ולא טבל, כי אהס לקמיה דכי יוחן חיל לא והכריז על צניהס סהס ממזרכ. ר"י לטעמיה דאמר ר' חייא בר אהס אר"י לעולם אינו גר עד שימול ויטבול. ובין דלא טביל נכרי הוא. כס. גר שאל ולא טבל ר"ה אומר הרי זה גר שכן מנינו באבותינו שאלו ולא טבל. טבל ולא מל ר"י אומר הרי זה גר שכן מנינו באמהות שטבלו ולא מלו. והכמים חו' טבל ולא מל, מל ולא טבל אינו גר עד שימול ויטבול. פסחים פ"ה מבנה ח'. גר שנהגיר ע"פ צ"ג אומר"י טבל ואוכל את פסחו לערב. וביה חו' הסורס מן העולה כסורס מן הקרב.

(2) צ"ק דף ל"ח בתוספות סס ד"ה גר הוה דאתה וכו'. קדושין ס"ג ע"ב בתוספות ד"ה גר צריך שלשה. יצמות מ"ד ע"ב הוה קרי ליה בר ארמייתא פירש"י בלא טבילה אמו כשנהגירה, אמר רב אסי מי לא טבלה לנדתה. הוה דהוי קרי ליה בר ארמאה אמר ריב"ל מי לא טבל לקורווי.

(3) אשכ"ז כהז וטבילה גר מה"ק אפי' בלילה.

(4) וסמ"ג כהז כסס הלכות גדולות שמתבלין את הגר בשבת וי"ט. ועי' צ"ח הל' גרים.

(5) קדושין ס"ג ש"מ ה"ה גר צריך ג' משפט כהז ציה. וש"מ אינו גר עד שימול ויטבול. וש"מ אין מטבילין גר בלילה. וכתי' החוס' נראה דוקא בקבלת מנהג הוא דעיקר ג'

כרלי המירה לר' גרשם ב"ר יעקב הגוזר

הגר לראות כשהוא טובל שיעשה כדון, וצריך למוזייה, ⁽¹⁾ ולמשקל טופריה ידיה ודרגליה. וקורם שיטבול הגר אומרים לו כמו שאמרו לו בראשונה מקצת מצות קלות ומקצת חמורות. ועונשן ומתן שכרן אם קבל עליו טובלין אותו מיד במים חיים, וצריך שיראוהו העדים לעיניהם כשהוא טובל, טבל ועלה בעלייתו ⁽²⁾ הוא אומר בא"י אמ"ה אקב"ו על הטבילה, ואח"כ הוא כשר לכל התורה כלה כשאר בר ישראל, ומחויב בכל המצות, מכאן ואילך מצוה עלינו לקרבו ולרחמו ולאהבו שנא' ואהבתם את הגר, וכתוב ואהבת לו כמוך וגו', וכן עבד ושפחה. ועבד משוחרר טובלין והדר מברכין וכן הלכה. גר שהזר לסורו הראשון יינו יין נסך, פתו פת כותי, פירותיו טבלים, ספריו ספרי קוסמין, ושמןו ויינו ושאר כל דבריו כגוי. גיורת שהרה בעוד שהיתה בגיורתה ⁽³⁾ עתה היה ההריון בפסול, אם ילדה בן בשבת אין מילתו דוחה את השבת אע"פ שנתגיירה, אבל אם היתה ההריון בקדושה הרי היא כשאר בנות ישראל ומחללין עליו את השבת. וכגון שרואין בכתובתה שכך היא. או ע"י עדים (או בכתבה) שהתרה ביהדות. אם מל את הגר וש"י בו ציצין המעכבין את המילה חוזר עליו פעם שנית שנא' המול ימול אפי' די וה' פעמים, וכן המושך ערלתו כדאמרי' בב"ר. מילת הגר עושין לו רפואה בכל ענינים כמו לקטן ומרחיצין אותו בחמין חוץ מן השבת שאין רחיצתו דוחה שבת. מאן דמהיל ליה לגר צריך לכסות לו ערותו בשעת הברכה, ומוהלו ופורעו, וחוזר על בשר החופה את רוב העטרה ונוטלו.

ואפילו אם נולד הגוי מהול או שעלתה על בשר ערלתו נוטי ומלו הרופא בגיורת, צריך להטיף ממנו דם ברית. ולאחר שמל אותו נוטל מבני בית כוס של יין ומברך בורא פרי הגפן, ומברך בא"י אמ"ה אקב"ו למול

באר יעקב

אבל בטבילה צדד סניא, אם כבר קיבל עליו המצות ודאיה מיצמיה מ"ה הוא דהו קרי ליה צד ארמאי פירוש משום דמל ולא עבל אמר ריב"ל מי לא עבל לקריו? כלומר וכי לא ראה קרי מימיו דלריך לטבול, איכ משמע מדנסיק בטבילת קריו משמע דלא בעינן גי' (פי' הטי"ז שדענו בציריך דבר זה וכן באשה ואז סלקא בטבילה זאת אפי' לשה גיורת אע"פ שלא הזכיר בפירוש קן. וכי הרי"ף ז"ל דחי לאו גיורת הוא לא הוה עבל, פירוש דאם לא היה בדעתו אז להיות גר לא היה טובל גם לקריו) ומזה קשה מהא דהאן רח"ט דף מ"ז שז' דמוסיבין אוחה במים עד זוארכה ושני ה"ח יושבין מבחון ומודיעין לה וכו' ופריך והא בעינן גי' ומאני הני שלשה. אלמא משמע דלעבילה נמי בעינן גי'? ויש לומר דודאי למזה בעינן גי' אבל לא לעבד והב"ח כתב אפי' באשה אהה נמי כשר בדיעבד כדמשמע מהני עובדי דלחין דרך אנשים סהיו בשעה שפובלות נשים וע"י אשכול ה"י מילה.

⁽¹⁾ עור, ורי"ף ור"ש. וכי הב"ח שכן דעה ר"מ הדרכן שהביא רש"י צ"ב בהעלתך.

וז"ל וי"א שיגלה שערותיו ויעול לפדני ידיו ורגליו קודם טבילה.

⁽²⁾ הראב"ן דף מ"א כתב שכל העובלין מברכין אחר הטבילה.

⁽³⁾ לבוש ה"י מילה כתי' דבנה א"י טבילה משום דעובר ירך אמו הוא וכו'. רמב"ם

ה"י ביאות אסורות פי' י"ג ע"י ש"ע י"ד סי' רס"ח.

את הגרים ולהטיף מהם ברית שאלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ שנא' כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי ברוך אתה ה' בורת הברית. אלהינו ואלהי אבותינו קיים את האיש הזה בתורת אל ובמצותיו ויקרא שמו בישראל פלוני בן פלוני ישמה בתורה ויגל במצות הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו פלוני זה בן אברהם גדול יהיה כן יכנס בתורת אל ובמצותיו ובמעשים טובים.

וכן המל' לישראל (1) גדול צריך לבסות ערותו כשמברכין עליו ברבת המילה דערותו טמאה ומשוקצת ואסור להזכיר שם קודש לפני ערותו. אבל בן ה"י א"צ לבסות ערותו (2) משום דצואתו חשוב כצואת גדול וערותו אינה

באר יעקב

(1) שכלי הלקט הל' מילה ס"ו ד' כהז בעל הדברות שאם היה הנימול גדול צריך לכסוייה ערוהיה כשמצדק על המילה. אבל קטן כהז הרב לא צריך לן מילהא שפיר. דאיכא דמדמיה ליה לזוהא דלא מפרשין מיניה עד שיאכל כזית דגן ולא צריך למכסייה. ומסתברא דלא הוי ערוה עד שיאז ראוי לביאה כדגרסינן בק"ש היה יאן צמטה ובניו וצ"ב צדו לא יקרא ק"ש אלא"כ עלית מפסקת ציניהם. ואם בניו וצ"ב קטנים מוהר זה ג"כ סברה רבינו יונה הביאו הרמ"ש בצרכות פ' מי שמהו ס"ו ג"כ.

וע"י איח ס"ו ע"ה סק"ח המוהל לא יאחו הערוה בשעת הצרכה. אבל אנו ח"ן נוהגין כן, אלא אחר שהקשה הגיד חינו מניחו עוד ומצדק היקף וחוקף הערלה. והרב מחז"ה השקל הביא דעה הא"ר וז"ל גם הרמ"ש מהיר שאין צריך כסוי בשעת מילה, כיון דלהקווי מילה קאחי קרינא זיה שפיר וה"י מוחך קדוש ע"כ, ולפעם זה גם הנגיפה היה ראוי להתיר דאם לא היה חופס בשעת צרכה. ע"כ היה צריך המוהל למשמש אחר הצרכה כדי לידע שיעור החתוך וא"כ יהי הפסק גדול בין צרכה למילה. וע"י מנ"א הל' מילה. וע"י ש"ע י"ד ס"ו רס"ז סע"י י"ב וצ"ך עס ס"ק כ"ד לעיני מילה עבדים.

(2) ירובלמי צרכות דף ו' ע"ב. וז"ל: מי"מ פורשין מנ"א קטן מפני שמחשבו רעות א"ל והלא קטן הוא א"ל ולא כהויז כי יצר רע מועריו משנענר ממעי אמו וכנס בו יצ"ה, אבל החלמוד צבלי פליג איכושלמי. וע"י סוכה דף מ"ב ע"ב קטן שיכול לאכול כזית דגן מרחיקין מנ"א וז"ל. א"ר חסדא והוא שיכול לאכול צבדי אבילת פרס דכתיב ויוסיף דעה יוסיף מכאזב, פירש"י שמסריח. דגן כל חמשה המינין קרוי דגן ומי שאכל כזית מכל א' מאלו צבלי ענין אבילה מרחיקין מנ"א שזוהא חלו המינין מסרחת. וע"י הר"ף פ"ב דסוכה גדול שאינו יכול לאכול כזית צבדי אבילת פרס מרחיקין מנ"א וז"ל. וע"י ריקאנטי ס"ו הק"ש. כהז רבינו יצחק בר' יהודה כשהמוהל מצדק מכסה ערות ההימוק דכתיב ולא יראה כך ערות דבר. וכן אומר רבינו יחיאל מיהו הר' פדן מהיר עד בן ע"י שנים, אך כשהוא מטופף כהז הר' ריקאנטי שיש לחוש אפי' צפן ה' אשי' דאינו אוכל כזית דגן מי"מ ט"ז לבסותו. והרב משה משה מביא בשם רבינו יונה נס' פ' מי שמהו בצריך לבסות ערות הקטן בשעת צרכה. והכלבו כהז וז"ל כהז הר"ש בקטן פחות מע' שנים ח"ן לחוש. והמדרגי צפ' ר"ח הכרוע וז"ל כהז ראבי"ה מנהג חסידות בלא יגלה המוהל ערות ההימוק עד אחר הצרכה. ואם לבו נוקשי וצבול מוטב שיגלה קודם, וכ"כ האגודה שם. וכ"כ האגודה שם י"א בצריך לבסות ערות הקטן בשעת צרכה, ורוב המפרשים א"י שאינו צריך.

השובה ערוה וכן הלכה. אעפ"כ יש מוהלים שמכסין גם לכן ח"י. ופעמים שעישה הקטן צרכיו קודם מילתו וצריך לכסות אותה צואה בין הבגדים ואח"כ מברך ברכת המילה, ואם עבד ימול מברך בא"י אמ"ה אקב"ו למול את העבדים ולהטיף מהם וכו', עד כורת הברית, ולמה נקרא הגר בן אברהם ולא בן יצחק ולא בן יעקב? לפי שהיה אברהם תחלה לגרים לפיכך כל הגרים נקראים על שמו. במעשי הגאונים מצאתי, המל את בן השפחה אין צריך לברך להכניסו, אבל לשאר גרים המל מברך בא"י אמ"ה אקב"ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו.

הלכות נשים המתגיירות.

האשה שבאה להתגייר¹ צריכה להתענות קודם טבילתה חדש ימים רצופים לכל הפחות חוץ מן השבתות שלא תתענה, והנשים מעמידות אותה עד צוארה בתוך המים, ועומדין להן שני תלמידי חכמים או שני חשובי העיר מבחוץ לפי שאינו הגון לראותה ערומה. ומודיעין לה מקצת מצות המורות ומקצת מצות קלות ועונשן ומתן שכרן. ואומרי' לה העולם הבא אינו צפון אלא לצדיקים וצדקנות לעתיד לבא, והנשים עומדות שם ואומרות לה הלכות דין הנדה שצריכה טבילה בכל עת נדתה, אי פירשה תיפרוש, ואין מרבין ואין מדקדקין עליה, מניל מרות המואביה. אם קבלה עליה מוטב ומטבילין אותה מיד והנה היא כשרה לכל התורה כלה וראויה להנשא לכל בר ישראל ואין מטבילין אותה כלילה אלא ביום.

סליק הלכות גרים מילתן, וטבילתן, צוריו יזכני חלק עמהם ולדור במהיצתן, במאור הגדול ובאספקלריא מאירתן, ואסעוד סעודת השור וזיו שדי ולויתן.

בשכל טוב, וכן דמרתתן ידיה והוא הדין בהור, אי נמי דלא ברין נהוריה, אסור למימהל שמא יעשנו כרות שפכה. הרוצה ללמוד אומנות המילה ילמוד מזה הספר כאשר כתב אותו ר' גרשם הגוזר לפי סברתו ולפי דעתו ולפי חכמתו, וכאשר קבל מרבותיו ובאובנתא דלביה.

תחלת דבריו: כל הרוצה ללמוד אומנות המילה ילך תדיר אצל הקטנים לפני המילה ויראה את ערותן וימצא שהערלות אינן שוין, לפי שהמורותיהן אינן דומין זה לזה, כיצד יש קטן שיש לו ערלה גדולה, ויש קטן שיש לו קטנה, ויש שעור הערלה הוא רך וטוב להבחין בין עור לבשר, ופעמים הוא קשה ואין טוב להבחין, וגם בעור התחתון ימצא שנוים, יש שעור הערלה כפולה וקשה הוא מאד לעשות הפריעה, ויש שעור התחתון הוא חלק מאד ואין המוהל יכול לתפוס בו, ופעמים עולה החריץ שלמטה עד פי האמה וזה צריך שמירה כשעושין פריעה, כאשר תמצא כתוב. בכל אלו ענינים הגיד משונה, ועוד יש יותר ממה שכתבתי. ולכן הוא מזהיר את כל המוהלים

באר יעקב

¹ ע"י ספר זכר נתן אורח ניון שמצינו זה ב"י אסופות.

שילכו בכל פעם אצל הנערים יום א' או שנים קודם המילה ויבדוק הגיד והערלה שאם ימצא בו דבר המזר וידע מה לעשות, והוא עיקר, גם צריך לראות ראשו של הגיד שלפי עוביו יעשה הנקובין, וישב אצל המוהללים וירגיל עצמו בעסק המצוה בשעה שיגיע לידו המצוה לעשותה, וגם יועיל לו שיראה כיצד הוא מכנין להתוך עור הערלה, ויתפוס הערלה בידו כהיותו, וגם יראה בקיאות היאך הוא מכניס צפרניו המתוקנים לבך בתוך הנקב כשעושה פריעה, וכיצד מכניס בו הנקובין עד העטרה, לכל אלו ענינים טוב לו שילך לשם אצל המוהללים בשעת המעשה, ובכל זאת עדיין אינו אומן הוא ככל הצורך עד שיהיה בקי גם ברפואות שעושים למילות והכס בלבישת הנקובין, ואע"פ שיודע למול, צריך שידע כמו כן זה, כך קבל ר' גרשם הגוזר מרבו ר' יעקב הגוזר ומשאר חכמים היודעים בענין, כי בחכמת הרפואות למדין דברים הרבה שהם טובים למילה, וכיצד יעשה? ילך תדיר אצל הקטנים אחר בית הכנסת מיד סמוך למילה ויראה היאך מתקנין המילה בלבישת הנקובין, לפי שרוב פעמים הענין כך כשעושים פריעה אין העור נפרד ממקום הבורו כלו כהלכתו ונשאר קצת מן העור דבוק לבשר, וברחיצה ראשונה שעושים סמוך למילה או מתקנין המעוות בלבישת הנקובין, וכן אם יקלקל בענין אחר יכול לתקנו, כאשר תמצא כתוב, וכן עשה גם הוא מתחלה כשהתחיל במצוה, ועל כן היה אומר כל אומן שאינו בקי גם בענין הרפואות לא נקרא אומן מומחה כל ימיו. כיצד מרפאין את המילה, אחר בית הכנסת מיד סמוך למילה מרחיצין את הקטן בהמין לפי שההמין יפה למילה, וצריך להלביש למילה סמרטוטין נקובין, ולהחליפין בכל פעם אחר כל הרחיצות, ואם נכנסו הראשונים עד העטרה לא יוציא אותם, עד שיצאו מעצמם ולא יצטער לנער ללא צורך, וגם הדם יעמוד יותר מהרה, וזה לא אמר ר' גרשם הגוזר שלא יוציאו הראשונים, אלא כשיודע בכירור שגמר הפריעה ככל הצורך, אבל לא גמר כל הפריעה, יוציא אותם וישים אחרים במקומן ויעשה כמו שכתבתי למעלה. ואם לא יצאו הראשונים ליום ולילה או לשני ימים לכל היותר יקרע אותם ויוציאם ולא יצטער לקטן עוד, ואם ראה ראש הגיד שהור מחמת דוחק הנקובין יקרע אותם וישים יותר רחבים במקומן ולא יצטער לקטן עוד. (זאת החכמה נהגו שאין מוציאין הנקובין בכל פעם, כי הראשונים היו מוציאין הנקובין תדיר אחר כל הרחיצות והיו מרבים צער לנערים מחמת שנתובשו הנקובין כבר מן הדם שעליהם ודבקין לבשר, ע"כ מנהגנו יותר טוב עתה, כי מעלה ארוכה יותר מהרה), והמילה צריכה רחיצה בכל יום ד' או ה' פעמים בין יום ובין לילה, והכל לפי מה שיודע האומן שצריך להחליף הנקובין עושים בין ביום ובין בלילה בין ברחיצה ובין שלא ברחיצה עד שיתרפא, ופעמים שא"צ לנקובין כ"א ביום הראשון אימתי כשעשה פריעה כל הצורך והכניס הנקובין היטב עד העטרה, ומטפספין שמן זית על המילה תמיד ונותנין עליה סמרטוטין שאינן נקובין או התיכת חלב מן הדק אשר על הקרכיים של כבש או התיכת שומן של תרנגולים שאינו מלוח, וטובלין אותן בשמן זית ומשימין על המילה, ונותנין עליו עוד בגד קטן כפיסת יד

כללי המילה דר' גרשם ב"ר יעקב הגורר

בכל פעם אחר כל הרהיזות עד (שיתרפא) בשר הגיד כדי שלא ישרט ראש המילה מחמת הבגדים שלובשין המילה. מוהל שעשה פריעה ושייר ציצין דבוקין לבשר מלמעלה לגיד ומכסה קצת מן העטרה א"צ לגרר אחריו בצפורן ואין לחוש שיבא לידי עכוב מאחר שהרוב מגולה, וכ"ש אם נשתיירו מלמטה שלא יגרר אחריו מפני סכנת הגיד לפי שעתידי לעבור ולגלות העטרה מאליה ואע"פ שאמרו שאין לחוש על אותו שיור הנשאר, כשיובא הנער לבית רואין אותו אם יכול לתקנו ולסייעו בלבישת הנקובין מפני מראית העין הרי טוב, ואם לאו יניח כמו שהוא ואחר זמן תתגלה בלי ספק, וכיצד יעשה יקה סמרטוט נקוב, ולובש למילה, ועם לבישתו יכוין להפריד אותם ציצין ממקום הבורן ויכניס הסמרטוט עד העטרה, זהו אומנות שידע לשפע אותם ציצין בסמרטוטין, והמוהל שעשה פריעה כל הצורך ולא הכניס הנקובין עד נזר העטרה בבית הכנסת מחמת מהירות או מחמת בהילות, או שמא הנקב של הבגד היה צר, כשיבא לבית יהזור ויכנס אותן עצמן עד מקום נזר העטרה ולא יחוש לקול צעקת הנער, ואם יהיה הנקב צר כ"כ שלא יכול להכניסם, יוציא אותם וישים אחרים במקומן ויכניסם עד העטרה כדי שלא ישאר העור דבוק לבשר, ואם מתירא מן הדם שיצא יותר מדאי אם יוציא הראשונים כ"כ מהר, ימתין ולא יוציא אותם ברהיזה ראשונה עד שיעמוד הדם, וברחיזה שניה או שלישית יוציא אותם וישים אחרים במקומן, ואם אירע לו שלא עשה פריעה כלל בבית הכנסת מחמת בהילות או מחמת מהירות, או הדם כסה את המילה ולא ראה את עור הפריעה, כשיבא לבית יהזור ויעשה פריעה, משום דמצות פריעה חובה עליו כמו מידה, דתנן מל ולא פרע כאלו לא מל, שנאמר המול ימול אחת למילה ואחת לפריעה. ואם גם בבית לא יכול לעשות פריעה מחמת שאינו בקי או מפני חלישת הנער, ישפע העור בלבישת הנקובין, ואם אינו בקי גם בזה יעשה תקנה שיבלה אותו עור. וכיצד מבלין אותו עור? כותשין העלין של אפיא עם שומן תרנגולים שאינו מלוח דק דק ומערבין בו שמן זית ומדבקין מעט על בגד קטן ונותנו על המילה תדיר ויבלה בתוך ששה ימים ונעשה העור לליחה, אחרי כן מנקין המילה כמו שעושיין לשאר מילות שיש בהם ליחה, וינקה בתוך ג"י ויהיה המילה טובה וכשרה. ואם יכול לשפע אותו עור בתוך כך בלבישת הנקובין יעשה ויצלה, ובכל מקום שצרכי' למול שנית צריך לברך ברכת המילה שנית, לפי שמקיים מצות המילה בדם הברית שמטיף, וגם אשר קידש צריך לאמרו עד כורת הברית, אבל קיים את הילד א"צ לאמרו, לפי שכבר אמרו עליו כשמלו אותו תחלה, וגם בפי מילה לא תמצא יותר אלא תוספת ירושלמי הוא. ואם נפגע הגיד באיזמל או בגרירת הצפורן צריך שיעמוד הדם מיד, ואח"כ יעשה לו רפואה בשמן בצים, כי אותו השמן הוא יותר טוב משמן זית לפצעי המילה. ויקח מן השמן וישים מעט על חתיכת בגד ויתן על המכה תדיר עד שיתרפא, ולא ירחצנו תמיד כמו בשאר מילות, ואם יהיה צריך לנקובין ילבשנו ביום שני או ביום שלישי פעמים או שלש, ובלבד שלא יקלקל המכה, והיאך עושיין שמן מבצים? לוקחין י' או כ' בצים

ומבשלים אותם הרבה עד כי יהיו קשים, ואחרי כן קולפין אותן וזורק החלבון שמבחוץ ולוקח החלמון שבפנים ושורף אותם עד שיצא השמן, וידחיק אותן בתוך בגד ומקבלו בכלי, גם במקום שאין שמן זית מצוי, יקה זה השמן שהוא עוד יותר טוב ממנו, והדבר בדוק ומנוסה גם לפצעים ולבשר בלוי, ולנשים שדדיהן כואבות טוב זה השמן. מילה שהיא נפיתה מחמת מכה או מחמת משמוש הידים או מחמת דוחק הנקובים, או מחמת כל דבר יקה העליון של אפיא וישחוק אותם הדק ויערב אותם בשמן זית, ויקח אפיא וישים על הנפה ויועיל, ויסור גם הכאב, ואע"פ שהיא נפיתה לא יניח מלבוש לה הנקובין לפעמים אם הוא צריך, וגם לנפה במקום אחר טובה האפיא מאד. ועוד שמעתי שבה של האפיא, במקום שאין לחם שמן זית עושין רפואה למילה בשרף היוצא מאפיא. וכן שמעתי שרף היוצא מעשב שקורין נַוְרָךְ ובלע"ז פֶּלְנִטִין כמו כן הוא טוב במקום שאין שמן זית מצוי. אם נפצע הגיד מלמעלה אינו סכנה אבל מלמטה היא סכנה מפני שהמים והזרע שופכין מלמטה, ושמה העטרה משפעת ויורדת כקולמוס עד פי האמה, אם נפצע שם כל שהוא סמוך לעטרה היא סכנה שלא ינקוב הגיד ויעכב קלוח הזרע ויהיה כרות שפכה, ראייה מדרב הונא דאמר בפ' הערל (1) כקולמוס כשר כמרוז פסול דהא למעלה שליט ביה אוירי ומעלה ארוכה, אבל מלמטה לא שליט ביה אוירי ואינו מעלה ארוכה. ועוד ראייה ניקב הגיד למטה מן העטרה אינו מעכב הזרע משום דהדר' בריא. ר' יהושע בן לוי אמר ניקב בעטרה כל שהוא מעכבה, משמע בין מלמעלה בין מלמטה, מכלל דת"ק סבר דאינו סכנה אלא אי"כ ניקב מלמטה. ועוד ת"ר ניקב פסול מפני שהוא שותת, נסתם כשר מפני שהוא מוליד, וזהו פסול החזור להכשירו, מכאן אם ניקב הגיד מלמטה מקום שהמים והזרע עוברין מתוכו פסול ואינו מוליד מפני שהזרע שותת ויורד ואינו יורה כחין, לפיכך יזהר המוהל כשימול יחתוך קצת מן הצד מפני סכנת הגיד, וגם כשעושין פריעה והעור שבמקום החריץ מלמטה אינו נפרד ממקום חברו ופריש ואין לחוש על אותו שיור שלמטה.

דבר זה דוקא להודיע למוהלים.

כשעושין הנקובין למילה שיגלחו (2) אותם סביב כדי שלא יכנסו החוטין בתוך הנקב ויבא לידי סכנה. וצריך שישמור שלא ישאר מן החוט בנזר העטרה שמה ינקוב הגיד ויבא לידי כרות שפכה. וראייה מדתנן עושין לה חלוק לכתחלה בשבת וכו', ומאימיה דאבבי דהוית מזהרת על החוטין וכו'. בשמלפפין הקטן סמוך למילה צריך לסבב הקשר כנגד המילה פעמים ושלש, פן ישלח ידו שמה ויחפה המילה (ומעכבו מלמול). המילדת צריכה

באר יעקב

(1) יצוה ע"ה.

(2) סכת ק"ד.

ושתהא ממעך הערלה לקטן שיש לו עור קשה בין אצבעותיה כל ז' ימים
 בתוך הרהיצה, מפני שהיא מתרככת על ידה, ונוה לו למהלו ביום שמיני,
 וכן לקטן שאין לו ערלה גדולה, צריכה שתהא מושכת ערלתו מבפנים מעט
 כל ז' הימים שיהא נוה לו למהלו ביום שמיני. אבל תזהר שלא תהא מושכת
 וממעכת יותר מדאי כי הכי שמוש קשה פן יעשה נפוח. ע"כ יש לו למהל
 להסתכל בנערים ב' או ג' לפני המילה בערלתו, ורואה הענין לאהר רחיצת
 הנער, המוהל צריך להמם ידיו על בשרו בעוד שהצבור מתפללין כי קרירות
 הידים ורגלים קשה היא לו שמחמת הקרירות כל הגוף מזדעזע והידיים
 נרתתים. אומן שנרתתים ידיו מחמת זקנה או מחמת דבר אחר ראוי
 להעבירו מן האומנות לפי שמסתכן בנפש הילד, וכן מוהל שכהו עיניו ואינו
 רואה ככל הצורך וקלקל כבר פעמים ושלוש ראוי להעבירו מן האומנות
 שלא יתחייב בנפש א' מישראל, וכן אומן הרגיל בכל פעם שאין עושה
 פריעה בבית הכנסת מחמת שאינו בקי או מחמת מהירות כדי לעשות לו
 שם שהוא איש מהיר במלאכתו, אבל הושב שיעשה הפריעה בבית אחר
 יציאת מבית הכנסת, גם זה ראוי להעבירו מפני שמרבה בצער הילדים.
 דבר זה כתב ר' גרשם הגוזר מפי רבו ר' יעקב הגוזר, פעמים ימצאו תחת
 עור הפריעה עור שלישי וצוה לו אם יקרה כך יפרוש מיד ואין להוש על
 זה מפני שהוא דק ומבלה מעצמו, ואותם שמדקדק, ע"ז מוסיפין בצער הילד
 ללא צורך. תינוק שיש לו ערלה כפולה וקשה כשאר הבשר, והמוהל אינו
 מבחין בין הערלה ובין הגיד ר"ל הבשר, יקה הערלה בין האצבעות המזומנים
 לכך וימלול הערלה בראשי האצבעות, וע"י המילה מתמעך העור קצת
 ויוכל להבחין בין העור לבשר, אחרי כן ימשוך הערלה אליו מעט, וירחיק
 האוזמל מן הבשר מעט לפי אומד דעתו וימול סמוך לצפורן בעזרת שדי
 בלי פחד, והנערים שיש להם אבר קטן, וגם האבר מסורבל בבשר, ופעמים
 נכנס בגוף ונראה מעט מבחון, ופעמים שהוא מבחון ונראה היטב, לזה
 צריך בקיאות לפי שהוא מתיירא שלא יתפוס מן העור יותר מדאי וגם
 מתיירא שלא ישמוט לו הערלה קודם גמר המעשה ויסתכן בילד, לכן צריך
 המוהל להפש אחר הגיד ולהוציאו מן הבשר חוצה, ואח"כ יתפוש הערלה
 ויהויק בו בכל כחו, ויכוין למול מן הצד מעט שלא יפגע בכיס למטה ויזהר
 להתוך סמוך לצפורן בפ"א ולא ישנה לו, וזה המילה קשה לרפאות יותר
 משאר המילות מפני שהנקובין יוצאין תדיר והיא סכנה שלא יתדבק העור
 שנית לבשר (ויכסה העטרה כמו שהיה), וצריך לרחצו יותר כמו בשאר
 תינוקות, וצריך בכל פעם להפש אחריו ולהוציאו חוצה ולהלביש הנקובין
 תמיד, ואפילו אחר שנתרפא צריך להוציאו לחוץ עד שיגדל לפי שהוא
 מסורבל בבשר מפני מראית העין. נולד קצת מהול בא ליד ר' גרשם הגוזר,
 וראש הגיד היה מגולה ברובו, וכל הרואה אותו היה סבור שהיה מהול
 בטוב, רק שצריך להטיף ממנו דם ברית. וכשהביאו הילד לפניו והביט בו
 ראה שהיה ערלה כבושה, ובדק אחריו ומצא העור שהיה מכסה העטרה,

והיה דבוק לעטרה, ויהי ביום השמיני כשבא למהלו לקה הגיד בשתי ידיו ותפס הערלה בשתי ידיו לפנים בחווק, אח"כ נתן הערלה בלה בידו אהת והחזיק בה בצרפניו בכל כחו, ולקה האיזמל בידו אהרת והתך מן העיר מעט כעין טבעת בצמצום והתך סמוך לצפורן, כי היה מתיירא שמה ישמוט לו הערלה, ואחר שנברתה הערלה מצא עור התחתון לפניו, ועשה הפריעה כהלכתה, אז ידע שזה היה ערלה כבושה, פי' טמונה ב"ש לעיל, שזה היה נראה נולד מהול בעור העליון ובעור התחתון היה ערל גמור, ובגון זה צריך אומן היודע לבדוק יפה. אח"כ בא המעשה הזה שנית לידו, אלא ביותר הדוש, שהיה נולד קצת מהול, והיה נראה בעיני כל כמו שהיה נמהל לשעה סמוך ללידתו ועדיין היה לחלוות המילה נראה כמו הם. והראו לו זה הנער ביום לידתו והציין בו ואמר עדיין לא נגמרה כל ברייתך של זאת הערלה, לפיכך היא אדומה, ובדק את המילה וראה שהיה ערלה כבושה, ולקה מיד התיכת הלב מן הדק המכסה את הקרב של כבש וטבלו בשמן זית ושם ההלב בראש הגיד כל ז' הימים, כי היה כואב לו הגיד, וכדי שיתקשה העור עשה זה. ויהי ביום השמיני נתקשה העור ומל אותו כראוי בקושי גדול, כי הערלה היתה קטנה מאד, ועשה לזה כמו שעשה לראשון. אחרי כן ראה מוהל א' שבא לידו נולד כמו זה, והיה סבור שאין צריך למהלו, וכשראה אותו ר' גרשם הגוזר אמר שזה היא ערלה כבושה, וערל גמור הוא, הלך המוהל והתך אותו מיעוט ערלה, אח"כ ראה עור התחתון מגולה לפניו, ועשה פריעה כמשפט כדבריו, וגם ראה מוהל א' שבא למול והיה הילד קצת מהול והעור היה מכסה העטרה, ובאותו העיר היו שני ציצין, והלך המוהל וליקט אותם ביחד והתך אותם בבת אהת ואח"כ גמר פריעתו, ואם היה רוצה היה יכול להתוך כל א' וא' לבדו בלי פחד, ובן עשה לבנו כשמל אותו ונשאר לו ציצין גדולים תלויים לו בשני צדי הגיד ולא היו מעכבין המילה. ויהי ביום השלישי בדק את המילה וראה שלא נרקבו ולקה הסבין והתך אותם כל א' וא' לבדו לפי שלא היה זה הדור המילה ע"כ התך אותם. וכתב ההדוש כדי להורות לאחרים, פ"א בא לידו קטן למול והיה מראה כל גופו ירוק טפו, והיה משעה שנולד ובשרו היה חם כ"ב יום אחד, ויהי ביום השמיני כשהביאו הנער לבית הכנסת למול, וראה שנתוסף המראה והיה ירא למהלו ורצה לדחות המילה ואחר רגעים אחדים התיעץ וצוה לקרות לרבינו מנחם (י) שיראה גם הוא את המראה הזה והוא יגיד מה לעשות, וכאשר ראה ר' מנחם את מראה הנער היה מסופק בו, והיה חושש לדברי ר"ג הבבלי, ולבסוף אמר ראוי היא שתדחה המילה אלא מאחר שכבר בא הנער לבית הכנסת וכבר התחלנו במצוה ואנו חייבין לגומרה, ועוד אמרו ה"ל אין מעבירין על המצות, ועל תוספת המראה אין לחוש כי היה הולה יום א', ומה שאמר שמואל נותנין לו ז"י

באר יעקב

(1) ע"י מהמזל. תולדות הגאונים הנמצאים בשני חלקים הכתובים.

כדלי המילה לר' גרשם ב'ר יעקב הגורן

להברותו היכא דנפל עליה חולי אישתא שקורין מלווי ג'י רצופין, אבל יום א' זהו אִשְׁפִּינִיר לא אמר שמואל לדהות, ואע"ג שהיא סכנה קצת מצוה לנו לקיים מצות מילה בזמנה וכן צוהו ויחי הנער. שוב בא לידו בחור א' שקדש השם בנפשו, והגיד לו שנשארו לו ליקוטי הערלה בראש הגיד והיו חופין רוב גבהה של העטרה, ואותן ציצין היו דבוקין לבשר מצד א' עד פי האמה, ובאותו הצד היה נמשך האבר עד שהיה מעכב הקולוח והיה משתין לצד אחד, והבחור ההוא היה ירא את ה' ולקה בעצמו את הסכין והתך אותן ציצין ומחמת בהילותו נגע הסכין בבשר ועשה מכה בראש הגיד, ואביו ואמו לא ידעו מזה מאומה. וסיפר לו הבחור באיזה ענין שעשה: לקח עין אחד שהיה חד מצד א' ודקר חודו בין העור לבשר אח"כ לקח הסכין והתך אותו העור על העין לשנים, מיד חזר קילוח הגיד למקומו, וכיום הג' בהיות כואב לו מאד, בא אצלו הבחור הנ"ל וסיפר לו את כל אשר עשה, והנה כבר נתכרכמו פניו. כי היה בוש להראות עד יום השלישי, כי היה בדעתו לרפאות בעצמו. מיד צוה להבחור הזה שירחין המילה פעמים בכל יום, ועשה שמן של בצים ונתן על המכה ד' פעמים בכל יום, ונתן אפי"א דקה על המכה מפני שהיה הגיד נפוח, מחמת משמוש ידיו והפיפת בגדים ולא היה צריך לנקובין וישב בביתו ז' ימים ונתרפא, ומזה נוכל להבין שלא היו בקיאים בתיקון המילה בלבישת הנקובין כאשר כתבתי לעיל, ונשארו ציצין מן הפריעה דבוקין לבשר ומזה באו כמה מכשולים, ולכן כתבתי כל זה, כדי להוכיח לבני אדם, שלא יהא שום אדם פושע בבניו אם יארע מולדו שישאר בנו ערל שלא ירחם עליו וימול אותו שנית ולא לתר בעוד שהוא נער קטן, ולא יבא הנער לידי סכנה לאחר זמן כשיעמוד על דעתו ויבין שישראל ערל בכרת הוא וזרעו, שנא' וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה, ויותר קל למולו פ"ב מפעם ראשון, ועל זה נאמר המול ימול, אפי" ד' וה' פעמים, ואם יהיה זריו בו יזכו שניהם לעולם הבא. פ"א מל נער א' ביום הכפורים לפני ארון הקדש, והיום היה מעונן, וגם להב הנרות עכבוהו שלא ראה ככל הצורך, וכשהתחיל להתוך נמשכה הערלה בידו ממטה לגיד ולא דקדק יפה לתתוך סמוך לצפורן, שלא היה בקי עדיין באותו ענין והתך כל העור שלמטה לגיד וקצת מן העור של הכים וכמעט שנראו הבצים, וגם הגיד היה קטן מאד ונעשה לו גם שעשה פריעה כדון, ומיד כשהבין שקלקל מיהר ורחץ אותו כי היה הדם שותת ויורד מאד, והורה לו אשה חכמה שיקח מעט פשתן וישרה אותו בתוך הלמון בצים וגם שערות ממקום ערות אשה ונתנה על המכה עם עפר שנשרפו מבגד בלווט ומן מעט בגד שיצא עליו הדם ומנוצת עוף ועמד הדם, ושיער האם היה יותר טוב וזה דבר בדוק ומנוסה, ואחרי כן עשה לו רפואה בטורה גדול, וכל אותו הלילה לא נגעו בו כלל, רק החליפו הבגדים המלוכלכים מן הצואה, ולמהרתו עשה שמן של בצים ונתן על המכה ד' פעמים בכל יום ג'י רצופים ולא הועיל, עד שהלך לרופא גוי וקנה מן הרטייה שמשמין

כללי המילה רד' גרשם ב'ר יעקב הגוזר

על הפצעים והרביק בו מעט על בגד פשתן ונתן על המכה ונתרפא בעשרה ימים, ובג"י הראשונים נתן שמן בצים על המכה ולא רחצו הנער כלל מפני הלישותו, ואח"כ רחין אותו פ"א בשני ימים, ומאותו היום התחיל למול ולחתוך מצד קצת וסמוך לצפורן כדי שלא יבא עוד לידי סכנה, ונתן שבה והודאה למלך מלכי המלכים שמנעו מבוא בדמים ועשה לו נס בזה שהי הנער בזכות מצות המילה.

תם חלק שני, שנח לאל אשר נתן לי כחי ואוני, וכו' אישים כטחוני,
 כי יתן לי כח ואון, להחל חלק השלישי ולכלותו, ותהיה נא עבודתי לרצון,
 להשותים בצמא דברי ה' ותורתו.

3 1761 07291909 5

BM
705
J3